

KÖVETELMÉNYEK — TUDNIVALÓK

1

Deklaratív Programozás

Hanák Péter
hanak@inf.bme.hu

Irányítástechnika és Informatika Tanszék
OM Kutatás-Fejlesztési Helyettes Államtitkárság

Szeredi Péter, Benkő Tamás
{szeredi,benko}@iqsoft.hu

Számítástudományi és Információelméleti Tanszék
IQSOFT Intelligens Software Rt.

Fordító- és értelmezőprogramok

- SICStus Prolog (3.8.5, licenszköteles, aláírás ellenében jelszót adunk)
- Moscow SML (2.0, szabad szoftver)
- Mindkettő telepítve van a `<kempelen.inf.bme.hu>`-n
- Mindkettő letölthető a honlapról (linux, Win95/98/NT)
- Webes gyakorló felület készül (ld. honlap)
- Kézikönyvek HTML-változatban (MOSML pdf is)
- Más programok: swiProlog, gnuProlog smlnj
- emacs-szövegszerkesztő SML-, ill. Prolog-módban (linux, Win95/98/NT)

Deklaratív programozás: tudnivalók

Honlap, levelezési lista

- Honlap: `<http://www.inf.bme.hu/~dp>`
- Levlista: `<http://www.inf.bme.hu/mailman/listinfo/dp-l>`. Moderált.
Csak a feliratkozottak küldhetnek levelet a `<dp-l@inf.bme.hu>` címre.

Jegyzet

- Szeredi Péter, Benkő Tamás: Deklaratív programozás. Bevezetés a logikai programozásba.
- Hanák D. Péter: Deklaratív programozás. Bevezetés a funkcionális programozásba.
- Új, bővített kiadások, kötetenként 600-800 Ft, terjedelemtől függően
- Előző kiadások a honlapon (ps, pdf)
- Jegyzetrendelés: a honlapon megadandó módon

Nagy házi feladat (folyt.)

- Nem kötelező, de *nagyon* ajánlott!
- 40%-os szabály (nyelvenként a max. részpontszám 40%-a kell az eredményességhez)
- Súly az osztályzatban: 15%

Deklaratív programozás: félévközi követelmények

Nagy házi feladat (NHF)

- Programozás mindkét nyelven (Prolog, SML)
- Mindenkinek önállóan kell kódolnia (programoznia)!
- Hatékony (időlimit!), jól dokumentált („kommentezett”) programok
- A két programhoz közös, 8-10 oldalas fejlesztői dokumentáció (TXT, TeX/LaTeX, HTML, PDF, PS; de nem DOC vagy RTF)
- Kiadás a 4.-5. héten, a honlapon, letölthető keretprogrammal
- Beadás a 13. héten (létraversenyhez), legkésőbb a vizsgaidőszak első hetében; elektronikus levélben (ld. honlap)
- A beadáskor és a pontozáskor külön-külön teszt sorozatot használunk (nehézségben hasonlókat, de nem azonosakat)
- A minden tesztet hibátlanul megoldó programok *létraversenyen* vesznek részt (hatékonyság, gyorsaság plusz pontokért)

Nagyzárthelyi, pótzárthelyi (NZH, PZH)

- NZH a 13. oktatási héten
- Kötelező!
- Semmilyen jegyzet, segédlet nem használható
- A megtanulandó könyvtári függvények, ill. eljárások listáját előre megadjuk
- 40%-os szabály (nyelvenként a max. részpontszám 40%-a kell az eredményességhez)
- PZH a vizsgaidőszak első hetében
- Súlya az osztályzatban: 15%

Deklaratív programozás: félévközi követelmények (folyt.)

Kis házi feladatok (KHF)

- 2-3 feladat Prologból is, SML-ből is
- Beadás elektronikus levélben (ld. honlap)
- Nem kötelező, de nagyon ajánlott
- Minden feledat jó megoldásáért 1-1 jutalompont

Gyakorló feladatok

- Kötelezők!
- Gyakorlás a honlapon keresztül
- A gyakorlatok megoldását nyilvántartjuk
- Pontot nem adunk
- Pótlási lehetőség a vizsgaidőszak első hetében

DEKLARATÍV ÉS IMPERATÍV PROGRAMOZÁS

Követelmények 9

Deklaratív programozás: vizsga

Vizsga

- Szóbeli, felkészülés írásban
- Prolog, SML: több kisebb feladat, kétszer 35 pontért (programírás, -elemzés)
- Semmilyen jegyzet, segédlet nem használható
- A megtanulandó könyvtári függvények, ill. eljárások listáját előre megadjuk
- Ellenőrizzük a nagy házi feladat és a zárthelyi „hitelességét”
- 40%-os szabály (nyelvenként a max. részpontszám 40%-a kell az eredményességhez)
- Korábbi vizsgakérdések a honlapon találhatók

Imperatív program

- felszólító módú, utasításokból áll
- változó: változtatható értékű memóriahely
- Példa: `int fakt(int n) {int f=1; while (n>1) f*=n-; return f;}`

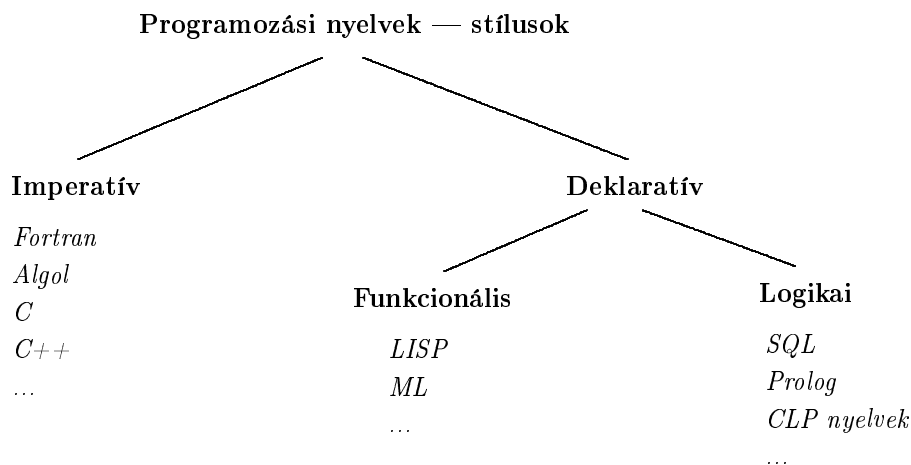
Deklaratív program

- kijelentő módú, egyenletekből, állításokból áll
- változó: egy ismeretlen, de (előbb–utóbb) rögzített értékű mennyiség
- SML példa: `fun fakt 0 = 1 | fakt n = n * fakt (n-1);`
- C példa: `int fakt(int n) {if (n<=1) return 1; else return n*fakt(n-1);}`

Deklaratív nyelvek jelszavai

- MIT és nem HOGYAN (WHAT rather than HOW): a *megoldás módja* helyett inkább a megoldandó *feladat leírását* kell megadni
- Egyszeres értékadás (single assignment) — párhuzamos végrehajthatóság

Programozási nyelvek osztályozása


```

/* Az adatbázis */
struct gysz {
    char *gyerek, *szulo;
} szulok[] = {
    "Imre",    "István",
    "Imre",    "Gizella",
    "István",  "Géza",
    "István",  "Sarolt",
    "Gizella", "Civakodó Henrik",
    "Gizella", "Burgundi Gizella",
    NULL,     NULL
};

/* unoka nagyszüleinek kiírása */
void nagyszuloi(char *unoka)
{
    struct gysz *mgysz = szulok;
    for (; mgysz->gyerek; ++mgysz)
        if (!strcmp(unoka, mgysz->gyerek))
        { struct gysz *mszn = szulok;
          for (; mszn->gyerek; ++mszn)
              if (!strcmp(mgysz->szulo,
                          mszn->gyerek))
                  puts(mszn->szulo);
        }
}

```

Példa — családi kapcsolatok

Adatok

Egy gyerek–szülő kapcsolat, pl.

gyerek	szülő
Imre	István
Imre	Gizella
István	Géza
István	Sarolta
Gizella	Civakodó Henrik
Gizella	Burgundi Gizella

A feladat:

Definiálandó az unoka–nagyszülő kapcsolat, pl. keressük egy adott személy nagyszüleit.

```
SQL> create table szulok (gyerek char(30), szulo char(30));
(...)
```

```
SQL> create view nagyszulok as select fiatal.gyerek, oreg.szulo
  2   from szulok fiatal, szulok oreg
  3   where fiatal.szulo = oreg.gyerek;
View created.
```

```
SQL> select * from nagyszulok;
GYEREK                      SZULO
-----
Imre                        Civakodó Henrik
Imre                        Burgundi Gizella
Imre                        Géza
Imre                        Sarolt

SQL>
```

A nagyszülő feladat — SML megoldás

```
(* szulei x = az x személy szüleinek listája *)
fun szulei "Imre"      = ["István", "Gizella"]
  | szulei "István"    = ["Géza", "Sarolt"]
  | szulei "Gizella"   = ["Civakodó Henrik", "Burgundi Gizella"]
  | szulei _           = []      (* senki másnak nincs szülője *)
> val szulei = fn : string -> string list

(* nagyszulei g = g nagyszüleinek listája*)
fun nagyszulei g = List.concat (map szulei (szulei g));
> val nagyszulei = fn : string -> string list
```

A függvény futtatása

```
- nagyszulei "Imre";
> val it = ["Géza", "Sarolt", "Civakodó Henrik", "Burgundi Gizella"]
      : string list
```

A keresési feladat megoldása

- C nyelven: ciklussal
- SQL-ben: beépített adatbázis-kereséssel
- SML-ben: magasabbrendű függvénybe rejtett rekurzióval
- Prologban: beépített mintaillesztéses eljárashívással

Az összetett feltételek kezelése

- C nyelven: skatulyázott ciklussal
- SML-ben: leképezések komponálásával
- SQL-ben, Prologban: relációk konjunkciójának képzésével

A funkcionális és logikai megoldásokról

- az SML megoldás rendkívül tömör (magasabbrendű függvények)
- a Prolog megoldás többirányú (több függvénykapcsolatnak felel meg)

A nagyszülő feladat — Prolog megoldás

```
% szuloje(Gy, Sz): Gy szülője Sz.
szuloje('Imre', 'István').
szuloje('Imre', 'Gizella').
szuloje('István', 'Géza').
szuloje('István', 'Sarolt').
szuloje('Gizella',
        'Civakodó Henrik').
szuloje('Gizella',
        'Burgundi Gizella').

% Gyerek nagyszülője Nagyszulo.
nagyszuloje(Gyerek, Nagyszulo) :-
    szuloje(Gyerek, Szulo),
    szuloje(Szulo, Nagyszulo).

% Kik Imre nagyszülei?
| ?- nagyszuloje('Imre', NSz).
NSz = 'Géza' ? ;
NSz = 'Sarolt' ? ;
NSz = 'Civakodó Henrik' ? ;
NSz = 'Burgundi Gizella' ? ;
no

% Kik Géza unokái?
| ?- nagyszuloje(U, 'Géza').
U = 'Imre' ? ;
no
```

SML megoldás

```
(* szulei_l lista = a lista-ban szereplő emberek szüleinek listája*)
fun szulei_l ls = List.concat (map szulei ls)
  > val szulei_l = fn : string list -> string list

fun nagyszulei1 gy = szulei_l (szulei gy)
fun nagyszulei2 gy = szulei_l (szulei_l [gy])

fun osei (0, gy) = [gy]
  | osei (n, gy) = szulei_l (osei (n-1, gy))
  > val osei = fn : int * string -> string list

- osei (2, "Imre");
> val it = ["Géza", "Sarolt", "Civakodó Henrik", "Burgundi Gizella"]
  : string list
```

Egy „számológész” program: faktoriális

```
% Prolog megoldás: fakt(N, F): F = N!.
fakt(0, 1).                % 0! = 1.
fakt(N, F) :-              % N! = F, ha
    N > 0,                  % N > 0 és
    N1 is N-1,              % N1 = N-1 és
    fakt(N1, F1),           % N1! = F1 és
    F is F1*N.              % F = N*F1.
```

```
(* SML megoldás: fakt n = n! *)
fun fakt 0 = 1
  | fakt n = n * fakt (n-1)
```

Tanulságok, érdekességek

- SML skatulyázott függvények $\Leftrightarrow$ Prolog egymás mellé rendelt relációk
- Negatív argumentumra a Prolog kód megghiúsul, az SML kód végtelen ciklusba esik

```
% ose1(N, E0, E): E0-nak N-edik generációs őse az E.
ose1(0, E, E).
ose1(N, E0, E) :-
    szuloje(E0, Sz), ose1(N1, Sz, E), N is N1+1.
```

Futása

```
| ?- ose1(N, 'Imre', Os), N < 2.
N = 0, Os = 'Imre' ? ;
N = 1, Os = 'István' ? ;
N = 1, Os = 'Gizella' ? ;
no
| ?- ose1(I, Utod, 'Burgundi Gizella').
I = 0, Utod = 'Burgundi Gizella' ? ;
I = 2, Utod = 'Imre' ? ;
I = 1, Utod = 'Gizella' ? ;
no
```

N-edik generációs ősök — Prolog megoldás

```
% ose(N, E0, E): E0-nak N-edik generációs őse az E.
% **** N adott szám. ****
ose(0, E, E).
ose(N, E0, E) :-
    N > 0, N1 is N-1,
    szuloje(E0, Sz),
    ose(N1, Sz, E).
```

Futása

<pre> ?- ose(2, 'Imre', Os). Os = 'Géza' ? ; Os = 'Sarolt' ? ; Os = 'Civakodó Henrik' ? ; Os = 'Burgundi Gizella' ? ; no</pre>	<pre> ?- ose(2, Utod, 'Burgundi Gizella'). Utod = 'Imre' ? ; no ?- ose(N, 'Imre', Os). N = 0, Os = 'Imre' ? ; {INSTANTIATION ERROR: _157>0 - arg 1}</pre>
---	---

Miért jó?

- nagyon tömör kód
- függvények is értékek: futási időben létrehozhatók
- mintaillesztés: adatstruktúrák könnyen, áttekinthetően kezelhetők
- erős típusrendszer

Mik a hátrányai?

- megszokottól eltérő programozói stílus

Hogyan tovább?

- lusta kiértékelés (Haskell, Clean)
- párhuzamos végrehajtás (Parallel Haskell, CAML — Concurrent ML)
- típusrendszer bővítése öröklődéssel (Haskell, Clean, Objective CAML)

A funkcionális programozásról dióhéjban

Alapeszme

- a program elemei értékek, speciálisan függvények
  - egy függvény egy kiszámítási szabályt ad meg
  - a program futása: kiértékelés (egyszerűsítés, redukció)

A funkcionális programozás első megvalósítása: LISP

- alapötlet: listák könnyű/hatékony feldolgozása

A funkcionális programozás egy modern megvalósítása: SML

- a függvények „teljes jogú” értékek
- erős típusfogalom, típusok automatikus levezetése

Miért jó?

- tömör kód, többirányú eljárások
- „automatikus” visszalépéses keresés, ciklusok kiváltása
- „logikai” változó — meghatározatlan adatok kezelése

Mik a hátrányai?

- nehéz megtanulni (különösen „tapasztalt” programozóknak)
- rögzített, rugalmatlan vezérlési mechanizmus
- gyenge következtetési képesség

Hogyan tovább?

- CLP — korlát logikai programozás (constraint logic programming)
- annotációk, típusok — Mercury
- rugalmasabb vezérlés, párhuzamos végrehajtás — Aurora, Andorra, Oz

A logikai programozásról dióhéjban

Alapeszme

- A program elemei logikai állításoknak felelnek meg, pl.:
nagyszuloje(U, N) :- szuloje(U, Sz), szuloje(Sz, N).
matematikai formája:
$$\forall U \forall N \forall Sz (\text{nagyszuloje}(U, N) \leftarrow \text{szuloje}(U, Sz) \wedge \text{szuloje}(Sz, N))$$
- A program futása: dedukció (tételbizonyítási folyamat)

A logikai programozás első megvalósítása: a Prolog nyelv

- A logikai állítások egyszerűek, tekinthetők eljárásdefiníciónak is
- A tételbizonyítási folyamat értelmezhető mint:
mintaillesztéses eljáráshívás + visszalépéses keresés
- Prolog = RDBMS + rekurzió + adatstruktúrák

/ ?- párbeszéd.	/: Te egy Prolog program vagy.
/: Magyar legény vagyok én.	<i>Felfogtam.</i>
<i>Felfogtam.</i>	/: Ki vagyok én?
/: Ki vagyok én?	<i>Magyar legény</i>
<i>Magyar legény</i>	<i>Boldog</i>
/: Péter kicsoda?	/: Okos vagy.
<i>Nem tudom.</i>	<i>Felfogtam.</i>
/: Péter tanuló.	/: Te vagy a világ közepe.
<i>Felfogtam.</i>	<i>Felfogtam.</i>
/: Péter jó tanuló.	/: Ki vagy te?
<i>Felfogtam.</i>	<i>egy Prolog program</i>
/: Péter kicsoda?	<i>Okos</i>
<i>tanuló</i>	<i>a világ közepe</i>
<i>jó tanuló</i>	/: Valóban?
/: Boldog vagyok.	<i>Nem értem.</i>
<i>Felfogtam.</i>	/: Unlak.
	<i>Én is.</i>

Deklaratív programozás — miért tanítjuk?

Új, magasszintű programozási elemek

- rekurzió
- mintaillesztés
- visszalépéses keresés

Új gondolkodási stílus

- a programrészek (relációk, függvények) önálló jelentéssel bírnak
- a kód és a jelentés összevethető: program-verifikáció

Új alkalmazási területek

- szimbolikus alkalmazások
- következtetési módszerekre épülő megoldások
- nagyfokú megbízhatóságot igénylő rendszerek

Az előadássorozat áttekintése

- Bevezetés
- A Prolog nyelv alapjai
- Prolog programozási módszerek
- A legfontosabb beépített eljárások
- Fejlettebb nyelvi és rendszerelemek
- Prolog programozási példa
- Új irányzatok a logikai programozásban

Prolog megvalósítások:

- SWI Prolog: <http://www.swi.psy.uva.nl/projects/SWI-Prolog/>
- SICStus Prolog: http://www.sics.se/ps/sicstus/sicstus_toc.html
- GNU Prolog: <http://pauillac.inria.fr/~diaz/gnu-prolog/>

Hálózati információforrások:

The WWW Virtual Library: Logic Programming:

<http://www.comlab.ox.ac.uk/archive/logic-prog.html>

CMU Prolog Repository:

<http://www.cs.cmu.edu/afs/cs.cmu.edu/project/ai-repository/ai/lang/prolog/0.html>

Prolog FAQ:

<http://www.cs.cmu.edu/afs/cs/project/ai-repository/ai/lang/prolog/faq/prolog.faq>

Prolog Resource Guide:

[http://www.cs.cmu.edu/afs/cs/project/ai-repositoryai/lang/prolog/faq/prg_\[12\].faq](http://www.cs.cmu.edu/afs/cs/project/ai-repositoryai/lang/prolog/faq/prg_[12].faq)

A Prolog/LP rövid történeti áttekintése

1960-as évek	Tételbizonyító programok
1970-72	A logikai programozás elméleti alapjai (R A Kowalski)
1972	Az első Prolog interpreter (A Colmerauer)
1975	A második Prolog interpreter (Szeredi P)
1977	Az első Prolog fordítóprogram (D H D Warren)
1977-79	Számos kísérleti Prolog alkalmazás Magyarországon
1981	A japán 5. generációs projekt a logikai programozást választja
1982	A magyar MProlog az egyik első kereskedelmi forgalomba kerülő Prolog megvalósítás
1983	Egy új fordítási modell és absztrakt Prolog gép (WAM) megjelenése (D H D Warren)
1986	Prolog szabványosítás kezdete
1987-89	Új logikai programozási nyelvek (CLP, Gödel, stb.)
1990-...	Prolog megjelenése párhuzamos számítógépeken Nagyhatékonyágú Prolog fordítóprogramok .....

A PROLOG NYELV KÖZELÍTŐ SZINTAXISA

Bevezetés 33

Magyar nyelvű Prolog irodalom

Farkas Zsuzsa, Futó Iván, Langer Tamás, Szeredi Péter:

Az MProlog programozási nyelv.

Műszaki Könyvkiadó, 1989

Márkusz Zsuzsa: Prologban programozni könnyű.

Novotrade, 1988

Futó Iván (szerk.): Mesterséges intelligencia. (9.2 fejezet, Szeredi Péter)

Aula Kiadó, 1999

```

%           ose(0, E, E)           % összetett kifejezés, funktora ose/3
%           |   |   |   |
% struktúranév | argumentum, változó
%           \- argumentum, számkonstans

⟨ kifejezés ⟩           ::= ⟨ változó ⟩ | {var}
                        ⟨ konstans ⟩ | {atomic}
                        ⟨ összetett kifejezés ⟩ {compound}
⟨ konstans ⟩           ::= ⟨ névkonstans ⟩ | {atom}
                        ⟨ számkonstans ⟩ {number}
⟨ összetett kifejezés ⟩ ::= ⟨ struktúranév ⟩ ( ⟨ argumentum ⟩, ... )
⟨ struktúranév ⟩       ::= ⟨ névkonstans ⟩
⟨ argumentum ⟩         ::= ⟨ kifejezés ⟩

```

- összetett kifejezés funktora = struktúranév/argumentumszám, pl. ose/3
- konstans funktora = konstans/0, pl. 'István'/0
- változónak nincs funktora

Predikátumok, klózek

```

% két klózból álló predikátum definíciója, funktora: ose/3
ose(0, E, E).           %           1. klóz, tényállítás
ose(N, E0, E) :-        %           fej |
    szuloje(E0, Sz),    % cél      | törzs | 2. klóz, szabály
    ose(N1, Sz, E), N is N1+1. % cél, cél |   |

```

```

⟨ Prolog program ⟩ ::= ⟨ predikátum ⟩ ...
⟨ predikátum ⟩     ::= ⟨ klóz ⟩ ... {azonos funktorú}
⟨ klóz ⟩           ::= ⟨ tényállítás ⟩.⊥ | ⟨ szabály ⟩.⊥
⟨ tényállítás ⟩    ::= ⟨ fej ⟩
⟨ szabály ⟩        ::= ⟨ fej ⟩ :- ⟨ törzs ⟩
⟨ törzs ⟩          ::= ⟨ cél ⟩, ...
⟨ cél ⟩            ::= ⟨ kifejezés ⟩
⟨ fej ⟩            ::= ⟨ kifejezés ⟩

```

- Alternatív szóhasználat:
  - predikátum — eljárás
  - cél — hívás

% N is N1+1 ekvivalens az is(N, +(N1,1)) kifejezéssel

Operátor-deklaráció

- $\text{op}(\langle \text{prioritás} \rangle, \langle \text{fajta} \rangle, \langle \text{operátornév} \rangle)$.
- $\langle \text{operátornév} \rangle$ tetszőleges névkonstans
- $\langle \text{prioritás} \rangle$ 0–1200 közötti egész
- $\langle \text{fajta} \rangle$
  - infix: yfx, xfy, xfx; $A \text{ op } B \equiv \text{op}(A, B)$
  - prefix: fx, fy; $\text{op } A \equiv \text{op}(A)$
  - postfix: xf, yf; $A \text{ op} \equiv \text{op}(A)$
- a $\langle \text{fajta} \rangle$ -ban x és y az asszociativitást határozzák meg:
  - x: az adott oldalon nem állhat azonos prioritású operátor zárójelezetlenül
  - y: az adott oldalon állhat azonos prioritású operátor zárójelezetlenül

Lexikai elemek

```
% változó:      Fakt FAKT _fakt X2 _2 _
% névkonstans:  fakt  $\equiv$  'fakt' 'István' [] ; ', ' += ** \=  $\equiv$  '\\='
% számkonstans: 0 -123 10.0 -12.1e8
% nem (egyetlen) névkonstans: !=, Istvan
% nem (egyetlen) számkonstans: 1e8 1.e2
```

```
 $\langle \text{változó} \rangle$        $\langle \text{nagybetű} \rangle \langle \text{alfanum} \rangle \dots |$ 
                     $_ \langle \text{alfanum} \rangle \dots |$ 
 $\langle \text{névkonstans} \rangle$  ::=  $' \langle \text{névkar} \rangle \dots '$  |
                     $\langle \text{kisbetű} \rangle \langle \text{alfanum} \rangle \dots |$ 
                     $\langle \text{tapadó jel} \rangle \dots | ! | ; | [] | \{ \}$ 
 $\langle \text{névkar} \rangle$       ::=  $\{ \text{tetszőleges nem ' és nem \ karakter} \} |$ 
                     $\backslash \langle \text{escape szekvencia} \rangle$ 
 $\langle \text{alfanum} \rangle$       ::=  $\langle \text{kisbetű} \rangle | \langle \text{nagybetű} \rangle | \langle \text{számjegy} \rangle | _$ 
 $\langle \text{tapadó jel} \rangle$    ::=  $+ | - | * | / | \backslash | \$ | ^ | < | > | = | ' | \sim | : | . | ? | @ | \# | \&$ 
 $\langle \text{számkonstans} \rangle$  ::=  $\{ \text{előjeles vagy előjeltelen számjegysorozat}$ 
                     $\text{ esetleges tizedes résszel és exponenssel} \}$ 
```

A PROLOG VÉGREHAJTÁSI MECHANIZMUSA

Beépített operátorok

Szabványos operátorok

```
1200 xfx :-, ->
1200 fx  :-, ?-
1100 xfy ;
1050 xfy ->
1000 xfy ', '
  900 fy \+
  700 xfx < = \= =.. := =< == \==
  700 xfx =\= > >= is @< @=< @> @>=
  500 yfx + - /\ \/
  400 yfx * / // rem mod1 << >>
  200 xfx **
  200 xfy ^
  200 fy -2, \
```

Egyéb beépített operátorok

```
1150 fx dynamic multifile
      block meta_predicate
  900 fy spy nospy
  550 xfy :
  500 yfx #
  500 fx +3
```

¹sicstus módban 300 xfx operátor

²sicstus módban 500 fx operátor

³iso módban 200 fy operátor

Az eljáráshívás és egy klózfej azonos alakra hozása, változók behelyettesítésével

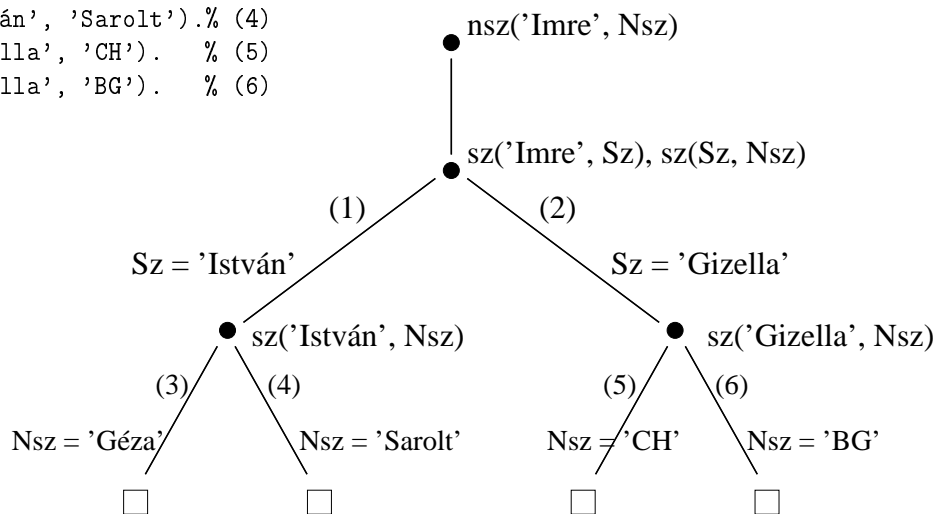
Példák

- **Bemenő paraméterátadás:**
hívás: `nsz('Imre', Nsz),`
fej: `nsz(Gy, N),`
behelyettesítés: `Gy = 'Imre', N = Nsz`
- **Kimenő paraméterátadás:**
hívás: `sz('Imre', Sz),`
fej: `sz('Imre', 'István'),`
behelyettesítés: `Sz = 'István'`
- **Bemenő/kimenő paraméterátadás:**
hívás: `ose(N, 'Imre', Os)`
fej: `ose(0, E, E)`
behelyettesítés: `N = 0, E = 'Imre', Os = 'Imre'`

Prolog végrehajtási példa

```
sz('Imre', 'István'). % (1)
sz('Imre', 'Gizella'). % (2)
sz('István', 'Géza'). % (3)
sz('István', 'Sarolt'). % (4)
sz('Gizella', 'CH'). % (5)
sz('Gizella', 'BG'). % (6)
```

```
nsz(Gy, N) :-
    sz(Gy, Sz), sz(Sz, N).
```



```

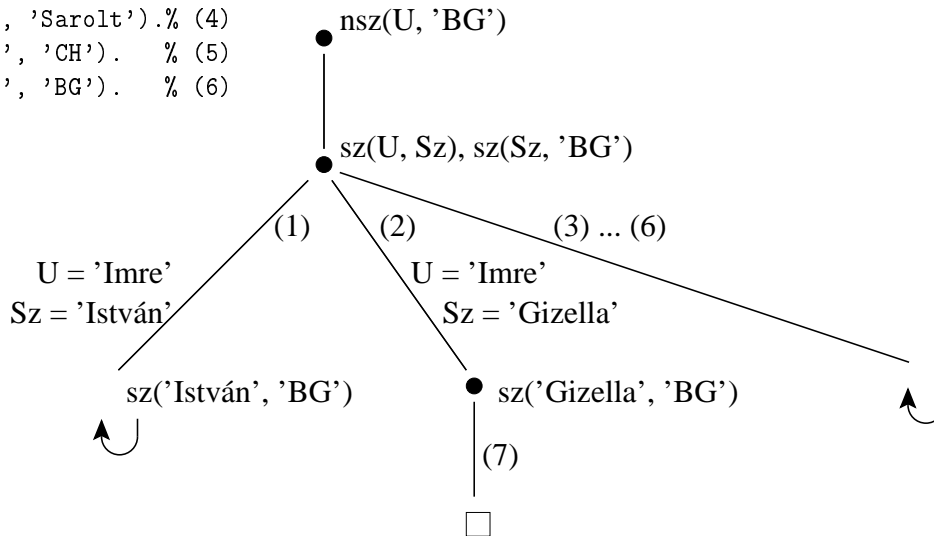
sz('Imre', 'István'). % (1)
sz('Imre', 'Gizella'). % (2)
sz('István', 'Géza'). % (3)
sz('István', 'Sarolt'). % (4)
sz('Gizella', 'CH'). % (5)
sz('Gizella', 'BG'). % (6)

```

```

nsz(Gy, N) :-
    sz(Gy, Sz), sz(Sz, N).

```


A végrehajtás alapelemei: redukciós lépés

Redukciós lépés

- Egy célsorozat (hívássorozat) redukálása egy újabb célsorozattá egy klóz segítségével
- A redukciós lépés végrehajtása:
  - A klózt lemásoljuk, minden változót szisztematikusan új változóra cserélve.
  - A célsorozatot szétbontjuk az első hívásra és a maradékra.
  - Az első hívást egyesítjük a klózfejjel
  - Az egyesítéshez szükséges behelyettesítéseket elvégezzük a klóz törzsén és a célsorozatot maradékán
  - Az új célsorozat: a klóztörzs és utána a maradék célsorozat

- X is Kif: A Kif aritmetikai kifejezés értékét egyesíti X -szel
- $Kif1 < Kif2$, $Kif1 = < Kif2$, $Kif1 > Kif2$, $Kif1 >= Kif2$, $Kif1 := Kif2$, $Kif1 \neq Kif2$: A $Kif1$ és $Kif2$ aritmetikai kifejezések értéke a megadott relációban van egymással ($:= \Rightarrow$ egyenlő, $\neq \Rightarrow$ nem-egyenlő).
- Ha Kif, $Kif1$, $Kif2$ valamelyike nem aritmetikai kifejezés $\Rightarrow$ hiba.
- Legfontosabb aritmetikai operátorok: $+$, $-$, $*$, $/$, mod , $//$ (egész-osztás)

```
| ?- X is 1*2+3.
X = 5 ?
| ?- X is alma.
{DOMAIN ERROR: _78 is alma - arg 2: expected expression, found alma}
| ?- X := 1*2+3.
{INSTANTIATION ERROR: _84:=1*2+3 - arg 1}
| ?- 1+2*3 > 2*3+1.
no
| ?-
```

A Prolog végrehajtási algoritmus

1. *(Kezdeti beállítások:)* A verem üres, $CS :=$ célsorozat
2. *(Beépített eljárások:)* Ha CS első célja beépített akkor hajtsuk végre,
  - a. Ha sikertelen $\Rightarrow$ 6. lépés.
  - b. Ha sikeres, elvégezzük a behelyettesítéseket, CS -ből elhagyjuk az első hívást, $\Rightarrow$ 5. lépés.
3. *(Klózszámláló kezdőértékezése:)* $I = 1$.
4. *(Redukciós lépés:)* CS első hívásához tartozó eljárásdefiniációban N klóz van.
  - a. Ha $I > N \Rightarrow$ 6. lépés.
  - b. Redukciós lépés az I -edik klóz és a CS célsorozat között.
  - c. Ha sikertelen, akkor $I := I+1 \Rightarrow$ 4. lépés.
  - d. Ha $I < N$ (nem utolsó), akkor vermeljük $\langle CS, I \rangle$ -t.
  - e. $CS :=$ a redukciós lépés eredménye
5. *(Siker:)* Ha CS üres, akkor sikeres vég, egyébként $\Rightarrow$ 2. lépés.
6. *(Sikertelenség:)* Ha a verem üres, akkor sikertelen vég.
7. *(Visszalépés:)* Ha a verem nem üres, akkor leemeljük a veremből $\langle CS, I \rangle$ -t, $I := I+1$, és $\Rightarrow$ 4. lépés.

- `write(X)`: Az `X` Prolog kifejezést kiírja (ha kell, operátorokkal).
- `display(X)`: Az `X` Prolog kifejezést struktúra-alakban kiírja.
- `nl`: Kiír egy újsort.
- `true`, `fail`: Mindig sikerül ill. mindig megghiúsul.
- `trace`, `notrace`: A (teljes) nyomkövetést be- ill. kikapcsolja.
- `spy` Predikátum: Töréspontot helyez a Predikátum-ra.

```
| ?- write(+1*(2,3)), write('          '), display(1+2*3), nl.
1+2*3          +1*(2,3)
yes
| ?- szuloje('István', X), write(X), nl, fail.
Géza
Sarolt
no
```

Előzetes — programfejlesztési beépített eljárások

- `consult(File)` vagy `[File]`: A `File` állományban levő programot beolvassa és értelmezendő alakban eltárolja. (`File = user` $\Rightarrow$ terminálról olvas.)
- `listing` vagy `listing(Predikátum)`: Az értelmezendő alakban eltárolt összes ill. adott nevű predikátumokat kilistázza.
- `compile(File)`: A `File` állományban levő programot beolvassa, lefordítja.
- A beolvasott program elemei Prolog kifejezések (`' :- '`, `' , '` operátorok!)
- `halt`: A Prolog rendszer befejezi működését.

```
> sicstus
SICStus 3.8.5 (x86-linux-glibc2.1): Fri Oct 27 10:16:41 CEST 2000
| ?- consult(fakt).
{consulted /home/user/fakt.pl in module user, 10 msec 384 bytes}
| ?- listing(fakt).
fakt(0, 1).
fakt(A, B) :-
    A>0, C is A-1, fakt(C, D), B is D*A.
| ?- halt.
>
```

```
| ?- trace, fakt(2, X), write(X), nl, fail.
      1      1 Call: fakt(2,X) ?
      2      2 Call: 2>0 ?
      2      2 Exit: 2>0 ?
      3      2 Call: NN is 2-1 ?
      3      2 Exit: 1 is 2-1 ?
      4      2 Call: fakt(1,FF) ?
      5      3 Call: 1>0 ?
      5      3 Exit: 1>0 ?
      6      3 Call: NN1 is 1-1 ?
      6      3 Exit: 0 is 1-1 ?
      7      3 Call: fakt(0,FF1) ?
?      7      3 Exit: fakt(0,1) ?
      8      3 Call: FF is 1*1 ?
      8      3 Exit: 1 is 1*1 ?
?      4      2 Exit: fakt(1,1) ?
      9      2 Call: X is 1*2 ?
      9      2 Exit: 2 is 1*2 ?
?      1      1 Exit: fakt(2,2) ?
2
```

```
      1      1 Redo: fakt(2,2) ?
      4      2 Redo: fakt(1,1) ?
      7      3 Redo: fakt(0,1) ?
     10      4 Call: 0>0 ?
     10      4 Fail: 0>0 ?
      7      3 Fail: fakt(0,FF1) ?
      4      2 Fail: fakt(1,FF) ?
      1      1 Fail: fakt(2,X) ?

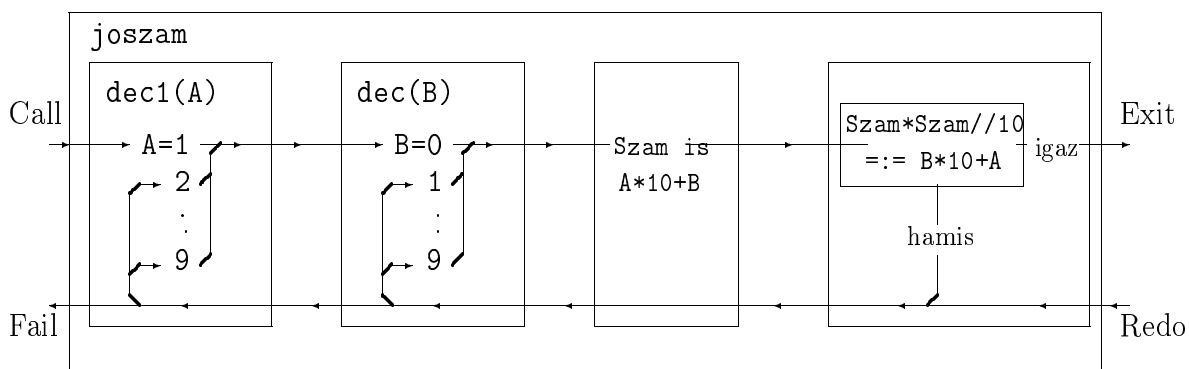
no
{trace}
| ?-
```

Prolog végrehajtási példa — rekurzió verem nélkül

```
/* (1) */ fakt(0, 1).
/* (2) */ fakt(N, F) :-
    N>0, NN is N-1, fakt(NN, FF), F is FF*N.
```

- Kezdeti célsorozat: fakt(2,X), write(X)
- Redukció (2)-vel: 2>0, NN is 2-1, fakt(NN, FF), X is FF*2, write(X)
- Beépítettek végrehajtása: fakt(1, FF), X is FF*2, write(X)
- Redukció (2), beép.: fakt(0, FF1), FF is FF1*1, X is FF*2, write(X) (*)
- Redukció (1)-gyel (választási pont!): FF is 1*1, X is FF*2, write(X)
- Beép.: write(2), mellékhatás: $\Rightarrow$ 2 kiírása, sikeres vég
- További megoldás kérése esetén visszalépés (*)-hoz, redukció (2)-vel:
0>0, NN2 is 0-1, fakt(NN2, FF2), ..., beép. végrehajt., megghiúsulás.

```
joszam(Szam):-
    dec1(A), dec(B),
    Szam is A * 10 + B, Szam * Szam // 10 == B * 10 + A.
```


Prolog végrehajtás — egy aritmetikai példa

Példa: „jó” számok

Keressük azokat a kétjegyű számokat amelyek négyzete háromjegyű és a szám fordítottjával kezdődik:

```
% dec1(J): J egy pozitív decimális számjegy.
dec1(1). dec1(2). dec1(3). dec1(4).
dec1(5). dec1(6). dec1(7), dec1(8). dec1(9).
```

```
% dec(J): J egy decimális számjegy.
dec(0).
dec(J) :- dec1(J).
```

```
% Szam négyzete háromjegyű és a Szam fordítottjával kezdődik.
joszam(Szam):-
    dec1(A), dec(B),
    Szam is A * 10 + B, Szam * Szam // 10 == B * 10 + A.
```

Példa:

```
% Sz-nek gyermeke Gy.
gyermeke(Sz, Gy) :- fia(Sz, Gy).
gyermeke(Sz, Gy) :- lanya(Sz, Gy).
```

Azonos fejű szabályok összevonhatók egy diszjunkció bevezetésével:

```
gyermeke(Sz, Gy) :-
    (   fia(Sz, Gy)
/*vagy:*/;   lanya(Sz, Gy)
    ).
```

A fejek azonossá is tehetők segédvált. és az X=Y beép. eljárás használatával:

```
fakt(N, F) :-
    (   N = 0, F = 1
    ;   N > 0, N1 is N-1, fakt(N1, F1), F is N*F1
    ).
```

Az $X = Y$ beépített eljárás definíciója:

```
%  $X = Y$ : X és Y egyesíthető
X = X.
```

Prolog végrehajtás — számintervallum felsorolása

```
% between(M, N, I): M =< I =< N, I egész.
```

```
between(M, N, M) :-
    M =< N.
```

```
between(M, N, I) :-
    M < N,
    M1 is M+1,
    between(M1, N, I).
```

```
dec(X) :- between(0, 9, X).
```

```
| ?- between(1, 2, _X), between(3, 4, _Y), Z is 10*_X+_Y.
```

```
Z = 13 ? ;
```

```
Z = 14 ? ;
```

```
Z = 23 ? ;
```

```
Z = 24 ? ;
```

```
no
```

A PROLOG ADATFOGALMA

Prolog végrehajtás — diszjunkció kiváltása

```
% Utodnak valódi őse Os.  
valodi_ose(Utod, Os) :-  
    szuloje(Utod, Szulo),  
    (   Os = Szulo  
    ;   valodi_ose(Szulo, Os)  
    ).
```

- Meghatározzuk a diszjunkcióban szereplő változókat: Os, Szulo.
- Meghatározzuk a diszjunkción kívül szereplő változókat: Utod, Os, Szulo.
- A segéd eljárás argumentumai a közös változók: seged(Szulo, Os).
- Minden alternatívájából egy külön klóz lesz a segéd eljárásban.
- A diszjunkciót a segéd eljárás hívásával helyettesítjük.

```
valodi_ose(Utod, Os) :-  
    szuloje(Utod, Szulo), seged(Szulo, Os).
```

```
seged(Szulo, Os) :- Os = Szulo.           % egyszerűsítő: seged(Szulo, Szulo).  
seged(Szulo, Os) :- valodi_ose(Szulo, Os).
```

```
% E keresztneve megegyezik egyik szülőjének vezetéknévével
erdekes(E) :-
    szuloje(E, Sz),
    keresztneve(E, KN),
    vezetekneve(Sz, KN).

erdekes2(V-K) :-
    szuloje(V-K, K-).

erdekes3(E) :-
    keresztneve(E, KN),
    vezetekneve(Sz, KN),
    szuloje(E, Sz).

erdekes4(E) :-
    E = _-K,
    szuloje(E, K-).

| ?- spy szuloje, erdekes3(E).
+      1      1 Call: szuloje(_965-_951,_951-_978) ?
```

Összetett adatstruktúrák — példa

- egy ember egy két mezőből álló rekord: vezetéknév, keresztnév
- egy kétargumentumú összetett kifejezéssel ábrázoljuk
- a struktúranév legyen pl. a mínusz jel (-): $-(VNév, KNév) \equiv VNév-KNév$

```
% szuloje(Gy, Sz): Gy szülője Sz.
szuloje(szabo-laszlo, szabo-gyorgy).
szuloje(szabo-laszlo, laszlo-amalia).
szuloje(szabo-amalia, szabo-gyorgy).
szuloje(szabo-amalia, laszlo-amalia).

% keresztneve(E, KN): E keresztneve KN.
keresztneve(_Nev-Kereszt, Kereszt).

% vezetekneve(E, VN): E vezetéknéve VN.
vezetekneve(Nev-, Nev).

| ?- szuloje(E1, E2), keresztneve(E1, K), vezetekneve(E2, K).
      K = laszlo, E1 = szabo-laszlo, E2 = laszlo-amalia ? ;
      no
| ?- szuloje(V1-K1, K1-K2).
      K1 = laszlo, K2 = amalia, V1 = szabo ?
      yes
| ?- szuloje(E1, E2), E1 = _-Nev, E2 = Nev-_.
      E1 = szabo-laszlo, E2 = laszlo-amalia, Nev = laszlo ?
```

A Prolog nem típusos nyelv, de érdemes meghatározni a kezelt adatok típusát, például az alábbi formális típus-leírással.

```
% :- type név1 == {vnév - knév}.      % egy név1 típusú kifejezés az egy - struktúra
                                      % vnév és knév típusú argumentumokkal.
                                      % név1 = { v-k | v ∈ vnév, k ∈ knév }
% :- type vnév == atom.               % egy vnév típusú kifejezés az egy atom
% :- type knév == atom.               % egy knév is egy atom
% :- pred szuloje(név1, név1).        % szuloje mindkét argumentuma név1 típusú.
szuloje(szabo-laszlo, szabo-gyorgy). %...
```

Rekurzívan definiált típusok

```
% :- type név2 == atom \/             % név2 az atom vagy egy
%                                   {név2 - név2}. % két név2-ből álló - /2 struktúra
% :- pred reszneve(név2, név2).        % reszneve argumentumai név2 típusúak.
% reszneve(Osszetett, Resz): Osszetett név része a Resz név.
reszneve(Nev, Nev).
reszneve(Elso-, Nev) :- reszneve(Elso, Nev).
reszneve(_-Masodik, Nev) :- reszneve(Masodik, Nev).
```

Többszörösen összetett adatok — töbtagú nevek

- töbtagú keresztnév és vezetéknév kezelése, pl. Kovacs Eva Maria
- a tagokat egy másik struktúranévvel kapcsoljuk össze, pl. szabo-eva/maria
- ugyanazt a - struktúranévet használjuk: kis-szabo-laszlo, szabo-(eva-maria)

```
% reszneve(Osszetett, Resz): Osszetett név része a Resz név.
reszneve(Nev, Nev).
reszneve(Elso-, Nev) :-
    reszneve(Elso, Nev).
reszneve(_-Masodik, Nev) :-
    reszneve(Masodik, Nev).
```

?- reszneve(kis-kovacs-bela, Resz).	?- reszneve(szabo-(eva-maria), Resz).
Resz = kis-kovacs-bela ? ;	Resz = szabo-(eva-maria) ? ;
Resz = kis-kovacs ? ;	Resz = szabo ? ;
Resz = kis ? ;	Resz = eva-maria ? ;
Resz = kovacs ? ;	Resz = eva ? ;
Resz = bela ? ;	Resz = maria ? ;
no	no

A behelyettesítés

- Egy függvény, amely változókhoz kifejezéseket rendel.
- Pl. $\sigma = \{X \leftarrow a, Y \leftarrow s(b, B), Z \leftarrow C\}$ X-hez a-t, Y-hoz $s(b, B)$ -t stb. rendel.
- $K\sigma$: σ alkalmazása K kif.-re, pl. $f(g(Z, h), A, Y)\sigma = f(g(C, h), A, s(b, B))$
- Két behelyettesítés kompozíciója (függvénykompozíció):
$$\sigma \otimes \theta = \{ x \leftarrow x\sigma\theta \mid x \in D(\sigma) \} \cup \{ x \leftarrow x\theta \mid x \in D(\theta) \setminus D(\sigma) \}$$
- σ általánosabb mint θ , ha létezik olyan ρ , hogy $\theta = \sigma \otimes \rho$

Legáltalánosabb egyesítő (*mgu* — most general unifier)

- A és B kifejezések egyesíthetők ha létezik egy olyan σ behelyettesítés, hogy $A\sigma = B\sigma$. Ezt a σ behelyettesítést A és B egyesítőjének nevezzük.
- A és B legáltalánosabb egyesítője σ ($mgu(A, B) = \sigma$), ha σ A és B minden egyesítőjénél általánosabb (Tétel: átnevezéstől eltekintve egyértelmű.)

A Prolog adatfogalma — az egyesítési algoritmus

A Prolog adatfogalma: a Prolog kifejezés

- konstans (szám- ill. névkonstans)
- struktúra-kifejezés
- változó („teljes jogú”, struktúra-kifejezések mélyén is lehet)

Adatstruktúrák szétszedése, összerakása: egyesítési algoritmus

- bemenete: két Prolog kifejezés (belső, fastruktúra formában!);
- célja: azon *legáltalánosabb* változó-behelyettesítések meghatározása, amelyekkel a két kifejezés azonos alakra hozható;
- eredménye:
  - siker, változó-behelyettesítések; vagy
  - meghiúsulás (a kifejezések nem hozhatók azonos alakra).

$A = \text{ose}(0, E, E), B = \text{ose}(N, 'Géza', 0s)$

● (4.) A és B neve és argumentumszáma megegyezik

● (a.) $\text{mgu}(0, N)$ (3. szerint) $= \{N \leftarrow 0\} = \sigma_1$

● (b.) $\text{mgu}(E\sigma_1, 'Géza')$ $= \text{mgu}(E, 'Géza')$ (2. szerint) $= \{E \leftarrow 'Géza'\} = \sigma_2$

● (c.) $\text{mgu}(E\sigma_1\sigma_2, 0s) = \text{mgu}('Géza', 0s)$ (3. szerint) $= \{0s \leftarrow 'Géza'\} = \sigma_3$

● tehát $\text{mgu}(A, B) = \sigma_1 \otimes \sigma_2 \otimes \sigma_3 = \{N \leftarrow 0, E \leftarrow 'Géza', 0s \leftarrow 'Géza'\}$

$A = \text{keresztneve}(V-K, K), B = \text{keresztneve}(E, \text{jozsi})$

● (4.) A és B neve és argumentumszáma megegyezik

● (a.) $\text{mgu}(V-K, E)$ (3. szerint) $= \{E \leftarrow V-K\} = \sigma_1$

● (b.) $\text{mgu}(K\sigma_1, \text{jozsi}) = \text{mgu}(K, \text{jozsi})$ (2. szerint) $= \{K \leftarrow \text{jozsi}\} = \sigma_2$

● tehát $\text{mgu}(A, B) = \sigma_1 \otimes \sigma_2 = \{E \leftarrow V-\text{jozsi}, K \leftarrow \text{jozsi}\}$

Az egyesítési algoritmus

Az egyesíthetőség eldöntése, $\sigma = \text{mgu}(A, B)$ előállítása

1. Ha A és B azonos változók vagy konstansok, akkor $\sigma = \emptyset$.

2. Egyébként, ha A változó, akkor $\sigma = \{A \leftarrow B\}$.

3. Egyébként, ha B változó, akkor $\sigma = \{B \leftarrow A\}$.

4. Egyébként, ha A és B azonos nevű és argumentumszámú összetett kifejezések és argumentum-listáik $A_1, \dots, A_N$ ill. $B_1, \dots, B_N$, és

a. A_1 és B_1 legáltalánosabb egyesítője σ_1 ,

b. $A_2\sigma_1$ és $B_2\sigma_1$ legáltalánosabb egyesítője σ_2 ,

c. $A_3\sigma_1\sigma_2$ és $B_3\sigma_1\sigma_2$ legáltalánosabb egyesítője σ_3 ,

d. ...

akkor $\sigma = \sigma_1 \otimes \sigma_2 \otimes \sigma_3 \otimes \dots$

5. Minden más esetben a A és B nem egyesíthető.

Kérdés: X és $s(X)$ egyesíthető-e?

- A matematikai válasz: *nem*, egy változó nem egyesíthető egy olyan struktúrával, amelyben előfordul (ez az előfordulás-ellenőrzés).
- Az ellenőrzés költséges, ezért alaphelyzetben nem alkalmazzák.
- Szabványos eljárásként rendelkezésre áll: `unify_with_occurs_check/2`
- Kiterjesztés (pl. SICStus): az előfordulás-ellenőrzés elhagyása miatt keletkező ciklikus kifejezések tisztességes kezelése.

```
| ?- X = s(1,X).  
      X = s(1,s(1,s(1,s(1,s(...)))))) ?  
| ?- unify_with_occurs_check(X, s(1,X)).  
      no  
| ?- X = s(X), Y = s(s(Y)), X = Y.  
      X = s(s(s(s(s(...))))), Y = s(s(s(s(s(...)))))) ?
```

Egyesítési példák a gyakorlatban

```
| ?- kis-kovacs-bela = X-Y.  
      X = kis-kovacs, Y = bela ? ;  
      no  
| ?- kis-kovacs-bela = kis-X.  
      no  
| ?- f(X, 3/Y-X, Y) = f(U, B-a, 3).  
      B = 3/3, U = a, X = a, Y = 3 ?  
  
| ?- f(f(X), U+2*2) = f(U, f(3)+Z).  
      U = f(3), X = 3, Z = 2*2 ?  
  
| ?- ose(0, V-jozsi, szabo-K). % = ose(0, E, E).  
      K = jozsi, V = szabo ?  
  
| ?- keresztneve(szabo-(eva-maria), N-maria). % = keresztneve(_-K, K).  
      N = eva ?
```

PÉLDA — ÚTVONALKERESÉS

A Prolog adatfogalma 67

Változót tartalmazó kifejezések — végtelen választás veszélye

```
| ?- keresztneve(E, K).  
    E = _A-K ? ; no  
| ?- keresztneve(E, K), szuloje(E, K-K2).  
    E = szabo-laszlo, K = laszlo, K2 = amalia ? ; no  
| ?- szuloje(E, K-K2), keresztneve(E, K).  
    E = szabo-laszlo, K = laszlo, K2 = amalia ? ; no  
  
| ?- szuloje(V-K, E), reszneve(E, K).  
    V = szabo, K = laszlo, E = laszlo-amalia ? ;  
    V = szabo, K = amalia, E = laszlo-amalia ? ; no  
| ?- reszneve(E, K), szuloje(V-K, E).  
    V = szabo, K = laszlo, E = laszlo-amalia ? ;  
^C  
Prolog interruption (h for help)? a  
{Execution aborted}  
| ?- reszneve(E, K).  
    K = E ? ;  
    E = K-_A ? ;  
    E = K-_A-_B ?
```

```
% útvonala(N, A, B, H): A és B között van (pontosan)
% N szakaszból álló útvonala, amelynek összhossza H.
útvonala(0, Kezdet, Kezdet, 0).
útvonala(N, Kezdet, Cél, H) :-
    N > 0,
    N1 is N-1,
    útszakasz(Kezdet, Közben, H1),
    útvonala(N1, Közben, Cél, H2),
    H is H1+H2.
```

```
| ?- útvonala(2, 'Párizs', Hová, H).
      H = 1900, Hová = 'Berlin' ? ;
      H = 2530, Hová = 'Párizs' ? ;
      H = 1510, Hová = 'Budapest' ? ;
no
| ?-
```

Az útvonalkeresési feladat

A feladat: tekintsük (autóbusz)járatok egy halmazát. Mindegyik járatához a két végpont és az útvonala hossza van megadva. Írjunk Prolog eljárást, amellyel megállapítható, hogy két pont összeköthető-e pontosan N csatlakozó járatral!

```
% járat(A, B, H): Az A és B városok között van járat, és hossza H km.
járat('Budapest', 'Prága', 515).
járat('Budapest', 'Bécs', 245).
járat('Bécs', 'Berlin', 635).
járat('Bécs', 'Párizs', 1265).
```

```
% útszakasz(A, B, H): A-ból B-be eljuthatunk egy H úthosszú járatral.
útszakasz(Kezdet, Cél, H) :-
    (   járat(Kezdet, Cél, H)
    ;   járat(Cél, Kezdet, H)
    ).
```

A $\backslash +$ Hívás beépített meta-eljárás (vö. $\nmid$ — nem bizonyítható)

- végrehajtja a Hívás hívást,
- ha Hívás sikeresen fut le, akkor megüti,
- egyébként (behelyettesítés nélkül) sikerül.
- $\backslash + H$ jelentése: $\neg \exists X(H)$, ahol X a H -ban a *hívás pillanatában* behelyettesítetlen változókat jelöli.
- A „zárt világ feltételezése” (CWA) — ami nem bizonyítható, az nem igaz.

```
| ?- \+ szuloje(szabo-laszlo, X).          ----> no
| ?- \+ szuloje(szabo-gyorgy, X).         ----> true ?
| ?- /* T1 testvére T2:*/ szuloje(T1, _A), szuloje(T2, _A), \+ T1 = T2.
      T1 = szabo-laszlo, T2 = szabo-amalia ?
| ?- \+ X = 1, X = 2.                     ----> no
| ?- X = 2, \+ X = 1.                    ----> X = 2 ?
```

Körmentes út keresése

A körök kizárására gyűjtenünk kell a már érintett városokat. A gyűjtő adastruktúra legyen pl. Honnan-Közben1-Közben2- ....

```
% útvonal_2(N, A, B, H): A és B között van (pontosan)
% N szakaszból álló körmentes útvonal, amelynek összhossza H.
útvonal_2(N, Honnan, Hová, H) :-
    útvonal_2(N, Honnan, Hová, Honnan, H).

% útvonal_2(N, A, B, K, H): A és B között van pontosan
% N szakaszból álló körmentes, K elemein át nem menő H hosszú út.
útvonal_2(0, Hová, Hová, _, 0).
útvonal_2(N, Honnan, Hová, Kizártak, H) :-
    N > 0, N1 is N-1,
    útszakasz(Honnan, Közben, H1),
    \+ reszneve(Kizártak, Közben),
    útvonal_2(N1, Közben, Hová, Kizártak-Közben, H2),
    H is H1+H2.
```

```

% reszneve(Osszetett, Resz): Osszetett név része a Resz név.
reszneve(Nev, Nev).
reszneve(Elso_, Nev) :-      reszneve(Elso, Nev).
reszneve(_Masodik, Nev) :-   reszneve(Masodik, Nev).

járat(kál, kál-kápolna, 20).
járat(hatvan, kál, 30).

| ?- útvonala_2(2, hatvan, kál-kápolna, H).
      H = 50 ? ; no
| ?- útvonala_2(2, kál-kápolna, hatvan, H).
      no
| ?- spy reszneve, útvonala_2(2, kál-kápolna, hatvan, H).
+      1      1 Call: reszneve(kál-kápolna,kál) ?
+      2      2 Call: reszneve(kál,kál) ?
+      2      2 Exit: reszneve(kál,kál) ?
?+      1      1 Exit: reszneve(kál-kápolna,kál) ?
no
| ?-

```

A példa nyomkövetése

```

| ?- spy reszneve, útvonala_2(2, 'Párizs', Hová, H).
{The debugger will first zip -- showing spypoints (zip)}
{Plain spypoint for user:reszneve/2 added, BID=1}
+      1      1 Call: reszneve('Párizs','Bécs') ? 1
+      1      1 Fail: reszneve('Párizs','Bécs') ? 1
+      7      2 Call: reszneve('Párizs'-'Bécs','Berlin') ? 1
+      8      3 Call: reszneve('Párizs','Berlin') ? 1
+      8      3 Fail: reszneve('Párizs','Berlin') ? 1
+      9      3 Call: reszneve('Bécs','Berlin') ? 1
+      9      3 Fail: reszneve('Bécs','Berlin') ? 1
+      7      2 Fail: reszneve('Párizs'-'Bécs','Berlin') ? 1
      H = 1900, Hová = 'Berlin' ? ;
+      13     2 Call: reszneve('Párizs'-'Bécs','Párizs') ? 1
+      14     3 Call: reszneve('Párizs','Párizs') ? 1
+      14     3 Exit: reszneve('Párizs','Párizs') ? 1
?+      13     2 Exit: reszneve('Párizs'-'Bécs','Párizs') ? 1
+      16     2 Call: reszneve('Párizs'-'Bécs','Budapest') ? n
      H = 1510, Hová = 'Budapest' ?

```

Bináris fa megkülönböztetett únióval

```
% :- type bfa(T) == {bfa(T) - bfa(T)} \/ {level(T)}.
% egy szintaktikus egyszerűsítést bevezetve:
% :- type bfa(T) ---> bfa(T) - bfa(T) ; level(T).
% Egy T-kből álló bfa az vagy két ilyenből álló - /2, struktúra
% vagy egy level/1 struktúrába csomagolt T típusú adat.
```

„Unáris” vagyis lineáris fa (nekünk ez is elég)

```
% :- type gyujtemeny(T) ---> gyujtemeny(T)-T ; semmi.
eleme(_Gy-E, E).
eleme(Gy-, E) :- eleme(Gy, E).
```

```
| ?- eleme(semmi-1-2, E).
      E = 2 ? ; E = 1 ? ; no
| ?- eleme(semmi-(kal-kapolna)-hatvan, kal).
      no
| ?- eleme(semmi-(kal-kapolna)-hatvan, X).
      X = hatvan ? ;
      X = kal-kapolna ? ; no
```

Probléma a gyűjtővel — általános gyűjtő-fogalom

```
% bfa_resze(Bfa, Resz): Bfa része Resz.
bfa_resze(Bfa, Bfa).
bfa_resze(Balfa-, Resz) :- bfa_resze(Balfa, Resz).
bfa_resze(_-Jobbfa, Resz) :- bfa_resze(Jobbfa, Resz).
```

Milyen típusú adatokat kezel a fenti bfa_resze?

- T típusú elemekből épített bináris fa ($\text{bfa}(T)$) az
- vagy két ugyanilyen bináris fa - struktúranévvel összekapcsolva ($\text{bfa}(T)\text{-bfa}(T)$);
- vagy pedig egy T típusú elem;
- formálisabban: $\% \text{ :- type bfa}(T) == \{\text{bfa}(T)\text{-bfa}(T)\} \vee T$.
- ez egy *nem megkülönböztetett* únió, mi van ha T funktora - /2?

LISTÁK PROLOGBAN

Példa — útvonalkeresés 77

Körmentes út keresése — javított megoldás

```
% útvonal_3(N, A, B, H): A és B között van (pontosan)
% N szakaszból álló körmentes útvonal, amelynek összhossza H.
útvonal_3(N, Honnan, Hová, H) :-
    útvonal_3(N, Honnan, Hová, semmi-Honnan, H).

% útvonal_3(N, A, B, K, H): A és B között van pontosan
% N szakaszból álló körmentes, K elemein át nem menő H hosszú út.
útvonal_3(0, Hová, Hová, _, 0).
útvonal_3(N, Honnan, Hová, Kizártak, H) :-
    N > 0, N1 is N-1,
    útszakasz(Honnan, Közben, H1),
    \+ eleme(Kizártak, Közben),
    útvonal_3(N1, Közben, Hová, Kizártak-Közben, H2), H is H1+H2.

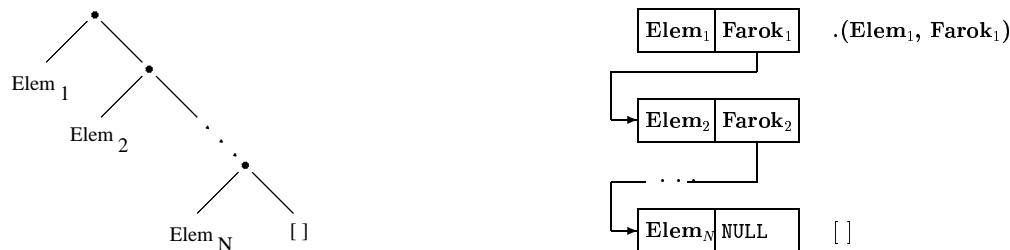
| ?- útvonal_3(2, kál-kápolna, hatvan, H).
    H = 50 ? ; no
```

- $[Fej|Farok] \equiv .(Fej, Farok)$
  - $[Elem_1, Elem_2, \dots, Elem_N | Farok] \equiv [Elem_1 | [Elem_2 | [\dots [Elem_N | Farok] \dots]]]$
  - $[Elem_1, Elem_2, \dots, Elem_N] \equiv [Elem_1, Elem_2, \dots, Elem_N | []]$
- $| \text{?- } [1,2] = [X|Y] . \quad \Rightarrow X = 1, Y = [2] ?$
 $| \text{?- } [1,2] = [X,Y] . \quad \Rightarrow X = 1, Y = 2 ?$
 $| \text{?- } [1,2,3] = [X|Y] . \quad \Rightarrow X = 1, Y = [2,3] ?$
 $| \text{?- } [1,2,3] = [X,Y] . \quad \Rightarrow \text{no}$
 $| \text{?- } [1,2,3,4] = [X,Y|Z] . \quad \Rightarrow X = 1, Y = 2, Z = [3,4] ?$
 $| \text{?- } L = [1|_], L = [_ , 2|_] . \quad \Rightarrow L = [1,2|_A] ? \text{ \% nyílt végű}$
 $| \text{?- } L = .(1, [2,3|[]]) . \quad \Rightarrow L = [1,2,3] ?$
 $| \text{?- } L = [1,2|. (3, [])] . \quad \Rightarrow L = [1,2,3] ?$
 $| \text{?- } [X|[3-Y/X|Y]] = .(A, [A-B,6]) . \quad \Rightarrow A=3, B=[6]/3, X=3, Y=[6] ?$

A Prolog lista-fogalma

- közösleges adattípus: $\% \text{ :- type list}(T) \text{ ---> } .(T, \text{list}(T)) ; [] .$
- T típusú elemekből álló lista az vagy egy '.'/2 struktúra, vagy a [] atom. A struktúra első argumentuma T típusú, a lista feje (első eleme). A második argumentum list(T) típusú, a lista farka (a többi elemből álló lista);
- egyszerűsített írásmód („szintaktikus édesítés”);
- hatékonyabb megvalósítás.

A listák fastruktúra alakja és megvalósítása


```

% select(Elem, Lista, Marad):  Elemet a Lista-ból elhagyva marad Marad.
select0(Elem, [Elem|Marad], Marad).  % Elhagyjuk a fejet, marad a farok.
select0(Elem, [X|Farok], Marad) :-
    select0(Elem, Farok, Marad0), % A farokból hagyunk el elemet,
    Marad = [X|Marad0].           % a maradék elé tesszük a fejet.

% A második klóz tömörebben (logikai stílusban) --- jobbrekurzív!
select(Elem, [Elem|Marad], Marad).
select(Elem, [X|Farok], [X|Marad0]) :-
    select(Elem, Farok, Marad0).

| ?- select(X, [1,2,3], L).
    L=[2,3], X=1 ? ;  L=[1,3], X=2 ? ;  L=[1,2], X=3 ? ; no
| ?- select(3, L, [1,2]).
    L = [3,1,2] ? ; L = [1,3,2] ? ; L = [1,2,3] ? ; no
| ?- select(3, [2|L], [1,2,7,3,2,1,8,9,4]).
    no  % a logikai stílusban 1 lépés, a funkcionálisban 10!

```

Listaelemek keresése: member(E, L): E az L lista eleme

member(Elem, [Elem _]).	member(Elem, [Fej Farok]) :-
member(Elem, [_ Farok]) :-	(Elem = Fej
member(Elem, Farok).	; member(Elem, Farok)
	).

Eldöntendő kérdés

| ?- member(2, [1,2,3]).   ⇒ yes

Megválaszolendő kérdések

| ?- member(X, [1,2,3]).   ⇒ X = 1 ? ; X = 2 ? ; X = 3 ? ; no
| ?- member(X, [1,2,1]).   ⇒ X = 1 ? ; X = 2 ? ; X = 1 ? ; no

Vegyes használat, listák metszete

| ?- member(X, [1,2,3]),
member(X, [5,4,3,2,3]).   ⇒ X = 2 ? ; X = 3 ? ; X = 3 ? ; no

Lista elemévé tesz, végtelen választás!

| ?- member(1, L).   ⇒ L = [1|_A] ? ; L = [_A,1|_B] ? ;
L = [_A,_B,1|_C] ? ; ...

```
% append(L1, L2, L3): Az L3 lista az L1 és L2 listák elemeinek
% egymás után fűzésével áll elő (jelöljük:  $L3 = L1 \oplus L2$ ).
append([], L, L).
append([X|L1], L2, [X|L3]) :-
    append(L1, L2, L3).
```

```
| ?- trace, append([1,2], [3,4], L).
      1      1 Call: append([1,2],[3,4],L) ?
      2      2 Call: append([2],[3,4],L3) ? g
Ancestors:
      1      1 Call: append([1,2],[3,4],[1|L3])
      2      2 Call: append([2],[3,4],L3) ?
      3      3 Call: append([], [3,4],L31) ? g
Ancestors:
      1      1 Call: append([1,2],[3,4],[1,2|L31])
      2      2 Call: append([2],[3,4],[2|L31])
      3      3 Call: append([], [3,4],L31) ?
      3      3 Exit: append([], [3,4],[3,4]) ?
```

Az `append(L1, ...)` komplexitása: futási ideje arányos $L1$ hosszával (ha $L1$ zárt).

Tömör és minta-kifejezések, lista-minták, nyílt végű listák

- Tömör (ground) kifejezés: változót nem tartalmazó kifejezés
- Minta: egy általában nem tömör kifejezés, mindazon kifejezéseket „képviseeli”, amelyek belőle változó-behelyettesítéssel előállnak.
- Lista-minta: listát (is) képviselő minta.
- Nyílt végű lista: olyan lista-minta, amely bármilyen hosszú listát is képvisel.
- Zárt végű lista: olyan lista(-minta), amely egyféle hosszú listát képvisel.

Zárt v.	Milyen listákat képvisel	Nyílt v.	Milyen listákat képvisel
[X]	egyelemű	X	tetszőleges
[X,Y]	kételemű	[X Y]	nem üres (legalább 1 elemű)
[X,X]	két egyforma elemből álló	[X,Y Z]	legalább 2 elemű
[X,1,Y]	3 elemből áll, 2. eleme 1	[a,b Z]	legalább 2 elemű, elemei: a, b, ...

„Biztonságos” a futás, azaz véges a keresési tér, ha:

- `member/2` második argumentuma zárt végű.
- `select/3` 2. és 3. argumentuma közül az egyik zárt végű.

```
% L1 ⊕ L2 ⊕ L3 = L123, ahol L1 és L2 adott.
append(L1, L2, L3, L123) :-
    append(L1, L2, L12), append(L12, L3, L123).
```

- Nem hatékony, pl.: `append([1,...,100],[1,2,3],[1],L)` 103 helyett 203 lépés!
- Szétszedésre nem alkalmas — végtelen választási pontot hoz létre
(véges a keresési tér, ha az 1. és 3. argumentum legalább egyike zárt végű lista.)

Szétszedésre is alkalmas, hatékony változat

```
% L1 ⊕ L2 ⊕ L3 = L123, ahol vagy L1 és L2 vagy L123 adott(zárt végű).
append(L1, L2, L3, L123) :-
    append(L1, L23, L123), append(L2, L3, L23).
```

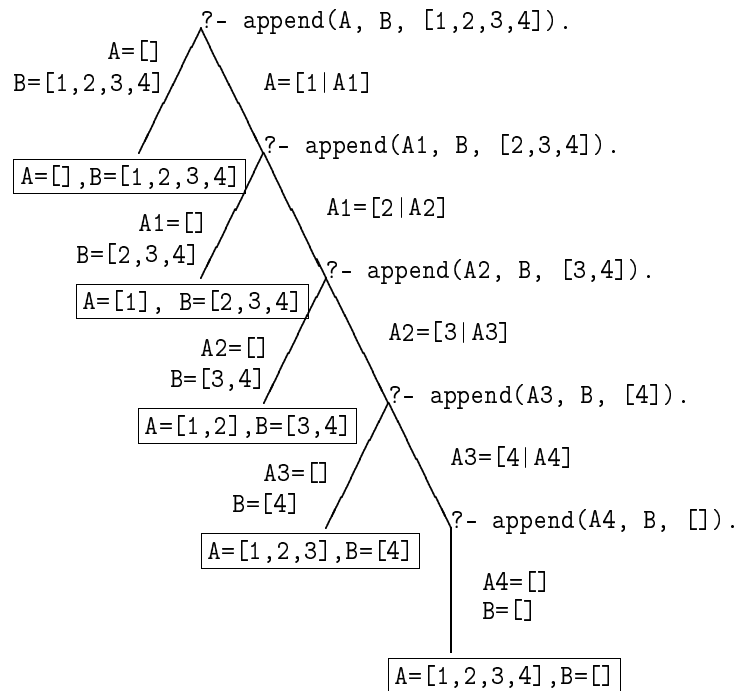
Az első `append/3` hívás nyílt végű listát állít elő:

```
| ?- append([1,2], L23, L).      ⇒      L = [1,2|L23] ?
```

Listák szétbontása az `append/3` segítségével

```
% append(L1, L2, L3):
% Az L3 lista az L1 és L2
% listák elemeinek egymás
% után fűzésével áll elő.
append([], L, L).
append([X|L1], L2, [X|L3]) :-
    append(L1, L2, L3).

| ?- append(A, B, [1,2,3,4]).
A = [], B = [1,2,3,4] ? ;
A = [1], B = [2,3,4] ? ;
A = [1,2], B = [3,4] ? ;
A = [1,2,3], B = [4] ? ;
A = [1,2,3,4], B = [] ? ;
no
```



```
% L123 folytonos részlistája L2 (L123 = _  $\oplus$  L2  $\oplus$  _).
% L123 adott, L2 ismeretlen.
csublist(L2, L123) :-
    append(_L1, L23, L123),
    append(L2, _L3, L23).
```

```
% Adott L123-nak folytonos része egy adott L2.
check_csublist(L2, L123) :-
    append(L2, _L3, L23),
    append(_L1, L23, L123).
```

A két változat hatékonyságának összehasonlítása

- L123 = $[0, 1, 2, 3, 4, \dots, 10]$, L2 = $[0, 1, 2, 3, 4, 10]$
 $\underbrace{\hspace{1.5cm}}_{\times 100000}$
- csublist(L2, L123): 570 msec
- check_csublist(L2, L123): 430 msec

Egy érdekes feladvány

Egy szakadékon egy hosszú és keskeny palló ível át, amely egyszerre legfeljebb két embert bír el. A palló egyik oldalán áll négy ember: 10, 20, 50 és 100 évesek. Az N éves ember N perc alatt tud átmenni a hídon. Ha ketten mennek át akkor a lassabb embernek megfelelő idő alatt érnek át.

Sötét van, világítás nélkül lehetetlen átélni, de a társaságnak csak egyetlen zseblámpája van. A feladat: megszervezni az átkelést úgy, hogy a teljes társaság a lehető legrövidebb idő alatt átkeljen a túloldalra.

Kérdés: mennyi idő alatt tudnak leggyorsabban átkelni?

Prolog megoldás: a következő előadáson!

Naív (négyzetes lépésszámú) megoldás

```
% nrev(L, R): Az R lista az L megfordítása.
nrev([], []).
nrev([X|L], R) :-
    nrev(L, RL),
    append(RL, [X], R).
```

Lineáris lépésszámú megoldás

```
% reverse(R, L): Az R lista az L megfordítása.
reverse(R, L) :- revapp(L, [], R).

% revapp(L1, L2, R): L1 megfordítását L2 elé fűzve kapjuk R-t.
revapp([], R, R).
revapp([X|L1], L2, R) :-
    revapp(L1, [X|L2], R).
```

A lists könyvtár tartalmazza a member/2, select/3, append/3 és reverse/2 eljárások definícióját:

```
:- use_module(library(lists)).
```

Mintakeresés append/3-mal

Párban előforduló elemek

```
% párban(Lista, Elem): A Lista számlistának Elem olyan
% eleme, amely egy ugyanilyen értékű elemmel szomszédos.
párban(L, E) :-
    append(_, [E,E|_], L).
```

```
| ?- párban([1,8,8,3,4,4], E).
      E = 8 ? ; E = 4 ? ; no
```

Dadogó részek

```
% dadogó(L, D): D olyan nem üres részlistája L-nek,
% amelyet egy vele megegyező részlista követ.
dadogó(L, D) :-
    append(_, Farok, L),
    D = [_|_],
    append(D, Vég, Farok),
    append(D, _, Vég).
```

```
| ?- dadogó([2,2,1,2,2,1], D).
      D = [2] ? ; D = [2,2,1] ? ; D = [2] ? ; no
```

```
% cserél(X, XL, Y, YL): egy X elemet XL-ben Y-ra cserélve kapjuk YL-t.
% Deklaratívabban: X ugyanannyiadik eleme XL-nek, mint Y YL-nek, és a két
% lista csak ebben az elemben különbözik.
% A végeességhez XL és YL közül legalább az egyik zárt végű kell legyen.
cserél(X, [X|Xlista], Y, [Y|Xlista]).
cserél(X, [Head|Xlista], Y, [Head|Ylista]) :-
    cserél(X, Xlista, Y, Ylista).
```

```
| ?- cserél(2, [1,2,3], 4, L).
    L = [1,4,3] ? ;
    no
| ?- cserél(X, [1,2,3], 4, L).
    L = [4,2,3], X = 1 ? ;
    L = [1,4,3], X = 2 ? ;
    L = [1,2,4], X = 3 ? ;
    no
| ?- cserél(X, [1,2,3], Y, L).
    L = [Y,2,3], X = 1 ? ;
    L = [1,Y,3], X = 2 ? ;
    L = [1,2,Y], X = 3 ? ;
    no
```

append és revapp — listák gyűjtési iránya

● Prolog megvalósítás

<pre>append([], L, L). append([X L1], L2, [X/L3]) :- append(L1, L2, L3).</pre>	<pre>revapp([], L, L). revapp([X L1], L2, L3) :- revapp(L1, [X/L2], L3).</pre>
--	--

● C++ megvalósítás

<pre>list append(list list1, list list2) { list list3, *lp = &list3; for (list p=list1; p; p=p->next) { list newl = new link(p->elem); *lp = newl; lp = &newl->next; } *lp = list2; return list3; }</pre> <pre>struct link { link *next; char elem; link(char e): elem(e) {} }; typedef link *list;</pre>	<pre>list revapp(list list1, list list2) { list l = list2; for (list p=list1; p; p=p->next) { list newl = new link(p->elem); newl->next = l; l = newl; } return l; }</pre>
--	--

```
% fszám(Sz, A, Jk): Az Sz szám A alapú fordított jegylistája Jk.
fszám(0, _, [0]).
fszám(Sz, Alap, Jk) :- Sz > 0, fszám(Sz, Alap, [], Jk).

% fszám(Sz, A, Jk0, Jk): Az Sz szám A alapú fordított jegylistája Jk-Jk0.
fszám(0, _, Jk, Jk).
fszám(Sz, Alap, Jk0, [UtsoJegy|Jk]) :-
    Sz > 0, Sz1 is Sz//Alap, UtsoJegy is Sz mod Alap,
    fszám(Sz1, Alap, Jk0, Jk).
```

A kétféle irányú gyűjtés összehasonlítása

<pre>fszám(0, _, Jk, Jk). fszám(Sz, A, Jk0, [U Jk]) :- Sz > 0, Sz1 is ..., U is ..., fszám(Sz1, A, Jk0, Jk).</pre>	<pre>szám(0, _, Jk, Jk). szám(Sz, A, Jk0, Jk) :- Sz > 0, Sz1 is ..., U is ..., szám(Sz1, A, [U Jk0], Jk).</pre>
---	--

2000 tavaszi kis házi feladat

Állítsa elő egy Sz nem negatív egész szám A alapú számrendszerben vett jegyeinek listáját ($A > 1$ egész)! Írjon egy szám/3 Prolog eljárást, amely a legnagyobb helyiértékű jegyet helyezi a lista elejére, és egy másik fszám/3 eljárást, amely a legkisebb helyiértékű jeggyel kezdi a listát.

```
% szám(Szám, Alap, Jk): A Szám szám Alap alapú számrendszerben vett
% jegyeinek (balról jobbra haladó) listája Jk. (A 0 szám egy jegyből áll.)
szám(0, _, [0]).
szám(Sz, Alap, Jk) :-
    Sz > 0, szám(Sz, Alap, [], Jk).

% szám(Szám, Alap, Jk0, Jk): A Szám szám Alap alapú számrendszerben vett
% jegyeinek listáját Jk0 elé fűzve kapjuk Jk-t (A 0 jegylistája üres).
% Jelölés: LL = L-L0 <----> az LL listát L0 elé fűzve kapjuk L-t.
szám(0, _, Jk, Jk).
szám(Sz, Alap, Jk0, Jk) :-
    Sz > 0, Sz1 is Sz//Alap, UtsoJegy is Sz mod Alap,
    szám(Sz1, Alap, [UtsoJegy|Jk0], Jk).
```

```

:- use_module(library(lists), [member/2, reverse/2]).

% útvonala_4(N, A, B, Út, H): A és B között van (pontosan)
% N szakaszból álló körmentes Út útvonala, amelynek összhossza H.
útvonala_4(N, Honnan, Hová, Út, H) :-
    útvonala_4(N, Honnan, Hová, [Honnan], Út, H).

% útvonala_4(N, A, B, K, Út, H): A és B között van pontosan
% N szakaszból álló körmentes, K elemein át nem menő H hosszú Út út.
útvonala_4(0, Hová, Hová, Kizártak, Út, 0) :-
    reverse(Kizártak, Út).
útvonala_4(N, Honnan, Hová, Kizártak, Út, H) :-
    N > 0, N1 is N-1,
    útszakasz(Honnan, Közben, H1),
    \+ member(Közben, Kizártak),
    útvonala_4(N1, Közben, Hová, [Közben|Kizártak], Út, H2), H is H1+H2.

| ?- útvonala_4(2, 'Párizs', _, Út, H).
    H = 1900, Út = ['Párizs','Bécs','Berlin'] ? ;
    H = 1510, Út = ['Párizs','Bécs','Budapest'] ? ; no

```

2000 tavaszi kis házi feladat — egyszerűsítés

fszám/3 egyszerűsíthető

- fszám/4 minden hívása fszám(_,_,[],_) alakú.
- $\text{fszám}(\text{Sz}, \text{A}, [], \text{Jk}) \Rightarrow \text{fszám12}(\text{Sz}, \text{A}, \text{Jk})$

```

% fszám(Szám, Alap, Jegyek): A Szám >= 0 szám Alap > 1 alapú
% számrendszerben jobbról balra vett jegyeinek listája Jegyek.
fszám1(0, _, [0]).
fszám1(Sz, Alap, Jk) :-
    Sz > 0, fszám12(Sz, Alap, Jk).

% fszám12(Szám, Alap, Jk): A Szám >= 0 szám Alap > 1 alapú
% számrendszerben jobbról balra vett jegyeinek listája Jk.
fszám12(0, _, []).
fszám12(Sz, Alap, [UtsoJegy|Jk]) :-
    Sz > 0, Sz1 is Sz//Alap, UtsoJegy is Sz mod Alap,
    fszám12(Sz1, Alap, Jk).

```

```

:- use_module(library(lists), [select/3]).

% út_vonal_5(N, G, A, B, L, H): A G gráfban van egy A-ból
% B-be menő N szakaszból álló L út, melynek összhossza H.
út_vonal_5(0, _Gráf, Hová, Hová, [Hová], 0).
út_vonal_5(N, Gráf, Honnan, Hová, [Honnan|Út], H) :-
    N > 0, N1 is N-1,
    select(Él, Gráf, Gráf1),
    él_végpontok_hossz(Él, Honnan, Közben, H1),
    út_vonal_5(N1, Gráf1, Közben, Hová, Út, H2),
    H is H1+H2.

% él_végpontok_hossz(Él, A, B, H): Az Él irányítatlan él
% végpontjai A és B, hossza H.
él_végpontok_hossz(él(A,B,H), A, B, H).
él_végpontok_hossz(él(A,B,H), B, A, H).

| ?- hálózat(_Gráf), út_vonal_5(2, _Gráf, 'Budapest', _, Út, H).
    H = 880, Út = ['Budapest','Bécs','Berlin'] ? ;
    H = 1510, Út = ['Budapest','Bécs','Párizs'] ? ;
    no

```

Súlyozott gráf ábrázolása éllistával

A gráf ábrázolása

- a gráf élek listája,
- az él egy három-argumentumú struktúra,
- argumentumai: a két végpont és a súly.

Típus-definíció

```

% :- type él ---> él(pont, pont, súly).
% :- type pont == atom.
% :- type súly == int.
% :- type gráf == list(él).

```

Példa

```

hálózat([él('Budapest','Bécs',245),
        él('Budapest','Prága',515),
        él('Bécs','Berlin',635),
        él('Bécs','Párizs',1265)]).

```

A Prolog szintaxis alapelvei

- Minden programelem kifejezés!
- A szükséges összekötő jelek (',', ' ', ';', ':-', '->'): szabványos operátorok.
- A beolvasott kifejezést funktora alapján osztályozzuk:
  - **kérdés:** $?- \text{Cél}.$
Célt lefuttatja, és a változó-behelyettesítéseket kiírja.
  - **parancs:** $:- \text{Cél}.$
A Célt csendben lefuttatja. Különféle deklarációkat parancsként helyezhetünk el a programban.
  - **szabály:** $\text{Fej} :- \text{Törzs}.$
A szabályt felveszi a programba.
  - **nyelvtani szabály:** $\text{Fej} \rightarrow \text{Törzs}.$
Prolog szabállyá alakítja és felveszi (lásd a DCG nyelvtanokat).
  - **tényállítás:** Minden egyéb kifejezés.
Üres törzsű szabályként felveszi a programba.

- Egy részlet egy „hagyományos” nyelv kifejezés-szintaxisából:

$$\begin{aligned}\langle \text{kifejezés} \rangle &::= && \langle \text{tag} \rangle \\ &| && \langle \text{kifejezés} \rangle \langle \text{additív művelet} \rangle \langle \text{tag} \rangle \\ \langle \text{tag} \rangle &::= && \langle \text{tényező} \rangle \\ &| && \langle \text{tag} \rangle \langle \text{multiplikatív művelet} \rangle \langle \text{tényező} \rangle \\ \langle \text{tényező} \rangle &::= && \langle \text{szám} \rangle \mid \langle \text{azonosító} \rangle \mid (\langle \text{kifejezés} \rangle)\end{aligned}$$

- Ugyanez kétszintű nyelvtannal:

$$\begin{aligned}\langle \text{kifejezés} \rangle &::= && \langle \text{kif } 2 \rangle \\ \langle \text{kif } N \rangle &::= && \langle \text{kif } N-1 \rangle \\ &| && \langle \text{kif } N \rangle \langle N \text{ prioritású művelet} \rangle \langle \text{kif } N-1 \rangle \\ \langle \text{kif } 0 \rangle &::= && \langle \text{szám} \rangle \mid \langle \text{azonosító} \rangle \mid (\langle \text{kif } 2 \rangle) \\ &&& \{ \text{az additív ill. multiplikatív műveletek prioritása } 2 \text{ ill. } 1 \}\end{aligned}$$

A Prolog nyelv-változatok

A SICStus rendszer két üzemmódja

- iso Az ISO Prolog szabványnak megfelelő.
- sicstus Korábbi változatokkal kompatibilis.
- Állítása: `set_prolog_flag(language, Mód)`.
- Különbségek:
  - szintaxis-részletek, pl. a `0x1ff` szám-alak csak ISO módban,
  - beépített eljárások viselkedésének kisebb eltérései.
- az eddig ismertett eljárások hatása lényegében nem változik.

$\langle \text{op } N \ T \rangle ::=$ $\langle \text{név} \rangle \{ \text{feltéve, hogy } \langle \text{név} \rangle \ N \text{ prioritású és } T \text{ típusú operátornak lett deklarálva} \}$

$\langle \text{argumentumok} \rangle ::=$ $\langle \text{kifejezés } 999 \rangle$
 $| \ \langle \text{kifejezés } 999 \rangle , \langle \text{argumentumok} \rangle$

$\langle \text{lista} \rangle ::=$ $[]$
 $| \ [\langle \text{listakif} \rangle]$

$\langle \text{listakif} \rangle ::=$ $\langle \text{kifejezés } 999 \rangle$
 $| \ \langle \text{kifejezés } 999 \rangle , \langle \text{listakif} \rangle$
 $| \ \langle \text{kifejezés } 999 \rangle | \langle \text{kifejezés } 999 \rangle$

$\langle \text{szám} \rangle ::=$ $\langle \text{előjeltelen szám} \rangle$
 $| \ + \langle \text{előjeltelen szám} \rangle$
 $| \ - \langle \text{előjeltelen szám} \rangle$

$\langle \text{előjeltelen szám} \rangle ::=$ $\langle \text{természetes szám} \rangle$
 $| \ \langle \text{lebegőpontos szám} \rangle$

Kifejezések szintaxisa

$\langle \text{programelem} \rangle ::=$ $\langle \text{kifejezés } 1200 \rangle \langle \text{záró-pont} \rangle$

$\langle \text{kifejezés } N \rangle ::=$ $\langle \text{op } N \text{ fx} \rangle \langle \text{köz} \rangle \langle \text{kifejezés } N-1 \rangle$
 $| \ \langle \text{op } N \text{ fy} \rangle \langle \text{köz} \rangle \langle \text{kifejezés } N \rangle$
 $| \ \langle \text{kifejezés } N-1 \rangle \langle \text{op } N \text{ xfx} \rangle \langle \text{kifejezés } N-1 \rangle$
 $| \ \langle \text{kifejezés } N-1 \rangle \langle \text{op } N \text{ xfy} \rangle \langle \text{kifejezés } N \rangle$
 $| \ \langle \text{kifejezés } N \rangle \langle \text{op } N \text{ yfx} \rangle \langle \text{kifejezés } N-1 \rangle$
 $| \ \langle \text{kifejezés } N-1 \rangle \langle \text{op } N \text{ xf} \rangle$
 $| \ \langle \text{kifejezés } N \rangle \langle \text{op } N \text{ yf} \rangle$
 $| \ \langle \text{kifejezés } N-1 \rangle$

$\langle \text{kifejezés } 1000 \rangle ::=$ $\langle \text{kifejezés } 999 \rangle , \langle \text{kifejezés } 1000 \rangle$

$\langle \text{kifejezés } 0 \rangle ::=$ $\langle \text{név} \rangle (\langle \text{argumentumok} \rangle)$
 $\{ \text{A } \langle \text{név} \rangle \text{ és a } (\text{közvetlenül egymás után áll!}) \}$
 $| \ (\langle \text{kifejezés } 1200 \rangle) | \{ \langle \text{kifejezés } 1200 \rangle \}$
 $| \ \langle \text{lista} \rangle | \langle \text{füzér} \rangle$
 $| \ \langle \text{név} \rangle \quad | \ \langle \text{szám} \rangle \quad | \ \langle \text{változó} \rangle$

⟨ név ⟩

- kisbetűvel kezdődő alfanumerikus jelsorozat (ebben megengedve kis- és nagybetűt, számjegyeket és aláhúzásjelet);
- egy vagy több ún. speciális jelből (+-*/\ \$ ^ < > = ' ~ : . ? @ # &) álló jelsorozat;
- az önmagában álló ! vagy ; jel;
- a [] {} jelpárok;
- idézőjelek (') közé zárt tetszőleges jelsorozat, amelyben \ jellel kezdődő escape-szekvenciákat is elhelyezhetünk.

⟨ változó ⟩

- nagybetűvel vagy aláhúzással kezdődő alfanumerikus jelsorozat.
- az azonos jelsorozattal jelölt változók egy klózon belül azonosaknak, különböző klózokban különbözőeknek tekintődnek;
- kivétel: a semmis változók (_) minden előfordulása különböző.

Kifejezések szintaxisa — megjegyzések

- A ⟨ kifejezés N ⟩-ben ⟨ köz ⟩ csak akkor kell ha az őt követő kifejezés nyitó-zárójellel kezdődik.
- A { ⟨ kifejezés ⟩ } azonos a { } (⟨ kifejezés ⟩) struktúrával, ez pl a DCG nyelvtanoknál hasznos.
- Egy ⟨ füzér ⟩ " jelek közé zárt karaktersorozat, általában a karakterek kódjainak listájával azonos.

```
| ?- op(500, fx, succ).  
yes  
| ?- display(succ (1,2)), nl, display(succ(1,2)).  
succ(, (1,2))  
succ(1,2)  
yes  
| ?- write("baba").  
[98,97,98,97]
```

Megjegyzések (comment)

- A % százalékjeltől a sor végéig
- A /* jelpártól a legközelebbi */ jelpárig.

Formázó elemek

- szóköz, újsor, tabulátor, stb. (nem látható karakterek)
- megjegyzés

A programszöveg formázása

- formázó elemek (szóköz, újsor, stb.) szabadon elhelyezhetők;
- kivétel: struktúrakifejezés neve után nem szabad;
- prefix operátor és (közé kötelező;
- $\langle$ záró-pont $\rangle$: egy . karakter amit egy formázó elem követ.

A Prolog lexikai elemei 2.

$\langle$ természetes szám $\rangle$

- (decimális) számjegysorozat;
- 2, 8 ill. 16 alapú számrendszerben felírt szám, ilyenkor a számjegyeket rendre a 0b, 0o, 0x karakterekkel kell prefixálni (csak iso módban)
- karakterkód-konstans 0'c alakban, ahol c egyetlen karakter

$\langle$ lebegőpontos szám $\rangle$

- mindenképpen tartalmaz tizedespontot
- mindkét oldalán legalább egy (decimális) számjeggyel
- e vagy E betűvel jelzett esetleges exponens

- Típusleírás: (tömör) Prolog kifejezések egy halmazának megadása
- Alaptípusok leírása: `int`, `float`, `number`, `atom`, `any`
- Új típusok felépítése:

$$\{ \text{str}(T_1, \dots, T_n) \} \equiv \{ \text{str}(e_1, \dots, e_n) \mid e_1 \in T_1, \dots, e_n \in T_n \}, n \geq 0$$
 {személy(atom,atom,int)} az olyan személy/3 funktorú struktúrák halmaza,
 amelyben az első két argumentum atom, a harmadik egész.
- Típusok, mint halmazok úniója képezhető a `\` operátorral.

$$\{\text{személy}(\text{atom}, \text{atom}, \text{int})\} \setminus \{\text{atom}-\text{atom}\} \setminus \text{atom}$$
- Egy típusleírás elnevezhető (kommentben): `% :- type tnév == tleírás.`
`% :- type t1 == {atom-atom} \setminus atom., % :- type ember == {ember-atom} \setminus {semmi}.`
- Megkülönböztetett únió: csupa különböző funktorú összetett típus úniója.
 Egyszerűsített jelölés:

$$:- \text{type } T == \{ S_1 \} \setminus \dots \setminus \{ S_n \}. \Rightarrow :- \text{type } T \dashrightarrow S_1 ; \dots ; S_n.$$
`% :- type ember ---> ember-atom; semmi.`
`% :- type egészlista ---> []; [int|egészlista].`

TÍPUSOK PROLOGBAN

• Predikátumtípus-deklaráció

```
:- pred <eljárásnév>(<típusazonosító>, ...)
```

• Példák:

```
:- pred member(T, list(T)).  
:- pred append(list(T), list(T), list(T)).
```

• Predikátummód-deklaráció (Nem kötelező, több is megadható.)

```
:- mode <eljárásnév>(<módazonosító>, ...) ahol <módazonosító> ::= in | out.
```

• Példák:

```
:- mode append(in, in, in).    % ellenőrzésre  
:- mode append(in, in, out).   % két lista összefűzésére  
:- mode append(out, out, in).  % egy lista szétszedésére
```

• Vegyes típus- és móddeklaráció

```
:- pred <eljárásnév>(<típusazonosító> : <módazonosító>, ...)
```

• Példa:

```
:- pred between(int::in, int::in, int::out).
```

Típusok leírása Prologban — folytatás

• Paraméteres típusok — példák

```
% :- type list(T) ---> [] ; [T|list(T)]. % T típusú elemekből álló lista.  
% :- type pair(T1, T2) ---> T1 - T2.    % egy '-' nevű kétargumentumú struktúra,  
%                                       % első argumentuma T1, a második T2 típusú.  
  
% :- type assoc_list(KeyT, ValueT)  
%      == list(pair(KeyT, ValueT)). % KeyT és ValueT típusú párokból álló lista.  
  
% :- type szótár == assoc_list(szó, szó).  
% :- type szó == atom.
```

• Típusdeklarációk szintaxisa

```
<típusdeklaráció>    ::= <típuselnevezés> | <típuskonstrukció>  
<típuselnevezés>    ::= :- type <típusazonosító> == <típusleírás> .  
<típuskonstrukció>  ::= :- type <típusazonosító> ---> <megkülönb. únió> .  
<megkülönb. únió>   ::= <konstruktor> ; ...  
<konstruktor>      ::= <névkonstans> | <struktúranév>(<típusleírás>, ...)  
<típusleírás>       ::= <típusnév> | <típusváltozó> |  
                      <típusleírás> \ / <típusleírás> |  
                      { <típusnév>(<típusleírás>, ...) }  
<típusazonosító>    ::= <típusnév> | <típusnév>(<típusváltozó>, ...)
```

A feladat

Egy szakadékon egy hosszú és keskeny palló ível át, amely egyszerre legfeljebb két embert bír el. A palló egyik oldalán áll négy ember: 10, 20, 50 és 100 évesek. Az N éves ember N perc alatt tud átmenni a hídon. Ha ketten mennek át akkor a lassabb embernek megfelelő idő alatt érnek át.

Sötét van, világítás nélkül lehetetlen átérni, de a társaságnak csak egyetlen zseblámpája van. A feladat: megszervezni az átkelést úgy, hogy a teljes társaság a lehető legrövidebb idő alatt átkeljen a túloldalra.

Kérdés: mennyi idő alatt tudnak leggyorsabban átkelni?

Az adatstruktúrák

```
% :- type állapot ---> lámpa-list(ember). % Hol a lámpa és hol vannak az emberek?
% :- type lámpa == oldal. % A lámpa az egyik oldalon lehet.
% :- type ember == list(pair(int,oldal)). % Minden adott korú ember mellett
% % ott a tartózkodási helye.

% :- type oldal ---> bal ; jobb.
```

A HÍD FELADVÁNY

Futtatás

```
% Át lehet menni a bal véghelyzetből a jobb véghelyzetbe
% Hossz Idő alatt az Út állapotlistán keresztül.
% :- pred átmegy(list(áll)::out, int::out).
átmegy(Út, Hossz) :-
    véghelyzet(bal, Kezd),
    véghelyzet(jobb, Vég),
    between(1, 10, N),
    útvonal_4(N, Kezd, Vég, Út, Hossz).

| ?- átmegy(Út, H).
    H = 190, Út = [bal-[10-bal,20-bal,50-bal,100-bal],... - ...]] ?
yes
| ?- átmegy(Út, H), H < 190.
    H = 170, Út = [bal-[10-bal,20-bal,50-bal,100-bal],... - ...]] ?
yes
| ?- átmegy(Út, H), H < 170.
    no
    % mintegy 20 másodperc után!
```

Az állapotátmenet

```
% útszakasz(Áll0, Áll1, Idő): Áll0-ból egy lépésben Áll1-be lehet jutni Idő alatt.
% :- pred útszakasz(áll::in, áll::out, int::out).
útszakasz(Innen-Helyzet0, Ide-Helyzet, Idő) :-
    másik(Innen, Ide),      % A lámpa az Innen oldalon van, Ide a túloldal.
    cserél(E1-Innen, Helyzet0, E1-Ide, Helyzet),      % E1 megy át
    Idő = E1.
útszakasz(Innen-Helyzet0, Ide-Helyzet, Idő) :-
    másik(Innen, Ide),
    cserél(E1-Innen, Helyzet0, E1-Ide, Helyzet1),      % E1 átmegy
    cserél(E2-Innen, Helyzet1, E2-Ide, Helyzet),      % E2 átmegy
    E1 > E2, Idő = E1.

% másik(Egyik, Másik): Egyik és Másik két különböző oldal.
% :- pred másik(oldal, oldal).
másik(bal, jobb).
másik(jobb, bal).

% véghelyzet(Hol, Áll): Az Áll állapotban a zseblámpa és az emberek a Hol
% oldalon vannak.
% :- pred véghelyzet(oldal, áll).
véghelyzet(Hol, Hol-[10-Hol,20-Hol,50-Hol,100-Hol]).
```

```

% Lépések korát lehet menni a bal véghelyzetre a jobb véghelyzetre
% Hossz idő alatt, ahol Hossz < Max.
% :- pred átmegy(int::in, list(lépés)::out, int::out).
átmegy(Max, Lépések, Hossz) :-
    véghelyzet(bal, Kezd), véghelyzet(jobb, Vég),
    útvonal_6(Kezd, Vég, Max, Lépések, Nyereség),
    Hossz is Max - Nyereség.

% útvonal_6(A, B, Max, Lk, Nyer): A és B között van egy Max-nál
% Nyer-rel rövidebb út (Nyer > 0), amelynek lépéssorozata Lk.
% :- pred útvonal_6(áll::in, áll::in, int::in, list(lépés)::out, int::out).
útvonal_6(Hová, Hová, Max, [], Max) :- Max > 0.
útvonal_6(Honnan, Hová, Max0, [Lép|LépL], Nyer) :-
    Max0 > 0,
    útszakasz(Honnan, Közben, H1, Lép),
    Max1 is Max0-H1,
    útvonal_6(Közben, Hová, Max1, LépL, Nyer).

| ?- átmegy(190, Lk, H).
    H = 170, Lk = [20+10>jobb,10>bal,100+50>jobb,20>bal,20+10>jobb] ? ;
    H = 170, Lk = [20+10>jobb,20>bal,100+50>jobb,10>bal,20+10>jobb] ? ;
    no

```

2. megoldás — a keresési tér korlátozása, lépések gyűjtése

```

% :- type lépés ---> átmenők>oldal.      % az adott oldalra átmennek az átmenők.
% :- type átmenők == int \/ {int+int}.    % egy vagy két adott korú ember.

% útszakasz(Áll0, Áll1, Idő, Lépés): Egy Lépés lépéssel Idő alatt az Áll0
% állapotból az Áll1 állapotba lehet jutni.
% :- pred útszakasz(áll::in, áll::out, int::out, lépés::out).
útszakasz(Innen-Helyzet0, Ide-Helyzet, Idő, E1>Ide) :-      % E1 megy át.
    másik(Innen, Ide),
    cserél(E1-Innen, Helyzet0, E1-Ide, Helyzet),            % E1 átmegy
    Idő = E1.
útszakasz(Innen-Helyzet0, Ide-Helyzet, Idő, E1+E2>Ide) :-  % E1+E2 megy át.
    másik(Innen, Ide),
    cserél(E1-Innen, Helyzet0, E1-Ide, Helyzet1),          % E1 átmegy
    cserél(E2-Innen, Helyzet1, E2-Ide, Helyzet),            % E2 átmegy
    E1 > E2, Idő = E1.

```

```
% :- lista == list(szin).
% :- szin ---> piros(any) ; feher(any) ; zold(any).
% zaszlo(Bemenet, Kimenet): a Kimenet lista a Bemenet lista elemeinek
% fent leírt módon rendezett listája.
% :- pred zaszlo(lista::in, lista::out).
```

Példák

```
| ?- zaszlo([piros(a),kek(b)], Z).
    no
| ?- zaszlo([zold(c),piros(d),feher(e)], Z).
    Z = [piros(d),feher(e),zold(c)] ? ;
    no
| ?- zaszlo([piros(f),zold(g),piros(h),feher(i)], Z).
    Z = [piros(f),piros(h),feher(i),zold(g)] ? ;
    no
```

1. kis házi feladat

Adott egy lista, amelynek elemei piros/1, feher/1 vagy zold/1 funktorú struktúrák, tetszőleges sorrendben. A struktúrák argumentuma tetszőleges Prolog kifejezés lehet, ezek az argumentumok a feladat szempontjából érdektelenek.

A feladat a lista rendezése úgy, hogy az elején álljanak a piros/1 funktorúak, utánuk feher/1 funktorúak, végül pedig a zold/1 funktorúak. Az egyes csoportokon belül az elemek sorrendje ne változzék.

Írjon egy olyan zaszlo/2 Prolog eljárást, amely megvalósítja a leírt rendezést. Ha a fenti háromtól különböző funktorú elem van a listában, akkor az eljárás hiusúljon meg.

Törekedjék arra, hogy a megoldás hatékony legyen! Vigyázzon arra is, hogy az eljárás ne sikerüljön többször!

Pontérték: 1 plusz pont

Beadási határidő: 2001 március 19, 24:00

Beadás módja: a honlapon meghirdetendő módon.

-
- Bevezetés. Az SML nyelv alapjai.
  - Egyszerű és összetett adattípusok. Programfejlesztés.
  - Polimorfizmus. Listaműveletek. A legfontosabb programkönyvtárak.
  - Programhelyesség, programbizonyítás.
  - Magasabbrendű függvények.
  - Modulok. Absztrakt adattípusok. Paraméterezhető modulok.
  - Nemlineáris rekurzív adattípusok.
  - Nagyobb SML-példák.
  - Új irányzatok a funkcionális programozásban.

BEVEZETÉS A FUNKCIONÁLIS PROGRAMOZÁSBA

- A függvényfogalom fejlődése – l. külön fóliákon: fffp.pdf.
- Euler (1748): $\sin x$ később $\sin x$ vagy $\sin(x)$
- Alfred N. Whitehead, Bertrand Russel (1910) ... Alonzo Church:
 λ -*kalkulus*, λ -jelölés: $\lambda x.x + x$
- Church, 1936: λ -kalkulus (funkcionális) $\equiv$ Turing-gép (imperatív) $\rightarrow$
funkcionális programozás $\equiv$ imperatív programozás
- Church-tétel: kiszámítható függvények halmaza $\equiv$ rekurzív függvények
halmaza – ez a funkcionális programozás alapja
- 1960: ALGOL (ALGORithmic Language) – rekurzív eljárás és
függvényeljárás (!)
- 1960: LISP (LIST Processing language) – alapja a λ -kalkulus, eredeti célja:
szimbolikus differenciálás
- 1962-től: APL, ML, HOPE, ERLANG, Miranda, SML, Haskell, gofer, clean
stb.

A funkcionális programozás motivációi

- Rekurzió, teljes indukció (vö. gépi kód, Fortran, Basic) – 1950-es évek
- Lineáris rekurzív adatszerkezet (lista, vö. ciklus)
- Függvények – vissza a matematikához! (vö. mellékhatás) – 1960-as évek
- Erős típusok, ellenőrzés fordításkor (vö. típus nélküli nyelvek) – 1970-es évek
- Rekurzív adattípusok (fa, vö. láncolt adatszerkezetek)
- Absztrakt adattípusok (vö. objektumok)
- Végrehajtható specifikációk (vö. tesztelés) – 1990-es évek

Mi az alapvető különbség a deklaratív és az imperatív programozás között?

- A deklaratív programozás *időtlen*, nem törődik az idővel.
- Idő $\rightarrow$ állapot $\rightarrow$ emlékezet.

Hálózati információforrások: Comp.Lang.ML FAQ

<http://www.cis.ohio-state.edu/hypertext/faq/usenet/meta-lang-faq/faq.html>

Andrew Cumming: A Gentle Introduction to ML

<http://www.dcs.napier.ac.uk/course-notes/sml/manual.html>

Stephen Gilmore: Programming in Standard ML '97

<http://www.dcs.ed.ac.uk/home/stg>

Robert Harper: Programming in Standard ML

<http://www.cs.cmu.edu/People/rwh/>

Fox project at CMU

<http://foxnet.cs.cmu.edu/sml.html>

Az ML (Meta Language) rövid története és jelene

Az ML rövid története

- ML, Edinburgh 1977, tételbizonyításra (kijelentések igazolására)
- Definition of Standard ML, 1990
  - Alapnyelv (Core Language)
  - Modulnyelv (Module Language)
- Revised Definition of Standard ML, 1997
- SML Basis Library (Alapkönyvtár), 1997

SML-megvalósítások

- Moscow ML (mosml): <http://www.dina.kvl.dk/~sestoft/mosml.html>
- Standard ML of New Jersey (sml):
<http://cm.bell-labs.com/cm/cs/what/smlnj>

A FÜGGVÉNY FOGALMA ÉS TULAJDONSÁGAI

Bevezetés 127

SML-irodalom (csak angolul)

Forrásművek az előadásokhoz

Jeffrey D. Ullman: *Elements of ML Programming* (2nd Edition, ML97)

MIT Press 1997

<http://www-db.stanford.edu/~ullman/emlp.html>

Lawrence C. Paulson: *ML for the Working Programmer* (2nd Edition, ML97)

Cambridge University Press 1996

<http://www.cl.cam.ac.uk/users/lcp/MLbook/>

Richard Bosworth: *A Practical Course in Functional Programming Using Standard ML*

McGraw-Hill 1995

- A függvény „teljes jogú” (*first-class*) érték a funkcionális programozási nyelvekben
  - A függvény típusa általában: $\alpha \rightarrow \beta$, ahol az α az argumentum, a β az eredmény típusát jelöli
  - A függvény – érték: *függvényérték*
  - Fontos: a függvényérték *nem* a függvény *alkalmazásának* az eredménye!
  - Példák függvényértékre
    - $\sin$ (a típusa: *valós* $\rightarrow$ *valós*)
    - round (a típusa: *valós* $\rightarrow$ *egész*)
    - $f \circ g$ (a típusa: $\alpha \rightarrow \beta$)
  - Példa függvényalkalmazásra
    - $\text{round } 5.4 = 5$, azaz ennek a függvényalkalmazásnak egy *egész* típusú érték az eredménye

A típus és a függvény fogalma

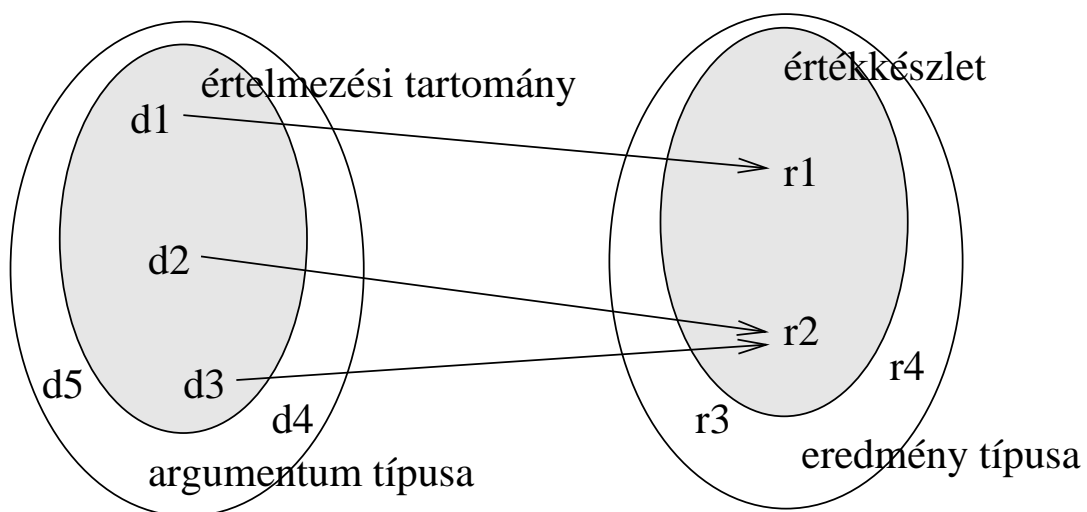
- A típus fogalma
  - A típus értékek egy halmaza (pl. egész típus = az egész számok halmaza)
  - Jelölése: $\alpha, \beta, \dots$ (az ún. *típuselméletben* így használják)
- A függvény fogalma
  - A függvény valamely D halmaznak valamely R halmazba való olyan *egyértelmű* leképezése, amelyet meghatároz a $(d; r)$ rendezett párok halmaza, ahol $d \in D$ és $r \in R$.
  - A d a függvény argumentuma (paramétere), az r az eredménye
  - A D a függvény értelmezési tartománya, az R az értékkészlete
  - A típusos nyelvekben d is, r is *meghatározott* típusú
  - Függvény értelmezési tartománya $\subseteq$ argumentum típusa
  - Függvény értékkészlete $\subseteq$ eredmény típusa

- Parciális függvény: értelmezési tartomány $\subset$ argumentum típusa

Figyelem: ez hibák forrása lehet!

- Teljes függvény: értelmezési tartomány = argumentum típusa
- Szürjektív függvény: értékkészlet = eredmény típusa
- Nem-szürjektív függvény: értékkészlet $\subset$ eredmény típusa
- Injektív függvény: a leképezés kölcsönösen egyértelmű
- Az $f : \alpha \rightarrow \beta$ injektív függvény inverze: $f^{-1} : \beta \rightarrow \alpha$
- Bijektív = injektív + szürjektív, azaz f bijektív, ha f^{-1} teljes függvény

A függvény mint leképezés

- Függvény alkalmazása két- vagy több argumentumra

1. Az argumentumokat *összetett adatnak* – párnak, rekordnak, listának stb. – tekintjük, pl. $f(1, 2)$

- az f függvény alkalmazását jelenti az $(1, 2)$ párra.

2. A függvényt több egymás utáni lépésben alkalmazzuk az argumentumokra, pl. $f_{12} \equiv (f_1)_2$ azt jelenti, hogy

- az első lépésben az f függvény alkalmazzuk az 1 értékre, ami egy függvényt ad eredményül,

- a második lépésben az első lépésben kapott függvényt alkalmazzuk a 2 értékre, így kapjuk meg az f_{12} függvényalkalmazás (vég)eredményét.

- Infix jelölés: $x \oplus y \equiv$ az $\oplus$ függvény alkalmazása az (x, y) párra mint argumentumra

Függvények alkalmazása

- *Függvényalkalmazást* jelöl az f és e jelek egymás mellé írása („*juxtapozicionálása*”): $f e$ azt jelenti, hogy f -et alkalmazzuk e -re.

- Általánosabban: az $f e$ kifejezésben az e tetszőleges olyan kifejezés, amelynek az értéke az f értelmezési tartományába esik.

- Még általánosabban: az $f e$ kifejezésben az f függvényértéket eredményező tetszőleges kifejezés, e pedig tetszőleges olyan kifejezés, amelynek az értéke az f értelmezési tartományába esik.

- Az SML-ben az f és az e tetszőleges *név* lehet, amelyeket megfelelően *szeparálni* kell egymástól: $f\ e$, vagy $f(e)$, vagy $(f)e$
- Szeparátor: nulla, egy vagy több *formázó* karakter ($\sqcup$, $\backslash t$, $\backslash n$ stb.). Nulla db formázó karakter elegendő pl. a (előtt és a) után.
- A szeparátor a legerősebb balra kötő infix operátor az SML-ben.
- Példák:
`Math.sin 1.00`, `(Math.cos)Math.pi`, `round(3.17)`, `2 + 3`, `(real) (3 + 2 * 5)`
- Függvények egy csoportosítása az SML-ben
  - Beépített függvények, pl. $+$, $*$ (infix), `real`, `round` (prefix)
  - Könyvtári függvények, pl. `Math.sin`, `Math.cos`, `Math.pi`
  - Felhasználó által definiálható függvények, pl. `terulet`, `/\`, `head`

FÜGGVÉNYEK AZ SML-BEN

- A függvényt most *algoritmussal* adjuk meg, nem táblázattal
  - n nem lehetne változó, túl sok változatot kellene felírni stb.
- $\text{fn } i \Rightarrow (i + 1) \bmod n$
  - az i ún. kötött változó, a névtelen függvény argumentuma
  - az n ebben a kifejezésben szabad változó, és nincs értéke (!)
  - az n -et is le kell kötni mint a függvény argumentumát
- $\text{fn } i \Rightarrow \text{fn } n \Rightarrow (i + 1) \bmod n$
- A függvény néhány alkalmazása:
  - $(\text{fn } i \Rightarrow (\text{fn } n \Rightarrow (i + 1) \bmod n) 4) 1)$
  - $(\text{fn } i \Rightarrow (\text{fn } n \Rightarrow (i + 1) \bmod n) 128) 111$
  - $(\text{fn } i \Rightarrow (\text{fn } n \Rightarrow (i + 1) \bmod n) 4) \sim 7$
  - $(\text{fn } i \Rightarrow (\text{fn } n \Rightarrow (i + 1) \bmod n) 128) 6.0$ – hibás!

SML-példa: Egyszeres Hamming-távolságú ciklikus kód

- A függvényt *táblázattal* adjuk meg:

00	01	$\text{fn } 00 \Rightarrow 01$
01	11	$ 01 \Rightarrow 11$
11	10	$ 11 \Rightarrow 10$
10	00	$ 10 \Rightarrow 00$
- Változatok („klózek”): minden lehetséges esetre egy változat.
- Az fn (olvasd: *lambda*), névtelen függvényt, *függvénykifejezést* vezet be.
- A függvény néhány alkalmazása:
  - $(\text{fn } 00 \Rightarrow 01 | 01 \Rightarrow 11 | 11 \Rightarrow 10 | 10 \Rightarrow 00) 10$
  - $(\text{fn } 00 \Rightarrow 01 | 01 \Rightarrow 11 | 11 \Rightarrow 10 | 10 \Rightarrow 00) 11$
  - $(\text{fn } 00 \Rightarrow 01 | 01 \Rightarrow 11 | 11 \Rightarrow 10 | 10 \Rightarrow 00) 111$
- Mintaillesztés, egyesítés
- Érthető, de nem robusztus (vö. parciális a függvény!).

Legyen *fejcomment* minden (függvény)érték-deklarációhoz!

- (* incMod n i = (i+1) modulo n szerint
PRE: n > 0, n > i >= 0
*)
fun incMod n i = (i + 1) mod n
- (* kovKod cc = a kétbites, egyszeres Hamming-távolságú, ciklikus
kódkészlet cc-t követő eleme
PRE: cc in {00, 01, 11, 10}
*)
fun kovKod 00 = 01
| kovKod 01 = 11
| kovKod 11 = 10
| kovKod 10 = 00

Értékdeklaráció SML-ben: függvényérték deklarálása

- Név kötése függvényértékhez
  - val incMod = fn i => fn n => (i + 1) mod n
  - val kovKod = fn 00 => 01 | 01 => 11 | 11 => 10 | 10 => 00
- Szintaktikai édesítőszerrel
  - fun incMod n i = (i + 1) mod n
  - Figyelem: i és n sorrendje megfordult!
  - fun kovKod 00 = 01
| kovKod 01 = 11
| kovKod 11 = 10
| kovKod 10 = 00
- Alkalmazásuk argumentumra
  - incMod 128 111
  - kovKod 01

-
- Típusok és programozási nyelvek
    - Típus nélküli nyelvek, pl. assembly, LISP, Prolog
    - Gyengén típusos nyelvek, pl. Fortran, Algol, BASIC, C, C++, Pascal
    - Erősen típusos nyelvek, pl. Ada, SML, clean
    - Erős típus: a típusok ($\sim$ halmazok) diszjunktak (nincs közös elemük)
  - Egyszerű SML-típusok
    - `int` – előjeles egész szám, a Z egy részhalmaza
    - `word`, `word8` – előjel nélküli pozitív egész, az N_0 egy részhalmaza
    - `real` – előjeles racionális (valós?!) szám, a Q egy részhalmaza
    - `bool`, `char`, `order`, `unit`
    - `string`
  - Összetett SML-típusok (példák)
    - `rekord`
    - `lista`

TÍPUSOK ÉS ÉRTÉKEK AZ SML-BEN

EGYSZERŰSÍTETT SML-SZINTAXIS

Értékdeklaráció az SML-ben: név kötése tetszőleges értékhez

- Függvényértéket így kötöttünk tetszőleges névhez:

```
val incMod = fn i => fn n => (i + 1) mod n
```

- Tetszőleges típusú érték köthető tetszőleges névhez:

<pre>val három = 2 + 1</pre>	<pre>: int</pre>	
<pre>val MHz = 94.5</pre>	<pre>: real</pre>	
<pre>val veege = true</pre>	<pre>: bool</pre>	true, false
<pre>val kisA = #"a"</pre>	<pre>: char</pre>	
<pre>val palindrom = "ABBA"</pre>	<pre>: string</pre>	
<pre>val kisebb = LESS</pre>	<pre>: order</pre>	LESS, EQUAL, GREATER
<pre>val ezNemSemmi = ()</pre>	<pre>: unit</pre>	Egyetlen érték a ()!
<pre>val rat = {num = 3, den = 4}</pre>	<pre>: {den : int, num : int}</pre>	Mezőnevek ábécé sorrendben.
<pre>val bLista = [2,3,4] @ [3,2]</pre>	<pre>: int list</pre>	
<pre>val telenek = [0w123, 0wxcd]</pre>	<pre>: word list</pre>	

- Típusmegkötés:

<pre>val id = fn (n : int) => n</pre>	Példák: id 3;, id 4.5;
<pre>val telenek = [0w65, 0wx41 : word8]</pre>	Típusa: word8 list

Escape-szekvenciák

<code>\a</code>	Csengőjel (BEL, ASCII 7).
<code>\b</code>	Visszalépés (BS, ASCII 8).
<code>\t</code>	Vízszintes tabulátor (HT, ASCII 9).
<code>\n</code>	Újsor, soremelés (LF, ASCII 10).
<code>\v</code>	Függőleges tabulátor (VT, ASCII 11).
<code>\f</code>	Lapdobás (FF, ASCII 12).
<code>\r</code>	Kocsi-vissza (CR, ASCII 13).
<code>\^c</code>	Vezérlő karakter, ahol $64 \leq c \leq 95$ (@ ... _), és <code>\^c</code> ASCII-kódja 64-gyel kevesebb c ASCII-kódjánál.
<code>\ddd</code>	A <code>ddd</code> kódú karakter (d decimális számjegy).
<code>\uxxxx</code>	A <code>xxxx</code> kódú karakter (x hexadecimális számjegy).
<code>\"</code>	Idézőjel (").
<code>\\</code>	Hátrátört-vonal (\).
<code>\f...f\</code>	Figyelmen kívül hagyott sorozat. $f \dots f$ nulla vagy több formázókaraktert (szóköz, HT, LF, VT, FF, CR) jelent.

SML-szintaxis: különleges állandó

Előjeles egész állandó

Példák: 0   ~0   4   ~04 999999 0xFFFF ~0x1ff
Ellenpéldák: 0.0 ~0.0 4.0 1E0 -317 0XFFFF -0x1ff

Valós állandó

Példák: 0.7 ~0.7 3.32E5 3E~7 ~3E~7 3e~7 ~3e~7
Ellenpéldák: 23   .3   4.E5   1E2.0 1E+7   1E-7

Előjel nélküli egész állandó

Példák: 0w0   0w4   0w999999 0wxFFFF 0wx1ff
Ellenpéldák: 0w0.0 ~0w4 -0w4   0w1E0   0wXFFFF 0WxFFFF

Füzérállandó: "-ek között álló nulla vagy több nyomtatható karakter, szóköz vagy \ jellel kezdődő *escape-szekvencia* (l. a táblázatot a következő lapon).

Karakterállandó: # jelet közvetlenül követő, egykarakteres füzérállandó.

Példák: #"a"   #"\\n"   #"\\^Z"   #"\\255"   #"\\\"
Ellenpéldák: # "a"   #c   #""

- A nevek és más azonosítók *szintaktikai kategóriákba* sorolhatók

<i>vid</i>	értéknév	value identifier	long
<i>tyvar</i>	típusváltozó	type variable	
<i>tycon</i>	típuskonstruktor	type constructor	long
<i>lab</i>	mezőnév	record label	
<i>strid</i>	struktúranév	structure identifier	long
<i>sigid</i>	szignatúranév	signature identifier	
<i>unitid</i>	állománynév	unit identifier	
- Az *értéknév* tetszőleges név; jelölhet állandó értéket, függvényértéket, adatkonstruktor, kivételkonstruktor. Példák: pi + sin nil true Match
- A *típusváltozó* perccel kezdődő alfanumerikus név. Példa: 'a.
- A *típuskonstruktor* tetszőleges név; jelölhet típusállandót vagy típusfüggvény-értéket. Példák: int order \$ * -> list
- A *mezőnév* tetszőleges név vagy (nem 0-val kezdődő) pozitív egész szám. Példák: num 2

SML-szintaxis: név

- Alfánumerikus: kis- és nagybetűk, számjegyek, perccjel (') és aláhúzás-jelek (_) olyan sorozata, amely betűvel vagy perccjellel kezdődik
  - Példák: tothGyorgy Toth_3_Gyorgy toth'gyorgy
- Szimbolikus: az alábbi jelek tetszőleges, nem üres sorozata

! % & \$ # + - / : < = > ? @ \ ~ ' ^ | *

  - Példák: ++ <-> ||| ## |=|
- Speciális a szerepe az alábbi fenntartott jeleknek

( ) [ ] { } , ; . ...
- Más jelentés nem rendelhető az alábbi fenntartott nevekhez

abstype and andalso as case do datatype else end eqtype exception
 fn fun functor handle if in include infix infixr let local nonfix
 of op open orelse raise rec sharing sig signature struct structure
 then type val where with withtype while : :: :> _ | = => -> #

- A *struktúranév* és a *szignatúranév* a *modulnyelv* fogalomkörébe tartozó tetszőleges nevek.

Példák: Char Int List TextIO

- Az *állománynév* a *modulnyelv* fogalomkörébe tartozó tetszőleges olyan név, amelyet az adott operációs rendszer is megenged; forráskódú vagy tárgykódú struktúra- vagy szignatúra-állományt azonosít.
- A *strid* struktúranév a unitid.uo tárgykódú struktúra-állományra hivatkozik, ahol unitid = *strid*. A unitid.sml struktúra-állomány fordításakor már léteznie kell a unitid.ui tárgykódú szignatúra-állománynak, összeszerkesztésekor pedig már léteznie kell a unitid.uo tárgykódú struktúra-állománynak.
- A *sigid* szignatúranév a unitid.ui tárgykódú szignatúra-állományra hivatkozik, ahol unitid = *sigid*. A unitid.ui tárgykódú szignatúra-állományt a unitid.sig forráskódú szignatúra-állomány lefordításával kell előállítani.

SML-szintaxis: szintaktikai kategóriák (folyt.)

- Minden, az előző felsorolásban „long”-gal megjelölt *X* szintaktikai kategóriának van egy *longX* párja. A *longX* szintaktikai kategóriába tartozó nevek rövid és hosszú (ún. minősített) alakban is felírhatók. A *rövid alak* csak egy névből, a *hosszú alak* egy hosszú struktúranévből, egy pontból és egy névből áll:

<i>longx</i> ::= <i>x</i>	név	identifier
<i>longstrid.x</i>	minősített név	qualified identifier

Példák:

- explode
- Real.toString
- Int. +
- List.filter

● Függvényjel helyzete és kötése (általában)

- Egy függvényjel *prefix*, *infix* vagy *postfix* helyzetű lehet.
- Az infix helyzetű függvényjelet gyakran *operátornak* nevezik.
- Egy (infix helyzetű) operátor lehet *asszociatív* vagy *nem-asszociatív*, köthet balra vagy jobbra. Asszociatív operátor esetén a kötési iránynak nincs jelentősége.

● Infix Prolog-operátor kötése

- $xfx = f$ mindkét oldalán f csak zárójelben ismétlődhet,
- $yfx = f$ bal oldalán f zárójelezés nélkül ismétlődhet (f „balra köt”),
- $xfy = f$ jobb oldalán f zárójelezés nélkül ismétlődhet (f „jobbra köt”).

Struktúra, szignatúra, tárgykódú és forráskódú állományok

Példák

● Struktúra a megfelelő szignatúrával

- `structure Rat :> Rat = struct implementáció end`
- `signature Rat = sig specifikáció end`

● A Rat struktúrát és szignatúrát tartalmazó állományok

- `Rat.sml`: a forráskódú struktúra-állomány (a `.sml` kiterjesztés használata ajánlott, de nem kötelező)
- `Rat.sig`: a forráskódú szignatúra-állomány (a `.sig` kiterjesztés használata kötelező)
- `Rat.uo`: a tárgykódú struktúra-állomány (a `.uo` kiterjesztés használata kötelező)
- `Rat.ui`: a tárgykódú szignatúra-állomány (a `.ui` kiterjesztés használata kötelező)

- Tetszőleges kétargumentumú függvényjelet lehet adott preferenciájú (infix helyzetű) operátorként deklarálni az infix vagy az infixr direktívával.
- Az infix balra, az infixr jobbra kötő operátort deklarál.
- Egy minősített nevet, vagy egy olyan nevet, amelyet az op direktíva előz meg, csak *prefix* helyzetben lehet alkalmazni.
- A nonfix direktíva az (infix helyzetű) operátort tartósan prefix helyzetűvé alakítja. (Az op direktíva csak átmenetileg teszi prefix helyzetűvé.)
- A d 0 és 9 közötti számjegy, az operátor precedenciája (opcionális, alapértelmezés szerinti értéke 0). Nagyobb szám erősebb kötést jelent (éppen fordítva, mint a Prologban!).

- Az id_i tetszőleges név ($n \geq 1$).

infix	$\langle d \rangle$	$id_1 \dots id_n$	balra köt	binds to the left
infixr	$\langle d \rangle$	$id_1 \dots id_n$	jobbra köt	binds to the right
nonfix		$id_1 \dots id_n$	prefix	prefix

Függvényjel helyzete és kötése az SML-ben

- Kifejezések és típuskifejezések az SML-ben
  - Az SML-ben a szokásos kifejezések mellett vannak *típuskifejezések* is.
  - A függvényeket *értékekre*, a típusfüggvényeket *típusokra* alkalmazhatjuk.
- Függvényjel és típusfüggvényjel helyzete és kötése az SML-ben
  - Függvényjel: *prefix* vagy *infix*.
  - Típusfüggvényjel: *infix* vagy *postfix*.
  - Az *infix* helyzetű függvényjel és típusfüggvényjel (szokásos nevén operátor, ill. típusoperátor) vagy balra, vagy jobbra köt.
- Infix helyzetben csak a két beépített típusoperátor (* és ->) lehet.
- A * balra, a -> jobbra köt. A * erősebben köt, mint a ->.
- A típusoperátorok erősebben kötnek az összes többi operátornál.

- Minden nemterminális szimbólumot *változatok* sorozataként definiálunk, soronként egy változattal. Üres sor üres változatot jelent.
- A $<$ és a $>$ csúcsos zárójelpárok opcionális kifejezést fognak közre.
- Bármely X nemterminális szimbólumra az alábbiak szerint definiáljuk az $Xseq$ nemterminális szimbólumot:

$Xseq ::= X$	egyelemű sorozat	singleton sequence
	üres sorozat	empty sequence
$X_1, \dots, X_n$	sorozat, $n \geq 1$	sequence, $n \geq 1$

- A változatokat prioritásuk csökkenő sorrendjében soroljuk föl.
- A változatokat számozzuk, a példákban utalunk az alkalmazott változatra.
- A függvényjelek és operátorok általában balra kötnek, az eltérést jelezzük.
- Minden ismétlődő konstrukció (pl. a *klózsorozat*) a lehető legmesszebb terjeszkedik jobbra. Ezért pl. egy case-kifejezést egy másik case- vagy fn-kifejezésen, valamint egy fun-definíción belül zárójelbe kell tenni.

A beépített operátorok és precedenciájuk az SML-ben

Az alábbi táblázatban wordint, num és numtxt az alábbi típusnevek helyett állnak.

wordint = int, word, word8.   num = int, real, word, word8.

numtxt = int, real, word, word8, char, string.

Prec.	Operátor	Típus	Eredmény	Kivétel
7	*	num * num -> num	szorzat	Overflow
	/	real * real -> real	hányados	Div, Overflow
	div, mod	wordint * wordint -> wordint	hányados, maradék	Div, Overflow
	quot, rem	int * int -> int	hányados, maradék	Div, Overflow
6	+, -	num * num -> num	összeg, különbség	Overflow
	^	string * string -> string	egybeírt szöveg	Size
5	::	'a * 'a list -> 'a list	elemmel bővített lista (jobbra köt)	
	@	'a list * 'a list -> 'a list	összefűzött lista (jobbra köt)	
4	=, <>	'a * 'a -> bool	egyenlő, nem egyenlő	
	<, <=	numtxt * numtxt -> bool	kisebb, kisebb-egyenlő	
	>, >=	numtxt * numtxt -> bool	nagyobb, nagyobb-egyenlő	
3	:=	'a ref * 'a -> unit	értékadás	
	o	('b -> 'c) * ('a -> 'b) -> ('a -> 'c)	a két függvény kompozíciója	
0	before	'a * 'b -> 'a	a bal oldali argumentum	

● Infix kifejezés (*infixexp*: infix expression)

(6)	<i>infixexp</i> ::=	<i>appexp</i>				
(7)		<i>infixexp</i> ₁ <i>id</i> <i>infixexp</i> ₂		infix alkalmazás		infix application

● Applikatív kifejezés (*appexp*: applicative expression)

(8)	<i>appexp</i> ::=	<i>atexp</i>				
(9)		<i>appexp</i> <i>atexp</i>		(prefix) alkalmazás		(prefixed) application

● Példák:

3 + 4;	vö. (7)
Real.toString 3.56;	vö. (9)
Int.toString(round 3.56);	vö. (9), (17)

SML-szintaxis: kifejezések és klózsorozatok (egyszerűsítve)

● Kifejezés (*exp*: expression)

(1)	<i>exp</i> ::=	<i>infixexp</i>				
(2)		<i>exp</i> : <i>ty</i>		típusmegkötés		type constraint
(3)		raise <i>exp</i>		kivételjelzés		raise exception
(4)		case <i>exp</i> of <i>match</i>		esetszétválasztás		case analysis
(5)		fn <i>match</i>		függvénykifejezés		function expression

● Példák:

fn (n : int) => n;	vö. (2), (5)
case c of 00 => 01 01 => 11 11 => 10 10 => 00;	vö. (4), (19)
fn 00 => 01 01 => 11 11 => 10 10 => 00;	vö. (5), (19)
fn 00 => 01 01 => 11 11 => 10 10 => 00	
_ => raise Domain;	vö. (3), (5), (19)

● Kifejezősor (*exprow*: expression row)

(18) $exprow ::= lab = exp <, exprow>$

● Klózsorozat (*match*)

(19) $match ::= mrule <| match>$

● Klóz (*mrule*: match rule)

(20) $mrule ::= pat \Rightarrow exp$

● Példák:

num=1, den=2 vö. (18)

00 => 01 | 01 => 11 | 11 => 10 | 10 => 00 vö. (19), (20)

SML-szintaxis: kifejezések és klózsorozatok (folyt.)

● Atomi kifejezés (*atexp*: atomic expression)

(10)	$atexp ::= scon$	különleges állandó	special constant
(11)	$<op> longvid$	értéknév	value identifier
(12)	$\{<exprow>\}$	rekord	record
(13)	$\# lab$	rekordszelektor	record selector
(14)	(exp_1, exp_2)	pár	pair
(15)	$()$	nullas	0-tuple
(16)	$[exp_1, \dots, exp_n]$	lista, $n \geq 0$	list, $n \geq 0$
(17)	(exp)	kifejezés zárójelben	parenthesized expr.

● Példák:

1.12, #"Z", 0w123 vö. (10)

Math.pi, false, Math.sin, sin vö. (11)

#den {num=1, den=2} vö. (12), (13), (18)

(2, 3.5), (), [1, 2, 3] vö. (14), (15), (16)

• Értékkötés (*valbind*: value binding)

(28)	$valbind ::= pat = exp <and\ valbind>$	értékkötés	value binding
(29)	$rec\ valbind$	rekurzív kötés	recursive binding

• Függvényérték-kötés (*fvalbind*: function value binding)

(30)	$fvalbind ::= \begin{array}{l} <op>\ var\ atpat_{11} \dots atpat_{1n} <:ty> = exp_1 \\ <op>\ var\ atpat_{21} \dots atpat_{2n} <:ty> = exp_2 \\ \dots \\ <op>\ var\ atpat_{m1} \dots atpat_{mn} <:ty> = exp_m \\ <and\ fvalbind> \end{array}$	$m, n \geq 1$
------	--	---------------

Megjegyzés: Ha *var* infix, akkor egy *fvalbind* definícióban vagy infix helyzetben kell használni, vagy elé kell írni az *op* direktívát; azaz a definícióban a bal oldalon (*atpat var atpat'*) vagy *op var (atpat, atpat')* írható. A zárójelek elhagyhatók, ha *atpat'* után közvetlenül *:ty* vagy *= áll*.

• Példák:

```
val even = fn 0 => true | x => not(odd(x-1))
and odd = fn 0 => false | y => not(even(y-1));   vö. (28)
fun (f o g) x = g(f x);                         vö. (30)
```

SML-szintaxis: deklarációk és kötések

• Deklaráció (*dec*: declaration)

(20)	$dec ::= val\ tyvarseq\ valbind$	értékdeklaráció	value declaration
(21)	$fun\ tyvarseq\ fvalbind$	függvénydeklaráció	function declaration
(22)	$type\ typbind$	típusdeklaráció	type declaration
(23)		üres deklaráció	empty declaration
(24)	$dec_1 <;> dec_2$	deklaráció-sorozat	sequential declaration
(25)	$infix <d>\ id_1 \dots id_n$	$infix$ -direktíva, $n \geq 1$	$infix$ (left) directive
(26)	$infixr <d>\ id_1 \dots id_n$	$infixr$ -direktíva, $n \geq 1$	$infix$ (right) directive
(27)	$nonfix\ id_1 \dots id_n$	$nonfix$ -direktíva, $n \geq 1$	$nonfix$ directive

• Példák:

```
val xy = "XY"; fun ++ x y = x ^ y   vö. (20), (21), (24)
type Rat = {num : int, den : int}    vö. (22)
infixr 4 ++; fun x ++ y = x ^ y     vö. (21), (26)
```

● Atomi minta (*atpat*: atomic pattern)

(38)	<i>atpat</i> ::=	<i>_</i>	mindenesjel	wildcard
(39)		<i>scon</i>	különleges állandó	special constant
(40)		<op> <i>longvid</i>	értéknév	value identifier
(41)		{ < <i>patrow</i> > }	rekord	record
(42)		(<i>pat</i> ₁ * <i>pat</i> ₂)	pár	pair
(43)		( ), { }	nullas	0-tuple
(44)		[<i>pat</i> ₁ , ..., <i>pat</i> _{<i>n</i>}]	lista, <i>n</i> ≥ 0	list, <i>n</i> ≥ 0
(45)		(<i>pat</i>)	minta zárójelben	parenthesized pattern

● Példák:

```

fun le GREATER = false | le EQUAL = true | le LESS = true;      vö. (40)
fun le GREATER = false | le _ = true;                          vö. (38), (40)
fun neg Bool.false = true | neg (true) = Bool.false;           vö. (40), (45)
fun prod [a, b] = a*b | prod [a, b, c] = a*b*c
  | prod [a] = a | prod () = 1;                                vö. (43), (44)

```

SML-szintaxis: típuskifejezések

● Típus (*ty*: type)

(31)	<i>ty</i> ::=	<i>tyvar</i>	típusváltozó	type variable
(32)		<i>tycon</i>	típuskonstruktor	type constructor
(33)		{ < <i>tyrow</i> > }	rekordtípus-kifejezés	record type expression
(34)		<i>ty</i> ₁ * <i>ty</i> ₂	pár-típus	pair type
(35)		<i>ty</i> ₁ -> <i>ty</i> ₂	függvénytípus-kifejezés	function type expression
(36)		(<i>ty</i>)	típus zárójelben	parenthesized type

● Típuskifejezés-sor (*tyrow*: type-expression row)

```

(37) tyrow ::= lab : ty <, tyrow>

```

● Példák:

```

'a, 'c, 'gamma      vö. (31)
int, real, word, word8, char, bool, string, order      vö. (32)
int * int -> int, unit -> unit      vö. (34), (35)
('a -> 'b) -> ('a list -> 'b list)      vö. (35), (36)
{num : int, den : int}, num : int, den : int      vö. (33), (37)

```

• Minta (*pat*: pattern)

(49)	<i>pat</i> ::= <i>atpat</i>	atomi minta	atomic pattern
(50)	<op> <i>longvid</i> <i>atpat</i>	értékkonstrukció	value construction
(51)	<i>pat</i> ₁ <i>vid</i> <i>pat</i> ₂	infix értékkonstrukció	infix value constr.
(52)	<i>pat</i> : <i>ty</i>	minta típusmegkötéssel	typed pattern
(53)	<op> <i>var</i> <: <i>ty</i> > as <i>pat</i>	réteges minta	layered pattern

• Példa:

```

fun sum [] = 0                                vö. (50)
| sum [a : real] = a                          vö. (52)
| sum (x :: z :: (yxs as y::xs)) = x + z + sum yxs vö. (51), (53)
| sum (x :: y :: xs) = x + y + sum xs         vö. (51)
| sum (op::(x, xs)) = x + sum xs              vö. (50)

```

SML-szintaxis: minták (folyt.)

• Mintasor (*patrow*: pattern row)

(46)	<i>patrow</i> ::= ...	mindenesjel	wildcard
(47)	<i>lab</i> = <i>pat</i> <, <i>patrow</i> >	mintasor	pattern row
(48)	<i>lab</i> <: <i>ty</i> > <, <i>patrow</i> >	mezőnév mint változó	label as variable

• Példák:

```

fun // {den = 0, ...} = raise Domain
  | // {num = n, den = d} = (real n) / (real d); vö. (46), (47)
fun // {den = 0, ...} = raise Domain
  | // {num, den} = (real num) / (real den); vö. (46), (48)

```

RACIONÁLIS SZÁMOK

SML-szintaxis: szintaktikai korlátozások

- Nem illeszthető minta kétszer ugyanarra a névre (*vid*). Nem illeszthető kifejezéssor, mintasor vagy típuskifejezés-sor kétszer ugyanarra a mezőnévre (*lab*).
- Ugyanaz a név nem köthető le kétféleképpen egy *valbind*, *typbind*, *datbind* vagy *exbind* deklarációban. A *datbind* deklarációban ugyanez érvényes az adatkonstruktorokra is.
- Ugyanaz a típusváltozó (*tyvar*) nem szerepelhet kétszer egy *tyvarseq* sorozatban valamely *typbind* vagy *datbind* deklaráció bal oldali *tyvarseq tycon* részében. Minden olyan típusváltozónak (*tyvar*), amelyik előfordul a jobb oldalon, szerepelnie kell *tyvarseq*-ben.
- A *rec*-et követő minden *pat* = *exp* értékkötésben az *exp*-nek, szükség esetén zárójelben, *fn match* alakúnak kell lennie, ahol egy vagy több névhez típusmegkötés is társítható.
- *true*, *false*, *nil*, *::* és *ref* nem kaphat értéket *valbind*, *datbind* vagy *exbind*, it pedig *datbind* vagy *exbind* deklarációban.

- gcd ún. *részlegesen alkalmazható* függvény. Ha összes argumentumánál kevesebbre alkalmazzuk, *függvényértéket* ad eredményül.
- Sajnos, a normalize függvényben n és m legnagyobb közös osztóját kétszer is kiszámoljuk: később látni fogjuk, hogyan javíthatunk a hatékonyságán.

```
(* normalize : rat -> rat
   normalize r = r normalizált alakban
*)
fun normalize {num = n, den = 0} = raise Domain
  | normalize {num = n, den = d} = {num = n div (gcd n d), den = d div (gcd n d)}
```

- Két egészből *konstruktorfüggvénnyel* (toRat) érdemes létrehozni a racionális számot, különben a normalizált tárolás követelménye sérülhet.

```
(* toRat : int -> int -> rat
   toRat n d = n nevezőjű és d számlálójú racionális szám, normalizált alakban
*)
fun toRat n d = normalize {num = n, den = d};
```

Példa: racionális számok

- A racionális számokat *rekordként* ábrázoljuk; az új (gyenge) típus neve rat.

```
type rat = {num : int, den : int};
```

- Nevet adunk néhány állandónak.

```
val ratZero = {num = 0, den = 1}; val ratOne = {num = 1, den = 1};
val ratHalf = {num = 1, den = 2}; val ratThird = {num = 1, den = 3};
```

- A rat típusú számokat *normalizált* alakban tároljuk, különben pl. $\frac{1}{2}$ és $\frac{2}{4}$ nem lenne egyenlő. A normalizáláshoz szükségünk van a számláló és a nevező legnagyobb közös osztójára (gcd). A közös osztó egyik fontos tulajdonsága, hogy $d|n$ és $d|m \Rightarrow d|n \bmod m$.

```
(* gcd : int -> int -> int
   gcd n m = n és m legnagyobb közös osztója
*)
fun gcd n 0 = abs n
  | gcd n m = gcd (abs m) (abs(n mod m));
```

Mi a +-szal jelölt összeadás-művelet típusa SML-ben?

- A + kétoperandusú művelet, argumentuma egy *pár*, pl. $3 + 4$.
- $+$: $\text{int} * \text{int} \rightarrow \text{int}$ vagy $+$: $\text{real} * \text{real} \rightarrow \text{real}$, ahol $*$ egy újabb típusművelet, a *keresztsszorzat* (*Descartes-szorzat*) jele.
- A + műveleti jel (függvényjel) *többszörös terhelésű*.
- $+$ prefix helyzetben is használható, ha elérjük az op kulcsszót, pl. $\text{op}+(3, 4)$. Ilyenkor az operandusait *párként, zárójelbe zárva* kell megadni.

A beépített infix típusoperátorok precedenciája és kötése

- Két beépített infix típusoperátor van az SML-ben: $\rightarrow$ (leképzés) és $*$ (keresztsszorzat). A $*$ precedenciája a nagyobb. A $\rightarrow$ jobbra köt, a $*$ nem köt sem balra, sem jobbra.
- Példák:
 $'a * 'b * 'c = ('a * 'b) * 'c$
 $'a \rightarrow 'b \rightarrow 'c = 'a \rightarrow ('b - 'c)$
 $'a * 'b \rightarrow 'c = ('a * 'b) \rightarrow 'c$

PÁR ÉS TÍPUSA

```
(* **, //, ++, -- : rat * rat -> rat
  r1 ** r2 = az r1 és r2 racionális számok szorzata
  r1 // r2 = az r1 és r2 racionális számok hányadosa
  r1 ++ r2 = az r1 és r2 racionális számok összege
  r1 -- r2 = az r1 és r2 racionális számok különbsége
*)
infix 7 ** //; infix 6 ++ --;

fun (r1 : rat) ** (r2 : rat) = toRat (#num r1 * #num r2) (#den r1 * #den r2);

fun (r1 : rat) // (r2 : rat) = toRat (#num r1 * #den r2) (#num r2 * #den r1);

fun {num= n1, den= d1} ++ {num= n2, den= d2} = toRat (n1*d2 + n2*d1) (d1*d2);

fun {num= n1, den= d1} -- {num= n2, den= d2} = toRat (n1*d2 - n2*d1) (d1*d2);
```

RACIONÁLIS SZÁMOK

POLIMORFIZMUS

Racionális számok 175

Példa: racionális számok – relációs műveletek

- Az = és a <> relációt *készen kapjuk*: két összetett érték strukturálisan összehasonlítható, ha az elemeiken az egyenlőségvizsgálat elvégezhető.

```
(* <<, >>, <=<=, >>= : rat * rat -> bool
   r1 << r2 = igaz, ha r1 kisebb r2-nél
   r1 >> r2 = igaz, ha r1 nagyobb r2-nél
   r1 <=<= r2 = igaz, ha r1 nem nagyobb r2-nél
   r1 >>= r2 = igaz, ha r2 nem nagyobb r1-nél
*)
infix 4 << >> <=<= >>=;

fun (r1 : rat) << (r2 : rat) = #num r1 * #den r2 < #num r2 * #den r1;

fun (r1 : rat) >> (r2 : rat) = #num r1 * #den r2 > #num r2 * #den r1;

fun r1 <=<= r2 = not(r1 >> r2);    fun r1 >>= r2 = not(r1 << r2);
```

KÉT FÜGGVÉNY KOMPOZÍCIÓJA

Polimorfizmus

- Nézzük az identitásfüggvényt: `fun id x = x.`
- Mi az `x` típusa? Bármilyen típusú lehet: típusát *típusváltozó* jelöli.
`> val 'a id = fn : 'a -> 'a`
- `id` *polimorf* függvényt jelöl, `x` és `id` *politípusú* nevek.
- A *percjellel* kezdődő típusnév (pl. `'a`, olvasd *alfa*): *típusváltozó*.

Polimorfizmus többféle változatban fordul elő a programozásban.

- Egy *polimorf név* egyetlen olyan algoritmust azonosít, amely tetszőleges típusú argumentumra alkalmazható; ez a *paraméteres polimorfizmus*.
- Egy *többszörösen terhelt név* több különböző algoritmust azonosít: ahány típusú argumentumra alkalmazható, annyi-féle; ez az *ad-hoc* vagy *többszörös terheléses* polimorfizmus.
- A polimorfizmus harmadik változata az *öröklődéses polimorfizmus* (vö. objektum-orientált programozás).

RACIONÁLIS SZÁMOK

Kitérő: két függvény kompozíciója

- Az $f \circ g$ függvénykompozíció az SML-ben

(* f o g = az f és g függvények kompozíciója *)

infix 2 o; fun (f o g) = fn x => f(g x); vagy fun (f o g) x = f(g x);

- Az o típusa ? * ? -> ? szerkezetű. Mit írjunk a ?-ek helyébe? Vezessük le!

- A függvénydefiníció jobb oldalán álló kifejezés elemzésével kezdjük.

x : 'a   g : 'a -> 'b   f : 'b -> 'c

- A függvénydefinícióban az egyenlőségjel (=) bal és jobb oldalán álló kifejezéseknek azonos értéket kell eredményül adniuk, ezért f o g és f eredményének azonos a típusa (azaz 'c).

(f o g) : 'a -> 'c   o : ('b -> 'c) * ('a -> 'b) -> ('a -> 'c)

- Példa: round : real -> int, chr : int -> char
chr o round : real -> char

● Példák rat típusú értékek használatára (folyt.)

```
toRat 2 3 << toRat 5 4;          toRat 2 3 >> toRat 5 3;
toRat 1 4 << toRat 3 10;         toRat 3 10 >> toRat 1 4;

infix 8 /-/;
fun n /-/ d = toRat n d;

toString(2/-/3 ** 5/-/4);          2/-/3 << 5/-/4;    1/-/4 << 3/-/10;
toString(2/-/3 // 5/-/3);          2/-/3 << 2/-/3;    3/-/10 >> 1/-/4;
toString(1/-/4 ++ 3/-/10);          2/-/3 <=< 2/-/3;
toString(3/-/10 -- 1/-/4);          2/-/3 >> 5/-/3;    3/-/10 >=> 3/-/10;
```

● Példák gcd részleges alkalmazására

```
(* gcd120 : int -> int                                gcd120 45;
   gcd m = m legnagyobb közös osztója 120-szal        gcd120 48;
*)                                                    gcd120 ~96;
val gcd120 = gcd 120;                                gcd120 630;
```

Példa: racionális számok (folyt.)

● A racionális számokon értelmezett <=< és >>= másképpen:

```
val op<=< = not o op>>;    val op>>= = not o op<<;
```

● Egy racionális számot füzérré alakítás után írunk ki a képernyőre.

```
(* toString : rat -> string
   toString r = az r racionális szám füzéreként (számláló/nevező alakban,
               ha a nevező = 1, egyébként egészként)
*)
fun toString {num, den = 1} = Int.toString num
  | toString {num, den}      = Int.toString num ^ "/" ^ Int.toString den
```

● Példák rat típusú értékek használatára

```
normalize (toRat 15 3);          toString(toRat 2 3 ** toRat 5 4);
normalize (toRat 15 ~3);         toString(toRat 2 3 // toRat 5 3);
normalize (toRat ~15 3);         toString(toRat 1 4 ++ toRat 3 10);
normalize (toRat ~15 ~3);        toString(toRat 3 10 -- toRat 1 4);
```

- Az identitásfüggvény és típusa: `fun id x = x, id : 'a -> 'a.`
Az mosml válasza: `val 'a id = fn : 'a -> 'a.` Az id *polítípusú* név.
- Az = és a <> műveletet *készen kapjuk* a legtöbb típusra (vö. rat).
A típusuk: `=, <> : ''a * ''a -> bool.` A '' *egyenlőségi típust* jelöl, az ilyen típusú értékeken az egyenlőségvizsgálat elvégezhető.
- Az egyenlőségvizsgálat *korlátozottan* polimorf: nem minden értékre végezhető el. Pl. egy *f* és egy *g* függvény akkor és csak akkor egyenlő, ha $\forall x. f x = g x$. Ezt *általánosságban* lehetetlen eldönteni.
- Mi a <, >, <=, >= típusa?
Pl. az `op<=`-re az mosml válasza: `val it = fn : int * int -> bool.`
E négy művelet *ad-hoc* módon polimorf, a nevek *többszörösen terhelhetők*, alapértelmezés szerint `int` típusú értékekre alkalmazhatók.
- Az = részlegesen alkalmazható változata legyen: `fun eq x y = x = y.`
Típusa: `eq : ''a -> ''a -> bool.`

POLIMORFIZMUS

A kifejezés	Az mosml válasza
id 3;	> val it = 3 : int
id "id";	> val it = "id" : string
id round;	> val it = fn : real -> int
id id;	! Warning: Value polymorphism: ! Free type variable(s) at top level in value identifier it > val it = fn : 'b -> 'b
id id 6.9;	> val it = 6.9 : real
fn x => id id x;	> val 'b it = fn : 'b -> 'b

● Az SML ún. *érték-polimorfizmust* használ.

- Az SML a típusváltozókat, ahol csak tudja, általánosítja (pl. `fn x => id id x`).
- Az mosml a nem általánosítható típusváltozókat meghagyja *szabad típusváltozónak* (pl. `id id`).

Példák eq használatára (`'a eq : 'a -> 'a -> bool`)

A kifejezés	Az mosml válasza
eq 3 3;	> val it = true : bool
eq "id" "idn";	> val it = false : bool
eq id id;	! Toplevel input: ! eq id id; ! ^^ ! Type clash: expression of type ! 'e -> 'e ! cannot have equality type 'f
eq 3;	> val it = fn : int -> bool
eq "id";	> val it = fn : string -> bool
val eqStr_id = eq "id";	> val eqStr_id = fn : string -> bool

- Az id függvény, típusa (`'e -> 'e`) nem egyenlőségi típus!
- Az eq "id" függvényértéket ad eredményül, ezért az eqStr_id függvényt jelöl. Olyan függvényt, amely az "id" füzérre alkalmazva true, minden más esetben false értéket ad eredményül.

● Nem-ekspanzív kifejezés (*nexp*: non-expansive expression)

<i>nexp</i> ::= <i>scon</i>	különleges állandó	special constant
<i>longvid</i>	(esetleg minősített) értéknév	(possibly qualified) value identifier
{ < <i>nexprow</i> > }	nem-ekspanzív elemekből álló rekord	record of non-expansive expressions
(<i>nexp</i>)	nem-ekspanzív kifejezés zárójelben	parenthesized non-expansive expression
<i>nexp</i> : <i>ty</i>	nem-ekspanzív kifejezés típusmegkötéssel	typed non-expansive expression
fn <i>match</i>	függvénykifejezés	function expression

● Nem-ekspanzív kifejezéssor (*nexprow*: non-expansive expression row)

nexprow ::= *lab* = *nexp* <, *nexprow*>

Érték-polimorfizmus

● Tekintsük a `val x = e` deklarációt.

- Az SML az *x* típusában előforduló szabad típusváltozókat akkor általánosítja, ha *e* ún. *nem-ekspanzív* kifejezés.
- Ez csupán *szintaktikai* követelmény: egy kifejezés *nem-ekspanzív*, ha megfelel a *nexp* szintaktikai kategóriát leíró nyelvtani szabályoknak.

Az 'a típusváltozót az SML nem általánosítja. Az mosml meghagyja szabad típusváltozónak, és majd csak az *x első alkalmazásakor* köti le.

```
x ["abc", "def"];
! Warning: the free type variable 'a has been instantiated to string
> val it = 2 : int
x;
> val it = fn : string list -> int
```

- Ha már az 'a-t lekötöttük, más típushoz nem köthető; x nem politípusú név.

```
x [123, 456, 789];
! Toplevel input:
!   x [123, 456, 789];
!   ^^^
! Type clash: expression of type
!   int
! cannot have type
!   string
```

Példák nem-expanzív és expanzív kifejezésekre

- Egy nem-expanzív kifejezés egyszerűen: érték (azaz tovább nem egyszerűsíthető, ún. *kanonikus* kifejezés).

```
val x = length;
> val 'a x = fn : 'a list -> int
```

length egy név, ezért nem-expanzív. Az x típusát leíró 'a list -> int típuskifejezésben az 'a szabad típusváltozó általánosítható, ezt tükrözi a definíció bal oldalán az 'a x.

- Az (fn f => f) length kifejezés értéke is length, de expanzív, mert nem vezethető le a fenti nyelvtani szabályok alapján.

```
val x = (fn f => f) length;
! Warning: Value polymorphism:
! Free type variable(s) at top level in value identifier x
> val x = fn : 'a list -> int
```

LISTÁK

η -expanzió

- A típusváltozó általánosítása mindig kikényszeríthető a deklaráció jobb oldalának η -*expanziójával*.

Az η -expanzió az e kifejezést a nem-expanzív $\text{fn } y \Rightarrow e$ y kifejezéssel helyettesíti.

```
val x1 = fn y => ((fn f => f) length) y;  
> val 'b x1 = fn : 'b list -> int
```

A fenti deklarációban a külső zárójelpár el is hagyható:

```
val x1 = fn y => (fn f => f) length y;
```

- Az $x1$ politípusú név.

```
x1 ["abc", "def"];  
> val it = 2 : int  
x1 [123, 456, 789];  
> val it = 3 : int
```

● Példák

● Lista létrehozása konstruktorokkal

```
[] nil #"" :: nil
3 :: 5 :: 9 :: nil = 3 :: (5 :: (9 :: nil))
```

● Szintaktikus édesítőszer lista jelölésére

```
[3, 5, 9] = 3 :: 5 :: 9 :: nil
```

● Vigyázat! A Prolog listajelölése hasonló, de vannak lényeges különbségek:

SML	Prolog		SML	Prolog	
[]	[]	azonos	(x::xs)	[X Xs]	különböző
[1,2,3]	[1,2,3]	azonos	(x::y::z::zs)	[X,Y,Z Zs]	különböző

● Minták

A [] és a nil állandók, a :: operátor, valamint a [x1, x2, ..., xn] listajelölés mintában is alkalmazhatók.

Lista: definíciók, konstruktorok

● Definíciók

1. A *lista* azonos típusú elemek véges (de nem korlátos!) sorozata.
2. A lista olyan *rekurzív* lineáris adatszerkezet, amely azonos típusú elemekből áll, és
  - vagy üres,
  - vagy egy elemből és az elemet követő listából áll.

● Konstruktorok

- Az üres lista jele a nil *konstruktorállandó*. nil típusa 'a list.
- A :: *konstruktoroperátor* új listát hoz létre egy elemből és egy (esetleg üres) listából (infix, 5-ös precedenciájú, jobbra köt, típusa 'a * 'a list -> 'a list).
- A nil helyett általában a [] jelet használjuk (szintaktikai édesítőszer).
- A ::-ot négyespontnak vagy *cons*-nak olvassuk (vö. *constructor*, ami a függvény hagyományos neve a λ -kalkulusban és egyes funkcionális nyelvekben).

- Egy lista hosszát adja eredményül a már látott `length` függvény (`l.Length`).

```
(* length : 'a list -> int *)
fun length (_ :: xs) = 1 + length xs
  | length []       = 0;
```

- Egy egész számokból álló lista elemeinek összegét adja eredményül `isum`.

```
(* isum : int list -> int *)
fun isum (x :: xs) = x + isum xs
  | isum []       = 0;
```

- Egy valós számokból álló lista elemeinek szorzatát adja eredményül `rprod`.

```
(* rprod : real list -> real *)
fun rprod (x :: xs) = x * rprod xs
  | rprod []       = 1.0;
```

Listák: fej (`hd`), fark (`tl`)

- A nem-üres lista első eleme a lista *feje*.

```
(* hd : 'a list -> 'a *)
fun hd (x :: _) = x;
```

- A nem-üres lista első utáni elemeiből áll a lista *farka*.

```
(* tl : 'a list -> 'a list *)
fun tl (_ :: xs) = xs;
```

- `hd` és `tl` *parciális* függvények. Ha könyvtárbeli megfelelőiket (`List.hd`, `List.tl`) üres listára alkalmazzuk, `Empty` néven *kivételt* jeleznek.

Fontos: a parciális függvények nem tévesztendőek össze a parciálisan (azaz részlegesen) alkalmazható függvényekkel!

- Példa: vonjunk négyzetgyököket egy valós számokból álló lista minden eleméből!

```
map Math.sqrt [1.0, 4.0, 9.0, 16.0] = [1.0, 2.0, 3.0, 4.0]
```

- Általában: $\text{map } f [x_1, x_2, \dots, x_n] = [f x_1, f x_2, \dots, f x_n]$

- A függvény típusa: $\text{map} : ('a \rightarrow 'b) \rightarrow 'a \text{ list} \rightarrow 'b \text{ list}$

- Egy-egy klózt írunk a triviális és a nem-triviális eset lefedésére

```
map f [] = []
```

```
map f (x :: xs) = f x :: map f xs
```

```
fun map f (x :: xs) = f x :: map f xs | map f [] = [];
```

- map típusa, ha egyargumentumú függvénynek tekintjük (ui. $\rightarrow$ jobbra köt):

```
map : ('a -> 'b) -> ('a list -> 'b list).
```

Azaz ha map-et egy 'a $\rightarrow$ 'b típusú függvényre alkalmazzuk, akkor olyan függvényt ad eredményül, amelyet egy 'a list típusú listára alkalmazva egy 'b list típusú listát kapunk.

Példák: hd, tl, length, isum, rprod

- hd, tl

A kifejezés	Az mosml válasza
List.hd [1, 2, 3];	> val it = 1 : int
List.hd [];	! Uncaught exception: ! Empty
List.tl [1, 2, 3];	> val it = [2, 3] : int list
List.tl [];	! Uncaught exception: ! Empty

- length, isum, rprod

A kifejezés	Az mosml válasza
length [1, 2, 3, 4];	> val it = 4 : int
length [];	> val it = 0 : int
isum [1, 2, 3, 4];	> val it = 10 : int
isum [];	> val it = 0 : int
rprod [1.0, 2.0, 3.0, 4.0];	> val it = 24.0 : real
rprod [];	> val it = 1.0 : real

- A rekurzív programról be kell látnunk, hogy
  - funkcionálisan helyes (azt kapjuk eredményül, amit várunk),
  - a kiértékelése biztosan befejeződik (nem esik „végtelen ciklusba”).
- Bizonyítása hossz szerinti *strukturális indukcióval* (amely visszavezethető a teljes indukcióra) lehetséges.

```
fun map f (x :: xs) = f x :: map f xs | map f [] = [];
```

- Feltesszük, hogy a map jó eredményt ad az eggyel rövidebb listára (azaz a lista farkára). Alkalmazzuk az f-et a lista első elemére (a fejére). A fej transzformálásával kapott eredményt a fark transzformálásával kapott lista elé fűzve valóban a várt eredményt kapjuk.
- A kiértékelés véges számú lépésben befejeződik, mert a lista véges, a map függvényt a *rekurzív ágban* minden lépésben egyre rövidülő listára alkalmazzuk, és gondoskodtunk a rekurzió leállításáról (a *triviális eset* kezeléséről, ui. van nem rekurzív ág).

- **Kitérő:** explode, implode

- explode : string -> char list, pl. explode "abc" = ["a", "b", "c"]

- implode : char list -> string, pl. implode ["a", "b", "c"] = "abc"

- **Példa:** gyűjtsük ki a kisbetűket egy karakterlistából!

```
List.filter Char.isLower (explode "VaLt0gAtVa") =  
    ["a", "t", "g", "t", "a"]
```

- **Általában:** ha $p\ x_1 = \text{true}$, $p\ x_2 = \text{false}$, $p\ x_3 = \text{true}$, ..., $p\ x_n = \text{true}$,
akkor $\text{filter } p\ [x_1, x_2, x_3, \dots, x_n] = [x_1, x_3, \dots, x_n]$.

- **A függvény típusa:** $\text{filter} : ('a \rightarrow \text{bool}) \rightarrow 'a\ \text{list} \rightarrow 'a\ \text{list}$

- **Egy-egy klózt írunk a triviális és a nem-triviális eset lefedésére**

- filter p [] = []

- filter p (x :: xs) = if p x then x :: filter p xs else filter p xs

LISTÁK

- Vissza-visszatérő feladat egy lista redukciója kétoperandusú művelettel. Közös, hogy n db értékből egyetlen értéket kell előállítani (vö. *redukció*).
- `foldr` jobbról balra, `foldl` balról jobbra haladva egy kétoperandusú műveletet (pontosabban egy *párra alkalmazható, prefix pozíciójú függvényt*) alkalmaz egy listára. Példák szorzat és összeg kiszámítására:

```
foldr op* 1.0 [] = 1.0;           foldl op+ 0 [] = 0;
foldr op* 1.0 [4.0] = 4.0;       foldl op+ 0 [4] = 4;
foldr op* 1.0 [1.0, 2.0, 3.0, 4.0] = 24.0; foldl op+ 0 [1, 2, 3, 4] = 10;
```

- Jelöljön $\oplus$ tetszőleges kétoperandusú infix operátort. Akkor

```
foldr op⊕ e [x1, x2, ..., xn] = (x1 ⊕ (x2 ⊕ ... ⊕ (xn ⊕ e) ...))
foldr op⊕ e [] = e
foldl op⊕ e [x1, x2, ..., xn] = (xn ⊕ ... ⊕ (x2 ⊕ (x1 ⊕ e)) ...)
foldl op⊕ e [] = e
```

- Asszociatív műveleteknél `foldr` és `foldl` eredménye azonos.

Lista: filter (folyt.)

- Ezzel `filter` definíciója

```
fun filter p (x :: xs) =
  if p x then x :: filter p xs else filter p xs
| filter _ [] = [];
```

- `filter` típusa, ha egyargumentumú függvénynek tekintjük ($\rightarrow$ jobbra köt!):

```
filter : ('a -> bool) -> ('a list -> 'a list).
```

Azaz ha `filter`-t egy `'a -> bool` típusú függvényre (predikátumra) alkalmazzuk, akkor olyan függvényt ad eredményül, amelyet egy `'a list` típusú listára alkalmazva egy `'a list` típusú listát kapunk.

- Egy lista elemeit egy másik lista elé fűzi foldr és foldl, ha kétoperandusú műveletként a *cons* konstruktorfüggvényt – azaz az *op::*-ot – alkalmazzuk.

```
foldr op:: ys [x1, x2, x3] = (x1 :: (x2 :: (x3 :: ys)))
```

```
foldl op:: ys [x1, x2, x3] = (x3 :: (x2 :: (x1 :: ys)))
```

- A *::* nem asszociatív, ezért foldl és foldr eredménye különböző!

```
(* append : 'a list -> 'a list -> 'a list
```

```
  append xs ys = az xs ys elé fűzésével előálló lista *)
```

```
fun append xs ys = foldr op:: ys xs;
```

```
(* revApp : 'a list -> 'a list -> 'a list
```

```
  revApp xs ys = a megfordított xs ys elé fűzésével előálló lista *)
```

```
fun revApp xs ys = foldl op:: ys xs;
```

```
append [1, 2, 3] [4, 5, 6] = [1, 2, 3, 4, 5, 6]; (vö. Prolog: append)
```

```
revApp [1, 2, 3] [4, 5, 6] = [3, 2, 1, 4, 5, 6]; (vö. Prolog: revapp)
```

Példák foldr és foldl alkalmazására

- A $\oplus$ művelet e operandusa néhány gyakori műveletben – összeadás, szorzás, konjunkció (logikai „és”), alternáció (logikai „vagy”) – a (jobb oldali) *egységelem* szerepét tölti be.

- isum egy egészlista elemeinek összegét, rprod egy valóslista elemeinek szorzatát adja eredményül.

```
val isum = foldr op+ 0;
```

```
val rprod = foldr op* 1.0;
```

```
val isum = foldl op+ 0;
```

```
val rprod = foldl op* 1.0;
```

- A length függvény is definiálható foldl vagy foldr felhasználásával. Kétoperandusú műveletként olyan segédfüggvényt (inc) alkalmazunk, amelyik *nem használja* az első paraméterét.

```
(* inc : 'a * int -> int
```

```
  inc (_, n) = n + 1 *)
```

```
fun inc (_, n) = n + 1;
```

```
(* lengthl, lengthr : 'a list -> int *)
```

```
val lengthl = fn ls => foldl inc 0 ls;
```

```
fun lengthr ls = foldr inc 0 ls;
```

```
lengthl (explode "tengertanc");
```

```
lengthr (explode "hajdu sogor");
```

• A kivonás művelete balra köt: $x_1 - x_2 - x_3 - x_4 = ((x_1 - x_2) - x_3) - x_4$.

• Nem feleltethető meg sem foldr-nek, sem foldl-nek.

$\text{foldr } \text{op} \oplus e [x_1, x_2, \dots, x_n] = (x_1 \oplus (x_2 \oplus \dots \oplus (x_n \oplus e) \dots))$

$\text{foldl } \text{op} \oplus e [x_1, x_2, \dots, x_n] = (x_n \oplus \dots \oplus (x_2 \oplus (x_1 \oplus e)) \dots)$

• Nevezzük foldL-nek a listában *balról jobbra* haladó, alábbi specifikációjú függvényt. Vegyük észre, hogy $\oplus$ bal oldali egységelemet vár.

$\text{foldL } \text{op} \oplus e [x_1, x_2, \dots, x_n] = (\dots ((e \oplus x_1) \oplus x_2) \oplus \dots \oplus x_n)$

• foldL olyan kétargumentumú függvényt vár, amelynek az „egységelem” (valójában: a részeredmény) az *első* argumentuma: $f : 'a * 'b \rightarrow 'a$.

```
(* foldL : ('a * 'b -> 'a) -> 'a -> 'b list -> 'a
   foldL f e xs = az xs elemeire balról jobbra haladva alkalmazott,
                  kétoperandusú, e egységelemű f művelet eredménye *)
fun foldL f e (x::xs) = foldL f (f(e, x)) xs
  | foldL f e [] = e;
```

Listák: foldr és foldl definíciója

• $\text{foldr } \text{op} \oplus e [x_1, x_2, \dots, x_n] = (x_1 \oplus (x_2 \oplus \dots \oplus (x_n \oplus e) \dots))$

$\text{foldr } \text{op} \oplus e [] = e$

(* foldr f e xs = az xs elemeire jobbról balra haladva alkalmazott, kétoperandusú, e egységelemű f művelet eredménye

$\text{foldr} : ('a * 'b \rightarrow 'b) \rightarrow 'b \rightarrow 'a \text{ list} \rightarrow 'b$ *)

$\text{fun foldr } f e (x::xs) = f(x, \text{foldr } f e xs)$

$\text{foldr } f e [] = e;$

• $\text{foldl } \text{op} \oplus e [x_1, x_2, \dots, x_n] = (x_n \oplus \dots \oplus (x_2 \oplus (x_1 \oplus e)) \dots)$

$\text{foldl } \text{op} \oplus e [] = e$

(* foldl f e xs = az xs elemeire balról jobbra haladva alkalmazott, kétoperandusú, e egységelemű f művelet eredménye

$\text{foldl} : ('a * 'b \rightarrow 'b) \rightarrow 'b \rightarrow 'a \text{ list} \rightarrow 'b$ *)

$\text{fun foldl } f e (x::xs) = \text{foldl } f (f(x, e)) xs$

$\text{foldl } f e [] = e;$

- Igazság szerint foldL felesleges: a feladat jól megoldható foldl-lel vagy foldr-rel is.

```
fun subtract1 ns = hd ns - foldl op+ 0 (tl ns);  
subtract1 [20, 5, 6, 7] = (((20 - 5) - 6) - 7);
```

```
fun divide1 ns = hd ns div foldl op* 1 (tl ns);  
divide1 [180, 2, 3, 5] = (((180 div 2) div 3) div 5);
```

- foldr és foldl típusa, ha egyparaméteres függvénynek tekintjük őket (a -> jobbra köt!):

```
foldr, foldl : ('a * 'b -> 'b) -> ( 'b -> 'a list -> 'b)
```

Azaz ha foldr-t vagy foldl-t egy 'a -> * 'b -> 'b típusú függvényre alkalmazzuk, akkor olyan függvényt ad eredményül, amelyet egy 'b típusú egységelemre és egy 'a list típusú listára alkalmazva 'b típusú (redukált) értéket kapunk.

Példák listaelemek különbségének és hányadosának képzésére

- Az e argumentum aktuális értéke a sorozat *első* eleme – a *kisebbítendő*, ill. az *osztandó*.

```
foldL op- 20 [] = 20;                foldL (op div) 180 [] = 180;  
foldL op- 20 [5, 6, 7] =             foldL (op div) 180 [2, 3, 5] =  
  (((20 - 5) - 6) - 7);              (((180 div 2) div 3) div 5);
```

- Ha többször használjuk e műveleteket, érdemes nekik nevet adni. A kisebbítendő, ill. az osztandó speciális kezelését elrejtjük.

```
fun subtract ns = foldL op- (hd ns) (tl ns);  
subtract [20, 5, 6, 7] = (((20 - 5) - 6) - 7);  
  
fun divide ns = foldL op div (hd ns) (tl ns);  
divide [180, 2, 3, 5] = (((180 div 2) div 3) div 5);
```

- A faktoriális matematikai definíciója és megvalósítása SML-ben

`fac 0 = 1            fac n = n * fac (n - 1)`

```
(* fac : int -> int            (-- fontos a klózok sorrendje! --)
   fac n = n!
   PRE n >= 0 *)
fun fac 0 = 1 | fac n = n * fac(n-1);
```

- `fac` mohó kiértékelése $n = 4$ esetén (egyres triviális lépéseket elhagyunk).

`fac 4` $\rightarrow 4 * \text{fac } (4-1) \rightarrow 4 * \text{fac } 3 \rightarrow 4 * (3 * \text{fac } (3-1)) \rightarrow$
 $\rightarrow 4 * (3 * \text{fac } (2)) \rightarrow \dots \rightarrow 4 * (3 * (2 * (1 * 1))) \rightarrow \dots \rightarrow 24$

- A rekurzív kiértékelés követi a matematikai definíciót.
- Rontja a hatékonyságot, hogy a rekurzív végrehajtás során minden részeredményt a veremben tárolni kell.
- Ha a szorzás asszociativitását kihasználjuk, nem kell tárolni az összes tényezőt, csak az aktuális részeredményt.

KIFEJEZÉSEK KIÉRTÉKELÉSE

- `fac` nem rekurzív, ezért csak `faci` kiértékelését vizsgáljuk (egyes triviális lépéseket összevonunk).
- A függvény: `fun faci 0 p = p | faci n p = faci (n-1) (n*p)`
- `faci 4 1 → faci (4-1) (4*1) → faci 3 4 → faci (3-1) (3*4) →
→ faci 2 12 → ... → faci 0 24 → 24`
- Kiértékelés közben a `p` *akkumulátor* gyűjti a részeredményt, ezért `faci` tárigénye állandó.
  - A kiértékelés *iteratív*.
  - A jó fordítóprogram felismeri a jobbrekurziót, és hatékony tárgykódot állít elő: az argumentumokat frissíthető lokális változókból tárolja, a rekurziót iterációval helyettesíti.
  - A jobbrekurziót *terminális rekurciónak* is nevezik (angolul: *tail* vagy *terminal* recursion).
  - `foldl` jobbrekurzív, e argumentuma akkumulátorként viselkedik.

Faktoriális kiszámítása jobbrekurzióval

- Először egy *akkumulátort* (gyűjtőargumentumot) használó *segédfüggvényt* definiálunk. Vegyük észre, hogy a rekurzív hívás *jobbrekurzív*: eredménye közvetlenül, további műveletek elvégzése nélkül adja a végeredményt.

```
(* faci : int -> int -> int      (-- fontos a klózok sorrendje! --)
   faci n p = p * n!             (-- p az akkumulátor --)
*)
fun faci 0 p = p
  | faci n p = faci (n-1) (n*p);
```

- `faci`-t felhasználjuk az egyparaméteres `fac` függvény definiálására. Az akkumulátornak alkalmas *kezdőértéket* adunk.

```
(* fac : int -> int
   fac n = n!
   PRE n >= 0
*)
fun fac n = faci n 1;
```

- **Lokális deklarációt** használunk olyan értékek bevezetésére, amelyeket a program többi része előtt *el akarunk rejteni*.
- Szintaxisa: `local d1 in d2 end,` ahol
  - *d1* és *d2* nemüres deklarációsorozatok.
- Példa:

```
local
  fun faci 0 p = p
    | faci n p = faci (n-1) (n*p)
in
  fun fac n = faci n 1
end
```

Lokális kifejezés

- **Lokális kifejezést** használunk, ha ismétlődő részkifejezéseket *csak egyszer* akarunk kiszámítani, vagy akkor, ha bizonyos értékeket a program többi része előtt *el akarunk rejteni*.
- Szintaxisa: `let d in e end,` ahol
  - *d* nemüres deklarációsorozat,
  - *e* nemüres kifejezés.
- Példa:

```
fun fac n =
  let
    fun faci 0 p = p
      | faci n p = faci (n-1) (n*p)
  in
    faci n 1
  end
```

- Típusnév: bool, adatkonstruktorok: false, true, beépített függvény: not.
- *Lusta kiértékelésű* beépített operátorok
  - Három argumentumú: if b then e1 else e2.
Nem értékeli ki az e2-t, ha a b igaz, ill. az e1-et, ha a b hamis.
  - Két argumentumúak:
e1 andalso e2 : nem értékeli ki az e2-t, ha az e1 hamis.
e1 orelse e2 : nem értékeli ki az e2-t, ha az e1 igaz.
- Mind a három csupán szintaktikai édesítőszers!
  - if b then e1 else e2 $\equiv$ (fn true => e1 | false => e2) b
  - e1 andalso e2 $\equiv$ (fn true => e2 | false => false) e1
  - e1 orelse e2 $\equiv$ (fn true => true | false => e2) e1
  - fun ifThenElse b = (fn true => e1 | false => e2) b; ifThenElse true;
- Tipikus hiba: if *exp* then true else false !!!

LISTÁK

Logikai műveletek (folyt.)

- Nyilvánvaló: `andalso` és `orelse` kifejezhető `if-then-else`-szel is.
  - `if e1 then e2 else false  $\equiv$  e1 andalso e2`
  - `if e1 then true else e2  $\equiv$  e1 orelse e2`
- Használjuk az `andalso`-t és az `orelse`-t az `if-then-else` helyett, ahol csak lehet: olvashatóbb lesz a program.
- Lusta kiértékelésű függvényt a programozó nem definiálhat az SML-ben. Az SML, mielőtt egy függvényt alkalmazna az (egyszerű vagy összetett) argumentumára, kiértékeli.
- Az `andalso` és az `orelse` *mohó kiértékelésű* megfelelői:

<pre>(* && (a, b) = a /\ b && : bool * bool -> bool *) fun op&& (a, b) = a andalso b; infix 2 &&;</pre>	<pre>(* (a, b) = a \/ b : bool * bool -> bool *) fun op (a, b) = a orelse b; infix 1 ;</pre>
---	--

- Az $[m, n)$ tartományba eső egészek listája: jobbrekurzív megoldás

```
fun upto m n =  
  let (* az up számára az n állandó érték,  
      ezért nem kell argumentumként átadni *)  
      fun up zs m = if m < n then up (m::zs) (m+1) else rev zs  
  in up [] m  
  end;
```

- Az $[m, n)$ tartományba eső egészek listája: hatékony jobbrekurzív megoldás

```
fun upto m n =  
  let (* hátulról visszafelé haladva építjük föl a listát,  
      ezért a végén nem kell megfordítani *)  
      fun up zs n = if m < n then up (n-1::zs) (n-1) else zs  
  in up [] n  
  end;
```

Listák összefűzése és megfordítása

- Listák összefűzése és megfordítása beépített függvényekkel: @, rev és revAppend (List könyvtár).

- @ a fun append (xs, ys) = foldr op:: ys xs beépített megfelelője: infix, 5-ös precedenciájú, jobbra köt, típusa 'a list * 'a list -> 'a list.
- revAppend a fun revApp (xs, ys) = foldl op:: ys xs beépített megfelelője: prefix, típusa 'a list * 'a list -> 'a list.
- rev a fun rev xs = foldl op:: [] xs beépített megfelelője: prefix, típusa 'a list -> 'a list (vö. revApp).

- Az $[m, n)$ tartományba eső egészek listája: a kézenfekvő megoldás

```
(* upto m n = az [m, n) tartományba eső egészek listája  
   upto : int -> int -> int list *)  
fun upto m n = if m < n then m :: upto (m+1) n else [];
```

- Hogyan tehető polimorffá a `maxl` függvényt? Magasabbrendű, ún. generikus függvényként definiáljuk: *argumentumként* kapja azt a többszörösen terhelhető függvényt, amely két érték közül a nagyobbikat kiválasztja.

```
(* maxl max ns = az ns lista legnagyobb eleme
   maxl : ('a * 'a -> 'a) -> 'a list -> 'a *)
fun maxl max [n] = n
  | maxl max (n::ns) = max(n, maxl max ns)
  | maxl max [] = raise Empty;
```

- `max` mindig ugyanaz, mégis újra és újra átadjuk argumentumként a rekurzív ágban. Javítja a hatékonyságot, ha *lokális kifejezést* használunk. (Lokális deklaráció használata most nem segítene. Miért nem?)

```
fun maxl max ns = let fun mxl [n] = n
                      | mxl (n::ns) = max(n, mxl ns)
                      | mxl [] = raise Empty
                    in mxl ns end;
```

Lista legnagyobb elemének megkeresése

- Egy egészlista legnagyobb elemének kiválasztásához szükségünk van az `Int.max` függvényre.
  - Üres listának nincs legnagyobb eleme,
  - egyelemű listában az egyetlen elem a legnagyobb,
  - legalább kételemű lista legnagyobb elemét úgy kapjuk, hogy az első elem és a maradéklista elemeinek legnagyobbika közül kiválasztjuk a legnagyobbat.

```
(* maxl ns = az ns egészlista legnagyobb eleme
   maxl : int list -> int *)
fun maxl [n] = n
  | maxl (n::ns) = Int.max(n, maxl ns)
  | maxl [] = raise Empty;
```

- `max` egy változata egészekre

```
fun max (n, m) = if n > m then n else m
```

- Legyen $xs = [x_0, x_1, \dots, x_{i-1}, x_i, x_{i+1}, \dots, x_{n-1}]$, akkor

$\text{take}(xs, i) = [x_0, x_1, \dots, x_{i-1}]$ és $\text{drop}(xs, i) = [x_i, x_{i+1}, \dots, x_{n-1}]$.

(* take (xs, i) = xs, ha $i < 0$;

az xs első i db eleméből álló lista, ha $i \geq 0$

take : 'a list * int -> 'a list *)

fun take (_, 0) = []

| take ([], _) = []

| take (x::xs, i) = x :: take(xs, i-1);

(* drop(xs, i) = xs, ha $i < 0$;

az xs első i db elemének elhagyásával előálló lista, ha $i \geq 0$

drop : 'a list * int -> 'a list *)

fun drop ([], _) = []

| drop (x::xs, i) = if $i > 0$ then drop (xs, i-1) else x::xs;

- Könyvtári változatuk, List.take és List.drop $i < 0$ vagy $i > \text{length } xs$ esetén Subscript kivételt jelez.

Listák (folyt.)

- Változatok max-ra

(* charMax : char * char -> char *)

fun charMax (n, m) = if ord n > ord m then n else m;

(* pairMax : ((int * real) * (int * real)) -> (int * real)

fun pairMax (n as (n1 : int, n2 : real), m as (m1, m2)) =

if $n1 > m1$ orelse $n1 = m1$ andalso $n2 \geq m2$ then n else m;

- concat xss = az xss-beli listákat egy listába fűzi. Könyvtári változata: List.concat.

(* concat : 'a list list -> 'a list *)

fun concat xss = foldr op@ [] xss;

- ListPair.zip két lista páronkénti elemeiből álló párok listáját, ListPair.unzip párok listájából két listát ad eredményül.

- setof halmazt készít egy listából úgy, hogy kiszedi belőle az ismétlődő elemeket. Rossz hatékonyságú.

```
(* setof xs = xs elemeinek listaként ábrázolt halmaza
   setof : ''a list -> ''a list *)
fun setof (x::xs) = newMem (x, setof xs)
  | setof []      = [];
```

- Szerencsésebb a halmazokat a megszokott halmazműveletekkel kezelni. Öt halmazműveletet definiálunk:

- unió (union, $S \cup T$),
- metszet (inter, $S \cap T$),
- részhalmaza-e (isSubset, $T \subseteq S$),
- egyenlők-e (isSetEq, $S = T$),
- hatványhalmaz (powerset, pS).

Halmazműveletek

- isMem igaz értéket ad eredményül, ha a keresett elem benne van a listában.

```
(* isMem(x, ys) = x eleme-e ys-nek
   isMem : ''a * ''a list -> bool *)
fun isMem (x, y::ys) = x = y orelse isMem (x, ys)
  | isMem (_, []) = false;
infix isMem;
```

- newMem egy új elemet rak be egy listába, ha még nincs benne.

```
(* newMem(x, xs) = [x] és xs listaként ábrázolt uniója
   newMem : ''a * ''a list -> ''a list *)
fun newMem (x, xs) = if x isMem xs then xs else x::xs;
```

newMem, ha a sorrendtől eltekintünk, halmazt hoz létre.

● Részhalmaza-e egy halmaz egy másiknak?

```
(* isSubset (xs, ys) = az xs elemeiből álló halmaz részhalmaza-e
                        az ys elemeiből álló halmaznak
   isSubset : ''a list * ''a list -> bool *)
fun isSubset (x::xs, ys) = (x isMem ys) andalso isSubset(xs, ys)
  | isSubset ([], _)     = true;
infix isSubset;
```

● Két halmaz egyenlősége

A listák egyenlőségvizsgálata beépített művelet az SML-ben. Halmazokra mégsem használható, mert pl. [3, 4] és [4, 3, 4] listaként ugyan különböznek, de halmazként egyenlők.

```
(* isSetEq(xs, ys) = az xs és ys elemeiből álló halmazok egyenlők-e
   isSetEq : ''a list * ''a list -> bool *)
fun isSetEq (xs, ys) = (xs isSubset ys) andalso (ys isSubset xs);
```

Halmazműveletek (folyt.)

● Listaként kezeljük a halmazokat, később hatékonyabb ábrázolást választhatunk, pl. rendezett listát vagy bináris fát.

● Két halmaz uniója

```
(* union(xs, ys) = az xs és ys elemeiből álló halmazok uniója
   union : ''a list * ''a list -> ''a list *)
fun union (x::xs, ys) = newMem(x, union(xs, ys))
  | union ([], ys)     = ys;
```

● Két halmaz metszete

```
(* inter(xs, ys) = az xs és ys elemeiből álló halmazok metszete
   inter : ''a list * ''a list -> ''a list *)
fun inter (x::xs, ys) = let val zs = inter(xs, ys)
                        in if x isMem ys then x::zs else zs
                        end
  | inter ([], _)     = [];
```

● Halmaz hatványhalmaza (folyt.)

A `pws(xs, base) @ pws(xs, x::base)` kifejezésben `pws(xs, base)` valósítja meg az $S - \{x\}$ rekurzív hívást (hiszen `x::xs` felel meg S -nek), azaz állítja elő az összes olyan halmazt, amelyekben `x` nincs benne.

`pws(xs, x::base)` ugyancsak rekurzív módon `base`-ben gyűjti az `x` elemeket, vagyis előállítja az összes olyan halmazt, amelyben `x` benne van.

```
(* powerset xs = az xs halmaz hatványhalmaza
   powerset : 'a list -> 'a list list *)
fun powerset xs = pws(xs, []);
```

Halmazműveletek (folyt.)

● Halmaz hatványhalmaza

A hatványhalmaz egy halmaz *összes* részhalmazának a halmaza, az eredeti halmazt és az üres halmazt is beleértve.

Jelöljük S -sel az eredeti halmazt. S hatványhalmazát úgy állíthatjuk elő, hogy S -ből kiveszünk egy x elemet, és azután *rekurzív módon* előállítjuk az $S - \{x\}$ hatványhalmazát.

Ha tetszőleges T halmazra $T \subseteq S - \{x\}$, akkor $T \subseteq S$ és $T \cup \{x\} \subseteq S$, így mind T , mind $T \cup \{x\}$ eleme S hatványhalmazának.

A `pws` függvényben a `base` argumentum gyűjti a hatványhalmaz elemeit; kezdetben üresnek kell lennie.

```
(* pws(xs, base) = az xs halmaz hatványhalmazának és
   a base halmaznak az uniója
   pws : 'a list * 'a list -> 'a list list *)
fun pws (x::xs, base) = pws(xs, base) @ pws(xs, x::base)
  | pws ([], base) = [base];
```

- *Sztatikus kötés:* a formális paraméter összes előfordulását *fordítási időben* helyettesítjük az argumentummal (aktuális paraméterrel) a függvény (eljárás) törzsében.
- *Dinamikus kötés:* a formális paraméter összes előfordulását *futási időben* helyettesítjük az argumentummal (aktuális paraméterrel) a függvény (eljárás) törzsében.
Kérdés, hogy az aktuális paraméterként átadott kifejezést az értelmező mikor értékeli ki: a behelyettesítés *előtt* vagy *után*.
- *Mohó kiértékelés:* a behelyettesítés *előtt* kiértékeljük az *összes* argumentumot (más megnevezések: *érték szerinti* paraméterátadás, *eager evaluation*, *call-by-value*).
- *Lusta kiértékelés:* a behelyettesítés *után* csak azt az argumentumot értékeljük ki, amelyekre szükség van, és csak akkor, amikor *szükség van* rá (más megnevezések: *szükség szerinti* paraméterátadás, *lazy evaluation*, *call-by-need*.)

KIFEJEZÉSEK KIÉRTÉKELÉSE

- Emlékeztető: az $f\ e$ értékét úgy számítjuk ki, hogy először az f függvényértéket adó kifejezés, majd az e kifejezés értékét határozzuk meg, és ezután helyettesítjük az f törzsében a formális paraméter minden előfordulását az e értékével.

```
fun sq x = x * x;           fun zero x = 0;
```

- Nézzük $\text{sq}(\text{sq}(\text{sq } 2))$ egyszerűsítését! (Az egyszerűsítés eredménye tovább már nem egyszerűsíthető, ún. *kanonikus* kifejezés.)

sq három alkalmazásából csak a harmadiknak kanonikus kifejezés az argumentuma.

$\text{sq}(\text{sq}(\text{sq } 2)) \rightarrow \text{sq}(\text{sq}(2*2)) \rightarrow \text{sq}(\text{sq } 4) \rightarrow \text{sq}(4*4) \rightarrow \text{sq } 16 \rightarrow 16*16 \rightarrow 256$

Az utolsó lépés kivételével $\text{zero}(\text{sq}(\text{sq}(\text{sq } 2)))$ egyszerűsítési lépései ugyanezek, pedig az eredmény nyilvánvalóan 0!

Mohó kiértékelés mellett a számítógépet feleslegesen dolgoztatjuk!

A mohó és a lusta kiértékelés összevetése

- Más paraméterátadási eljárások
  - *név szerinti* paraméterátadás (*call-by-name*, Algol).
  - *hivatkozás szerinti* paraméterátadás (*call-by-reference*, Pascal, C stb.)
- Nézzünk két egyszerű függvényt!

```
(* sq : int -> int           (* zero : int -> int
  sq x = x négyzete *)       zero x = az x-től függetlenül mindig 0 *)
fun sq x = x * x;           fun zero x = 0;
```

Az sq függvény argumentumát *lusta kiértékelés* esetén *kétszer* számítjuk ki.

A zero függvény argumentumát *mohó kiértékelés* esetén *feleslegesen* számítjuk ki, mert nem használjuk semmire.

- *Lusta kiértékelés* esetén minden argumentumot csak egyszer kell kiértékelni: akkor, amikor *először* van rá szükség. Az argumentum összes előfordulását egy *rejtett hivatkozással* helyettesítjük (mivel *el van rejtve* a programozó elől, biztonságos): amikor a számítógép az argumentumot először kiértékeli, a kapott értéket elrakja, és később az összes olyan helyen, ahol szükség lesz rá, felhasználja.
- A függvényeket és argumentumaikat *irányított gráffal* ábrázolják: a gráf egy részének kiértékelésekor a gráfot az eredményül kapott értékkel frissítik a számítógépben (ezért nevezik *gráf redukciónak*).
A lusta kiértékeléshez bonyolult nyilvántartást kell vezetni (időigényes!).
- A lusta kiértékelés működési elvének megértéséhez irányított gráf helyett most $x = [E]$ -vel jelöljük, hogy az x összes előfordulása osztozik az E értéken.

Név szerinti paraméterátadás

- Egy függvény alkalmazása előtt sokszor nemcsak fölösleges, hanem káros is előre kiszámítani az argumentumokat, mert végtelen rekurzió vagy illegális művelet (indexhatár-túllépés, 0-val való osztás stb.) lehet az „eredménye”.
- Az Algol *név szerinti* paraméterátadása a formális paraméter összes előfordulását az argumentumként átadott *teljes* (nem kanonikus) *kifejezéssel* helyettesíti a függvény törzsében.
Ezért `zero(sq(sq(sq 2)))` *név szerinti* paraméterátadás esetén *azonnal*, az argumentum kiértékelése nélkül 0-t ad eredményül!

```
fun sq x = x * x;           fun zero x = 0;
```

A *név szerinti* paraméterátadás sem mindig kedvező: pl. `sq(sq(sq 2))` esetén `sq` mindegyik alkalmazása *megkétszerezi* az argumentumok számát. Aligha ezt akarjuk!

$$\begin{aligned} \text{sq}(\text{sq}(\text{sq } 2)) &\rightarrow \text{sq}(\text{sq } 2) * \text{sq}(\text{sq } 2) \rightarrow (\text{sq } 2 * \text{sq } 2) * \text{sq}(\text{sq } 2) \rightarrow \\ &((2*2) * \text{sq } 2) * \text{sq}(\text{sq } 2) \rightarrow \dots \rightarrow (4*(2*2) * \text{sq}(\text{sq } 2)) \rightarrow \dots \end{aligned}$$

ÖSSZETETT ADATTÍPUSOK

Lusta kiértékelés

- Nézzük pl. $\text{sq}(\text{sq}(\text{sq } 2))$ lusta kiértékelését!

```
fun sq x = x * x;          fun zero x = 0;
```

($x = [E]$ jelentése: az x összes előfordulása osztozik az E értéken.)

$\text{sq}(\text{sq}(\text{sq } 2)) \rightarrow x * x [x = \text{sq}(\text{sq } 2)] \rightarrow x * x [x = y * y] [y = \text{sq } 2] \rightarrow$
 $x * x [x = y * y] [y = 2 * 2] \rightarrow x * x [x = y * y] [y = 4] \rightarrow$
 $x * x [x = 4 * 4] \rightarrow x * x [x = 16] \rightarrow 16 * 16 \rightarrow 256$

- Gyakran nyerünk, de néha veszünk a lusta kiértékeléssel.

Láttuk, hogy $\text{fun fac}(0, p) = p \mid \text{fac}(n, p) = \text{fac}(n-1, n*p)$ *mohó kiértékelés* esetén hatékonyabb fac -nál, mert az $n*p$ szorzást azonnal végrehajtja. *Lusta kiértékelés* esetén az n -et azonnal kiszámítaná (szükség van n értékére az implicit $n = 0$ vizsgálathoz), a p kiértékelését azonban a szorzások akkumulálásával késleltetné:

$\text{fac}(4, 1) \rightarrow \text{fac}(4-1, 4*1) \rightarrow \text{fac}(3-1, 3*(4*1)) \rightarrow$
 $\text{fac}(2-1, 2*(3*(4*1))) \dots \rightarrow 24$

- Egy ennesben a tagok sorrendje meghatározó! Pl. $(2, 1.0) : (\text{int} * \text{real})$, de $(1.0, 2) : (\text{real} * \text{int})$. A két ennes különböző!
- Ennes lehet függvény argumentuma és eredménye, összetett adat eleme stb. Példa: Fibonacci-számok iterációval.

A definíció: $F_0 = 0; F_1 = 1; F_n = F_{n-2} + F_{n-1}, n > 1$.

$(* \text{iterfib}(n, (\text{prev}, \text{curr})) = a (\text{prev}, \text{curr})$ Fibonacci-számpárt követő
n-edik Fibonacci-szám ($n > 0$)

```
iterfib : int * (int * int) -> int *
fun iterfib (1, (prev, curr)) = curr
  | iterfib (n, (prev, curr)) = iterfib(n - 1, (curr, prev + curr));
```

```
(* fib n = az n-edik Fibonacci-szám
   fib : int -> int *)
fun fib 0 = 0
  | fib n = iterfib(n, (0, 1));
```

Ennes és típusa

- Két különböző típusú értékből rekordot vagy párt képezhetünk. Pl.
 $\{x = 2, y = 1.0\} : \{x : \text{int}, y : \text{real}\}$ és $(2, 1.0) : (\text{int} * \text{real})$.
- A pár is csak szintaktikai édesítőszer. Pl.
 $(2, 1.0) = \{1 = 2, 2 = 1.0\} = \{2 = 1.0, 1 = 2\}$, de $(2, 1.0)$ és $\{1 = 1.0, 2 = 2\}$ különböző típusúak. Az 1 és a 2 *mezőnevek* (vö. szintaxis).
- Rekordot kettőnél több értékből is összeállíthatunk. Pl.
 $\{\text{nev} = \text{"Bea"}, \text{tel} = 3192144, \text{kor} = 19\} : \{\text{kor} : \text{int}, \text{nev} : \text{string}, \text{tel} : \text{int}\}$.
Egy hasonló rekord egészszám-mezőnevekkel:
 $\{1 = \text{"Bea"}, 3 = 3192144, 2 = 19\} : \{1 : \text{string}, 2 : \text{int}, 3 : \text{int}\}$.
Az *utóbbi* azonos az alábbi *ennessel* (n-es, n-tuple):
 $(\text{"Bea"}, 19, 3192144) : (\text{string} * \text{int} * \text{int})$,
 $\text{azaz } (\text{string} * \text{int} * \text{int}) \equiv \{1 = \text{string}, 2 = \text{int}, 3 = \text{int}\}$.
- Egy rekordban a tagok sorrendje közömbös, az értékeket a mezőnév azonosítja.

- person néven új összetett típust hozunk létre:

```
datatype person = King
                  | Peer of string * string * int
                  | Knight of string
                  | Peasant of string;
```

- Az új típusnak négy *adatkonstruktor*a (röviden: *konstruktor*a) van: King, Peer, Knight és Peasant.
- King ún. *adatkonstruktorállandó*, a többi ún. *adatkonstruktorfüggvény*.
- Az adatkonstruktoroknak is van típusuk:

```
King :    person
Peer :    string * string * int -> person
Knight :  string -> person
Peasant : string -> person
```

FELHASZNÁLÓI ADATTÍPUSOK

- Az alábbi példában a négy közül az egyik a Peasant name *mint*a, és benne name a *mint*aazonosító.

```
(* title p = p megszólítása
   title : person -> string *)
fun title King = "His Majesty the King "
  | title (Peer (deg, ter, _)) = "The " ^ deg ^ " of " ^ ter
  | title (Knight name) = "Sir " ^ name
  | title (Peasant name) = name;
```

- A sirs függvény az összes Knight nevét összegyűjti a person típusú személyek egy listájából (a változatok sorrendje *fontos* az _ miatt!):

```
(* sirs ps = az összes Knight nevének listája
   sirs : person list -> string list *)
fun sirs [] = []
  | sirs ((Knight s)::ps) = s::sirs ps
  | sirs (_::ps) = sirs ps;
```

A datatype deklaráció (folyt.)

- King (király) csak egy van, ezért definiálhattuk konstruktorállandóként.
- A Peer-t (főnemes) nemesi címe (string), birtokának neve (string) és sorszáma (int) azonosítja.
- A Knight-ot (lovagot) és a Peasant-ot (parasztot) csupán a neve (string) azonosítja.

- Példa a person adattípus alkalmazására:

```
- val persons = [King, Peasant "Jack Cade", Knight "Gawain",
                 Peer("Duke", "Norfolk", 9)];
> val persons = [King, Peasant "Jack Cade", ...] : person list
```

- Az egyes esetek mintaillesztéssel választhatók szét.
- Minden esetet le kell fedni mintával; ha nem, figyelmeztetést kapunk.
- A minták tetszőlegesen összetettek lehetnek.

- A sorrend még fontosabb a következő példában, amelyben személyek hierarchiáját vizsgáljuk. Itt 16 helyett csak 7 esetet kell megkülönböztetnünk: azokat, amelyek *igaz* eredményt adnak.

```
(* superior (p, r)= igaz, ha p magasabb rangú r-nél
   superior : person * person -> bool *)
fun superior (King, Peer _) = true
  | superior (King, Knight _) = true
  | superior (King, Peasant _) = true
  | superior (Peer _, Knight _) = true
  | superior (Peer _, Peasant _) = true
  | superior (Knight _, Peasant _) = true
  | superior _ = false;
```

A datatype deklaráció (folyt.)

- Ha más lenne a változatok sorrendje, a `_::ps` minta nemcsak a King-re, a Peer-re és a Peasant-ra illeszkedne (ti. ezek helyett áll a példában), hanem a Knight-ra is.
- Az összes diszjunkt eset fölsorolása segíti az algoritmus helyességének belátását, bizonyítását.
- Azért vontunk össze három esetet egyetlen változatban, mert a részletezésük hosszabbá tenné a program szövegét is, végrehajtását is.
- A bizonyítás nem okoz gondot, ha a függvény harmadik sorát (`sirs (_::ps) = sirs ps`) *feltételes egyenletnek* tekintjük:

$$\text{sirs}(p::ps) = \text{sirs } ps \text{ if } \forall s.p \neq \text{Knight } s.$$

- A degree típusú adatok feldolgozásakor külön-külön elemezzük az előforduló eseteket, pl.

```
(* lady p = p főnemes hitvesének rangja
   lady : degree -> string *)
fun lady Duke      = "Duchess "
  | lady Marquis   = "Marchioness"
  | lady Earl      = "Countess"
  | lady Viscount  = "Viscountess"
  | lady Baron     = "Baroness";
```

- A belső bool típushoz hasonló Bool típust és hozzá a Not függvényt például így is deklarálhatnánk, ill. definiálhatnánk:

```
datatype Bool = True | False;
(* Not b = b negáltja
   Not : Bool -> Bool *)
fun Not True = False | Not False = True;
```

A felsorolós típus datatype deklarációval

- Gyakori, hogy egy név csak néhány különböző értéket vehet fel (azaz a név által felvehető értékek halmaza kis számosságú), ilyen esetben érdemes *felsorolós típust* létrehozni a datatype deklarációval. Pl.

```
datatype degree = Duke | Marquis | Earl | Viscount | Baron;
```

- A felsorolós típusnak csak *konstruktorállandói* vannak. Az új típus alkalmazásához a person típust újra deklarálnunk kell:

```
datatype person = King
  | Pear of degree * string * int
  | Knight of string
  | Peasant of string;
```

- Következő példánk két típus *megkülönböztetett egyesítése*, más néven diszjunkt uniója:

```
datatype ('a, 'b) disun = In1 of 'a | In2 of 'b;
```

- Itt három dolgot definiáltunk:

1. a kétargumentumú disun típusoperátort,
2. az In1 : 'a -> ('a, 'b) disun és
3. az In2 : 'b -> ('a, 'b) disun adatkonstruktorfüggvényeket.

- ('a, 'b) disun az 'a és 'b típusok megkülönböztetett egyesítése. *Megkülönböztetettnek* nevezzük az egyesítést, mert később is bármikor meg tudjuk mondani, hogy egy ('a, 'b) disun típusú pár egyik vagy másik eleme melyik alaptíusból származik. Az új típusba tartozó értékek In1 x alakúak, ha x 'a típusú, és In2 y alakúak, ha y 'b típusú.
- Az In1 és In2 konstruktorfüggvények olyan *címkének* tekinthetők, amelyek az 'a típust megkülönböztetik a 'b típustól.

Polimorf adattípusok

- Láttuk, hogy a list *postfix* pozíciójú *típusoperátor*, nem típus: a datatype deklaráció az adatkonstruktorok mellett *típuskonstruktor*t is létrehoz.
- A belső 'a list típushoz hasonló 'a List listát és vele együtt a Nil és a Cons *adatkonstruktorokat* például így definiálhatjuk:

```
datatype 'a List = Nil | Cons of 'a * 'a List;
```

- A Cons *adatkonstruktorfüggvény* alkalmazásával elég körülményes a listák létrehozása. Az 1, 2, 3, 4 sorozatot például így kell megadni:

```
Cons(1, Cons(2, Cons(3, Cons(4, Nil))));
```

- Bevezethetjük az *infix* pozíciójú *::: adatkonstruktoroperátort*:

```
infix 5 ::: ; val op ::: = Cons;
```

- A *hatospontot* közvetlenül a típusdeklarációban is definiálhatjuk:

```
infix 5 ::: ; datatype 'a List = Nil | ::: of 'a * 'a List;
```

- Egy példa concat alkalmazására:

```
- concat [In1 "Ű!", In2 King, In1 "Skócia"];  
> val it = "Ű! Skócia : string"
```

- Az In1 konstruktorfüggvény típusa 'a -> ('a, 'b) disun, ezért a string típusú "Ű!" argumentumra alkalmazva (string, 'b) disun típusú érték az eredmény.
- Az In2 konstruktorfüggvény típusa 'b -> ('a, 'b) disun, ezért a person típusú King kifejezésre alkalmazva ('a, person) disun típusú érték az eredmény.
- Az [In1 "Ű!", In2 King, In1 "Skócia"] kifejezésben mindkét alaptípust lekötjük, ezért ennek a listának a típusa: ((string, person) disun) list.
- Az [In2 "Ű!", In2 King, In1 "Skócia"] kifejezés kiértékelése hibajelzést eredményez, mert a 'b típusváltozót nem lehet ugyanabban a kifejezésben egyszer így, másszor úgy lekötni.

Megkülönböztetett egyesítés (folyt.)

- A megkülönböztetett egyesítés lehetővé teszi, hogy különböző típusokat használjunk ott, ahol egyébként csak egyetlen típust használhatnánk (vö. objektum-orientált programozás, ahol pl. egy *alakzat* osztálynak *téglalap*, *háromszög* vagy *kör* nevű leszármazottai lehetnek).
- Az SML-ben megkülönböztetett egyesítéssel tudunk létrehozni *különböző típusú elemekből* álló listát:

```
[In2 King, In1 "Skócia"] : ((string, person) disun) list  
[In1 "zsarnok", In2 1040] : ((string, int) disun) list
```

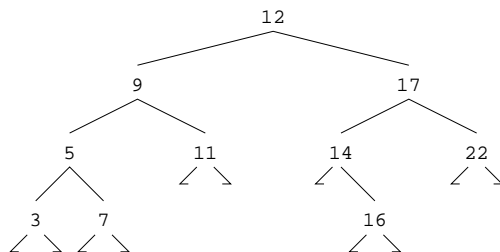
- A lehetséges eseteket most is *mintaillesztéssel* elemezhetjük, pl.

```
(* concat d = a d diszjunkt unió In1 címkéjű elemeinek konkatenációja  
   concat : (string, 'a) disun list -> string *)  
fun concat [] = ""  
  | concat (In1 s :: ls) = s ^ concat ls  
  | concat (In2 _ :: ls) = concat ls;
```

- A listához hasonlóan rekurzív adatszerkezet a *fa*.
- Először olyan bináris fát deklarálunk, amelynek a levelei üresek, a csomópontjaiban pedig előbb a bal részfát, majd az 'a típusú értéket, és végül a jobb részfát adjuk meg:

```
datatype 'a tree = L | B of 'a tree * 'a * 'a tree;
```

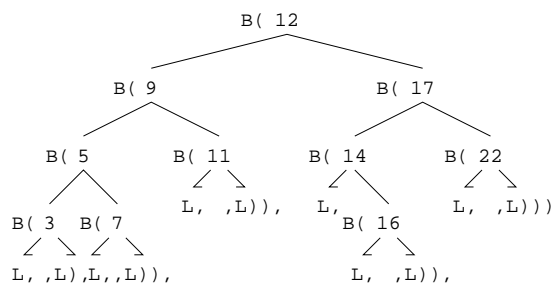
- Tekintsük például az alábbi fát:

- Az 'a tree adattípus L és B adatkonstruktoraival ez a fa pl. a következő lapon látható módon írható le.

BINÁRIS FÁK

- A fastruktúra szöveges leírása átláthatóbb, ha az egyes részfáknak nevet adunk, és a részfákból építjük fel a teljes fát:

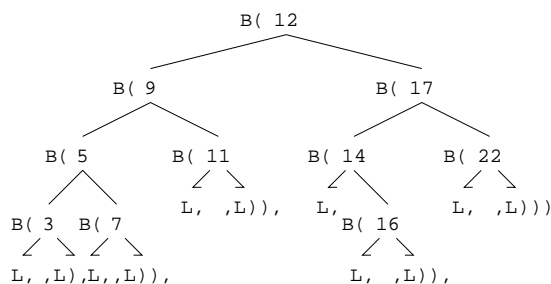


```
val tr3  = B(L,3,L);           val tr7  = B(L,7,L);
val tr5  = B(tr3,5,tr7);       val tr11 = B(L,11,L);
val tr9  = B(tr5,9,tr11);      val tr16 = B(L,16,L);
val tr14 = B(L,14,tr16);       val tr22 = B(L,22,L);
val tr17 = B(tr14,17,tr22);    val tr12 = B(tr9,12,tr17);
```

Bináris fák datatype deklarációval (folyt.)

$$\begin{aligned} & \text{B}(\text{B}(\text{B}(\text{L}, 3, \text{L}), \\ & \quad 5, \\ & \quad \text{B}(\text{L}, 7, \text{L}) \\ & \quad), \\ & \quad 9, \\ & \quad \text{B}(\text{L}, 11, \text{L}) \\ & \quad), \\ & 12, \\ & \text{B}(\text{B}(\text{L}, \\ & \quad 14, \\ & \quad \text{B}(\text{L}, 16, \text{L}) \\ & \quad), \\ & \quad 17, \\ & \quad \text{B}(\text{L}, 22, \text{L}) \\ & \quad) \\ &); \end{aligned}$$

A bal oldali kifejezést elég nehéz átlátni. A fastruktúra szöveges leírását megkönnyíti, ha az ábrába beírjuk a megfelelő adatkonstruktorokat.

- nodes egy fa csomópontjait számlálja meg. Legyen

```
datatype 'a tree = L | N of 'a * 'a tree * 'a tree;  
  
(* nodes f = az f fa csomópontjainak a száma  
   nodes : 'a tree -> int *)  
fun nodes (N(_, t1, t2)) = 1 + nodes t2 + nodes t1  
  | nodes L = 0;
```

- nodes akkumulátort használó változata (nodesa):

```
fun nodesa f =  
  let (* nodes0(f, n) = n + a csomópontok száma f-ben  
       nodes0 : 'a tree * int -> int *)  
      fun nodes0 (N(_, t1, t2), n) = nodes0(t1, nodes0(t2, n+1))  
        | nodes0 (L, n) = n  
      in nodes0(f, 0)  
  end;
```

Bináris fák datatype deklarációval (folyt.)

- Másféle fastruktúrákat is deklarálhatunk, pl.
  - kezdhethetjük az 'a típusú értékkel, majd folytathatjuk előbb a bal, azután a jobb részfa megadásával,
  - felhasználhatjuk a levelet is értékek tárolására,
  - az értéket nem tároló üres csomópontokat pedig E-vel jelölhetjük.

- A leírtak szerinti bináris fát hoz létre a következő deklaráció:

```
datatype 'a tree = E | L of 'a | B of 'a * 'a tree * 'a tree;
```

- A rekurzív függvényekhez hasonlóan a rekurzív adattípusok deklarációjában is kell lennie nemrekurzív ágnak (ún. triviális esetnek).
- A nemrekurzív ág hiánya miatt az alábbi, szintaktikailag helyes deklarációk használhatatlanok:

```
datatype 'a badtree = B of 'a badtree * 'a * 'a badtree;  
datatype 'a badtree = L of 'a badtree | B of 'a badtree * 'a * 'a badtree;
```

SML

```
fun append ([], ys) = ys
  | append (x::xs, ys) =
      xs::append (xs, ys)
```

SML „Prologosítva”

```
fun append([], L) = L
  | append(X::L1, L2) =
      let val L3 = append(L1, L2)
      in X::L3 end
```

függvény

klóz

változó: egyetlen, ismert érték

egyirányú mintaillesztés

egyértelmű klózválasztás

egy eredmény

egyirányú használat

adatkonstruktor-függvény

egymásba ágyazott függvényhívások

Prolog

```
append([], L, L).
append([X|L1], L2, [X|L3]) :-
    append(L1, L2, L3).
```

Prolog „SML-esítve”

```
append([], L, Res) :- Res = L.
append([X|L1], L2, Res) :-
    append(L1, L2, L3),
    Res = [X|L3].
```

predikátum

klóz (lazább a kapcsolat a pred.-mal)

változó: egy, esetleg ismeretlen érték

kétirányú mintaillesztés

többértelmű klózválasztás

több eredmény (nemdeterminizmus)

többirányú használat

(pl. összerakó és szétszedő append)

struktúra (rekord)

konjunkció, segéd-változóval

Egyszerű műveletek bináris fákon (folyt.)

- A fa gyökeréből a leveléhez vezető úton az élek számát (az út hosszát) az adott levél szintjének is nevezzük. A szintek közül a legnagyobbat a fa *mélységének* hívjuk.

- depth egy fa mélységét határozza meg.

```
(* depth f = az f fa mélysége
   depth : 'a tree -> int *)
fun depth (N(_, t1, t2)) = 1 + Int.max(depth t2, depth t1)
  | depth L = 0;
```

- depth akkumulátort használó változata (deptha):

```
fun deptha f = let fun depth0 (N(_, t1, t2), d) =
                      Int.max(depth0(t1, d+1), depth0(t2, d+1))
                      | depth0 (L, d) = d
  in
    depth0(f, 0)
  end;
```

- Prolog program jelentése = milyen válaszokat (behelyettesítéseket) kapunk egy cél futtatásakor:
  - Procedurális szemantika — az ismertetett végrehajtási, egyesítési algoritmus.
  - Deklaratív szemantika:
    - program: logikai állítások (klózek, azaz implikációk) halmaza;
    - egy cél futási eredménye: olyan behelyettesítés, amelyre a cél *következménye* a programnak.
- A Prolog procedurális szemantika csak olyan választ ad, amely a deklaratív szemantika szerint is helyes! (Ha predikátumaink „igazak”, akkor rossz eredményt nem kaphatunk, csak végtelen ciklust. :- ( )

SML-Prolog átvezetés: további példák

SML

```
fun append xs ys = foldr op:: ys xs
```

```
fun fakt 0 = 1
  | fakt n = n * fakt (n-1)
```

típusos nyelv
magasabbrendű függvény
rekurzió

kivétel
(pl. fakt negatív számmal)

Prolog

```
/* Prologban kevésbé használtak
   a magasabbrendű eljárások */
```

```
fakt(0, 1).
fakt(N, F) :-
  N>0, N1 is N-1,
  fakt(N1, F1), F is N*F1.
```

típustalan nyelv
rekurzió, ritkábban magasabbr. pred.
visszalépéses ciklus
(pl. két lista közös eleme)
meghiúsulás, kivétel

- Legáltalánosabb egyesítő behelyettesítés meghatározása
  - Azonos változók ill. konstansok behelyettesítés nélkül egyesíthetőek.
  - Változó minden más kifejezéssel egyesíthető, triviális behelyettesítéssel (tartalmazás-vizsgálat nélkül)
  - Két összetett kifejezés egyesíthető, ha funktoraik azonosak, és az argumentumaik sorra egyesíthetőek, úgy, hogy a megelőző argumentumok egyesítéséhez szükséges behelyettesítéseket már elvégeztük. Az argumentumok egyesítését biztosító behelyettesítések kompozíciója a legáltalánosabb egyesítő.
  - Minden más esetben a két kifejezés nem egyesíthető, az egyesítési algoritmus meghiúsul.

Ismétlés: A Prolog végrehajtási mechanizmus, dióhéjban

- (Kezdet:) Ha célsorozat üres $\rightarrow$ sikeres lefutás.
- (Folytatás:) Keresünk az *első* céllal egyesíthető klózfejet (a klózból friss másolatot képezve, felülről lefelé haladva a programbeli klózokon).
- Ha van ilyen:
  - Ha van esély további illesztésre, akkor választási pontot hozunk létre: a futás jelenlegi állapotát (célsorozat + hányadik klózzal illesztettünk) megjegyezzük, azaz a veremre rakjuk.
  - Az egyesítéshez szükséges behelyettesítéseket a klóztörzsön és a célsorozaton is elvégezzük.
  - Az első cél helyébe a klóztörzset rakjuk, ez lesz az új célsorozat, majd vissza a (Kezdet)-hez.
- Ha nincs illeszthető klózfej, akkor visszalépünk a *legutolsó* választási pontnak megfelelő állapotba (azt leemelve a verem tetejéről), és új egyesíthető fejű klóz keresésével folytatjuk a (Folytatás)-nál.

- A keresési tér szűkítése
- Vezérlési eljárások
- Determinizmus és indexelés
- Jobbrekurzió és akkumulátorok
- Algoritmusok Prologban
- Megoldások gyűjtése és felsorolása
- Megoldásgyűjtő eljárások
- Meta-logikai eljárások
- Modularitás
- Magasabbrendű eljárások
- Dinamikus adatbáziskezelés
- „Hagyományos” beépített eljárások
- Nyelvtani elemzés

4. fejezet: Prolog programozási módszerek

- Az előző előadás-blokk (jegyzetbeli 3. fejezet) célja volt:
  - a Prolog nyelv alapjainak bemutatása,
  - a logikailag „tisztá” résznyelvre koncentrálni.
- A jelen előadás-blokk (jegyzetben a 4. fejezet) célja: olyan
  - beépített eljárások,
  - programozási technikákbemutatása, amelyekkel
  - hatékony Prolog programok készíthetők,
  - esetleg a tiszta logikán túlmutató eszközök alkalmazásával.

Eszközök

- a vágó beépített eljárás: !
- feltételes diszjunktív szerkezet:
(felt -> akkor ; egyébként)

Miért vágunk le ágakat a keresési térben?

- mert mi tudjuk, hogy ott nincs megoldás, de a Prolog megvalósítás nem — zöld vágás, szemantikailag „ártalmatlan”
  - (Például, a legtöbb Prolog megvalósítás „nem tudja”, hogy a $X = 0$ és $X > 0$ feltételek kizárják egymást, lásd később: indexelés.)
- ténylegesen eldobunk megoldásokat — vörös vágás, a program jelentését megváltoztatja
  - (Vörös vágás legtöbbször úgy keletkezik, hogy egy zöld vágót tartalmazó programban a „felesleges” feltételeket elhagyjuk.)

A KERESÉSI TÉR SZŰKÍTÉSE

Segédfogalom

- Egy cél *szülője* az a cél, amelyik az őt tartalmazó klóz fejével illesztődött.
- Pl. a `last([E], E) :- !.` klózbeli vágó szülője lehet a `last([7], X)` hívás.
- A `g` (ancestors) nyomkövetési parancs kiírja a kurrens cél őseit (szülőjét, annak szülőjét, stb.)

A vágó végrehajtása:

- mindig sikerül; és a végrehajtás adott állapotától visszafelé egészen a szülő célig, azt is beleértve, minden választási pontot megszüntet.

A vágás kétféle választási pontot szüntet meg:

```
r(X) :- s(X), !.    % az s(X)-beli választási pontokat --- a vágót megelőző
                  % cél(ok)nak az első megoldására szorítkozunk
                  % az r(X) többi klózának választását --- a vágót tartalmazó
r(X) :- t(X).       % klóz mellett kötelezzük el magunkat (commit)
```

Példák a vágó eljárás használatára

```
% fakt(+N, ?F): N! = F.
fakt(0, 1) :- !.                                     % zöld vágó
fakt(N, F) :- N > 0, N1 is N-1, fakt(N1, F1), F is N*F1.

% last(+L, ?E): az L lista utolsó eleme E. (A lists könyvtárban van!)
last([E], E) :- !.                                   % zöld vágó
last(_|L, E) :- last(L, E).

% pirosak(+L, -Pirosak): Pirosak az L piros/1 funktorú elemeiből áll.
pirosak([], []).
pirosak([E|Ek], [E|Pk]) :-
    E = piros(_), !,                                  % vörös vágó
    pirosak(Ek, Pk).
pirosak(_|Ek, Pk) :-
    /* \+ _E = piros(_), */ pirosak(Ek, Pk).
```

Figyelem: a fenti példák nem tökéletesek, hatékonyabb ill. általánosabb változatukat később ismertetjük!

- A diszjunktív feltételes szerkezet, a diszjunktcióhoz hasonlóan egy segédeljárással váltható ki:

<pre>p :- ... (felt1 -> akkor1 ; felt2 -> akkor2 ; ... ; egyébként) ... .</pre>	$\Rightarrow$	<pre>p :- ... segéd(...) ... . segéd(...) :- felt1, !, akkor1. segéd(...) :- felt2, !, akkor2. ... segéd(...) :- egyébként.</pre>
---	---------------	--

- Az egyébként alternatíva elmaradhat, ilyenkor a megfelelő klóz is elmarad.
- SICStus módban a felt részekben vágó nem lehet, ISO módban lehet, de hatásköre (szülője) a felt rész.
- Az akkor részekben lehet vágó. Ennek hatásköre, a -> nyílból generált vágóval ellentétben, a teljes p predikátum (távolbaható vágó).

A vágó által megszüntetett választási pontok

% vágó nélküli példa

```
q(X):- s(X).
```

```
q(X):- t(X).
```

% ugyanaz a példa vágóval

```
r(X):- s(X), !.
```

```
r(X):- t(X).
```

```
s(a).      s(b).      t(c).
```

% a vágó nélküli példa futása

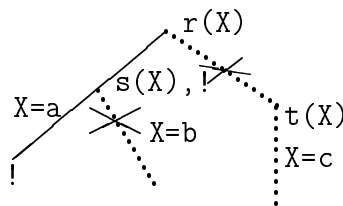
```
:- q(X), write(X), fail.
```

```
--->      abc
```

% a vágót tartalmazó példa futása

```
:- r(X), write(X), fail.
```

```
--->      a
```


- A klóz melletti elkötelezés általában egyszerű feltételes szerkezetet jelent.

szülő :- feltétel, !, akkor.

szülő :- egyébként.

- A vágó szükségtelenné teszi a feltétel negációjának végrehajtását a többi klózban. A logikailag tiszta, de nem hatékony alak:

szülő :- feltétel, akkor.

szülő :- \+ feltétel, egyébként.

A fenti két alak csak akkor ekvivalens, ha feltétel egyszerű, nincs benne választás.

- Analógia: ha a, b és c logikai változók (pl. Pascalban), akkor

$\text{if } a \text{ then } b \text{ else } c \equiv a \wedge b \vee \neg a \wedge c$

- A vágó által kiváltott negált feltételt célszerű kommentként jelezni:

szülő :- feltétel, !, akkor.

szülő :- /* \+ feltétel, */ egyébként.

Példák a diszjunktív feltételes szerkezet használatára

```
% fakt(+N, ?F): N! = F.
```

```
fakt(N, F) :-
```

```
    ( N = 0 -> F = 1
```

```
    ; N > 0, N1 is N-1, fakt(N1, F1), F is N*F1
```

```
    ).
```

```
% last(+L, ?E): az L nem üres lista utolsó eleme E.
```

```
last([E|L], Last) :-
```

```
    ( L = [] -> Last = E
```

```
    ; last(L, Last)
```

```
    ).
```

```
% pirosak(+L, ?Pirosak): Pirosak az L piros/1 funktorú elemeiből áll.
```

```
pirosak([], []).
```

```
pirosak([E|Ek], Pk) :-
```

```
    ( E = piros(_) -> Pk = [E|Pk0]
```

```
    ; Pk = Pk0
```

```
    ), pirosak(Ek, Pk0).
```

● **Vigyázat: a tényleges feltétel részét képezik a fejbeli egyesítések!**

```
% a vágót fej-egyesítés előzi meg      % az egyesítés explicitté téve:
abs(X, X) :- X >= 0, !.                  abs(X, A) :- A = X, X >= 0, !.
abs(X, A) :- A is -X.                   abs(X, A) :- A is -X.
```

● **A fej-egyesítés gondot okozhat, ha az eljárást ellenőrzésre használjuk:**

```
| ?- abs(10, -10). ---> yes
```

● **A megoldás a *vágás alapszabálya*:**

● **A kimenő paraméterek értékadását mindig a vágó után végezzük!**

```
abs(X, A) :- X >= 0, !, A = X.
abs(X, A) :- A is -X.
```

● **Ez nemcsak általánosabban használható, hanem hatékonyabb kódot is ad!**

● **(„*kimenő*” paraméterek — vágó alkalmazásakor általában nincs többirányú használat :-)**

Feltételes szerkezetek

Feltételes szerkezet — példa

```
% abs(X, A): A az X abszolút értéke.
abs(X, A) :- X < 0, !, A is -X.
abs(X, X) /* :- X >= 0 */.
```

Általános alak

```
p :- felt1, !, akkor1.
p :- felt2, !, akkor2.
...
p :- egyébként.
```

Diszjunktív feltételes szerkezet

```
abs(X, Y) :-
    ( X < 0 -> Y is -X
    ; Y = X
    ).
```

Általános alak

```
p :-
    ( felt1 -> akkor1
    ; felt2 -> akkor2
    ; ...
    ; egyébként
    ).
```

- 1. változat, tiszta Prolog. Lassú, választási pontot hagy.

```
max(X, Y, X) :- X >= Y.  
max(X, Y, Y) :- Y > X.
```

- 2. változat, zöld vágóval. Lassú, nem hagy választási pontot.

```
max(X, Y, X) :- X >= Y, !.  
max(X, Y, Y) :- Y > X.
```

- 3. változat, vörös vágóval. Gyors, nem hagy választási pontot, de nem használható ellenőrzésre, pl. `| ?- max(10, 1, 1)` sikerül.

```
max(X, Y, X) :- X >= Y, !.  
max(X, Y, Y).
```

- 4. változat, vörös vágóval. Helyes, gyors és nem hagy választási pontot.

```
max(X, Y, Z) :- X >= Y, !, Z = X.  
max(X, Y, Y) /* :- Y > X */.
```

A bevezető példának a vágás alapszabályát betartó változata

```
% fakt(+N, ?F): N! = F.  
fakt(0, F) :- !, F = 1.  
fakt(N, F) :- N > 0, N1 is N-1, fakt(N1, F1), F is N*F1.  
  
% last(+L, ?E): az L nem üres lista utolsó eleme E.  
last([E], Last) :- !, Last = E.  
last(_|L, E) :- last(L, E).  
  
% pirosak(+L, ?Pirosak): Pirosak az L piros/1 funktorú elemeiből áll.  
pirosak([], []).  
pirosak([E|Ek], Pk) :-  
    E = piros(_), !, Pk = [E|Pk0], pirosak(Ek, Pk0).  
pirosak(_|Ek, Pk) :-  
    /* \+ _E = piros(_), */ pirosak(Ek, Pk).
```

Megjegyzés: a diszjunktív alakban a feltételek eleve explicitek, nincs fejillesztési probléma.

- Példafeladat: egy nem-negatív számokból álló lista első pozitív eleme

- Első megoldás, rekurzióval (mérnöki :-)

```
első_poz_elem([0|L], EP) :- !, első_poz_elem(L, EP).  
első_poz_elem([EP|_], EP) /* :- EP > 0 */.
```

- Második megoldás, visszalépéses kereséssel (matematikus :-)

```
első_poz_elem(L, EP) :-  
    append(Nk, [EP|_], L), EP > 0, \+ poz_elem(Nk, _).
```

```
poz_elem(L, P) :- member(P, L), P > 0.
```

- Harmadik megoldás, vágóval (Prolog hacker megoldása :-)

```
első_poz_elem(L, EP) :- member(EP, L), EP > 0, !.
```

- Figyelem: a harmadik megoldás épít a member/2 felsorolási sorrendjére!

A vágás második alapesete — első megoldásra való megszorítás

Mikor használjuk az első megoldásra megszorító vágót?

- behelyettesítést nem okozó, eldöntendő kérdés esetén;
- feladatspecifikus optimalizálásra;
- végtelen választási pontot létrehozó eljárások hasznosítására.

Eldöntendő kérdés: eljáráshívás csupa bemenő paraméterrel

```
% van_elég_hosszú_út(+N, +A, +B, +Min):  
% A és B között van N lépéses út, amelynek összhossza legalább Min km.  
van_elég_hosszú_út(N, A, B, Min) :-  
    útvonal(N, A, B, Hossz), Hossz >= Min, !.
```

Eldöntendő kérdés esetén általában nincs értelme többszörös választ adni/várni.

```
% memberchk(X, L): "X eleme az L listának" kérdés első megoldása.
```

```
% 1. változat                                % 2. ekvivalens változat
memberchk(X, L):-                             memberchk(X, [X|_]) :- !.
    member(X, L), !.                          memberchk(X, [_|L]) :-
                                                memberchk(X, L).
```

memberchk/2 használata

- Eldöntő kérdésben (visszalépéskor nem keresi végig a lista maradékát.)

```
memberchk(1, [1,2,3,4,5,6,7,8,9])
```

- Nyílt végű lista elemévé tesz, pl.:

```
| ?- memberchk(1,L), memberchk(2,L), memberchk(1,L).
    L = [1,2|_A] ?
```

Feladatspecifikus optimalizálás — 2. példa

A feladat: megkeresendő egy lista elején álló „plató” hossza
(platónak hívjuk a csupa azonos elemből álló folytonos részlistát).

```
% Az L lista első eleme H-szor ismétlődik a lista kezdőszeleteként.
```

```
kezdethossz(L, H) :-
    L = [E|_], append(Ek, Farok, L),
    \+ Farok = [E|_], !,                % vörös vágó
    /* egyformák(Ek, E), */
    length(Ek, H).
```

```
/*
```

```
% egyformák(Ek, E): Az Ek lista minden eleme E.
```

```
egyformák([], _).
```

```
egyformák([E|Ek], E) :-
    egyformák(Ek, E).
```

```
*/
```

```
| ?- kezdethossz([1,1,1,2,3,5], H).
```

```
H = 3 ? ; no
```

VEZÉRLÉSI ELJÁRÁSOK

A keresési tér szűkítése 285

Nyílt végű listák kezelése memberchk segítségével: szótárprogram

```
szótaraz(Sz):-
    read(M-A), !, % kifejezést olvas be és egyesíti az argumentummal
    memberchk(M-A,Sz),
    write(M-A), nl,
    szótaraz(Sz).
szótaraz(_).
```

Egy futása:

```
| ?- szótaraz(Sz).
|: alma-apple.      |: alma-X.
alma-apple          alma-apple
|: korte-pear.      |: X-pear.
korte-pear          korte-pear
|: vege.
```

Sz = [alma-apple,korte-pear|_A] ?

```

| ?- [user].
| kétszer(Hívás) :- call(Hívás), Hívás.
| ^D
{consulted user in module user, 0 msec 224 bytes}
yes
?- kétszer(write(ba)), nl.
baba
yes
| ?- _Cél = (kétszer(write(ba)), write(' ')), kétszer(_Cél), nl.
baba baba
yes
| ?- listing(kétszer).
kétszer(A) :-
    call(user:A),
    call(user:A).
yes

```

Vezérlési eljárások: call/1

- Vezérlési eljárás: A Prolog végrehajtási mechanizmusához kapcsolódó beépített eljárás (pl. a vágó).
- A vezérlési eljárások többsége *magasabbrendű* eljárás, azaz olyan eljárás, amely egy vagy több argumentumát eljáráshívásként értelmezi. (A magasabbrendű Prolog eljárásokat szokás *meta-eljárásnak* is hívni.)
- A meta-eljárások fő képviselője és alapvető építőeleme a call/1:
  - Hívási minta: call(+Cél)
  - Argumentumok: Cél egy „meghívható kifejezés” (callable), azaz struktúra, vagy atom.
  - Jelentése: Cél igaz.
  - Hatása: a Cél kifejezést eljáráshívássá alakítja és meghívja
- Ha klóztörzsben célként szerepel egy X változó, akkor azt a rendszer egy call(X) hívássá alakítja át.
- Cél-ban további vezérlési eljárások is előfordulhatnak, pl. ', '/2, ', '/2. A Cél-beli vágó csak a call belsejében vág (szülője a call(Cél) hívás).

- A call/1 argumentumában azért szerepelhetnek vezérlési szerkezetek, mert ezek maguk beépített eljárásként is jelen vannak a Prolog rendszerben:
  - (', ')/2: konjunkció.
  - (;)/2: diszjunkció.
  - (->)/2: if-then.
  - (;)/2: if-then-else.
- A call-ban szereplő vezérlési szerkezetek lényegében ugyanúgy futnak, mint az interpretált (consult-tal betöltött) kód.
- Példa

```
| ?- kétszer((member(X, [a,b,c,d]), write(X), fail ; nl)).
abcd
abcd

true ?
```

call/1 példa: futási időt mérő meta-eljárás

```
% Kiírja Goal első megoldásának előállításához vagy a meghiúsuláshoz
% szükséges időt, a Txt szöveg kíséretében (lásd: példak/call_koltsege.pl).
time(Txt, Goal) :-
    statistics(runtime, [T0,_]), % T0 az indítás óta eltelt CPU idő,
                                % msec-ban (szemétgyűjtés nélkül).
    (   call(Goal) -> Res = true
    ;   Res = false
    ),
    statistics(runtime, [T1,_]), T is T1-T0,
    format('~w futási idő = ~3d sec\n', [Txt,T]),
    Res = true.
```

A call/1 viszonylag költséges: egy 1414 hosszú lista megfordítása nrev-vel (kb 1 millió append hívás), minden append körül egy felesleges call-lal ill. anélkül:

	call nélkül	call-lal
lefordítva	0.220 sec	9.710 sec
interpretálva	1.850 sec	11.940 sec

DETERMINIZMUS ÉS INDEXELÉS

További vezérlési eljárások

- A „nem-bizonyíthatóságot” ellenőrző `\+` eljárás definíciója:

```
\+ X :- call(X), !, fail.  
\+ _X.
```

- Az első megoldásra megszorító `once` beépített eljárás definíciója:

```
once(X) :- call(X), !.
```

- A `true` ill. `fail` beépített eljárás mindig sikerül ill. mindig megghiúsul.
- A `repeat` beépített eljárás egy végtelen választási pontot hoz létre:

```
repeat.  
repeat :- repeat.
```

- A `repeat` eljárást mindig egy vágóval kell semlegesíteni. Példa:

```
bc :- repeat, read(Expr),  
    ( Expr = end_of_file -> true  
    ; Res is Expr, write(Expr = Res), nl, fail  
    ), !.
```

- Mi a determinisztikus lefutás haszna?
  - a futás gyorsabb lesz,
  - a tárigény csökken,
  - más optimalizálások (pl. jobbrekurzió) alkalmazható.
- Hogyan ismeri fel a fordító azt, hogy nem kell választási pont?
  - indexelés (indexing)
  - vágók és feltételes szerkezetek
- Az alábbi definíciók esetén a $p(\textit{Nonvar}, Y)$ hívás nem hoz létre választási pontot (a 2. definíció esetén a $p(\textit{Var}, Y)$ sem):

$p(1, a).$ $p(2, b).$	$p(1, Y) :- !,$ $Y = a.$ $p(\_, b).$	$p(X, Y) :-$ $(X > 1 \rightarrow Y = a$ $; Y = b$ $).$
--------------------------	--	--

Determinizmus

- Egy eljáráshívás *determinisztikus*, ha (legfeljebb) egyféleképpen sikerülhet.
- Egy eljáráshívásnak egy sikeres végrehajtása *determinisztikusan futott le*:
  - ha nem hagyott választási pontot a híváshoz tartozó részfában:
    - választásmentesen futott le, azaz létre sem hozott választási pontot (figyelem: ez a Prolog megvalósítástól függ!); vagy
    - létrehozott ugyan választást, de megszüntette (kimerítette, levágta).
- A SICStus Prolog nyomkövetésében ? jelzi a *nem*determinisztikus lefutást:

$p(1, a).$ $p(2, b).$ $p(3, b).$	$ \text{?- } p(1, X).$ $1 \ 1 \text{ Exit: } p(1,a)$ $ \text{?- } p(Y, a).$ $? \ 1 \ 1 \text{ Exit: } p(1,a)$ $ \text{?- } p(Y, b), Y > 2.$ $? \ 1 \ 1 \text{ Exit: } p(2,b)$ $1 \ 1 \text{ Exit: } p(3,b)$	$\% \text{ det. hívás,}$ $\% \text{ det. lefutás}$ $\% \text{ det. hívás,}$ $\% \text{ nemdet. lefutás}$ $\% \text{ nemdet. hívás}$ $\% \text{ nemdet. lefutás}$ $\% \text{ det. lefutás}$
--	--	--

$p(0, a).$	$/* (1) */$	$q(1).$
$p(X, t) :- q(X).$	$/* (2) */$	$q(2).$
$p(s(0), b).$	$/* (3) */$	
$p(s(1), c).$	$/* (4) */$	
$p(9, z).$	$/* (5) */$	

● A $p(A, B)$ hívással illesztendő klózhalmaz:

- $\{(1) (2) (3) (4) (5)\}$ ha A változó;
- $\{(1) (2)\}$ ha $A = 0$;
- $\{(2) (3) (4)\}$ ha A fő funktora $s/1$;
- $\{(2) (5)\}$ ha $A = 9$;
- $\{(2)\}$ minden más esetben.

● Példák hívásokra:

- $p(3, Y)$ nem hoz létre választási pontot.
- $p(s(1), Y)$ létrehoz választási pontot, de determinisztikusan fut le.
- $p(s(0), Y)$ nemdeterminisztikusan fut le.

Indexelés

● Mi az indexelés?

- egy hívásra illeszthető klózok gyors kiválasztása,
- egy eljárás klózainak fordítási idejű csoportosításával,

● A legtöbb Prolog rendszer, így a SICStus Prolog is, az első fej-argumentum alapján indexel (first argument indexing).

● Az indexelés alapja az első fejargumentum külső funktora:

- C szám vagy névkonstans esetén $C/0$;
- R nevű és N argumentumú struktúra esetén R/N ;
- változó esetén nem értelmezett.

● Az indexelés megvalósítása:

- Fordításkor a funktorokhoz elkészítjük az illeszthető klózok részhalmazát.
- Futáskor lényegében konstans idő alatt választunk a részhalmazok közül.
- **Fontos:** ha egyelemű a részhalmaz, nem hozunk létre választási pontot!

• Aritmetikai elágazások

- Az indexelés nem foglalkozik aritmetikai vizsgálatokkal.
- Pl. az $N = 0$ és $N > 0$ feltételek nem „zárják ki” egymást.
- Az alábbi $\text{fakt}(N, F)$ lefutása nem-determinisztikus:

$\text{fakt}(0, 1).$

$\text{fakt}(N, F) :- N > 0, N1 \text{ is } N-1, \text{fakt}(N1, F1), F \text{ is } N * F1.$

• Listakezelő eljárások

- Gyakran kell az üres és nem-üres lista esetét szétválasztani.
- A bemenő lista-argumentumot célszerű az első argumentum-pozícióba tenni.
- Az $[]$ és $[\dots | \dots]$ eseteket az indexelés megkülönbözteti (funktoruk: $'[]'$ / 0 ill. $'.'$ / 2).
- A két klóz sorrendje nem érdekes (feltéve, hogy zárt listával hívjuk az első pozíción) — de azért tegyük a leálló klózt mindig előre.

Struktúrák, változók a fejargumentumban

• Azonos funktorú struktúrák az első fejargumentumban:

- Ha a klózek szétválasztásához szükség van az első (struktúra) argumentum részeire is, akkor érdemes segédeljárást bevezetni.
- Például $p/2$ és $q/2$ ekvivalens, de $q(\text{Nonvar}, Y)$ determinisztikusan fut le!

$p(0, a).$	$q(0, a).$	$q\_seged(0, b).$
$p(s(0), b).$	$q(s(X), Y) :-$	$q\_seged(1, c).$
$p(s(1), c).$	$q\_seged(X, Y).$	
$p(9, z).$	$q(9, z).$	

• Fejillesztés kiváltása egyenlőséggel (vö. SML rétegelt minta)

- Az indexelés figyelembe veszi a törzs elején szereplő egyenlőséget:
 $p(X, \dots) :- X = \text{Kif}, \dots$ esetén Kif funktora szerint indexel.
- Példa: lista hosszának reciproka, üres lista esetén 0:

$\text{rhossz}([], 0).$

$\text{rhossz}(L, RH) :- L = [_|_], \text{length}(L, H), RH \text{ is } 1/H.$

$\% \text{rhossz}([X|L], RH) :- \text{length}([X|L], H), RH \text{ is } 1/H. \%$ nem hatékony!

- Hogyan vehető figyelembe a vágó az indexelés fordításakor?

- Példa: a $p(1, A)$ hívás választásmentes, de a $q(1, A)$ nem!

$p(1, Y) :- !, Y = 2.$	% (1)	$q(1, 2) :- !.$	% (1)
$p(X, X).$	% (2)	$q(X, X).$	% (2)
$\text{Arg1}=1 \rightarrow (1), \text{Arg1} \neq 1 \rightarrow (2)$		$\text{Arg1}=1 \rightarrow \{(1), (2)\}, \text{Arg1} \neq 1 \rightarrow (2)$	

- Csak akkor tudjuk fordításakor kizárni a vágót követő klózokat, ha garantált, hogy az adott fő funktor esetén a vágót elérjük. Ennek feltételei:

- az első argumentumban konstans, vagy legáltalánosabb struktúra legyen,
- a további argumentumok változók legyenek,
- a fejben az összes változóelőfordulás különböző legyen,
- a törzs első hívása a vágó (megengedve a fejillesztést kiváltó $=t$).

- Példa: $p(s(A, B, C), D, E) :- !, \dots$

- Ez egy újabb érv a vágás alapszabálya mellett:

A kimenő paraméterek értékadását mindig a vágó után végezzük!

Listakezelő eljárások indexelése: példák

- Az $\text{append}/3$ választásmentesen fut le (összefűzésre).

```
append([], L, L).  
append([X|L1], L2, [X|L3]) :-  
    append(L1, L2, L3).
```

- A $\text{last}/2$ közvetlen megfogalmazása nemdeterminisztikusan fut le:

```
% last(L, E): Az L lista utolsó eleme E.  
last([E], E).  
last(_|L, E) :- last(L, E).
```

- Érdekes segédeljárást bevezetni, $\text{last2}/2$ választásmentesen fut

```
last2([X|L], E) :- last2(L, X, E).
```

```
% last2(L, X, E): Az [X|L] lista utolsó eleme E.  
last2([], E, E).  
last2([X|L], _, E) :- last2(L, X, E).
```

- Feltételes szerkezet végrehajtásakor általában választási pont jön létre.
- A SICStus Prolog a „(felt -> akkor ; egyébként)” szerkezetet választásmentesen hajtja végre, ha a felt konjunkció tagjai csak:
  - aritmetikai összehasonlító eljárás hívások (pl. <, =<, :==), és/vagy
  - kifejezés-típust ellenőrző eljárás hívások (pl. atom, number), és/vagy
  - általános összehasonlító eljárás hívások (ld. később, pl. @<, @=<, ==).
- Analóg módon választásmentes kód keletkezik a „fej :- felt, !, akkor.” klózból, ha fej argumentumai különböző változók, és felt olyan mint fent.
- Például választásmentes kód keletkezik az alábbi definíciókból:

<pre>fakt(N, F) :- (N := 0 -> % N = 0 nem jó! F = 1 ; N1 is N-1, fakt(N1, F1), F is N*F1)</pre>	<pre>fakt(N, F) :- N := 0, !, F = 1. fakt(N, F) :- N1 is N-1, fakt(N1, F1), F is N*F1.</pre>
--	--

A vágó és az indexelés hatékonysága

- Egy Fibonacci-szerű sorozat: $f_1 = 1$; $f_2 = 2$; $f_n = f_{\lfloor 3n/4 \rfloor} + f_{\lfloor 2n/3 \rfloor}$, $n > 2$

<pre>% determinisztikus fib(1, 1). fib(2, 2). fib(N, F) :- N > 2, N2 is N*3//4, N3 is N*2//3, fib(N2, F2), fib(N3, F3), F is F2+F3.</pre>	<pre>% determ. lefutású fibc(1, 1) :- !. fibc(2, 2) :- !. fibc(N, F) :- N > 2, N2 is N*3//4, N3 is N*2//3, fibc(N2, F2), fibc(N3, F3), F is F2+F3.</pre>	<pre>% választásmentes fibci(1, F) :- !, F = 1. fibci(2, F) :- !, F = 2. fibci(N, F) :- N > 2, N2 is N*3//4, N3 is N*2//3, fibci(N2, F2), fibci(N3, F3), F is F2+F3.</pre>
--	---	---

- Futási idők $N = 2000$ esetén

	fib	fibc	fibci
futási idő	4410 ms	4060 ms	3820 ms
meghiúsulási idő	730 ms	0 ms	0 ms
összesen	5140 ms	4060 ms	3820 ms

- Az általános rekurzió költséges, helyben és időben is.
- Jobbrekurzióról beszélünk, ha
  - a rekurzív hívás a klóztörzs utolsó helyén van, vagy az utolsó helyen szereplő diszjunkció egyik tagjának utolsó helyén, stb., és
  - a rekurzív hívás pillanatában nincs választási pont a predikátumban, tehát a rekurzív hívást megelőző célok determinisztikusan futottak le.
- Jobbrekurzió optimalizálás: az utolsó hívás végrehajtása *előtt* a predikátum által lefoglalt hely felszabadul ill. szemétgyűjtésre alkalmassá válik.
- Ez az optimalizálás nemcsak rekurzív hívás esetén, hanem minden *utolsó* hívás esetén megvalósul — utolsó hívás optimalizálás (last call optimisation).
- A jobbrekurzió így tehát nem növeli a memória-igényt, korlátlan mélységig futhat — mint a ciklusok az imperatív nyelvekben. Példa:

```
ciklus(Állapot) :- lépés(Állapot, Állapot1), !, ciklus(Állapot1).  
ciklus(_Állapot).
```

JOBBREKURZIÓ ÉS AKKUMULÁTOROK

• Harmadik változat: teljes értékű jobbrekurzív lista-összegző:

% sum3(+L, ?S): Az L számlista elemeinek összege S.

sum3(L, S):- sum3(L, 0, S).

% sum3(+L, +S0, ?S): Az L lista elemeit hozzáadva S0-hoz kapjuk S-et.

sum3([], S, S).

sum3([X|L], S0, S):-

S1 is S0+X, sum3(L, S1, S).

• Az *akkumulátor* fogalma:

- A sum3(L, S0, S) predikátumban az S0 és S argumentumok egy akkumulátorpárt alkotnak.
- Az akkumulátorpár két része egy változó mennyiség (a példában az összeg) különböző időpontokban vett értékeit mutatja:
  - S0 az összeg értéke a sum3/3 *meghívásakor*;
  - S az összeg értéke a sum3/3 *lefutása után*.

Predikátumok jobbrekurzív alakra hozása — listaösszeg

• A listaösszegzés „természetes”, nem jobbrekurzív definíciója:

% sum(+L, ?S): Az L számlista elemeinek összege S.

sum([], 0).

sum([X|L], S):- sum(L,S0), S is S0+X.

• Első jobbrekurzív változat, csak ellenőrzésre használható:

% sum1(+L, +S): Az L számlista elemeinek összege S.

sum1([], 0).

sum1([X|L], S) :- /* S is S0+X helyett: */ S0 is S-X, sum1(L, S0).

• Második jobbrekurzív változat, csak kiírni tudja az eredményt:

% sum2(+L): Az L számlista elemeinek összegét kiírja.

sum2(L):- sum2(L, 0).

% sum2(+L, +S0): Az L lista S0-lal növelt összegét kiírja.

sum2([], S) :- write(S), nl.

sum2([X|L], S0):- S1 is S0+X, sum2(L, S1).

• Három lista összege

```
% sum_3_lists(+L, +LL, +LLL, +S0, ?S): Az L, LL, LLL számlisták  
% összegeinek összege S-S0  
sum_3_lists(L, LL, LLL, S0, S) :-  
    sum3(L, S0, S1), sum3(LL, S1, S2), sum3(LLL, S2, S).
```

• Többszörös akkumulálás — listák összege és négyzetösszege

```
% sum12(+L, +S0, ?S, +Q0, ?Q):  $S-S0 = \sum Li$ ,  $Q-Q0 = \sum Li*Li$   
sum12([], S, S, Q, Q).  
sum12([X|L], S0, S, Q0, Q):-  
    S1 is S0+X, Q1 is Q0+X*X, sum12(L, S1, S, Q1, Q).
```

• Többszörös akkumulátorok összevonása

```
% sum12(+L, +S0/Q0, ?S/Q):  $S-S0 = \sum Li$ ,  $Q-Q0 = \sum Li*Li$   
sum12([], SQ, SQ).  
sum12([X|L], S0/Q0, SQ):-  
    S1 is S0+X, Q1 is Q0+X*X, sum12(L, S1/Q1, SQ).
```

Akkumulátorok használata

• Az akkumulátorpárok a hagyományos „változtatható” változók megfelelői.

• Az általános séma:

```
p(..., A0, A):-  
    q0(..., A0, A1), ...,  
    q1(..., A1, A2), ...,  
    qn(..., An, A).
```

• A sum3/3 második klóza ilyen alakra hozva:

```
sum3([X|L], S0, S):- plus(X, S0, S1), sum3(L, S1, S).  
  
plus(X, S0, S) :- S is S0+X.
```

• Akkumulátorváltozók elnevezési konvenciója: kezdőérték: *Vált0*; közbülső értékek: *Vált1*, ..., *Váltn*; végérték: *Vált*.

• A Prolog akkumulátorpár nem más mint a funkcionális programozásból ismert gyűjtőargumentum és a függvény eredményének együttese.

● Első megoldás, $3n$ lépés

```
% anbn(N, L): Az L lista N db a-ból  
% és azt követő N db b-ből áll.  
anbn(N, L) :-  
    an(N, a, AN),  
    an(N, b, BN),  
    append(AN, BN, L).  
  
% an(N, A, L): L az A elemet N-szer  
% tartalmazó lista  
an(0, _A, L) :- !, L = [].  
an(N, A, [A|L]) :-  
    N > 0,  
    N1 is N-1,  
    an(N1, A, L).
```

● Második megoldás, $2n$ lépés

```
anbn(N, L) :-  
    an(N, b, [], BN),  
    an(N, a, BN, L).  
  
% an(N, A, L0, L): L-L0 az A  
% elemet N-szer tartalmazó lista  
an(0, _A, L0, L) :- !, L = L0.  
an(N, A, L0, [A|L]) :-  
    N > 0,  
    N1 is N-1,  
    an(N1, A, L0, L).
```

Korábbi listakezelő predikátumok

● A revapp mint akkumuláló eljárás

```
% revapp(Xs, L0, L): Xs megfordítását L0 elé fűzve kapjuk L-t.  
% Másképpen: Xs megfordítása L-L0.  
revapp([], L, L).  
revapp([X|Xs], L0, L) :-  
    L1 = [X|L0], revapp(Xs, L1, L).
```

● Az L-L0 jelölés (különbséglista): az a lista amelyet úgy kapunk, hogy L végéről elhagyjuk L0-t (előfeltétel: L0 szuffixuma L-nek).

● Az append is tekinthető akkumuláló eljárásnak (a 2. és 3. arg. felcserélt). A változtatás: az L0 elejéről sorra elhagyjuk Xs elemeit, végül marad L.

```
% append(Xs, L, L0): L0 elejéről Xs elemeit lehagyva marad L.  
% Másképpen: Xs = L0-L.  
append([], L, L).  
append([X|Xs], L, L0) :-  
    L0 = [X|L1], append(Xs, L, L1).
```

- Az adatstruktúra:

```
% :- type bfa --> ures ; bfa(int, bfa, bfa).
```

- A fa csomópontjaiban tároljuk a számértékeket, a levelek nem tárolnak információt.

- Egészek gyűjtése rendezett bináris fában

- beszur(BFa0, E, BFa): Az E egész számnak a BFa0 fába való beszúrása a BFa bináris fát eredményezi.

- Itt BFa0 és BFa egy akkumulátor-pár, de az indexelés érdekében BFa0 az első argumentum-pozícióba kerül.

- Példafutás:

```
| ?- beszur(ures, 3, Fa0), beszur(Fa0, 1, Fa1), beszur(Fa1, 5, Fa2).
```

```
Fa0 = bfa(3,ures,ures),  
Fa1 = bfa(3,bfa(1,ures,ures),ures),  
Fa2 = bfa(3,bfa(1,ures,ures),bfa(5,ures,ures)) ?
```

$a^n b^n$ alakú sorozatok (folyt.)

- Harmadik megoldás, n lépés

```
anbn(N, L) :-  
    anbn(N, [], L).
```

```
% anbn(N, L0, L): Az L-L0 lista N db a-ból és azt követő N db b-ből áll.
```

```
anbn(0, L0, L) :- !, L = L0.
```

```
anbn(N, L0, [a|L]) :-  
    N > 0,  
    N1 is N-1,  
    anbn(N1, [b|L0], L).
```

- A második klóz nem jobbrekurzív változata

```
anbn(N, L0, L) :-  
    N > 0, N1 is N-1,  
    L1 = [b|L0], % 1. lépés: L0 elé b => L1  
    anbn(N1, L1, L2), % 2. lépés: L1 elé a^N1 b^N1 => L2  
    L = [a|L2]. % 3. lépés: L2 elé a => L
```

• Lista konverziója bináris fává

```
% lista_bfa(L, BF0, BF): L elemeit beszúrva BF0-ba kapjuk BF-t.
% :- pred lista_bfa(list(int)::in, bfa::in, bfa::out).
lista_bfa([], BF, BF).
lista_bfa([E|L], BF0, BF):-
    beszur(BF0, E, BF1),
    lista_bfa(L, BF1, BF).

| ?- lista_bfa([3,1,5], ures, BF).
BF = bfa(3,bfa(1,ures,ures),bfa(5,ures,ures)) ? ;
no

| ?- lista_bfa([3,1,5,1,2,4], ures, BF).
BF = bfa(3,bfa(1,ures,bfa(2,ures,ures)),
        bfa(5,bfa(4,ures,ures),ures)) ? ;
no
```

Akkumulálás bináris fákkal

• Elem beszúrása bináris fába

```
% beszur(BF0, E, BF): E beszúrása BF0 rendezett fába
% a BF rendezett fát adja
% :- pred beszur(bfa::in, int::in, bfa::out).
beszur(ures, Elem, bfa(Elem, ures, ures)).
beszur(BF0, Elem, BF):-
    BF0 = bfa(E,B,J), % az indexelés működik!
    ( Elem = E -> BF = BF0
    ; Elem < E ->
        BF = bfa(E,B1,J),
        beszur(B, Elem, B1)
    ; BF = bfa(E,B,J1),
        beszur(J, Elem, J1)
    ).
```

IMPERATÍV PROGRAMOK ÁTÍRÁSA PROLOGBA

Akkumulálás bináris fákkal — folyt.

● Bináris fa konverziója listává

```
% bfa_lista(BF, L0, L): A BF fa levelei az L-L0 listát adják.  
% :- pred bfa_lista(bfa::in, list(int)::in, list(int)::out).  
bfa_lista(ures, L, L).  
bfa_lista(bfa(E, B, J), L0, L):-  
    bfa_lista(J, L0, L1),  
    bfa_lista(B, [E|L1], L).
```

● Rendezés bináris fával

```
% L lista rendezettje R.  
% :- pred rendez(list(int)::in, list(int)::out).  
rendez(L, R):-  
    lista_bfa(L, ures, BF), bfa_lista(BF, [], R).  
  
| ?- rendez([1,5,3,1,2,4], R).  
R = [1,2,3,4,5] ? ;  
no
```

- A függvény eredménye a reláció utolsó arg.-a: $\text{hatv}(+A, +H, ?E): A^H = E$.
- A ciklusnak segédeljárás felel meg: $\text{hatv}(+A0, +H0, +E0, ?E): A0^{H0} * E0 = E$.
- Az »a« és »h« C változóknak az »+A« és »+H« bemenő *paraméterek*, az »e« C változónak az »+E0, ?E« *akkumulátor-pár* felel meg.

<pre> hatv(A, H, E) :- hatv(A, H, 1, E). hatv(A0, H0, E0, E) :- H0 > 0, !, (H0 /\ 1 == 1 -> E1 is E0*A0 ; E1 = E0), H1 is H0 >> 1, A1 is A0*A0, hatv(A1, H1, E1, E). hatv(_, _, E, E).</pre>	<pre> int hatv(int a, unsigned h) { int e = 1; ism: if (h > 0) { if (h & 1) e *= a; h >>= 1; a *= a; goto ism; } else return e; }</pre>
--	---

Hogyan írjunk át imperatív nyelvű algoritmust Prolog programmá?

- Példafeladat: Hatékony hatványozási algoritmus
  - Alaplépés: a kitevő felezése, az alap négyzetre emelése.
  - Lényegében a kitevő kettes számrendszerbeli alakja szerint hatványoz.
- Az algoritmust megvalósító C nyelvű függvény:

```

/* hatv(a, h) = a**h */
int hatv(int a, unsigned h)
{
    int e = 1;
    while (h > 0)
    {
        if (h & 1) e *= a;
        h >>= 1; a *= a;
    }
    return e;
}
```

- Egy algoritmus (függvény) specifikációja:
  - *előfeltételek*: a bemenő paramétereknek teljesíteniük kell ezeket,
  - *utófeltételek*: a paraméterek és az eredmény kapcsolatát írják le.
- Egy algoritmus *helyes*, ha minden, az előfeltételeket kielégítő adatra a függvény hibátlanul lefut, és eredményére fennállnak az utófeltételek.
- Példa: $x = \text{mfoku\_gyok}(a, b, c)$
  - előfeltételek: $b*b-4*a*c \geq 0$, $a \neq 0$
  - utófeltétel: $a*x*x+b*x+c = 0$
  - a program:


```
double mfoku_gyok(a, b, c)
double a, b, c;
{ double d = sqrt(b*b-4*a*c);
  return (-b+d)/2/a; }
```
- A program helyességének bizonyítása lineáris kódra viszonylag egyszerű.

A C ciklus és a Prolog eljárás kapcsolata

- A ciklust megvalósító Prolog eljárás minden pontján minden C változónak megfeleltethető egy Prolog változó (pl. h -nak $H0$, $H1$, ...):
  - A ciklusmag elején a C változók a megfelelő Prolog argumentumban levő változónak felelnek meg.
  - Egy C értékadásnak egy új Prolog változó bevezetése felel meg, az ezutáni kódban az új változó felel meg a C változónak.
  - Ha a diszjunkció egyik ága megváltoztat egy változót, akkor a többi ágon is be kell vezetni az új Prolog változót, a régivel azonos értékkel (ld. `if (h & 1) ...`).
- A C ciklusmag végén a Prolog eljárást vissza kell hívni, argumentumaiban az egyes C változóknak megfeleltetett Prolog változóval.
- A C ciklus *ciklus-invariánsa* nem más mint a Prolog eljárás fejcommentje, a példában:


```
% hatv(+A0, +H0, +E0, ?E): A0H0 * E0 = E.
```

● A C függvény

```
unsigned fib(unsigned n)
{ unsigned f = 0, fnxt = 1, t;
  while (n > 0) t = fnxt, fnxt += f, f = t, --n; /* (1) */
  return f;
}
```

● Az (1) ciklusnak bemenő változói: n, f, fnxt, kimenő változója: f.

● A ciklusnak megfeleltetett Prolog eljárás: fib(N, F0, FNXT, F):
az F0 és FNXT kezdőértékű Fibonacci sorozat N-edik tagja F.

<pre>% "betű szerinti" Prolog átírás: fib(N, F0, FNXT, F) :- N > 0, !, T = FNXT, FNXT1 is FNXT+F0, F1 = T, N1 is N-1, fib(N1, F1, FNXT1, F). fib(_, F0, _, F0).</pre>	<pre>% Leegyszerűsített alak: fib(N, F0, FNXT, F) :- N > 0, !, FNXT1 is FNXT+F0, N1 is N-1, fib(N1, FNXT, FNXT1, F). fib(_, F0, _, F0).</pre>
--	--

Ciklikus programok helyességének bizonyítása

● A ciklusokat „fel kell vágni” egy *ciklus-invariáns*-sal, amely:

- az előfeltételekből és a ciklust megelőző értékadásokból következik,
- ha a ciklus elején fennáll, akkor a ciklus végén is (indukció),
- belőle és a leállási feltételből következik a ciklus utófeltétele.

```
int hatv(int a0, unsigned h0)      /* utófeltétel: hatv(a0, h0) = a0h0 */
{ int e = 1, a = a0, h = h0;
  while (h > 0)
  { /* ciklus-invariáns: a0h0 == e*ah */
    /* induláskor a kezdőértékek alapján triviálisan fennáll */
    if (h & 1) e *= a;           /* e' = e * ah&1 */
    h >>= 1;                     /* h' = (h-(h&1))/2 */
    a *= a;                      /* a' = a*a */
  }                             /* indukció: e'*ah' = ... = e*ah */
  return e;
  /* Az invariánsból h = 0 miatt következik az utófeltétel */
}
```

MEGOLDÁSOK GYŰJTÉSE ÉS FELSOROLÁSA

Fibonacci sorozat — Prolog stílusban

- A Fibonacci sorozat teljes Prolog megvalósítása, és az ennek megfeleltethető C kód:

```
fib(N, F) :-                                % unsigned fib(unsigned N)
    fib(N, 0, 1, F).                        % { unsigned F0 = 0, F1 = 1, F2;
                                           %
fib(N, F0, F1, F) :-                        % ism:
    N > 0, !,                               %   if (N > 0)
    N1 is N-1,                             %   {  --N;
    F2 is F0+F1,                           %       F2 = F0+F1;
    fib(N1, F1, F2, F).                    %       F0 = F1; F1 = F2; goto ism;
                                           %   }
fib(_, F0, _, F0).                         %   return F0;
                                           % }
```

● Keressük meg a közös részt a páros_eleme(i) eljárásokban!

● Mindkettőben át kell lépni a páratlan elemeket:

```
% köv_páros(L0, P, L) :- Az L0 első páros eleme P, a maradék L.
köv_páros([X|L0], P, L) :-
    X mod 2 \= 0, !, köv_páros(L0, P, L).
köv_páros([P|L], P, L).
```

● A köv_páros eljárásra épülő páros_eleme(i) eljárások:

<pre>% páros_elemei(L, Pk): Pk az L % lista páros elemeinek listája. páros_elemei(L0, Pk) :- köv_páros(L0, P, L1), !, Pk = [P Pk1], páros_elemei(L1, Pk1). páros_elemei(_, []).</pre>	<pre>% páros_eleme(L, P): P egy páros % eleme az L listának. páros_eleme(L0, P) :- köv_páros(L0, P0, L1), (P = P0 ; páros_eleme(L1, P)).</pre>
---	--

Keresési feladat Prologban — felsorolás vagy gyűjtés?

● Keresési feladat: bizonyos feltételeknek megfelelő dolgok meghatározása.

● Prolog nyelven egy ilyen feladat alapvetően kétféle módon oldható meg:

- gyűjtés — az összes megoldás összegyűjtése, pl. egy listába;
- felsorolás — a megoldások visszalépéses felsorolása: egyszerre egy megoldást kapunk, de visszalépés esetén sorra előáll minden megoldás.

● Egyszerű példa: egy lista páros elemeinek megkeresése:

<pre>% páros_elemei(L, Pk): Pk az L % lista páros elemeinek listája. páros_elemei([], []). páros_elemei([X L], Pk) :- X mod 2 \= 0, !, páros_elemei(L, Pk). páros_elemei([P L], [P Pk]) :- páros_elemei(L, Pk).</pre>	<pre>% páros_eleme(L, P): P egy páros % eleme az L listának. páros_eleme([P L], P) :- P mod 2 == 0. páros_eleme([_ L], P) :- páros_eleme(L, P). páros_eleme2(L, P) :- member(P, L), P mod 2 == 0.</pre>
---	--

- Egy listában fennsíknak nevezünk:
  - egy csupa azonos elemből álló, legalább kételemű, folytonos részlistát;
  - amely az ilyenek között maximális (egyik irányba sem kiterjeszthető).
- A feladat: felsorolandók egy lista fennsíkjai és kezdőpozíciójuk.
- Egy gyorsprogramozási módszerrel készült megoldás:

% Az L listában az F pozíción egy H hosszú fennsík van.

```
fennsík0(L, F, H) :-
    Teste = [E,E|_],
    append(Eleje, Teste, L),
    \+ last(Eleje, E),
    length(Eleje, F0), F is F0+1,
    kezdehossz(Teste, H).
% kezdehossz/2 definícióját
% lásd korábban
```

```
fennsík1(L, F, H) :-
    Teste = [E,E|_],
    append(Eleje, Teste, L),
    \+ last(Eleje, E),
    length(Eleje, F0), F is F0+1,
    (
        append(Ek, Farok, Teste),
        \+ Farok = [E|_] ->
        length(Ek, H)
    ).
```

A gyűjtő és felsoroló sémák összehasonlítása

- A páros elemeket gyűjtő ill. felsoroló eljárások alapján adjunk meg egy általános sémát a kétféle eljárástípusra!
- Az általános esetben a keresésnek lehet egy vagy több Param paramétere. Például, kereshetjük az Param-mal osztható elemeket.
- A közös építőelem: következő(V0, Param, E, V1): A V0 kifejezéssel jellemzett keresési térben az első megoldás E, és a fennmaradó keresési tér V1, a Param paraméter-érték mellett.

A gyűjtő séma:

```
% A V0 keresési térben a Param
% paraméterű megoldások listája L.
megoldások(V0, Param, L) :-
    következő(V0, Param, E, V1), !,
    L = [E|L1],
    megoldások(V1, Param, L1).
megoldások(_, _, []).
```

A felsoroló séma:

```
% A V0 keresési térben E egy
% Param paraméterű megoldás.
megoldás(V0, Param, E) :-
    következő(V0, Param, E0, V1),
    (
        E = E0
    ;
        megoldás(V1, Param, E)
    ).
```

```

% első_fennsík(+L0, +P0, -F, -H, -L): A P0-tól számozott L0 listában az
% első fennsík az F. pozíción van és hossza H, a fennsík után fennmaradó
% rész pedig az L lista.
első_fennsík([E,E|L1], P0, F, H, L) :-
    !, F = P0, azonosak(L1, E, 2, H, L).
első_fennsík(_|L1, P0, F, H, L) :-
    P1 is P0+1,
    első_fennsík(L1, P1, F, H, L).

% azonosak(+L0, +E, +H0, -H, -L): Az L0 lista elejéről a maximális számú
% E-vel azonos elemet hagyva marad L, a hagyott elemek száma H-H0.
azonosak([X|L0], E, H0, H, L) :-
    E = X, !,
    H1 is H0+1,
    azonosak(L0, E, H1, H, L).
azonosak(L, _, H, H, L).

```

Fennsíkok felsorolása — 2., hatékony megoldás

● **Használjuk a megoldás-felsoroló sémát:** `megoldás(V0, Param, E)!`

- *V0*: »L, P«, a bejárandó lista és első elemének pozíciója;
- *Param*: üres;
- *E*: »F, H«, a megoldás-fennsík kezdőpozíciója és hossza.

% Az L listában az F pozíción egy H hosszú fennsík van.

```

fennsík(L, F, H) :-
    fennsík(L, 1, F, H).

```

% A P0-tól számozott L0 listában az F pozíción egy H hosszú fennsík van.

```

fennsík(L0, P0, F, H) :-
    % az első fennsík jellemzői F0 és H0, az utána levő maradék L1:
    első_fennsík(L0, P0, F0, H0, L1),
    (
        F = F0, H = H0
    ;
        % L1 kezdőpoz. ja, P1 = előző megoldás kezdőpoz. ja+hossza:
        P1 is F0+H0, fennsík(L1, P1, F, H)
    ).

```

-
- Korábban láttuk, hogyan lehet egy keresési feladat gyűjtő és felsoroló eljárásait egy közös magból előállítani.
  - Most vizsgáljuk meg, hogyan lehet egy felsoroló eljárást visszavezetni a gyűjtőre, és fordítva:

- felsorolás gyűjtésből: a member/2 könyvtári eljárás segítségével, pl.

```
páros_eleme(L, P) :-  
    páros_elemei(L, Pk), member(P, Pk).
```

Természetesen ez így nem hatékony!

- gyűjtés felsorolásból: a megoldásgyűjtő beépített eljárások segítségével, pl.

```
páros_elemei(L, Pk) :-  
    % A páros_eleme(L, P) cél összes P megoldásának listája Pk:  
    findall(P, páros_eleme(L, P), Pk).
```

MEGOLDÁSGYŰJTŐ BEÉPÍTETT ELJÁRÁSOK

- Az eljárás végrehajtása:
  - a Cél kifejezést eljáráshívásként értelmezi, meghívja;
  - összegyűjti a megoldásait (a Gyűjtő-t és a szabad változókat);
  - a szabad változók összes behelyettesítését *felsorolja* és mindegyikhez a Lista-ban megadja az összes hozzá tartozó Gyűjtő értéket.

- Példák az eljárás használatára:

```
gráf([a-b,a-c,b-c,c-d,b-d]).
```

```
| ?- gráf(_G), findall(B, member(A-B, _G), VegP).
      ⇒ VegP = [b,c,c,d,d] ? ; no
```

```
| ?- gráf(_G), bagof(B, member(A-B, _G), VegP).
      ⇒ A = a, VegP = [b,c] ? ;
        A = b, VegP = [c,d] ? ;
        A = c, VegP = [d] ? ; no
```

- Az eljárás jelentése: $\text{Lista} = \{ \text{Gyűjtő} \mid \text{Cél igaz} \}$, $\text{Lista} \neq []$.

A findall(?Gyűjtő, :+Cél, ?Lista) beépített eljárás

- Az eljárás végrehajtása:
  - a Cél kifejezést eljáráshívásként értelmezi, meghívja
(A :+ annotáció meta- (azaz eljárás) argumentumot jelez);
  - minden egyes megoldásához előállítja Gyűjtő egy *másolatát*
(a megoldásbeli változók, ha vannak, szisztematikusan újakkal helyettesítődnek);
  - Az összes Gyűjtő értéket egy listába összegyűjti, és ezt egyesíti Lista-val.

- Példák az eljárás használatára:

```
| ?- findall(X, (member(X, [1,7,8,3,2,4]), X>3), L).
      ⇒ L = [7,8,4] ? ; no
| ?- findall(X-Y, (between(1, 3, X), between(1, X, Y)), L).
      ⇒ L = [1-1,2-1,2-2,3-1,3-2,3-3] ? ; no
```

- Az eljárás jelentése: $\text{Lista} = \{ \text{Gyűjtő másolat} \mid (\exists X \dots Z) \text{Cél igaz} \}$
ahol $X, \dots, Z$ a findall hívásban levő szabad változók (azaz olyan, a hívás pillanatában behelyettesítetlen változók, amelyek a Cél-ban előfordulnak de a Gyűjtő-ben nem).

● Fokszámlista hatékonyabb előállítás

- a vezérlési szerkezeteket célszerű elkerülni a meta-argumentumokban
- segéd eljárás bevezetésével a kvantor is szükségtelenné válik:

```
% Az A pont foka a G irányított gráfban N>0.
pont_foka(A, G, N) :- bagof(V, member(A-V, G), Vks), length(Vks, N).

% A G irányított gráf fokszámlistája FL:
fokszámai(G, FL) :- bagof(A-N, pont_foka(A, G, N), FL).
```

● Példák a bagof/3 és findall/3 közötti kisebb különbségekre:

```
| ?- findall(X, (between(1, 5, X), X<0), L).    => L = [] ? ; no
| ?- bagof(X, (between(1, 5, X), X<0), L).    => no
| ?- findall(S, member(S, [f(X,X),g(X,Y)]), L).
                                     => L = [f(_A,_A),g(_B,_C)] ? ; no
| ?- bagof(S, member(S, [f(X,X),g(X,Y)]), L).
                                     => L = [f(X,X),g(X,Y)] ? ; no
```

● A bagof/3 logikailag tisztább mint a findall/3, de időigényesebb!

A bagof megoldásgyűjtő eljárás (folyt.)

● Explicit kvantorok

- bagof(Gyűjtő, V1 ^ ... ^ Vn ^ Cél, Lista) alakú hívása a V1, ..., Vn változókat egzisztenciálisan kötöttnek tekinti, nem sorolja fel.

- jelentése: $\text{Lista} = \{ \text{Gyűjtő} \mid (\exists V_1, \dots, V_n) \text{Cél igaz} \} \neq []$.

```
| ?- gráf(_G), bagof(B, A^member(A-B, _G), VegP).
                                     => VegP = [b,c,c,d,d] ? ; no
```

● Egymásba ágyazott gyűjtések

- szabad változók esetén a bagof nemdet. lehet, így skatulyázható:

```
% A G irányított gráf fokszámlistája FL:
% FL = { A - N | N = |{ V | A - V ∈ G }| }
fokszámai(G, FL) :-
    bagof(A-N, Vks^(bagof(V, member(A-V, G), Vks),
                     length(Vks, N)), FL).

| ?- gráf(_G), fokszámai(_G, FL).    => FL = [a-2,b-2,c-1] ? ; no
```

META-LOGIKAI ELJÁRÁSOK

Megoldásgyűjtő beépített eljárások 337

A setof(?Gyűjtő, :+Cél, ?Lista) beépített eljárás

- az eljárás végrehajtása:
  - ugyanaz mint: bagof(Gyűjtő, Cél, L0), sort(L0, Lista),
  - itt sort/2 egy univerzális rendező eljárás (lásd később), amely
  - az eredménylistát rendez (az ismétlődések kiszűrésével).

- Példa a setof/3 eljárás használatára:

```
gráf([a-b,a-c,b-c,c-d,b-d]).
```

```
% Gráf egy pontja P.
```

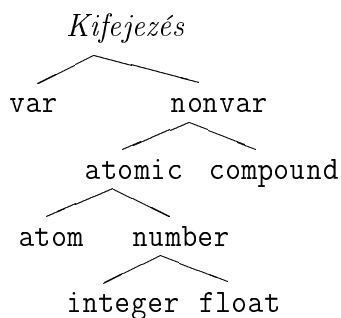
```
pontja(P, Gráf) :- member(A-B, Gráf), ( P = A ; P = B ).
```

```
% A G gráf pontjainak listája Pk.
```

```
gráf_pontjai(G, Pk) :- setof(P, pontja(P, G), Pk).
```

```
| ?- gráf(_G), gráf_pontjai(_G, Pk).  $\implies$  Pk = [a,b,c,d] ? ; no
```

• Kifejezés-osztályok fastruktúrája — osztályozó beépített eljárások

var(X)	X változó
nonvar(X)	X nem változó
atomic(X)	X konstans
compound(X)	X struktúra
atom(X)	X atom
number(X)	X szám
integer(X)	X egész szám
float(X)	X lebegőpontos szám

• SICStus-specifikus osztályozó eljárások:

- simple(X): X nem összetett (konstans vagy változó);
- ground(X): X tömör, azaz nem tartalmaz behelyettesítetlen változót.

• Az osztályozó eljárások használata — példák

- var, nonvar — többirányú eljárásokban a különböző irányok elágaztatása
- number, atom, ... — nem-megkülönböztetett úniók feldolgozása

A meta-logikai, azaz a logikán túlmutató eljárások fajtái:

• A Prolog kifejezések pillanatnyi behelyettesítettségi állapotát vizsgáló eljárások (értelemszerűen sorrendfüggők):

• kifejezések osztályozása (1)

```

| ?- var(X) /* X változó? */, X = 1. => X = 1
| ?- X = 1, var(X). => no
  
```

• kifejezések rendezése (4)

```

| ?- X @< 3 /* X megelőzi 3-t? */, X = 4. => X = 4
    % a változók megelőzik a nem változó kifejezéseket
| ?- X = 4, X @< 3. => no
  
```

• Prolog kifejezéseket szétszedő vagy összerakó eljárások:

• (struktúra) kifejezés $\iff$ név és argumentumok (2)

```

| ?- X = f(alma,körte), X =.. L => L = [f,alma,körte]
  
```

• atomok és számok $\iff$ karaktereik (3)

```

| ?- atom_codes(A, [0'a,0'b,0'a] => A = aba
  
```

- Példa: egy formula természetes módon ábrázolható Prologban, pl. $x*y+y+1$.
A formula típusának leírásához nem-megkülönböztetett úniót kell használni:

```
% :- type form == atom \/ int \/ { form+form } \/ { form-form } ...
```

- Példa formulakezelésre: szimbolikus derivált előállítása

```
% deriv(+Kif, +X, ?D): Kif-nek az X atom szerinti deriváltja D.
deriv(X, X, D) :- !, D = 1.
deriv(C, _X, D) :- atomic(C), !, D = 0.
deriv(U+V, X, DU+DV) :- deriv(U, X, DU), deriv(V, X, DV).
deriv(U-V, X, DU-DV) :- deriv(U, X, DU), deriv(V, X, DV).
deriv(U*V, X, DU*V + U*DV) :- deriv(U, X, DU), deriv(V, X, DV).
deriv(U/V, X, (DU*V - U*DV)/(V*V)) :- deriv(U, X, DU), deriv(V, X, DV).

| ?- deriv(x*y+1, x, DX), deriv(x*y+1, y, DY).
    => DX = 1*y+x*0+0, DY = 0*y+x*1+0 ? ; no
| ?- deriv((x+y)*(2+x), x, D).
    => D = (1+0)*(2+x)+(x+y)*(0+1) ? ; no
```

Osztályozó eljárások: elágaztatás behelyettesítettség alapján

- Példa: a length/2 beépített eljárás megvalósítása (SICStus kód!)

<pre>% length(?L, ?N): Az L lista N hosszú. length(L, N) :- var(N), !, length(L, 0, N). length(L, N) :- dlength(L, 0, N). % length(?L, +I0, -I): % Az L lista I-I0 hosszú. length([], I, I). length(_ L, I0, I) :- I1 is I0+1, length(L, I1, I).</pre>	<pre>% dlength(?L, +I0, +I): % Az L lista I-I0 hosszú. dlength([], I, I) :- !. dlength(_ L, I0, I) :- I0<I, I1 is I0+1, dlength(L, I1, I).</pre>
---	---

```

| ?- length([1,2], Len). (length/3) => Len = 2 ? ; no
| ?- length([1,2], 3). (dlength/3) => no
| ?- length(L, 3). (dlength/3) => L = [_A,_B,_C] ? ; no
| ?- length(L, Len). (length/3) => L = [], Len = 0 ? ;
    L = [_A], Len = 1 ? ; L = [_A,_B], Len = 2 ?
```

• functor/3: kifejezés funktorának, adott funktórú kifejezésnek az előállítás

- Hívási minták: functor(-Kif, +Név, +Argszám)
functor(+Kif, ?Név, ?Argszám)

• Jelentése: igaz, ha Kif egy Név/Argszám funktórú kifejezés.

- A konstansok 0-argumentumú kifejezésnek számítanak.
- Ha Kif kimenő, az adott funktórú legáltalánosabb kifejezéssel egyesíti (argumentumaiban csupa különböző változóval).

• Példák:

```
| ?- functor(el(a,b,1), F, N).      => F = el, N = 3
| ?- functor(E, el, 3).            => E = el(_A,_B,_C)
| ?- functor(alma, F, N).          => F = alma, N = 0
| ?- functor(Kif, 122, 0).         => Kif = 122
| ?- functor(Kif, el, N).          => hiba
| ?- functor(Kif, 122, 1).         => hiba
| ?- functor([1,2,3], F, N).       => F = '._', N = 2
| ?- functor(Kif, ., 2).           => Kif = [_A|_B]
```

Struktúrák szétszedése és összerakása: az *univ* eljárás

• Az *univ* eljárás hívási mintái: • +Kif =.. ?Lista

• -Kif =.. +Lista

• Az eljárás jelentése: Igaz, ha

- Kif = $Fun(A_1, \dots, A_n)$ és Lista = $[Fun, A_1, \dots, A_n]$,
ahol *Fun* egy atom és $A_1, \dots, A_n$ tetszőleges kifejezések; vagy
- Kif = *C* és Lista = [*C*], ahol *C* egy konstans.

• Példák

```
| ?- el(a,b,10) =.. L.             => L = [el,a,b,10]
| ?- Kif =.. [el,a,b,10].          => Kif = el(a,b,10)
| ?- alma =.. L.                   => L = [alma]
| ?- Kif =.. [1234].               => Kif = 1234
| ?- Kif =.. L.                    => hiba
| ?- f(a,g(10,20)) =.. L.          => L = [f,a,g(10,20)]
| ?- Kif =.. [/ ,X,2+X].           => Kif = X/(2+X)
| ?- [a,b,c] =.. L.                => L = ['.',a,[b,c]]
```

- A feladat: egy szimbolikus aritmetikai kifejezésben a kiértékelhető (infix) részkifejezések helyettesítése az értékükkel.

- 1. megoldás, *univ* nélkül:

```
% Az X szimbolikus kifejezés egyszerűsítése EX.
egysz0(X, EX) :- atomic(X), !, EX = X.
egysz0(U+V, EKif) :-
    egysz0(U, EU), egysz0(V, EV), kiszamol(EU+EV, EU, EV, EKif).
egysz0(U*V, EKif) :-
    egysz0(U, EU), egysz0(V, EV), kiszamol(EU*EV, EU, EV, EKif).
%...
% EU és EV részekből képzett EUV egyszerűsítése EKif.
kiszamol(EUV, EU, EV, EKif) :-
    number(EU), number(EV), !, EKif is EUV.
kiszamol(EUV, _, _, EUV).

| ?- deriv((x+y)*(2+x), x, D), egysz0(D, ED).
    => D = (1+0)*(2+x)+(x+y)*(0+1), ED = 1*(2+x)+(x+y)*1 ? ; no
```

Struktúrák szétszedése és összerakása: az arg eljárás

- `arg/3`: kifejezés adott sorszámú argumentuma.
  - Hívási minta: `arg(+Sorszám, +StrKif, ?Arg)`
  - Jelentése: A `StrKif` struktúra `Sorszám`-adik argumentuma `Arg`.
  - Végrehajtása: `Arg`-ot az adott sorszámú argumentummal *egyesíti* (kétirányúság!).

- Példák:

```
| ?- arg(3, el(a, b, 23), Arg).    => Arg = 23
| ?- K=el(_,_,_), arg(1, K, a),
    arg(2, K, b), arg(3, K, 23). => K = el(a,b,23)
| ?- arg(1, [1,2,3], A).          => A = 1
| ?- arg(2, [1,2,3], B).          => B = [2,3]
```

- Az *univ* visszavezethető a `functor` és `arg` eljárásokra (és viszont), például:

```
Kif =.. [F,A1,A2]    <=>    functor(Kif, F, 2),
                           arg(1, Kif, A1), arg(2, Kif, A2)
```

- A feladat: egy tetszőleges kifejezés kiírása úgy, hogy
  - a kétargumentumú operátorok zárójelezett infix formában,
  - minden más alap-struktúra alakban jelenjék meg.

```
ki(Kif) :- compound(Kif), !, /* Kif itt biztosan nem változó: */
    Kif =.. [Func, A1|ArgL],
    ( current_op(_, Kind, Func), (Kind=xfy;Kind=yfx;Kind=xfx),
      ArgL = [A2] -> % kétargumentumú operátor
        write('('), ki(A1), format(' ~w ', [Func]), ki(A2), write(')')
      ; write(Func), write('('), ki(A1), arglistaki(ArgL), write(')')
    ).
ki(Kif) :- write(Kif).

% Az [A1,...,An] listát ",A1,...,An" alakban kiírja.
arglistaki([]).
arglistaki([A|AL]) :- write(','), ki(A), arglistaki(AL).

| ?- ki(f(+a, X*c*X, e)). => f(+a),((_117 * c) * _117),e)
```

Az *univ* alkalmazása: ismétlődő sémák összevonása (folyt.)

- Kifejezés-egyszerűsítés, 2. megoldás, *univ* segítségével

```
egysz(X, EX) :- atomic(X), !, EX = X.
egysz(Kif, EKif) :-
    Kif =.. [Muv,U,V], % Kif = Muv(U,V)
    egysz(U, EU), egysz(V, EV),
    EUV =.. [Muv,EU,EV], % EUV = Muv(EU,EV)
    kiszamol(EUV, EU, EV, EKif).
```

- Kifejezés-egyszerűsítés, általánosítás tetszőleges *tömör* kifejezésre:

```
egysz1(Kif, EKif) :-
    Kif =.. [M|ArgL], egysz1_lista(ArgL, EArgL), EKif0 =.. [M|EArgL],
    % catch(:+Cél,?Kiv,:+KCél): ha Cél kivételt dob, KCél-t futtatja:
    catch(EKif is EKif0, _, EKif = EKif0).

egysz1_lista([], []).
egysz1_lista([K|Kk], [E|Ek]) :- egysz1(K, E), egysz1_lista(Kk, Ek).

| ?- egysz1(f(1+2+a, exp(3,2), a+1+2), E). => E = f(3+a,9.0,a+1+2)
```

```

% A Term kifejezésben levő változókat '$myvar(I)' stb.
% struktúrákkal helyettesíti be, I = N0, ... N-1.
numbervars1(Term, N0, N) :- var(Term), !,
    Term = '$myvar'(N0), N is N0+1.
numbervars1(Term, N0, N) :-
    Term =.. [_|Args], numbervars1_list(Args, N0, N).

% numbervars1_list(L, N0, N): Az L listában levő változókat
% '$myvar(I)' stb. struktúrákkal helyettesíti be, I = N0, ... N-1.
numbervars1_list([], N, N).
numbervars1_list([A|As], N0, N) :-
    numbervars1(A, N0, N1), numbervars1_list(As, N1, N).

| ?- Kif = [f(_X),g(_),_X], numbervars1(Kif, 0, N).
    => N = 2,
        Kif = [f('$myvar'(0)),g('$myvar'(1)),$myvar'(0)]

```

Univ alkalmazása általános kifejezés-bejárásra: változómentesítés

- A SICStus Prologban beépített numbervars(?Kif, +N0, ?N) eljárás hatása:
  - A tetszőleges Kif minden változóját '\$VAR'(I) alakú kifejezéssel helyettesíti, I = N0, ..., N-1 (azaz Kif-ben N-N0 különböző változó van).
- A '\$VAR'(0), '\$VAR'(1), ... kifejezések write-tal való kiíráskor változónévként (A, B ...) jelennek meg.
- Ezek speciális opciókkal write_term-mel „eredetiben” is megjeleníthetők:


```

| ?- _Kif = [f(_X),g(_),_X], numbervars(_Kif, 0, N), write(_Kif), nl,
    write_term(_Kif, [quoted(true),numbervars(false)]).
=>    [f(A),g(B),A]
        [f('$VAR'(0)),g('$VAR'(1)),$VAR'(0)]
        N = 2

```
- A feladat: elkészítendő egy numbervars1/3 eljárás, amely '\$VAR' helyett '\$myvar' funktort használ.

● atom_codes/2: atom és karakterkód-lista közötti átalakítás

● Hívási minták: atom_codes(+Atom, ?KódLista)
atom_codes(-Atom, +KódLista)

● Jelentése: Igaz, ha Atom karakterkódjainak a listája KódLista.

● Végrehajtása:

- Ha Atom bemenő, és a $c_1c_2\dots c_n$ karakterekből áll, akkor KódLista = $[k_1, k_2, \dots, k_n]$, ahol k_i a c_i karakter kódja.
- Ha Atom kimenő, akkor a KódLista karakterkód-listából összerak egy atomot, és azt egyesíti Atom-mal.

● Példák:

```
| ?- atom_codes(ab, Cs).            $\implies$  Cs = [97,98]
| ?- atom_codes(ab, [0'a|L]).       $\implies$  L = [98]
| ?- Cs="bc", atom_codes(Atom, Cs).  $\implies$  Cs = [98,99], Atom = bc
| ?- atom_codes(Atom, [0'a|L]).     $\implies$  hiba
```

Univ alkalmazása: részkifejezések keresése

- A feladat: egy tetszőleges kifejezéshez soroljuk fel a benne levő számokat, és minden szám esetén adjuk meg annak a *kiválasztóját*!
- Egy részkifejezés kiválasztója egy olyan lista, amely megadja, mely argumentumpozíciók mentén juthatunk el hozzá.
- Az $[i_1, i_2, \dots, i_k]$ lista egy Kif-ből az i_1 -edik argumentum i_2 -edik argumentumának, ... i_k -adik argumentumát választja ki.
- Pl. $a*b+f(1,2,3)/c$ -ben b kiválasztója $[1,2]$, 3 kiválasztója $[2,1,3]$.

% kif_szám(?Kif, ?N, ?Kiv): Kif Kiv kiválasztójú része az N szám.

kif_szám(X, N, Kiv) :- number(X), !, N = X, Kiv = [].

kif_szám(X, N, [I|Kiv]) :-

compound(X), % a változó kizárása miatt fontos!

functor(X, F, N), between(1, N, I), arg(I, X, X1),

kif_szám(X1, N, Kiv).

```
| ?- kif_szám(f(1,[b,2]), N, K).  $\implies$  K=[1],N=1? ; K=[2,2,1],N=2? ; no
```

• number_codes/2: szám és karakterkód-lista közötti átalakítás

- Hívási minták: `number_codes(+Szám, ?KódLista)`
`number_codes(-Szám, +KódLista)`
- Jelentése: Igaz, ha Szám tizes számrendszerbeli alakja a KódLista karakterkód-listának felel meg.
- Végrehajtása:
  - Ha Szám bemenő, és tizes számrendszerben a $c_1c_2\dots c_n$ karakterekből áll, akkor `KódLista = [k1, k2, ..., kn]`, ahol k_i a c_i karakter kódja.
  - Ha Szám kimenő, akkor a KódLista karakterkód-listából összerak egy számot, és azt egyesíti Szám-mal.

• Példák:

```
| ?- number_codes(12, Cs).            $\implies$  Cs = [49,50]
| ?- number_codes(0123, [0'1|L]).     $\implies$  L = [50,51]
| ?- number_codes(N, " - 12.0e1").     $\implies$  N = -120.0
| ?- number_codes(N, "12e1").          $\implies$  hiba (nincs .0)
```

Atomok szétszedése és összerakása — alkalmazási példák

• Keresés atomokban

```
% Atom-ban a Rész nem üres részatom kétszer ismétlődik.
dadogó_rész(Atom, Rész) :-
    atom_codes(Atom, Cs), dadogó(Cs, Ds), atom_codes(Rész, Ds).

% L-ben a D nem üres részlista kétszer ismétlődik (lásd korábban).
dadogó(L, D) :- D = [_|_],
    append(_, Farok, L), append(D, Vég, Farok), append(D, _, Vég).

| ?- dadogó_rész(babaruhaha, R).     $\implies$  R = ba ? ; R = ha ? ; no
```

• Atomok összefűzése

```
% atom_concat(+A, +B, ?C): A és B atomok összefűzése C.
% (Szabványos beépített eljárás atom_concat(?A, ?B, +C) módban is.)
atom_concat(A, B, C) :- atom_codes(A, Ak), atom_codes(B, Bk),
    append(Ak, Bk, Ck), atom_codes(C, Ck).

| ?- atom_concat(abra, kadabra, A).  $\implies$  A = abrakadabra ?
```

- Két tetszőleges kifejezés összehasonlítását végző eljárások:

hívás	igaz, ha
$Kif1 == Kif2$	$Kif1 \not\prec Kif2 \wedge Kif2 \not\prec Kif1$
$Kif1 \backslash == Kif2$	$Kif1 \prec Kif2 \vee Kif2 \prec Kif1$
$Kif1 @< Kif2$	$Kif1 \prec Kif2$
$Kif1 @=< Kif2$	$Kif2 \not\prec Kif1$
$Kif1 @> Kif2$	$Kif2 \prec Kif1$
$Kif1 @>= Kif2$	$Kif1 \not\prec Kif2$

- Az összehasonlító eljárások logikailag nem tiszták:

| ?- $X @< 3, X = 4. \implies X = 4$
 | ?- $X = 4, X @< 3. \implies \text{no}$

- Az összehasonlítás mindig a belső ábrázolás szerint történik:

| ?- $[1, 2, 3, 4] @< \text{struktúra}(1, 2, 3). \implies \text{sikerül (6.1 szabály)}$

Kifejezések rendezése: szabványos sorrend

Legyen X és Y két tetszőleges Prolog kifejezés, ha X megelőzi Y -t, azt írjuk, hogy $X \prec Y$.

1. Ha X és Y azonos, akkor sem $X \prec Y$ sem $Y \prec X$ nem igaz és fordítva.
2. Ha X és Y különböző kifejezésoosztályba tartozik, akkor az osztály dönt:
változó $\prec$ *lebegőpontos szám* $\prec$ *egész szám* $\prec$ *név* $\prec$ *struktúra*.
3. Ha X és Y változó, akkor az eredmény rendszerfüggő.
4. Ha X és Y lebegőpontos vagy egész szám, akkor $X \prec Y \Leftrightarrow X < Y$.
5. Ha X és Y név, akkor sorrendjük megegyezik az abc sorrenddel.
6. Ha X és Y struktúrák:
  - 6.1. Ha X és Y aritása különböző, $X \prec Y \Leftrightarrow X$ aritása kisebb mint Y aritása.
  - 6.2. Egyébként, ha a rekordok neve különböző, $X \prec Y \Leftrightarrow X$ neve $\prec Y$ neve.
  - 6.3. Egyébként balról az első nem azonos argumentum dönt.

Végtelen (ciklikus) kifejezésekre a fenti rendezés nem érvényes.

```

% S1 megelőzi S2-t (struktúra-kifejezésekre és atomokra).
struct_prec(S1, S2) :- functor(S1, F1, N1), functor(S2, F2, N2),
    (   N1 < N2 -> true
      N1 = N2, (   F1 = F2 -> args_prec(1, N1, S1, S2)
                  ;   atom_prec(F1, F2)
                )
    ).

% Az S1 struktúra-kifejezés N0, ..., N sorszámú argumentumai
% lexikografikusan megelőzik S2 azonos sorszámú argumentumait.
args_prec(N0, N, S1, S2) :- N0 =< N, arg(N0, S1, A1), arg(N0, S2, A2),
    (   A1 = A2 -> N1 is N0+1, args_prec(N1, N, S1, S2)
      ;   prec(A1, A2)
    ).

% A1 atom megelőzi A2 atomot (előfeltétel: A1 \= A2).
atom_prec(A1, A2) :-
    atom_codes(A1, C1), atom_codes(A2, C2), struct_prec(C1, C2).

```

A meta-logikai eljárások egy komplex alkalmazása: $\prec$ megvalósítása

```

% T1 megelőzi T2-t a szabványos sorrendben (lényegében  $T1 @< T2$ )
precedes(T1, T2) :- \+ \+ (numbervars1(T1-T2, 0, _), prec(T1, T2)).

% T1 megelőzi T2-t, a változók már '$myvar'(n) konstansokra cseréltek.
prec(T1, T2) :- class(T1, C1), class(T2, C2),
    (   C1 == C2 ->
        (   C1 == 1 -> T1 < T2    % 4. szabály (lebegőpontos szám)
          ;   C1 == 2 -> T1 < T2    % 4. szabály (egész szám)
          ;   struct_prec(T1, T2)  % 3., 5. és 6. szabály
          )
        % (változó, név, struktúra)
      ;   C1 < C2
    ).

% class(+T, -C): A T kifejezés a C-edik kifejezésosztályba tartozik.
class(T, C) :- ( /*vált*/ T='$myvar'(_) -> C=0
               ; /*szám*/ float(T) -> C=1 ; integer(T) -> C=2
               ; /*atom*/ atom(T) -> C=3 ; /*struktúra*/ C=4
               ).

```

<ul style="list-style-type: none"> • $U = V$: U egyesítendő V-vel. Soha sem jelez hibát. 	<ul style="list-style-type: none"> ?- $X = 1+2$. $\implies X = 1+2$?- $3 = 1+2$. $\implies$ no
<ul style="list-style-type: none"> • $U == V$: U azonos V-vel. Soha sem jelez hibát és soha sem helyettesít be. 	<ul style="list-style-type: none"> ?- $X == 1+2$. $\implies$ no ?- $3 == 1+2$. $\implies$ no ?- $+(1,2) == 1+2 \implies$ yes
<ul style="list-style-type: none"> • $U ::= V$: Az U és V aritmetikai kifejezések értéke megegyezik. Hibát jelez, ha U vagy V nem (tömör) aritmetikai kifejezés. 	<ul style="list-style-type: none"> ?- $X ::= 1+2$. $\implies$ hiba ?- $1+2 ::= X$. $\implies$ hiba ?- $2+1 ::= 1+2$. $\implies$ yes ?- $2.0 ::= 1+1$. $\implies$ yes ?- 2.0 is $1+1$. $\implies$ no
<ul style="list-style-type: none"> • U is V: U egyesítendő a V aritmetikai kifejezés értékével. Hiba, ha V nem (tömör) aritmetikai kifejezés. 	<ul style="list-style-type: none"> ?- X is $1+2$. $\implies X = 3$?- $1+2$ is X. $\implies$ hiba ?- 3 is $1+2$. $\implies$ yes ?- $1+2$ is $1+2$. $\implies$ no
<ul style="list-style-type: none"> • $(U =.. V$: U „szétszedettje” a V lista) 	<ul style="list-style-type: none"> ?- $1+2 =.. X$. $\implies X = [+ , 1 , 2]$?- $X =.. [f , 1]$. $\implies X = f(1)$

EGYENLŐSÉGFAJTÁK — ÖSSZEFOGLALÁS

		<i>Egyesítés</i>		<i>Azonosság</i>		<i>Aritmetika</i>		
U	V	$U = V$	$U \neq V$	$U == V$	$U \neq V$	$U := V$	$U \neq V$	$U \text{ is } V$
1	2	<i>no</i>	yes	<i>no</i>	yes	<i>no</i>	yes	<i>no</i>
a	b	<i>no</i>	yes	<i>no</i>	yes	error	error	error
1+2	+(1,2)	yes	<i>no</i>	yes	<i>no</i>	yes	<i>no</i>	<i>no</i>
1+2	2+1	<i>no</i>	yes	<i>no</i>	yes	yes	<i>no</i>	<i>no</i>
1+2	3	<i>no</i>	yes	<i>no</i>	yes	yes	<i>no</i>	<i>no</i>
3	1+2	<i>no</i>	yes	<i>no</i>	yes	yes	<i>no</i>	yes
X	1+2	X=1+2	<i>no</i>	<i>no</i>	yes	error	error	X=3
X	Y	X=Y	<i>no</i>	<i>no</i>	yes	error	error	error
X	X	yes	<i>no</i>	yes	<i>no</i>	error	error	error

Jelmagyarázat: *yes* — siker; *no* — meghiúsulás, *error* — hiba.

A Prolog nem-egyenlőség jellegű beépített eljárásai

● A nem-egyenlőség jellegű eljárások sohasem helyettesítenek be változót!

- $U \neq V$: U nem egyesíthető V -vel.
Soha sem jelez hibát.

?- X $\neq$ 1+2.	$\Rightarrow$ no
?- +(1,2) $\neq$ 1+2.	$\Rightarrow$ no
- $U \neq V$: U nem azonos V -vel.
Soha sem jelez hibát.

?- X $\neq$ 1+2.	$\Rightarrow$ yes
?- 3 $\neq$ 1+2.	$\Rightarrow$ yes
?- +(1,2) $\neq$ 1+2	$\Rightarrow$ no
- $U \neq V$: Az U és V aritmetikai kifejezések értéke különbözik.
Hibát jelez, ha U vagy V nem (tömör) aritmetikai kifejezés.

?- X $\neq$ 1+2.	$\Rightarrow$ hiba
?- 1+2 $\neq$ X.	$\Rightarrow$ hiba
?- 2+1 $\neq$ 1+2.	$\Rightarrow$ no
?- 2.0 $\neq$ 1+1.	$\Rightarrow$ no

- A SICStus Prolog modulfogalmának jellemzői:
  - Minden modul külön állományba kell kerüljön.
  - Az állomány első programeleme egy modul-parancs kell legyen:
`:- module( ModulNév, [ExpFunktor1, ExpFunktor2, ...]).`
ExpFunktor = az exportálandó eljárás funktora (név/argumentumszám)
  - Pl. `:- module(platók, [fennsík/3]).` % plato állomány első sora
  - Modul-betöltésre szolgáló beépített eljárások:
    - `use_module(ÁllományNév)`
    - `use_module(ÁllományNév, [ImpFunktor1, ImpFunktor2, ...])`
ImpFunktor — az importálandó eljárás funktora
    - *ÁllományNév* lehet atom, vagy pl. `library(KönyvtárNév):`
`:- use_module(plato).` % a fenti modul betöltése
`:- use_module(library(lists), [last/2]).` % csak last/2 importált
  - A modulfogalom nem szigorú: `platók:első_fennsík(...)` meghívható!
  - Modulqualifikált hívási forma: *ModulNév:EljárásNév(Argumentumok ...)*.

MODULARITÁS

● Meta-predikátum deklaráció

● Formája:

`:- meta_predicate <eljárásnév>(<módspec1>, ..., <módspecn>), ....`

● <módspec_i> lehet ':', '+', '-', vagy '?'.

● A ':' mód azt jelzi, hogy az adott argumentumot betöltéskor ún. modulnév-kiterjesztésnek kell alávetni.

● Egy *Kif* kifejezés modulnév-kiterjesztése:

● ha *M:X* alakú (vagy egy olyan változó, amely az adott eljárás fejében meta-argumentum pozíción szerepelt) akkor változatlanul hagyjuk;

● egyébként helyettesítjük *CurMod:Kif*-fel (*CurMod* a kurrens modul).

● Példa folyt. (az m1-beli kétszer meta-predikátumnak deklarált!)

```
:- module(m2, [négyszer/1,q/0]). :- use_module(m1).
```

```
q :- kétszer(p).  $\implies$  q :- kétszer(m2:p).
```

```
:- meta_predicate négyszer(:).
```

```
négyszer(X) :- kétszer(X), kétszer(X).  $\implies$  változatlan
```

Meta-eljárások modularizált programban

● Eljárások átadása paraméterként modulközi hívásban gondot okozhat:

● m1.pl állomány:

```
:- module(m1, [kétszer/1]).
```

```
kétszer(X) :- X, X. p :- write(bu).
```

● m2.pl állomány:

```
:- module(m2, [q/0,r/0]).
```

```
:- use_module(m1).
```

```
q :- kétszer(p). r :- kétszer(m2:p). p :- write(ba).
```

● Futtatás:

```
| ?- [m1,m2].
```

```
| ?- q.  $\implies$  bubu
```

```
| ?- r.  $\implies$  baba
```

● Automatikus modul-kvalifikáció meta-predikátum deklarációval:

Ha m1.pl-be beszurjuk: `:- meta_predicate kétszer(:).`, akkor

```
| ?- q.  $\implies$  baba!
```

- Magasabbrendű (vagy meta-eljárás) egy eljárás,
  - ha eljárásként értelmezi egy vagy több argumentumát
  - pl. call/1, findall/3, \+ /1, stb.
- Listafeldolgozás findall segítségével, példák:

% Az L egész-lista páros elemeinek listája Pk.

páros_elemei(L, Pk) :-

findall(X, (member(X, L), X mod 2 == 0), Pk).

% Az L számlista elemei négyzeteinek listája Nk.

négyzetei(L, Nk) :-

findall(Y, (member(X, L), Y is X*X), Nk).

| ?- páros_elemei([1,2,3,4], Pk). $\implies$ Pk = [2,4]

| ?- négyzetei([1,2,3,4], Nk). $\implies$ Nk = [1,4,9,16]

MAGASABBRENDŰ ELJÁRÁSOK

- A listát elemenként négyzetreemelő eljárás egy másik változata:

```
négyzete(X, Y) :- Y is X*X.
```

```
négyzeteik(Xk, Yk) :- map(Xk, X, négyzete(X,Y), Y, Yk).
```

- A lista elemeire az $x \rightarrow x^2 + Px + Q$ hozzárendelést alkalmazó eljárás:

```
másodfokú_képe(P, Q, X, Y) :- Y is X*X + P*X + Q.
```

```
másodfokú_képeik(P, Q, Xk, Yk) :-  
    map(Xk, X, másodfokú_képe(P,Q,X,Y), Y, Yk).
```

- Konvenció: a meta-alkalmazásban változó paramétereket az eljárás végére tesszük — így egyszerűsíthető a meta-eljárás hívása. Példa: map/3:

```
map(Xk, RészlPred, Yk) :-  
    RészlPred =.. L0, append(L0, [X,Y], L), Pred =.. L,  
    findall(Y, (member(X, Xk), Pred), Yk).
```

```
másodfokú_képeik(P, Q, Xk, Yk) :- map(Xk, másodfokú_képe(P,Q), Yk).
```

Listakezelő meta-eljárások megoldásgyűjtő eszközökkel

- Lista szűrése (vö. a filter SML függvénnyel!)

```
% Az L lista X elemeinek Pred szerinti szűrése FL.
```

```
:- meta_predicate filter(+, ?, :, -).
```

```
filter(L, X, Pred, FL) :-  
    findall(X, (member(X, L), call(Pred)), FL).
```

```
| ?- filter([1,2,3,4], X, X mod 2 == 0, Pk).  $\implies$  Pk = [2,4]
```

- Lista leképezése (vö. a map SML függvénnyel!)

```
% Az L lista X elemeit Pred-del Y-ba képezve kapjuk az ML listát.
```

```
:- meta_predicate map(+, ?, :, ?, -).
```

```
map(L, X, Pred, Y, ML) :-  
    findall(Y, (member(X, L), Pred), ML).
```

```
| ?- map([1,2,3,4], X, Y is X*X, Y, Nk).  $\implies$  Nk = [1,4,9,16]
```

- A példákban a szűrést az $\langle X, Pred \rangle$ argumentumpár, a leképezést az $\langle X, Pred, Y \rangle$ hármas határozza meg. Ezek egy egy- ill. kétargumentumú predikátumot adnak meg (vö. a funkcionális nyelvek λ -kifejezéseivel).

• map/3 rekurzív definíciója:

```
% map(Xs, Pred, Ys): Az Xs lista elemeire a Pred transzformációt  
% alkalmazva kapjuk az Ys listát.  
map([X|Xs], Pred, [Y|Ys]) :-  
    call(Pred, X, Y), map(Xs, Pred, Ys).  
map([], _, []).
```

• Példák:

```
| ?- map([1,2,3,4], négyzete, L).            $\implies$  L = [1,4,9,16]  
| ?- map([1,2,3,4], másodfokú_képe(2,1), L).  $\implies$  L = [4,9,16,25]
```

• A call/N-re épülő megoldás előnyei:

- hatékonyabb és általánosabb mint a findall-ra épülő;
- alkalmazható akkor is, ha az elemekre elvégzendő műveletek nem függetlenek, pl. foldl.

Részlegesen paraméterezett eljáráshívások — segédeszközök

- A call/1 eljárás általánosítása: a call/2, call/3, ... eljárások.
- call(RPred, A1, A2, ...) végrehajtása: az RPred hívást kiegészíti az A1, A2, ... argumentumokkal, és meghívja.
- A call/N eljárások sok Prologban beépítettek, SICStusban definiálандók:

```
:- meta_predicate call(:, ?), call(:, ?, ?), ....  
  
% Pred az A utolsó argumentummal meghívva igaz.  
call(M:Pred, A) :-  
    Pred =.. FAs0, append(FAs0, [A], FAs1), Pred1 =.. FAs1,  
    call(M:Pred1).  
  
% Pred az A és B utolsó argumentumokkal meghívva igaz.  
call(M:Pred, A, B) :-  
    Pred =.. FAs0, append(FAs0, [A,B], FAs2), Pred2 =.. FAs2,  
    call(M:Pred2).  
  
...
```

DINAMIKUS ADATBÁZISKEZELÉS

Rekurzív meta-eljárások — foldl és foldr

---

*% foldl(Xs, Pred, Y0, Y): Az Xs elemeire balról jobbra alkalmazott,
% a Pred által leírt kétargumentumú függvény Y0 kezdőértékre
% alkalmazott eredménye Y.*

```
foldl([X|Xs], Pred, Y0, Y) :-  
    call(Pred, X, Y0, Y1), foldl(Xs, Pred, Y1, Y).  
foldl([], _, Y, Y).
```

```
jegyhozzá(A, J, E0, E) :- E is E0*A+J.
```

```
| ?- foldl([1,2,3], jegyhozzá(10), 0, E).  $\implies$  E = 123
```

*% foldr(Xs, Pred, Y0, Y): Az Xs elemeire jobbról balra alkalmazott, a
% Pred által leírt függvény Y0 kezdőértékre alkalmazott eredménye Y.*

```
foldr([X|Xs], Pred, Y0, Y) :-  
    foldr(Xs, Pred, Y0, Y1), call(Pred, X, Y1, Y).  
foldr([], _, Y, Y).
```

```
| ?- foldr([1,2,3], jegyhozzá(10), 0, E).  $\implies$  E = 321
```

● `asserta(:@Klóz)`

- A Klóz kifejezést klózként értelmezve felveszi a programba az adott predikátum *első* klózaként.
- A '@' mód jelentése: tisztán bemenő paraméter, az eljárás a paraméterbeli változókat nem helyettesíti be (a '+' mód speciális esete).
- A ':' mód modul-kvalifikált paramétert jelez.

● `assertz(:@Klóz)`

- A Klóz kifejezést az adott predikátum *utolsó* klózaként veszi fel

● Példa:

```
| ?- assertz((p(1,X):-q(X))), asserta(p(2,0)),  
    assertz((p(2,Z):-r(Z))), listing(p).  
  
p(2, 0).
```

Dinamikus predikátumok

● A dinamikus predikátum jellemzői:

- a program szövegében lehet 0 vagy több klóza;
- futási időben hozzáadhatunk és elvehetünk klózokat belőle;
- végrehajtása mindenképpen interpretált.

● Létrehozása

- programszövegbeli deklarációval:

```
:- dynamic(Eljárásnév/Argumentumszám).
```

(ha van klóza a programban, akkor az első előtt — ilyenkor kötelező);

- futási időben, adatbáziskezelő beépített eljárással

● Adatbáziskezelő eljárások („adatbázis” = a program klózainak összessége):

- klóz felvétele első, utolsó helyre: `asserta/1`, `assertz/1`
- klóz törlése (illesztéssel, többszörösen sikerülhet): `retract/1`
- klóz lekérdezése (illesztéssel, többszörösen sikerülhet): `clause/2`

● `retract(:@Klóz)`

- A Klóz klóz-kifejezésből megállapítja a predikátum funktorát.
- Az adott predikátum klózeit sorra megpróbálja illeszteni Klóz-zal.
- Ha az illesztés sikerült, akkor kitörli a klózt és sikeresen lefut.
- Visszalépés esetén folytatja a keresést (illeszt, töröl, sikerül, stb.)

● Példa (folytatás):

```
| ?- listing(p), retract((p(2,_):-_)), listing(p), fail. => no
```

● A futás kimenete:

<code>p(2, 0).</code>	<code>p(1, A) :-</code>	<code>p(1, A) :-</code>
<code>p(1, A) :-</code>	<code>q(A).</code>	<code>q(A).</code>
<code>q(A).</code>	<code>p(2, A) :-</code>	
<code>p(2, A) :-</code>	<code>r(A).</code>	
<code>r(A).</code>		

```
p(1, A) :- q(A).  
p(2, A) :- r(A).
```

• `clause(:@Fej, ?Törzs)`

- A Fej alapján megállapítja a predikátum funktorát.
- Az adott predikátum klózeit sorra megpróbálja illeszteni a `Fej :- Törzs` kifejezéssel (tényállítás esetén `Törzs = true`).
- Ha az illesztés sikerült, akkor sikeresen lefut.
- Visszalépés esetén folytatja a keresést (illeszt, sikerül, stb.)

• Példa:

```
:- listing(p), clause(p(2, 0), T).
```

<code>p(2, 0).</code>	<code>T = true ? ;</code>
<code>p(1, A) :-</code>	<code>T = r(0) ? ;</code>
<code> q(A).</code>	<code>no</code>
<code>p(2, A) :-</code>	
<code> r(A).</code>	

Alkalmazási példa — egyszerűsített findall

- A `findall1/3` eljárás hatása megegyezik a beépített `findall`-al, de
- nem működik helyesen, ha a Cél-ban újabb `findall1` hívás van.

```
:- dynamic(megoldás/1).
```

```
% findall1(Minta, Cél, L): Cél összes megoldására Minták listája L.
```

```
findall1(Minta, Cél, _MegoldL) :-
```

```
    call(Cél), asserta(megoldás(Minta)), fail.      % fordított sorrend!
```

```
findall1(_Minta, _Cél, MegoldL) :-
```

```
    megoldás_lista([], MegoldL).
```

```
% A megoldás/1 tényállításokban tárolt kifejezések fordított listája L-L0.
```

```
megoldás_lista(L0, L) :-
```

```
    retract(megoldás(M)), !, megoldás_lista([M|L0], L).
```

```
megoldás_lista(L, L).
```

```
| ?- findall1(Y, (member(X, [1,2,3]), Y is X*X), ML). => ML = [1,4,9]
```

<pre>:- dynamic app/3, app/4. app([], L, L). app([X L1], L2, [X L3]) :- app(L1, L2, L3). app(L1, L2, L3, L123) :- app(L1, L23, L123), app(L2, L3, L23).</pre>	<pre> ?- interp(app(_, [b,c], L, [c,b,c,b]), 0). call: app(_203,[b,c],_253,[c,b,c,b]) call: app(_203,_666,[c,b,c,b]) exit: app([], [c,b,c,b], [c,b,c,b]) call: app([b,c],_253,[c,b,c,b]) fail: app([b,c],_253,[c,b,c,b]) redo: app([], [c,b,c,b], [c,b,c,b]) call: app(_873,_666,[b,c,b]) exit: app([], [b,c,b], [b,c,b]) exit: app([c], [b,c,b], [c,b,c,b]) call: app([b,c],_253,[b,c,b]) call: app([c],_253,[c,b]) call: app([],_253,[b]) exit: app([], [b], [b]) exit: app([c], [b], [c,b]) exit: app([b,c], [b], [b,c,b]) exit: app([c], [b,c], [b], [c,b,c,b]) L = [b] ?</pre>
---	--

A clause eljárás alkalmazása: egyszerű nyomkövető interpreter

```
% interp(G, D): A G cél futását D bekezdésű nyomkövetéssel mutatja.
interp(true, _) :- !.
interp((G1, G2), D) :- !,
    interp(G1, D), interp(G2, D).
interp(G, D) :-
    ( trace(G, D, call)
    ; trace(G, D, fail), fail % követi a fail kaput, tovább-hiúsul
    ),
    D2 is D+2, clause(G, B), interp(B, D2),
    ( trace(G, D, exit)
    ; trace(G, D, redo), fail % követi a redo kaput, tovább-hiúsul
    ).

% A G cél áthaladását a Port kapun D bekezdésű nyomkövetéssel mutatja.
trace(G, D, Port) :-
    /*D szóközt ír ki:*/ tab(D), write(Port), write(': '), write(G), nl.
```

- X is Kif: Kif aritmetikai kifejezés kell legyen, értékét egyesíti X-szel.
- Kif1 ρ Kif2: Kif1 és Kif2 aritmetikai kifejezések kell legyenek, értékeik között elvégzi a ρ összehasonlítást (ρ lehet =, $=\backslash$, <, $=<$, >, $=>$).
- Aritmetikai kifejezésekben felhasználható funktorok:

Infix operátorok		
+ összeadás	// egész osztás	/\ bitenkénti és
- kivonás	** hatványozás	\ / bitenkénti vagy
* szorzás	mod modulus képzés	<< bitenkénti balra léptetés
/ osztás	rem maradék képzés	>> bitenkénti jobbra léptetés
Prefix operátorok:	- negáció	\ bitenkénti negáció

Függvény jelölésűek			
abs/1	exp/1	floor/1	sign/1
atan/1	float/1	log/1	sin/1
ceiling/1	float_fractional_part/1	max/2,min/2	sqrt/1
cos/1	float_integer_part/1	round/1	truncate/1

„HAGYOMÁNYOS” BEÉPÍTETT ELJÁRÁSOK

- `write(@X)`: Kiírja X-et, ha szükséges operátorokat, zárójeleket használva.
- `writeq(@X)`: Mint `write(X)`, csak gondoskodik, hogy szükség esetén az atomok idézőjelek közé legyenek téve.
- `write_canonical(@X)`: Mint `writeq(X)`, csak operátorok nélkül, minden struktúra szabványos alakban jelenik meg.
- `write_term(@X, +Opciók)`: Az Opciók opciólista szerint kiírja X-et.
- `format(@Formátum, @AdatLista)`: A Formátum-nak megfelelő módon kiírja AdatLista-t. A formázójelek alakja: `~<szám esetleg><formázójel>`.

```
| ?- write('Helló világ').           => Helló világ
| ?- writeq('Helló világ').         => 'Helló világ'
| ?- write_canonical('*' - '%').    => -(*, '%')
| ?- write_canonical([1,2]).        => '.(1, '.(2, []))
| ?- write_term([1,2,3], [max_depth(2)]). => [1,2|...]
| ?- format('X=~s --- ~3d s', [[0'j,0'ó],3245]). => X=jó --- 3.245 s
```

Listakezelő beépített eljárások

- Lista hossza: `length(?L, ?N)`
  - Jelentése: az L lista hossza N.
  - `length(-L, +N)` módban adott hosszúságú, csupa különböző változóból álló listát hoz létre.
  - `length(-L, -N)` módban rendre felsorolja a 0, 1, ... hosszú listákat.
  - Megvalósítását lásd korábban.
- Lista rendezése: `sort(@L, ?S)`
  - Jelentése: az L lista @< szerinti rendezése S, (==/2 szerint azonos elemek ismétlődését kiszűrve).
- Lista kulcs szerinti rendezése: `keysort(@L, ?S)`
  - Az L argumentum Kulcs-Érték alakú kifejezések listája.
  - Az eljárás jelentése: az S lista az L lista Kulcs értékei szerinti szabványos (@< általi) rendezése, ismétlődéseket nem szűr.

- `put_code(+Kód)`: Kiírja az adott kódú karaktert.
- `tab(+N)`: Kiír N szóközt feltéve, hogy $N > 0$.
- `nl`: Kiír egy soremelést.
- `get_code(?Kód)`: Beolvas egy karaktert és (karakterkódját) egyesíti Kód-dal. (File végénél Kód = -1.)
- `peek_code(?Kód)`: A soronkövetkező karakter kódját egyesíti Kód-dal. A karaktert nem távolítja el a bemenetről. (File végénél Kód = -1.)

• **Példa:**

```
% L a következő sor karakterkódjainak listája.
rd_line(L) :-      peek_code(0'\n), !, get_code(_), L = [].
rd_line([C|L]) :-  get_code(C), rd_line(L).

| ?- rd_line(L), tab(20), member(X, L), put_code(X), tab(1), fail ; nl.
|: Hello world!

      H e l l o   w o r l d !
```

Kifejezések kiírása — felhasználó vezérelte formázás

- `print(@X)`: Alapértelmezésben azonos `write`-tal. Ha a felhasználó definiál egy `portray/1` eljárást, akkor a rendszer minden a `print`-tel kinyomtatandó részkifejezésre meghívja `portray`-t. Ennek sikere esetén feltételezi, hogy a kiírás megtörtént, meghíúsulás esetén maga írja ki a részkifejezést. A rendszer a `print` eljárást használja a változó-behelyettesítések és a nyomkövetés kiírására!
- `portray(@Kif)` (felhasználó által definiálandó ún. *kampó eljárás*): Igaz, ha `Kif` kifejezést a Prolog rendszernek *nem* kell kiírnia (és ekkor maga a `portray` kell, hogy elvégezze a kiírást).

• **Példa:**

<pre>portray(Matrix) :- Matrix = [[_ _] _], (member(Row, Matrix), nl, print(Row), fail ; true).</pre>	<pre> ?- X = [[1,2], [3,4], [5,6]] . X = [1,2] [3,4] [5,6] ?</pre>
---	--

- `read(?Kif)`: Beolvas egy ponttal lezárt kifejezést és egyesíti Kif-fel. (File végénél Kif = `end_of_file`.)
- `read_term(?Kif, +Opciók)`: Mint `read/1`, de az Opciók opciólistát is figyelembe veszi.
- Példa — botcsinálta programbeolvasó:

<pre>consult_body :- repeat, read(Term), (Term = end_of_file -> true ; assertz(Term), fail), !. ?- consult_body. : p(X) :- q(X), r(X). : ^D yes</pre>	<pre> ?- listing([p/1]). p(A) :- q(A), r(A). yes</pre>
---	---

Példa: számbeolvasás

```
% számbe(Szám): a Szám szám következik az input-folyamban.
számbe(Szám) :-
    számjegy(Érték), számbe(Érték, Szám).

% Az eddig beolvasott Szám0-val együtt az input-folyamban következő
% szám értéke Szám.
számbe(Szám0, Szám) :-
    számjegy(E), !, Szám1 is Szám0*10+E, számbe(Szám1, Szám).
számbe(Szám, Szám).

% Érték értékű számjegy következik.
számjegy(Érték) :-
    peek_code(Kar), Kar >= 0'0, Kar <= 0'9, get_code(_),
    Érték is Kar - 0'0.

| ?- számbe(X), get_code(_), számbe(Y).
|: 123 456

       $\implies X = 123, Y = 456$ 
```

- `see(@Filenév), tell(@Filenév)`: Megnyitja a `Filenév` file-t olvasásra/írásra és a jelenlegi csatornává teszi. Újabb híváskor csak a jelenlegi csatornává teszi.
- `seeing(?Filenév), telling(?Filenév)`: A jelenlegi beviteli/kiviteli csatorna állománynevét egyesíti `Filenév`-vel.
- `seen, told`: Lezárja a jelenlegi beviteli/kiviteli csatornát.
- **Példák — nagyon egyszerű consult variánsok:**

```
consult_dec10_style(File) :-
    seeing(Old), see(File),
    repeat, read(Term),
    (   Term = end_of_file
-> seen
;   assertz(Term), fail
), !, see(Old).
```

```
consult_with_streams(File) :-
    open(File, read, S),
    repeat, read(S, Term),
    (   Term = end_of_file
-> close(S)
;   assertz(Term), fail
), !.
```

Be- és kiviteli csatornák

- **Csatornák megnyitása és kezelése:**
  - `open(@Filenév, @Mód, -Csatorna)`: Megnyitja a `Filenév` nevű állományt `Mód` módban (`read`, `write` vagy `append`). A `Csatorna` argumentumban visszaadja a megnyitott csatorna „nyelét”.
  - `set_input(@Csatorna), set_output(@Csatorna)`: Az ezt követő beviteli/kiviteli eljárások `Csatorna`-t használják majd (jelenlegi csatorna).
  - `current_input(?Csatorna), current_output(?Csatorna)`: A jelenlegi beviteli/kiviteli csatornát egyesíti `Csatorna`-val.
  - `close(@Csatorna)`: Lezárja a `Csatorna` csatornát.
- **Explicit csatornamegadás be- és kiviteli eljárásokban**
  - Az eddig ismertetett összes be- és kiviteli eljárásnak van egy eggyel több argumentumú változata, amelynek első argumentuma a csatorna. Ezek: `write/2`, `writeln/2`, `write_canonical/2`, `write_term/3`, `print/2`, `read/2`, `read_term/3`, `format/3`, `put_code/2`, `tab/2`, `nl/1`, `get_code/2`, `peek_code/2`.

- `set_prolog_flag(+Jelző, @Érték)`: Jelző értékét Érték-re állítja.
- `current_prolog_flag(?Jelző, ?Érték)`: Jelző pillanatnyi értéke Érték.
- Néhány fontos Prolog jelző:
  - `language`: végrehajtási mód (`sicstus`, `iso`).
  - `argv`: csak olvasható, a parancssorbeli argumentumok listája.
  - `unknown`: viselkedés definiálatlan eljárás hívásakor (`trace`, `fail`, `error`).
  - `source_info`: forrásszintű nyomkövetés (`on`, `off`, `emacs`).
- `consult(:@Files), [:@File, ...]`: Betölti a File(ok)at, interpretált alakban.
- `compile(:@File)`: Betölti a File(ok)at, lefordított alakot hozva létre.
- `listing`: Kiírja az összes interpretált eljárást az aktuális kimenetre.
- `listing(:@EljárásSpec)`: Kiírja a megnevezett interpretált eljárásokat.
- Itt és később: EljárásSpec — név vagy funktor, eseteg modul-kvalifikációval ellátva, ill. ezek listája, pl. `listing(p)`, `listing([m:q,p/1])`.

Hibakezelési beépített eljárások

- Hibahelyzetet beépített eljárás rossz argumentumokkal való meghívása, vagy a `throw/1` (`raise_exception/1`) eljárás válthat ki.
- Minden hibahelyzetet egy Prolog kifejezés (ún. hiba-kifejezés) jellemez.
- Hiba „dobása”: `throw(@HibaKif), raise_exception(@HibaKif)`
  - Hatása: Kiváltja a HibaKif hibahelyzetet.
- Hiba „elkapása”: `catch(:+Cél, ?Minta, :+Hibaág), on_exception(?Minta, :+Cél, :+Hibaág)`
  - Hatása: Futtatja a Cél hívást.
    - Ha Cél végrehajtása során hibahelyzet nem fordul elő, futása azonos Cél-lal.
    - Ha Cél-ban hiba van, a hiba-kifejezést egyesíti Minta-val.
    - Ha ez sikeres, meghívja a Hibaág-at.
    - Ellenkező esetben továbbdobja a hiba-kifejezést, hogy a további körülvéő catch eljárások esetleg elkaphassák azt.

NYELVTANI ELEMZÉS PROLOGBAN

„Hagyományos” beépített eljárások 395

Programfejlesztési eljárások (folytatás)

- **statistics:** Különféle statisztikákat ír ki az aktuális kimenetre.
- **statistics(?Fajta, ?Érték):** Érték a Fajta fajtájú mennyiség értéke.
  - **Példa:** `statistics(runtime, E)  $\implies$  E=[Tdiff, T]`, Tdiff az előző lekérdezés óta, T a rendszerindítás óta eltelt idő, ezredmásodpercben.
- **break:** Egy új interakciós szintet hoz létre.
- **abort, halt:** Kilép a legkülső interakciós szintre ill. a Prolog rendszerből.
- **trace:** Elindítja az interaktív nyomkövetést.
- **debug, zip:** Elindítja a szelektív nyomkövetést, csak spion-pontoknál áll meg. (A zip mód gyorsabb, de nem gyűjt annyi információt mint a debug mód.)
- **nodebug, notrace, nozip:** Leállítja a nyomkövetést.
- **spy(:@EljárásSpec):** Spion-pontot tesz a megadott eljárásokra.
- **nospyp(:@EljárásSpec):** Megszünteti a megadott spion-pontokat.
- **nospypall:** Az összes spion-pontot megszünteti.

- Nyelvtani elemzés: annak eldöntése, hogy egy (Prolog listában tárolt) jelsorozat megfelel-e egy adott nem-terminális nyelvtani fogalomnak.
- A lista lehet karakterkódok listája, lexikai elemek (token-ek) listája stb.
- Egy nem-terminálisnak egy kétargumentumú Prolog szabály felel meg:

```
szám -->      számjegy,      számmaradék.
szám(L0, L) :- számjegy(L0, L1), számmaradék(L1, L).

% Az L0 kódlistáról "leelemezhető" egy <szám>, marad L ha
%           L0-ról leelemezhető egy <számjegy>, marad L1, és
%           L1-ről leelemezhető egy <számmaradék>, marad L.
```

- Általánosan: az adott nem-terminálisnak megfelelő jelsorozatot „leelemezve” (lehagyva) egy L0 lista elejéről marad egy L lista.
- Terminális szimbólumok esetén egyetlen elemet kell leahagyni a listáról, erre szolgál a 'C'/3 beépített eljárás. Definíciója: 'C'(L0, X, L) $\equiv$ L0 = [X|L] (A SICStus fordító a két hívást pontosan ugyanúgy fordítja).

Egy egyszerű nyelvtani elemzési példa

- Bináris számok nyelvtana

```
<szám> ::=      <számjegy> <számmaradék>
<számmaradék> ::= <számjegy> <számmaradék> | ε
<számjegy> ::=   0 | 1
```

- Ugyanez DCG (Definite Clause Grammar) jelöléssel:

```
szám -->      számjegy, számmaradék.
számmaradék --> számjegy, számmaradék | "".
számjegy -->   "0" | "1".
```

- A definit klóz nyelvtan (DCG):
  - egy általános nyelvtani formalizmus,
  - amely egyszerűen Prologra fordítható,
  - a legtöbb Prolog rendszer része (bár a szabványnak nem).

- DCG szabályokban használható: vágó, diszjunkció, negáció és feltételes diszjunkatív szerkezet.

- Ezek változtatás nélkül átkerülnek a Prolog alakba. Példák:

```
% Leelemezhető számjegyek egy MAXIMÁLIS (esetleg üres) listája.
számmaradék --> (    számjegy -> számmaradék.
                  ;    []
                  ).
```

```
% Ugyanez vágóval
számmaradék --> számjegy, !, számmaradék.
számmaradék --> [].
```

```
% Az utóbbi Prolog alakja:
számmaradék(L0, L) :- számjegy(L0, L1), !, számmaradék(L1, L).
számmaradék(L0, L) :- L = L0.
```

```
| ?- számmaradék("102", L).  => L = [0'2] ; no
```

A DCG szabályok lefordított alakja

- A DCG mint szintaktikai édesítőszer — példa:

```
szám -->          számjegy, számmaradék.          % A | B ≡ A ; B
számmaradék -->   számjegy, számmaradék | "".      % "" ≡ []
számjegy -->       "0" | "1".                      % "0" ≡ [48]
```

- A fenti DCG szabályok betöltésekor a következő Prolog kód keletkezik:

```
szám(L0, L) :-      számjegy(L0, L1), számmaradék(L1, L).
számmaradék(L0, L) :- (    számjegy(L0, L1), számmaradék(L1, L)
                        ;    L = L0
                        ).
számjegy(L0, L) :-   (    'C'(L0, 48, L) ;    'C'(L0, 49, L)    ).
```

- A DCG elemző futtatása:

```
| ?- szám("101", []). => yes          % "101" == [0'1,0'0,0'1]
| ?- szám("102", L).  => L = [0'2] ; L = [0'0,0'2] ; no
```

- Egy DCG szabály argumentumaiban egy „belső” alakot építhet:

```
% leelemezhető egy Sz értékű decimálisszámjegy-sorozat
szám(Sz) --> számjegy(J), számmaradék(J, Sz).

% leelemezhető számjegyek egy esetleg üres listája, amelynek
% az eddig leelemzett Sz0-val együtt vett értéke Sz.
számmaradék(Sz0, Sz) -->
    számjegy(J), !, {Sz1 is Sz0*10+J}, számmaradék(Sz1, Sz).
számmaradék(Sz0, Sz0) --> [].

% leelemezhető egy J értékű számjegy.
számjegy(J) --> [K], {decimális_jegy_kódja(K), J is K-0'0}.

| ?- szám(Sz, "102 56", L). ==> L = " 56", Sz = 102; no
```

- A számmaradék DCG szabály Prolog alakja:

```
számmaradék(Sz0, Sz, L0,L) :-
    számjegy(J, L0,L1), !, Sz1 is Sz0*10+J, számmaradék(Sz1, Sz, L1,L).
számmaradék(Sz0, Sz0, L0,L) :- L=L0.
```

Prolog hívás beillesztése DCG szabályba

- Általánosabb példa: decimális számjegyek elemzése

```
számjegy --> "0" ; "1" ; "2" ; "3" ; "4" ;
             "5" ; "6" ; "7" ; "8" ; "9".

% Ugyanez általánosabban és egyszerűbben:
számjegy --> [K], % K a következő terminális
             {decimális_jegy_kódja(K)}.

% K egy számjegy kódja.
decimális_jegy_kódja(K):- K >= 0'0, K =< 0'9.
```

- A fenti DCG szabály Prolog megfelelője:

```
% Leelemezhető egy számjegy kódja.
számjegy(L0, L) :-
    'C'(L0, K, L), % K a következő kód
    decimális_jegy_kódja(K). % megfelelő-e a K?
```

```

% kif(Z, L0, L): L0 elején egy Z értékű aritm. kifejezés áll, marad L.
kif(Z) --> tag(X), "+", kif(Y), {Z is X + Y}.
kif(Z) --> tag(X), "-", kif(Y), {Z is X - Y}.
kif(X) --> tag(X).

% tag(Z, L0, L): L0-ból leelemezhető egy Z értékű tag, marad L.
tag(Z) --> szám(X), "*", tag(Y), {Z is X * Y}.
tag(Z) --> szám(X), "/", tag(Y), {Z is X / Y}.
tag(X) --> szám(X).

| ?- kif(Z, "10*10-6*6", "").  => Z = 64 ; no
| ?- kif(Z, "10*10-6*6", L).   => L = [], Z = 64 ;
                                L = [42,54], Z = 94 ; ...
| ?- kif(Z, "4-2+1", []).      => Z = 1    Jobbról balra elemesz!

% Egy lehetséges javítás:
kif(Z) --> tag(X), kifmaradék(X, Z).

kifmaradék(X0, Z)--> "+", tag(X1), {X is X0 + X1}, kifmaradék(X, Z).
...

```

A DCG nyelvtani szabályok szerkezete — összefoglalás

- A DCG szabály alakja: $\langle \text{Baloldal} \rangle \rightarrow \langle \text{Jobboldal} \rangle$.
- $\langle \text{Baloldal} \rangle$: egy nem-terminális(, amit esetleg terminálisok listája követ).
- $\langle \text{Jobboldal} \rangle$: konjunkció (,), diszjunkció (;), ha-akkor ($\rightarrow$) és negáció ($\backslash$) segítségével épül terminálisokból, nem-terminálisokból és Prolog hívásokból.
- Nem-terminális: tetszőleges *hívható* kifejezés (atom vagy struktúra).
- Terminális: *tetszőleges* Prolog kifejezés; 0, 1 vagy több terminális jel sorozata *listaként* helyezhető el a DCG szabályokban.
- Prolog hívás: {} zárójelekbe zárva helyezhető el (vágó köré nem kell zárójel).
- DCG = egy „ingyen” akkumulátor (akkum. lépés: 'C', egy elem levétele):

```

p(A,...) -->
    q0(B,...), ..., [X], qi(C,...), ..., {Cél}, ..., qn(D,...).

p(A,...,L0,L):-
    q0(B,...,L0,L1), ..., 'C'(Li-1, X, Li), qi(C,...,Li,Li+1),...,
    Cél, ..., qn(D,...,Ln,L).

```

```

% szó(Sz, L0, L): L0-L egy Sz betűsorozatból álló (nem üres) szó.
szó(Sz) --> betű(B), szómaradék(SzM), {illik([B|SzM], Sz)}, köz.

% szómaradék(Sz, L0, L): L0-L egy Sz kódlistából álló (esetleg üres) szó.
szómaradék([B|Sz]) --> betű(B), !, szómaradék(Sz).
szómaradék([]) --> [].

% illik(Szó0, Szó): Szó0 = Szó, vagy a kezdő kis-nagy betűben különböznek.
illik([B0|L], [B|L]) :- ( B = B0 -> true ; abs(B-B0) =:= 32 ).

% köz(L0, L): L0-L nulla, egy vagy több szóköz.
köz --> ( " " -> köz ; "" ).

% betű(K, L0, L): L0-L egy K kódú "betű" (különbözik a " .?" jelektől)
betű(K) --> [K], {non_member(K, " .?")}.

% szavak(SzL, L0, L): L0-L egy SzL szó-lista.
szavak([Sz|Szk]) --> szó(Sz), ( szavak(Szk)
                                ; {Szk = []}
                                ).

```

DCG példa: „természetes” nyelvű beszélgetés

```

:- use_module(library(lists)).

% mondat(Alany, Áll, L0, L): L0-L kielemezhető egy Alany alanyból és Áll
% állítmányból álló mondattá. Alany lehet első vagy második személyű
% névmás, vagy egyetlen szóból álló (harmadik személyű) alany.
mondat(Alany, Áll) --> {én_te(Alany, Ige)}, én_te_perm(Alany, Ige, Áll).
mondat(Alany, Áll) --> szó(Alany), szavak(Áll).

% én_te(Alany, Ige):
% Az Alany első/második személyű névmásnak megfelelő létige az Ige.
én_te("én", "vagyok").          én_te("te", "vagy").

% én_te_perm(Ki, Ige, Áll, L0, L): L0-L kielemezhető egy Ki
% névmásból, Ige igealakból és Áll állítmányból álló mondattá.
én_te_perm(Alany, Ige, Áll) --> szó(Alany), szó(Ige), szavak(Áll).
én_te_perm(Alany, Ige, Áll) --> szó(Alany), szavak(Áll), szó(Ige).
én_te_perm(Alany, Ige, Áll) --> szavak(Áll), szó(Ige), szó(Alany).
én_te_perm(_Alany, Ige, Áll) --> szavak(Áll), szó(Ige).

```

```
:- dynamic tudom/2.
```

```
% feldolgoz(Mondás): feldolgozza a felhasználótól érkező Mondás üzenetet.
```

```
feldolgoz(un) :- write('En is.\n').
```

```
feldolgoz(kijelent(Alany, Áll)) :-
```

```
    assertz(tudom(Alany,Áll)), write('Felfogtam.\n').
```

```
feldolgoz(kérdez(Alany)) :-
```

```
    tudom(Alany, _), !, válasz(Alany).
```

```
feldolgoz(kérdez(_)) :-
```

```
    write('Nem tudom.\n').
```

```
% Felsorolja az Alany ismert tulajdonságait.
```

```
válasz(Alany) :- tudom(Alany, Áll),
```

```
    ( member(Szó, Áll), format('~s ', [Szó]), fail
```

```
    ; nl, fail
```

```
    ).
```

```
válasz(_).
```

Példa: ‘természetes” nyelvű beszélgetés — párbeszéd-szervezés

---

```
% :- type mondás ---> kérdez(szó) ; kijelent(szó,list(szó)) ; un.
```

```
% Megvalósít egy párbeszédet.
```

```
párbeszéd :-
```

```
    repeat, rd_line(L), % lásd korábban
```

```
    ( menet(Mondás, L, []) -> feldolgoz(Mondás)
```

```
    ; write('Nem értem\n'), fail
```

```
    ),
```

```
    Mondás = un, !.
```

```
% menet(Mondás, L0, L): Az L0-L kielemezett alakja Mondás.
```

```
menet(kérdez(Alany)) --> {kérdő(Szó)}, mondat(Alany, [Szó]), "?".
```

```
menet(kijelent(Alany,Áll)) --> mondat(Alany, Áll), ".".
```

```
menet(un) --> szó("unlak"), ".".
```

```
% kérdő(Szó): Szó egy kérdőszó.
```

```
kérdő("mi"). kérdő("ki"). kérdő("kicsoda").
```

● DCG szabályok kényelmesen használhatók általános akkumulálásra

● Listák akkumulálása (nemcsak elemzés, építés is:)

% anbn(+N, ?L): Az L lista N db a-ból és azt követő N db b-ből áll.

anbn(N, L) :- anbn(N, L, []).

% anbn(N, L0, L): L0-L N db a-ból és azt követő N db b-ből áll.

anbn(0) --> !.

anbn(N) --> {N > 0, N1 is N-1}, [a], anbn(N1), [b].

% a fenti DCG szabály kifejtve:

anbn(N, L0, L) :-

N > 0, N1 is N-1, L0=[a|L1], anbn(N1, L1, L2), L2=[b|L].

● Egyébként az elemi akkumulálási lépést DCG-n kívül kell megírni:

% sum(L, S0, S): L összege S-S0.

sum([]) --> [].

sum([X|L]) -->

plus(X), sum(L).

% L számlista összege S.

sum(L, S) :- sum(L, 0, S).

plus(X, S0, S) :- S is S0+X.

Beszélgetős DCG példa — egy párbeszéd

?- párbeszéd.	: Én vagyok Jeromos.
: Magyar legény vagyok én.	Felfogtam.
Felfogtam.	: Te egy Prolog program vagy.
: Ki vagyok én?	Felfogtam.
Magyar legény	: Ki vagyok én?
: Péter kicsoda?	Magyar legény
Nem tudom.	Boldog
: Péter tanuló.	Jeromos
Felfogtam.	: Okos vagy.
: Péter jó tanuló.	Felfogtam.
Felfogtam.	: Ki vagy te?
: Péter kicsoda?	egy Prolog program
tanuló	Okos
jó tanuló	: Valóban?
: Boldog vagyok.	Nem értem
Felfogtam.	: Unlak.
	Én is.

-
- Hagyományos (pl. C nyelvű) programrészek meghívásának módja:
    - A Prolog rendszer elvégzi az átalakítást a Prolog alak és a külső nyelvi alak között. Kényelmesebb, biztonságosabb mint a másik módszer, de kevésbé hatékony. Többnyire csak egyszerű adatokra (egész, valós, atom). (MProlog)
    - A külső nyelvi rutin pointereket kap Prolog adatstruktúrákra, valamint hozzáférési algoritmusokat ezek kezelésére. Nehézkesebb, veszélyesebb, de jóval hatékonyabb mint az előző megoldás. Összetett adatok adásvételére is jó. (SWI, SICStus)

FEJLETTEBB NYELVI ÉS RENDSZERELEMEEK

• A példaelfjárás használata

```
| ?- [ixtest].  
| ?- index_keys(f(+, -, +, +),  
               f(12.3, _, s(1, _, z(2)), t),  
               L, X).  
L = [12.3,s,3,t], X = 3 ?  
yes
```

• Az ixtest.pl file.

```
foreign(ixkeys, index_keys(+term, +term, -term, [-integer])).  
foreign_resource(ixkeys, [ixkeys]).  
:- load_foreign_resource(ixkeys).
```

• A C programot elő kell készíteni a Prolog számára az splfr eszköz segítségével:

```
splfr ixkeys ixtest.pl +c ixkeys.c
```

Külső nyelvi interfész — példa

Prologban az `index_keys(Spec, Kif, Kulcs, Szám)` eljárást szeretnénk meghívni, aminek a jelentése:

- Ha *Spec* és *Kif* különböző funktorú kifejezések, akkor *Szám* = -1 és *Kulcs* = [].
- Egyébként, ha *Spec* valamelyik argumentuma + és *Kif* megfelelő argumentuma változó, akkor *Szám* = -2 és *Kulcs* = [].
- Egyébként *Szám* a *Spec* argumentumaként előforduló + atomok száma, *Kulcs* pedig *Kif* megfelelő argumentumok *kivonatából* képzett lista. A kivonat lényegében az argumentum funktora, azzal az eltéréssel, hogy a konstansok kivonata maga a konstans, struktúrák esetén pedig a struktúra neve és az aritása külön elemként kerül a kivonat-listába.

• Tetszőleges nagyságú egész számok

pl.:

```
| ?- fakt(40,F).
```

```
F = 815915283247897734345611269596115894272000000000 ?
```

• Globális változók (Blackboard)

```
bb_put(Kulcs, Érték)
```

A Kulcs kulcs alatt eltárolja Érték-et, az előző értéket, ha van, törölve.
(Kulcs egy (kis) egész szám vagy atom lehet.)

```
bb_get(Kulcs, Érték)
```

Előhívja Érték-be a Kulcs értékét.

```
bb_delete(Kulcs, Érték)
```

Előhívja Érték-be a Kulcs értékét, majd kitörli.

Külső nyelvi interfész — a C kód (ixkeys.c állomány)

```
#include <sicstus/sicstus.h>

#define NA -1 /* not applicable */
#define NI -2 /* instantiatedness */

long ixkeys(SP_term_ref spec,
            SP_term_ref term, SP_term_ref list)
{
    unsigned long sname, tname, plus;
    int sarity, tarity, i;
    long ret = 0;
    SP_term_ref arg = SP_new_term_ref(),
                tmp = SP_new_term_ref();

    SP_get_functor(spec, &sname, &sarity);
    SP_get_functor(term, &tname, &tarity);
    if (sname != tname || sarity != tarity)
        return NA;

    plus = SP_atom_from_string("+");

    for (i = sarity; i > 0; --i) {
        unsigned long t;
        SP_get_arg(i, spec, arg);
        SP_get_atom(arg, &t); /* no check */
        if (t != plus) continue;

        SP_get_arg(i, term, arg);
        switch (SP_term_type(arg)) {
            case SP_TYPE_VARIABLE:
                return NI;
            case SP_TYPE_COMPOUND:
                SP_get_functor(arg, &tname, &tarity);
                SP_put_integer(tmp, (long)tarity);
                SP_cons_list(list, tmp, list);
                SP_put_atom(arg, tname);
                break;
        }
        SP_cons_list(list, arg, list); ++ret;
    }
    return ret;
}
```

- Példa:

```
:- block p(-, ?, -, ?, ?).
```

Jelentése: ha az első és a harmadik argumentum is behelyettesítetlen változó (blokkolási feltétel), akkor a p hívás felfüggesztődik.

Ugyanarra az eljárásra több vagylagos feltétel is szerepelhet, pl.

```
:- block p(-, ?), p(?, -).
```

- Végtelen választási pontok kiküszöbölése blokk-deklarációval

```
:- block append(-, ?, -).
```

```
append([], L, L).  
append([X|L1], L2, [X|L3]) :-  
    append(L1, L2, L3).
```

Hasznos lehetőségek SICStus Prolog-ban *(folytatás)*

- Visszaléptethető módon változtatható kifejezések

```
create_mutable(Adat, ValtKif)
```

Adat kezdőértékkel létrehoz egy új változtatható kifejezést, ez lesz ValtKif.
Adat nem lehet üres változó.

```
get_mutable(Adat, ValtKif)
```

Adat-ba előveszi ValtKif pillanatnyi értékét.

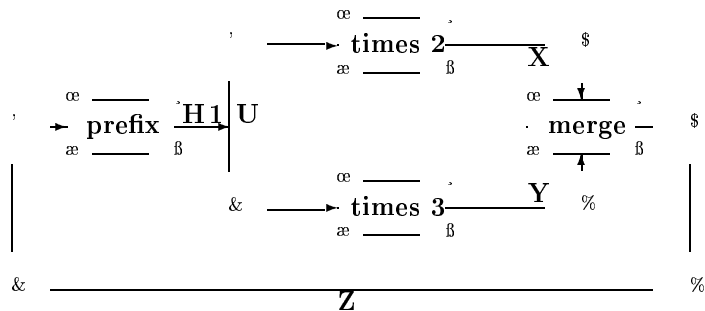
```
update_mutable(Adat, ValtKif)
```

A ValtKif változtatható kifejezés új értéke Adat lesz. Ez a változtatás visszalépéskor visszacsinálódik. Adat nem lehet üres változó.

- Takarító eljárás

```
call_cleanup(Hivas, Tiszito)
```

Meghívja call(Hivas)-t és ha az véglegesen befejezte futását, meghívja Tiszito-t. Egy eljárás akkor fejezte be véglegesen a futását, ha további alternatívák nélkül sikerült, meghiúsult vagy kivételt dobott.

% A H lista az első N, csak a 2 és 3 tényezőkből álló szám.

hamming(N, H) :-

```
U = [1|H], times(U, 2, X), times(U, 3, Y),
merge(X, Y, Z), prefix(N, Z, H).
```

% times(X, M, Z): A Z lista az X elemeinek M-szerese

:- block times(-, ?, ?).

times([A|X], M, Z) :- B is M*A, Z = [B|U], times(X, M, U).

times([], _, []).

Blokk-deklarációk *(folytatás)*

• Generál-és-ellenőriz típusú programok gyorsítása

- általában nem hatékonyak (pl megrajzolja_1), mert túl sok visszalépést használnak
- korutinszervezéssel a generáló és ellenőrző rész “automatikusan” összefésülhető
- ehhez az ellenőrző részt kell előre tenni és megfelelően blokkolni

• Korutinszervezésre épülő programok

- Példa: egyszerűsített Hamming feladat
  - keressük a $2^i * 3^j$ ($i \geq 1, j \geq 1$) alakú számok közül az első N darabot nagyság szerint rendezve.
  - ‘stream-and-parallelism’ közelítésmódot használva korutinszervezéssel egyszerűen lehet megoldani

---

- `freeze(X, Hivas)`

Hivast felfüggeszti mindaddig, amig X behelyettesíthető változó.

- `frozen(X, Hivas)`

Az X változó miatt felfüggesztett hívás(oka)t egyesíti Hivas-sal.

- `dif(X, Y)`

X és Y nem egyesíthető. Mindaddig felfüggesztődik, amig ez el nem dönthető.

- `call_residue(Hivas, Maradék)`

Hivas-t végrehajtja, és ha a sikeres lefutás után maradnak felfüggesztett hívások, akkor azokat visszaadja Maradékban. Pl.

```
| ?- call_residue(dif(X, f(Y)), Maradek).  
    ⇒ Maradek = [[X]-(prolog:dif(X,f(Y)))]  
| ?- call_residue((dif(X, f(Y)), X=f(Z)), Maradek).  
    ⇒ X = f(Z), Maradek = [[Y,Z]-(prolog:dif(f(Z),f(Y)))]
```

Hamming probléma (folyt.)

```
% merge(X, Y, Z): Z az X és Y összefésülése.  
:- block merge(-, ?, ?), merge(?, -, ?).  
% Csak akkor fusson, ha az első két argumentum ismert  
merge([A|X], [B|Y], V) :-  
    A < B, !, V = [A|Z], merge(X, [B|Y], Z).  
merge([A|X], [B|Y], V) :-  
    B < A, !, V = [B|Z], merge([A|X], Y, Z).  
merge([A|X], [A|Y], [A|Z]) :-  
    merge(X, Y, Z).  
merge([], X, X) :- !.  
merge(_, [], []).
```

```
% prefix(N, X, Y): Az X lista első N eleme Y.  
prefix(0, _, []) :- !.  
prefix(N, [A|X], [A|Y]) :-  
    N > 0, N1 is N-1, prefix(N1, X, Y).
```

- **terms** Különböző kifejezéskezelő eljárásokat tartalmaz.
- **ordsets** Halmazműveleteket definiál, ahol a halmazokat a Prolog szabványos rendezése szerint (`compare`) rendezett listákkal ábrázolja.
- **queues** Sorokra (`queue`, FIFO store) vonatkozó műveleteket definiál.
- **random** Egy véletelenszám-generátort tartalmaz.
- **system** Különböző operációsrendszer-szolgáltatások elérését biztosítja.
- **trees** Az `arrays` könyvtárhoz hasonló, de nem-kiterjeszthető logaritmikus elérési idejű tömbfogalmat valósít meg, bináris fák segítségével (kicsit hatékonyabb mint az `arrays` könyvtár).
- **ugraphs** Irányított és irányítatlan gráf fogalmat valósít meg, élcimkék nélkül.
- **wgraphs** Olyan irányított és irányítatlan gráf fogalmat valósít meg, ahol minden él egy egészértékű súllyal rendelkezik.
- **sockets** A socket-ek kezelésére szolgáló eljárásokat biztosít.
- **linda/client** és **linda/server** Linda-szerű processzkommunikációs eszközöket ad.

SICStus könyvtárak

• Könyvtár betöltése

```
:- use_module(library(könyvtárnév)).
```

• A legfontosabb könyvtárak

- **arrays** Logaritmikus elérési idejű kiterjeszthető tömbök megvalósítását tartalmazza.
- **assoc** AVL fák segítségével valósítja meg az „asszociációs listák”, azaz véges Prolog kifejezés-halmazokon definiált kiterjeszthető leképezések fogalmát.
- **atts** tetszőleges attribútumokat enged a Prolog változókhoz rendelni, ezeket tárolórekeszként és a Prolog egyesítési mechanizmusának módosítására is engedi használni.
- **heaps** A bináris kazal (heap) fogalmát valósítja meg, amely főként prioritásos sorok (`priority queue`) megvalósítására használható.
- **lists** Biztosítja a listakezelő alapműveleteket.

KIÍRÁS, NYOMKÖVETÉS

Fejlettebb nyelvi és rendszerelemek 425

- bdb Felhasználó által definiált többszörös indexelést lehetővé tevő, Prolog kifejezések lemezen való tárolására szolgáló adatbázis-rendszer.
- clpb Boole-értékekre vonatkozó feltétel-megoldó (constraint solver).
- clpq és clpr Feltétel-megoldó a Q (racionális számok) ill. R (valós számok) tartományán.
- clpfd Véges tartományokra vonatkozó feltétel-megoldó (constraint solver).
- tcltk A *Tcl/Tk* nyelv és eszközkészlet elérését biztosítja.
- gauge Prolog programok a profilozására szolgáló, a tcltk -n alapuló grafikus interfésszel rendelkező eszköz.
- charsio Karaktársorozatból olvasó ill. abba író be- és kiviteli eljárások gyűjteménye.
- timeout Lehetőséget ad arra, hogy célok futási idejét korlátozzuk.
- xref A nyomkövetés és a program-analízis segítésére használható keresztreferencia készítő program.

- `printVal`-al tetszőleges típusú érték íratható ki. További példák:

```
- printVal (3, 5.0);
(3, 5.0)> val it = (3, 5.0) : int * real

- printVal ["A","Z",#":"];
["A", # "Z", # ":"]> val it = ["A", # "Z", # ":"] : char list

- datatype t = L | B of t * t;
> New type names: =t
datatype t = (t,{con B : t * t -> t, con L : t})
con B = fn : t * t -> t
con L = L : t
- val fa = B(B(B(L,B(L,B(L,B(B(L,L),L))),L),B(L,L));
> val fa = B(B(B(L, B(L, B(L, B(B(L, L), L))), L), B(L, L)) : t
- printVal fa;
B(B(B(L, B(L, B(L, B(B(L, L), L))), L), B(L, L))> val it = B(B(B(L, B(L, B(L, B(B(L, L),
```

Kiírás

- `{TextIO.}print : string -> unit`

`print s` = kiírja az `s` értékét a standard kimenetre, és azonnal kiüríti a puffert.

- `{Meta.}printVal : 'a -> 'a`

`printVal e` = kiírja az `e` kifejezés értékét a standard kimenetre pontosan úgy, ahogyan az SML értelmező írja ki a „legfelső szinten”, és azonnal kiüríti a puffert. Eredményül visszaadja az `e` kifejezés értékét. *Csak interaktív módban használható.*

- Példák:

<pre>- print("alma"^^"Korte\n"); almaKorte > val it = () : unit</pre>	<pre>- printVal("alma"^^"Korte\n"); "almaKorte\n"> val it = "almaKorte\n" : string</pre>
--	---

Megjegyzés. A kapcsos zárójelek – { és } – között opcionálisan megadható modulnév áll. Például `{TextIO.}print` azt jelenti, hogy a függvény a `TextIO` modulban van definiálva, de az SML-értelmező a `print` nevet rövid alakban is felismeri.

- Az `x before y` kifejezés az ún. *szekvenciális kifejezés* egy változata.

```
{General.}before : 'a * 'b -> 'a
```

`x before y` = először az `x`-et, majd az `y`-t értékeli ki, eredménye az `x` értéke.
Precedenciaszintje 0.

- Példa `before` használatára:

```
- printVal fa before print "\n";  
B(B(B(L, B(L, B(L, B(B(L, L), L))))), L), B(L, L))  
> val it = B(B(B(L, B(L, B(L, B(B(L, L), L))))), L), B(L, L)) : t
```

- Az `x before y`-hoz hasonló a `(x; y)` szekvenciális kifejezés, amely azonban az *utolsó* részkifejezésének az értékét adja eredményül.

```
- (print "A fa változó értéke =\n"; printVal fa before print "\n");  
A fa változó értéke =  
B(B(B(L, B(L, B(L, B(B(L, L), L))))), L), B(L, L))  
> val it = B(B(B(L, B(L, B(L, B(B(L, L), L))))), L), B(L, L)) : t
```

Kiírás (folyt.)

- Az utolsó példában a kiírt sor túl hosszú lett, jó lenne eltörni a `>` jel előtt. Hogyan írathatunk ki egy újsor-jelet úgy, hogy az eredmény a fa érték maradjon? Például így, de ez elég körülményes:

```
- let val res = printVal fa;  
  val _ = print "\n"  
  in  
    res  
  end;  
B(B(B(L, B(L, B(L, B(B(L, L), L))))), L), B(L, L))  
> val it = B(B(B(L, B(L, B(L, B(B(L, L), L))))), L), B(L, L)) : t
```

- A `before` operátort az ilyen és hasonló dolgok kezelésére találták ki.

- Hosszú lista, ill. egymásba skatulyázott adatszerkezetek esetén printVal (és maga az SML-értelmező is) alapesetben csak az első 20 listaelemet, ill. legfeljebb 20 szintet ír ki. A hosszat a printLength, a szintek számát a printDepth *frissíthető változó* szabályozza. Mindkét érték felülírható.

printLength : int ref		printLength := 7; !printLength;
printDepth : int ref		printDepth := 3; !printDepth;

- Példák:

```
- printVal [1,2,3,4,5,6,7,8,9,10] before print "\n";
[1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, ...]
> val it = [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, ...] : int list
- printVal fa before print "\n";
B(B#, B#)
> val it = B(B#, B#) : t
```

- Figyelem: a printLength és a !printLength kifejezések különböznek!

- printLength;		- !printLength;
> val it = ref 7 : int ref		> val it = 7 : int

Szekvenciális kifejezés (;)

- Az (x; y) szekvenciális kifejezés, akárcsak az x before y, szintaktikai édesítőszer. Az (x; y) helyett írhatjuk, hogy:

```
let val _ = x in y end;
```

- Az MOSML-ben nyomkövetés csak a program szövegébe beírt kiíró függvényekkel lehetséges.
- Példa: a length függvény két változatának kiértékelése
- A length „naív” változata

```
fun length (_::xs) = 1 + length xs
  | length []      = 0;
```

- A length „naív” változata kiíró függvényekkel

```
fun length ((_ : int) :: xs) =
  printVal(1 + (print " & "; printVal(length(printVal xs))
    before print " $ "
  )
)
before print " #\n"
| length []      = (print " * "; printVal 0 before print " %\n");
```

Kiírás (folyt.)

- Különböző típusú egyszerű értékeket alakítanak át füzérré a toString függvények:

```
Char.toString : char -> string
Int.toString  : int  -> string
Real.toString : real -> string
Bool.toString : bool -> string
Word.toString : word -> string
```

• length és egy alkalmazása

```
fun length ((_ : int) :: xs) =  
    printVal(1 + (print " & "; printVal(length(printVal xs))  
        before print " $ "  
    )  
    )  
    before print " #\n"  
| length [] = (print " * "; printVal 0 before print " %\n");  
  
length [1,2,3];  
& [2, 3] & [3] & [] * 0 %  
0 $ 1 #  
1 $ 2 #  
2 $ 3 #
```

Nyomkövetés (folyt.)

• A length iteratív változata

```
fun lengthi xs = let fun len (i, _::xs) = len(i+1, xs)  
    | len (i, []) = i  
    in len(0, xs)  
end;
```

• A length iteratív változata kiíró függvényekkel

```
fun lengthi xs =  
    let fun len (i, (_ : int) :: xs) =  
        len((print " "; printVal((printVal i before print " $ ") + 1)),  
            (print " & "; printVal xs)  
        )  
        before print " #\n"  
    | len (i, []) = (print " * "; printVal i before print " %\n")  
    in len(0, xs)  
end;
```

- length és lengthi kiértékelésének összehasonlítása

length [1,2,3];	lengthi [1,2,3];
& [2, 3] & [3] & [] * 0 %	0 \$ 1 & [2, 3] 1 \$ 2 & [3] 2 \$ 3 & [] * 3 %
0 \$ 1 #	#
1 \$ 2 #	#
2 \$ 3 #	#

- További példák a 22fp.sml állományban

- nodes és akkumulátort használó nodesa változata
- depth és akkumulátort használó deptha változata

Nyomkövetés (folyt.)

- lengthi és egy alkalmazása

```
fun lengthi xs =
  let fun len (i, (_ : int) :: xs) =
        len((print " "; printVal((printVal i before print " $ ") + 1)),
            (print " & "; printVal xs)
        )
        before print "#\n"
      | len (i, []) = (print " * "; printVal i before print " %\n")
  in len(0, xs)
  end;

lengthi [1,2,3];
0 $ 1 & [2, 3] 1 $ 2 & [3] 2 $ 3 & [] * 3 %
#
#
#
```

- A leggyakoribb belső kivételek (többek között ld. a General könyvtárat)

<i>Megnevezés</i>	<i>Művelet, amely a kivételt kiválthatja</i>
Bind	Értékdeklarációban a jobb oldali kifejezés nem illeszkedik a bal oldali mintára.
Chr	chr pred succ
Div	/ div mod
Domain	Az érték kilóg az értelmezési tartományból.
Empty	hd tl last
Fail	compile load loadOne
Interrupt	Megszakítás ctrl/c-vel.
Io	Ki/beviteli hiba. Io of {function : string, name : string, cause : exn }
Match	Mintaillesztési hiba case és handle kifejezésben, vagy függvényalkalmazásban.
Option	Hiba egy Option könyvtárbeli függvény alkalmazásakor.
Ord	Pl. NJ93.ord "" váltja ki; elavult.
Overflow	~ + - * / div mod abs ceil floor round trunc
Size	^ array concat fromList implode tabulate translate vector
Subscript	copy drop extract nth sub substring take update

KIVÉTELKEZELÉS

- A raise kulcsszó olyan *kivételcsomagot* hoz létre, amelyben exn típusú érték is van.
- A kivétel kezelése a case-szerkezetre emlékeztet:

$$E \text{ handle } P1 \Rightarrow E1 \mid \dots \mid Pn \Rightarrow En.$$
- Ha E „közönséges” értéket ad eredményül, a kivételkezelő egyszerűen továbbadja az eredményt.
- Ha E *kivételcsomagot* eredményez, akkor az SML-futtatórendszer megpróbálja a $P1 \dots Pn$ mintákra illeszteni.
  - Ha az első illeszkedő minta a P_i ($i = 1, 2, \dots, n$), akkor a kivételkezelő eredménye az E_i kifejezés eredménye.
  - Ha egyetlen minta sem illeszthető a kivételcsomagra, akkor a kivételkezelő továbbpasszolja a kivételcsomagot az előző hívási szintre.

Kivételkezelés (folyt.)

- Kivételt az exception kulcsszóval deklarálunk, a raise kulcsszóval jelzünk, a handle kulcsszóval bevezetett kifejezésben kezelünk.
- A kivételeket leggyakrabban hibák jelzésére használjuk.
- A kivételkonstruktor lehet állandó vagy függvény.
- A kivételkonstruktorállandó, ill. a kivételkonstruktorfüggvény típusa: exn.
- Az exn speciális típus:
  - a kivételkonstruktorok halmaza *bővíthető*,
  - az exn típust tartalmazó ún. *kivételcsomag* minden típussal kompatibilis:


```

- fun // {den = 0, ...} = raise Domain
  | // {num = n, den = d} = (real n) / (real d);
> val // = fn : {den : int, num : int} -> real
pedig
- Domain;
> val it = Domain : exn
```

-
- `fulltree n` mélységű *teljes bináris fát* épít, és a fa csomópontjait 1-től $2^n - 1$ -ig beszámozza. Egy teljes bináris fában minden csomópontból pontosan két él indul ki, és minden levelének ugyanaz a szintje.

```
(* fulltree n = n mélységű teljes fa
   fulltree : int -> 'a tree *)
fun fulltree n =
    let fun ftree (_, 0) = L
        | ftree (k, n) = N(k, ftree(2*k, n-1), ftree(2*k+1, n-1))
        in ftree(1, n)
    end;
```

- `reflect` a fát a függőleges tengelye mentén tükrözi.

```
(* reflect =
   reflect : 'a tree -> 'a tree *)
fun reflect (N(v,t1,t2)) = N(v, reflect t2, reflect t1)
  | reflect L = L;
```

BINÁRIS FÁK

```
(* tab : string -> string
   tab i = a sorok behúzásához használandó i füzér szóközzel kiegészítve
*)
fun tab i = i ^ "    ";

fun nodes f =
  let (* nodes0 i f = a csomópontok száma f-ben; i a behúzáshoz használt füzér
       nodes0 : string -> 'a tree -> int *)
  fun nodes0 i (N(a, t1, t2)) =
    (print("\n" ^ i ^ "<"); printVal a : int; print "> ";
     printVal(1 +
              nodes0 (tab i) (printVal t2 before print " *") +
              nodes0 (tab i) (printVal t1 before print " %")
              before print "$ ")
     before print(" #\n" ^ i)
    )
  | nodes0 i L = (print("\n" ^ i); 0)
  in
    nodes0 "" f
  end;
```

KIÍRÁS, NYOMKÖVETÉS

```
f7 = N(1, N(2, N(4, L, L), N(5, L, L)), N(3, N(6, L, L), N(7, L, L))) : int tree
```

- nodes f7;	- nodesa f7;
<1> N(3, N(6, L, L), N(7, L, L)) *	<1> N(2, N(4, L, L), N(5, L, L)) %
<3> N(7, L, L) *	N(3, N(6, L, L), N(7, L, L)) *
<7> L *	1 \$
L %	<3> N(6, L, L) %
\$ 1 #	N(7, L, L) *
N(6, L, L) %	2 \$
<6> L *	<7> L %
L %	L *
\$ 1 #	3 \$ #
\$ 3 #	<6> L %
N(2, N(4, L, L), N(5, L, L)) %	L *
	4 \$ # #

● Folytatása a következő lapon.

Nyomkövetés: nodesa (akkumulátort használ)

```
fun nodesa f =
  let (* nodes0 i (f, n) = n + a csomópontok száma f-ben;
        i a behúzáshoz használt füzér
      nodes0 : string -> 'a tree * int -> int
      *)
  fun nodes0 i (N(a, t1, t2), n) =
    (print("\n" ^ i ^ "<"); printVal a : int; print "> ");
    nodes0 (tab i) (printVal t1 before print(" %\n" ^ (tab i)),
      nodes0 (tab i) (printVal t2 before print(" *\n" ^
        (tab i)),
        printVal(n+1) before print " $"
      )
    )
    before print(" #" ^ i)
  )
  | nodes0 i (L, n) = (* (print("\n" ^ i); n) *) n
in
  nodes0 "" (f, 0)
end;
```

```

fun depth f =
  let (* depth0 i f = az f fa mélysége; i a behúzáshoz használt füzér
      depth0 : string -> 'a tree -> int
      *)
      fun depth0 i (N(a : int, t1, t2)) =
        (print("\n" ^ i ^ "<"); printVal a : int; print "> ";
         printVal(1 +
                   Int.max(depth0 (tab i) (printVal t2 before print " *"),
                           depth0 (tab i) (printVal t1 before print " %")
                   )
         before print(" #\n" ^ i))
      | depth0 i L = (print( "\n" ^ i) ; 0)
  in
    depth0 "" f
  end;

```

- **Megjegyzés:** Az itt alkalmazott nodes, nodesa, depth és deptha függvények nyomkövetés nélküli változatát az előző előadásokon ismertettük.

nodes és nodesa alkalmazása ... (folyt.)

```
f7 = N(1, N(2, N(4, L, L), N(5, L, L)), N(3, N(6, L, L), N(7, L, L))) : int tree
```

<pre> (nodes f7) <2> N(5, L, L) * <5> L * L % \$ 1 # N(4, L, L) % <4> L * L % \$ 1 # \$ 3 # \$ 7 # </pre>	<pre> (nodesa f7) <2> N(4, L, L) % N(5, L, L) * 5 \$ <5> L % L * 6 \$ # <4> L % L * 7 \$ # </pre>
<pre> > val it = 7 : int </pre>	<pre> > val it = 7 : int </pre>

```
f7 = N(1, N(2, N(4, L, L), N(5, L, L)), N(3, N(6, L, L), N(7, L, L))) : int tree
```

<pre>- depth f7; <1> N(3, N(6, L, L), N(7, L, L)) * <3> N(7, L, L) * <7> L * L % 1 # N(6, L, L) % <6> L * L % 1 # 2 # N(2, N(4, L, L), N(5, L, L)) %</pre>	<pre> - deptha f7; <1> N(3, N(6, L, L), N(7, L, L)) * 1 \$ <3> N(7, L, L) * 2 \$ <7> L * 3 \$ L % 3 & 3 # N(6, L, L) % 2 & <6> L * 3 \$ L % 3 & 3 # 3 # N(2, N(4, L, L), N(5, L, L)) % 1 &</pre>
---	---

● Folytatása a következő lapon.

Nyomkövetés: deptha (akkumulátort használ)

```
fun deptha f =
  let (* depth0 i (f, d) = d + az f fa mélysége; i a behúzáshoz használt füzér
      depth0 : string -> 'a tree * int -> int *)
      fun depth0 i (N(a : int, t1, t2), d) =
        (print("\n" ^ i ^ "<"); printVal a : int; print "> ";
         printVal(Int.max(depth0 (tab i) (printVal t2 before print(" *\n" ^
                                                                           (tab i)),
                                                                           printVal(d+1) before print " $ "
                                                                           ),
          depth0 (tab i) (printVal t1 before print(" %\n" ^
                                                                           (tab i)),
          printVal(d+1) before print " & "
          )
        )
      )
      before print(" #\n" ^ i)
    )
  | depth0 i (L, d) = (print( "\n" ^ i ) ; d);
in depth0 "" (f, 0)
end;
```

BINÁRIS FÁK

Kiírás, nyomkövetés 453

depth és deptha alkalmazása hét csomópontból álló teljes fára

```
f7 = N(1, N(2, N(4, L, L), N(5, L, L)), N(3, N(6, L, L), N(7, L, L))) : int tree
```

(depth f7)	(deptha f7)
<2> N(5, L, L) *	<2> N(5, L, L) *
<5> L *	2 \$
L %	<5> L *
1 #	3 \$
N(4, L, L) %	L %
<4> L *	3 &
L %	3 #
1 #	N(4, L, L) %
2 #	2 &
3 #	<4> L *
	3 \$
	L %
	3 &
	3 #
	3 #
	3 #
> val it = 3 : int	> val it = 3 : int

● Akkumulátor nem használó változatok

- (* preorder f = az f fa elemeinek preorder sorrendű listája
preorder : 'a tree -> 'a list *)
fun preorder (N(v,t1,t2)) = v :: preorder t1 @ preorder t2
| preorder L = [];
- (* inorder f = az f fa elemeinek inorder sorrendű listája
inorder : 'a tree -> 'a list *)
fun inorder (N(v,t1,t2)) = inorder t1 @ (v :: inorder t2)
| inorder L = [];
- (* postorder f = az f fa elemeinek postorder sorrendű listája
postorder : 'a tree -> 'a list *)
fun postorder (N(v,t1,t2)) = postorder t1 @ postorder t2 @ [v]
| postorder L = [];

● Az akkumulátort használó változatok nehezebben érthetőek, de *hatékonyabbak*.

Lista előállítás bináris fa elemeiből

- preorder, inorder és postorder *bináris fából listát* állít elő. A három függvény abban különbözik egymástól, hogy az egy csomópontból az ott tárolt értéket mikor veszik ki, és milyen sorrendben járják be a bal, ill. a jobb részfat.
  - preorder először az értéket veszi ki, majd bejárja a bal, és azután a jobb részfat.
  - inorder először bejárja a bal részfat, majd kiveszi az értéket, és végül bejárja a jobb részfat.
  - postorder először bejárja a bal, majd a jobb részfat, és utoljára veszi ki az értéket.
- A következő megvalósítások egyszerűek, érthetőek, de nem elég hatékonyak a @ operátor használata miatt.

- Listát *kiegyensúlyozott* (balanced) *bináris fává* alakítanak a következő függvények: balPreorder, balInorder és balPostorder; a különbség közöttük most is a bejárási sorrendben van.
- (* balPreorder xs = az xs lista elemeiből álló, preorder bejárású, kiegyensúlyozott fa
balPreorder: 'a list -> 'a tree
*)
fun balPreorder (x::xs) =
 let val k = length xs div 2
 in
 N(x, balPreorder(List.take(xs, k)),
 balPreorder(List.drop(xs, k)))
 end
 | balPreorder [] = L;
- A hatékonyságot kisebb mértékben rontja, hogy List.take és List.drop egymástól függetlenül *kétszer* mennek végig a lista első felén.

Lista előállítás bináris fa elemeiből (folyt.)

- (* preord(f, vs) = az f fa elemeinek a vs lista elé fűzött,
preorder sorrendű listája >>> rev postord !
preord : 'a tree * 'a list -> 'a list *)
fun preord (N(v,t1,t2), vs) = v::preord(t1, preord(t2,vs))
 | preord (L, vs) = vs;
- (* inord(f, vs) = az f fa elemeinek a vs lista elé fűzött,
inorder sorrendű listája
inord : 'a tree * 'a list -> 'a list *)
fun inord (N(v,t1,t2), vs) = inord(t1, v::inord(t2,vs))
 | inord (L, vs) = vs;
- (* postord(f, vs) = az f fa elemeinek a vs lista elé fűzött,
postorder sorrendű listája
postord : 'a tree * 'a list -> 'a list *)
fun postord (N(v,t1,t2), vs) = postord(t1, postord(t2, v::vs))
 | postord (L, vs) = vs;

● Ez volt:

```
fun balPreorder (x::xs) =  
    let val k = length xs div 2  
    in N(x, balPreorder(List.take(xs, k)), balPreorder(List.drop(xs, k)))  
    end  
| balPreorder [] = L;
```

● Ez lett:

```
(* balPreorder xs = az xs lista elemeiből álló, preorder bejárású, ...  
   balPreorder: 'a list -> 'a tree *)  
fun balPreorder (x::xs) =  
    let val k = length xs div 2  
        val (ts, ds) = take'ndrop(xs, k)  
    in N(x, balPreorder ts, balPreorder ds)  
    end  
| balPreorder [] = L;
```

Bináris fa előállítás lista elemeiből: take'ndrop

- Írjunk take'ndrop néven olyan függvényt, amelynek egy xs listából és egy k egészről álló pár az argumentuma, és egy olyan pár az eredménye, amelynek első tagja a lista első k db eleme, második tagja pedig a lista többi eleme.

```
(* take'ndrop(xs, k) = olyan pár, amelynek első tagja xs első k db  
                       eleme, második tagja pedig xs maradéka
```

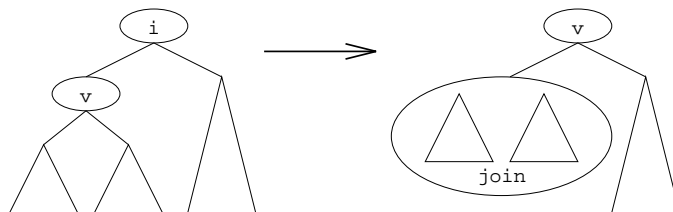
```
take'ndrop : 'a list * int -> 'a list * 'a list
```

```
*)
```

```
fun take'ndrop (xs, k) =  
    let fun td (xs, 0, ts) = (rev ts, xs)  
        | td (x::xs, k, ts) = td(xs, k-1, x::ts)  
        | td ([], _, ts) = (rev ts, [])  
    in  
        td(xs, k, [])  
    end;
```

- take'ndrop felhasználása, nevezetesen az eredményül átadott pár miatt módosítani kell balpreorder felépítésén.

- Adott értékű *elemet* rekurzív módszerrel *megkeresni* egyszerű feladat.
- Új *elemet beszúrni* sem nehéz: rekurzív módszerrel keresünk egy levelet, és ennek a helyére berakjuk az új értéket. Ha a fa rendezve van, ügyelnünk kell arra, hogy a rendezettség megmaradjon.
- Adott értékű *elemet* vagy *elemeket* rekurzív módszerrel *kitörölni* valamivel nehezebb: ha a törlendő érték az éppen vizsgált részfa gyökerében van, a két részre széteső fa részfáit *egyesíteni* kell, miután a törlést a két részfán már végrehajtottuk.

- Megtehetjük, hogy előbb egyesítjük a két részfát, majd az eredményül kapott fából töröljük az adott értékű elemet.

Bináris fa előállítása lista elemeiből

- (* balInorder xs = az xs lista elemeiből álló, inorder bejárású, kiegyensúlyozott fa
balInorder: 'a list -> 'a tree
*)
fun balInorder (xxs as x::xs) =
 let val k = length xxs div 2
 val ys = List.drop(xxs, k)
 in N(hd ys, balInorder(List.take(xxs, k)), balInorder(tl ys))
 end
 | balInorder [] = L;
- (* balPostorder xs = az xs lista elemeiből álló, postorder bejárású, kiegyensúlyozott fa
balPostorder: 'a list -> 'a tree
*)
fun balPostorder xs = balPreorder(rev xs);
- balInorder take'ndrop-pal való definiálását meghagyjuk gyakorló feladatnak.

LISTÁK HASZNÁLATA

Elem törlése bináris fából (folyt.)

- A `remove` rendezetlen bináris fából törli az `i` értékű elem *összes* előfordulását.
- A `join`-nal egyesítjük a törlés hatására létrejövő két részfát: a bal részfát lebontja, és közben az elemeit egyesével berakja a jobb részfába.

```
(* join(b, j) = a b és a j fák egyesítésével létrehozott fa
   join : 'a tree * 'a tree -> 'a tree *)
fun join (N(v, lt, rt), tr) = N(v, join(lt, rt), tr)
  | join (L, tr) = tr;
```

- (* `remove(i, f)` = `i` összes előfordulását törli `f`-ből
`remove : 'a * 'a tree -> 'a tree` *)
 fun remove (i, N(v,lt,rt)) =
 if i<>v then N(v, remove(i,lt), remove(i,rt))
 else join(remove(i,lt), remove(i,rt))
 | remove (i, L) = L;

● A jsz és a lim segédfüggvények

```
(* jsz1 i = igaz, ha a kétjegyű i négyzete háromjegyű és a
    fordítottjával kezdődik
    jsz1 : int -> bool *)
fun jsz1 i = i * i div 10 = i mod 10 * 10 + i div 10;

(* jsz2 i = igaz, ha a háromjegyű i egyes és százasként
    jegyei egyenlők
    jsz2 : int -> bool *)
fun jsz2 i = i > 100 andalso
    (i mod 10, i div 100) = (i div 100, i mod 10);

(* lim x i = igaz, ha i kisebb x-nél
    lim : int -> int -> bool *)
fun lim x i = i < x;
```

A „jó” számok” előállítása SML-függvénnyel

- „Jó” számok: keressük azokat a számokat, amelyek négyzete háromjegyű, és a szám fordítottjával kezdődnek (vö. Prolog-előadások).

```
(* joSzamok i = azoknak az i és 100 közötti kétjegyű számoknak a listája,
    amelyek négyzete háromjegyű, és a szám fordítottjával kezdődnek
    joSzamok : int -> int list
    *)
fun joSzamok i =
    if i < 100
    then if i * i div 10 = i mod 10 * 10 + i div 10
         then i :: joSzamok (i+1)
         else joSzamok (i+1)
    else [];

joSzamok 10;
```

- Írjunk általánosabb megoldást: emeljük ki a szám jó voltának és a felső határ elérésének a vizsgálatát!

• joSzamok jobbrekurzív változata

```
(* joSzamok lim f i = a (lim max)-ot és az f-et kielégítő i egészek
    listája, ahol (lim max) a felső határ elérését,
    f pedig i jó szám voltát vizsgálja
    joSzamok : (int -> bool) -> (int -> bool) -> int -> int list *)
fun joSzamok lim f i =
    let fun jSz i zs =
        if lim i
        then jSz (i+1) (if f i then i :: zs else zs)
        else rev zs
    in
        jSz i []
    end;

joSzamok (lim 100) jsz1 10;
joSzamok (lim 300) jsz2 10;
```

A „jó” számok” előállítása SML-függvénnyel (folyt.)

• joSzamok egy szokásos megvalósítása

```
(* joSzamok lim f i = a (lim max)-ot és az f-et kielégítő i egészek
    listája, ahol (lim max) a felső határ elérését,
    f pedig i jó szám voltát vizsgálja
    joSzamok : (int -> bool) -> (int -> bool) -> int -> int list
*)
fun joSzamok lim f i =
    if lim i
    then if f i
        then i :: joSzamok lim f (i+1)
        else joSzamok lim f (i+1)
    else [];

joSzamok (lim 100) jsz1 10;
joSzamok (lim 300) jsz2 10;
```

-
- Háromféle megoldást mutatunk be:
    - igazságérték – `true`, `false` – visszaadásával,
    - az `'a'` option típus alkalmazásával,
    - kivételkezeléssel.
  - Példa: „jó” számok előállítása
  - A következő érték előállítására és a felső határ elérésének vizsgálatára *speciális* függvényt írunk, háromféle változatban:
kov `x` `i` jelzi, hogy `i` kisebb-e az `x` felső határnál, és ha igen, az `i` után következő értéket adja eredményül, egyébként az eredmény tetszőleges.

LEÁLLÁSI FELTÉTEL KEZELÉSE

```

    kov : 'a -> 'a -> 'a * bool          (* nxt = kov x *)

(* findAll1 nxt f i = az f i összes megoldásának listája a felső határ elérését
    vizsgáló és a következő értéket eredményező nxt függvény segítségével
    findAll1 : ('a -> 'a * bool) -> ('a -> bool) -> 'a -> 'a list *)
fun findAll1 nxt f i =
    let fun fAll f z zs =
        let val (j, b) = nxt z
        in
            if b then fAll f j (if f z then z::zs else zs)
            else rev zs
        end
    in
        fAll f i []
    end;

findAll1 (kov11 100) jsz1 10;
findAll1 (kov11 300) jsz2 100;

```

A kov függvény háromféle változatban

• Igazságérték visszaadásával:

```

(* kov11 x i = (i+1, true), ha i < x (felső határ), egyébként (i, false)
    kov11 : int -> int -> int * bool *)
fun kov11 x i = if i < x then (i+1, true) else (i, false);

```

• int option alkalmazásával:

```

(* kov21 x i = SOME(i+1), ha i < x (felső határ), egyébként NONE
    kov21 : int -> int -> int option *)
fun kov21 x i = if i < x then SOME(i+1) else NONE;

```

• Kivételjelzéssel:

```

exception Limit;
(* kov31 x i = i+1, ha i < x (felső határ), egyébként a Limit kivétel
    kov31 : int -> int -> int *)
fun kov31 x i = if i < x then i+1 else raise Limit;

```

```

●   kov : 'a -> 'a -> 'a           (* nxt = kov x *)

(* findAll3 nxt f i = az f i összes megoldásának listája a felső határ elérését
    vizsgáló és a következő értéket eredményező nxt függvény segítségével
    findAll3 : ('a -> 'a) -> ('a -> bool) -> 'a -> 'a list
*)
fun findAll3 nxt f i =
    let fun fAll f z zs = fAll f (nxt z) (if f z then z::zs else zs)
        handle Limit => rev zs
    in
        fAll f i []
    end;

findAll3 (kov31 100) jsz1 10;
findAll3 (kov31 300) jsz2 100;

```

Leállási feltétel kezelése az 'a option típus alkalmazásával

```

●   kov : 'a -> 'a -> 'a option       (* nxt = kov x *)

(* findAll2 nxt f i = az f i összes megoldásának listája a felső határ elérését
    vizsgáló és a következő értéket eredményező nxt függvény segítségével
    findAll2 : ('a -> 'a option) -> ('a -> bool) -> 'a -> 'a list
*)
fun findAll2 nxt f i =
    let fun fAll f z zs =
        case nxt z of
            SOME j => fAll f j (if f z then z::zs else zs)
          | NONE   => rev zs
    in
        fAll f i []
    end;

findAll2 (kov21 100) jsz1 10;
findAll2 (kov21 300) jsz2 100;

```

-
- inssort (beszúró rendezés),
  - quicksort (gyorsrendezés),
  - tmsort (felülről lefelé haladó összefésülő rendezés),
  - bmsort (alulról felfelé haladó összefésülő rendezés),
  - smsort (simarendezés).

LISTÁK RENDEZÉSE

LISTÁK RENDEZÉSE

Beszűrő rendezés

- Az `ins` segédfüggvény az `x` elemet a megfelelő helyre rakja be az `ys` listában:

```
(* ins (x, ys) = az x értékkel a <= reláció szerint bővített ys
   ins : real * real list -> real list
   PRE: ys a <= reláció szerint rendezett *)
fun ins (x, y::ys) = if x <= y then x::y::ys else y::ins(x, ys)
  | ins (x : real, []) = [x];
```

- `inssort`-tal rekurzívan rendezzük a lista maradékát; végrehajtási ideje $O(n^2)$:

```
(* inssort f xs = az xs elemeinek az f függvény segítségével
   rendezett listája
   inssort : ('a * 'b list -> 'b list) -> 'a list -> 'b list *)
fun inssort f (x::xs) = f(x, inssort f xs)
  | inssort _ [] = [];
```

- Példa `inssort` alkalmazására:

```
inssort ins [4.24, 4.1, 5.67, 1.12, 4.1, 0.33, 8.0];
```

- inssort eddigi változatai előbb elemeire szedik szét a rendezendő listát, majd hátulról visszafelé haladva, rendezés közben építik fel az újat.
- A jobbrekurziót és akkumulátort használó változatnak (inssort2) kisebb veremre van szüksége, mivel a listáról leválasztott elemeket balról jobbra haladva azonnal berakja a helyükre az eredménylistában. (A két megoldás futási idejét később összehasonlítjuk).

```
fun inssort2 cmp xs =
  (* sort xs zs = az xs már feldolgozott elemeinek a cmp
    reláció szerint rendezett listája zs
    sort : 'a list -> 'a list -> 'a list *)
  let fun sort (x::xs) zs = sort xs (ins cmp (x, zs))
      | sort [] zs = zs
  in
    sort xs []
  end;
```

Beszűrő rendezés, generikus változat

- Az ins függvényt generikussá tesszük:

```
(* ins cmp (x, ys) = az x értékkel a cmp reláció szerint bővített ys
  ins : ('a * 'a -> bool) -> 'a * 'a list -> 'a list
  PRE: ys a cmp reláció szerint rendezve van *)
fun ins cmp (x, ys) =
  let fun ins0 (y::ys) = if cmp(x, y) then x::y::ys else y::ins0 ys
      | ins0 [] = [x]
  in
    ins0 ys
  end;
```

- Ezzel inssort egy újabb változata:

```
(* inssort cmp xs = az xs elemeinek a cmp reláció szerint rendezett listája
  inssort : ('a * 'a -> bool) -> 'a list -> 'a list *)
fun inssort cmp (x::xs) = ins cmp (x, inssort cmp xs)
  | inssort _ [] = [];
```

- 2000 elemet tartalmazó, véletlenszerűen előállított, illetve eredetileg éppen fordított sorrendű listák rendezéséhez szükséges futási időt mérünk.

- Véletlen eloszlású egészlistát állít elő a Random könyvtárbeli rangelist függvény:

```
val xs2000R = Random.rangelist (1, 100000) (2000, Random.newgen());
```

- Növekvő sorrendű egészlistát állít elő a -- operátor:

```
infix --;
fun fm -- to =
  let
    fun upto to zs = if to < fm then zs else upto (to-1) (to::zs)
  in
    upto to []
  end;

val xs2000N = 1 -- 2000;
```

Beszűrő rendezés foldr-rel és foldl-lel

- A második argumentumát akkumulátorként használó foldl kisebb vermet használ foldr-nél, ezért inssortL hosszabb listákat tud rendezni:

```
fun inssortR cmp = foldr (ins cmp) [];
fun inssortL cmp = foldl (ins cmp) [];
```

- Példák inssort-tal és inssort2-vel:

```
inssort op<= [4.24, 4.1, 5.67, 1.12, 4.1, 0.33, 8.0];
inssort2 op>= [4, 4, 5, 1, 0, 8];
inssort op< (explode "qwerty");
```

- Példák foldr és foldl felhasználásával:

```
fun inssortRi cmp = foldr (ins cmp) [];
fun inssortLr cmp = foldl (ins cmp) ([] : real list);

inssortRi op>= [4, 4, 5, 1, 0, 8];
inssortLr op>= [4.24, 4.1, 5.67, 1.12, 4.1, 0.33, 8.0];
```

- A 2000 elemű, fordított sorrendű lista rendezése az akkumulátort nem használó inssort-változatokkal több mint 5 s-ig, az akkumulátort használó változatokkal csak 0.01 s-ig tart (linux, 233 MHz-es Pentium).

```
Int sort with inssort, op>=, length = 2000 (increasing), time = 5.18 sec
Int sort with inssort2, op>=, length = 2000 (increasing), time = 0.01 sec
Int sort with inssortRi, op>=, length = 2000 (increasing), time = 5.14 sec
Int sort with inssortLi, op>=, length = 2000 (increasing), time = 0.01 sec
```

- Eltűnik a különbség, ha ugyanolyan hosszú, de véletlenszerűen előállított listákat rendezünk.

```
Int sort with inssort, op>=, length = 2000 (random), time = 2.39 sec
Int sort with inssort2, op>=, length = 2000 (random), time = 2.26 sec
Int sort with inssortRi, op>=, length = 2000 (random), time = 2.40 sec
Int sort with inssortLi, op>=, length = 2000 (random), time = 2.24 sec
```

A futási idők összehasonlítása (folyt.)

- A futási időt az alábbi függvénnyel mérjük meg:

```
fun futIdo (sort, sortFn) (cmp, cmpFn) (xs, kind) =
  let val starttime = Timer.startCPUTimer()
      val zs = sort cmp xs
      val {usr=tim,...} = Timer.checkCPUTimer starttime
  in
    "Int sort with " ^ sortFn ^ ", " ^ cmpFn ^
    ", length = " ^ Int.toString(length xs) ^ " (" ^
    kind ^ "), time = " ^ Time.fmt 2 tim ^ " sec\n"
  end;

val t1N = futIdo (inssort, "inssort") (op>=, "op>=") (xs2000N, "increasing");
val t2N = futIdo (inssort2, "inssort2") (op>=, "op>=") (xs2000N, "increasing");
val t1R = futIdo (inssort, "inssort") (op>=, "op>=") (xs2000R, "random");
val t2R = futIdo (inssort2, "inssort2") (op>=, "op>=") (xs2000R, "random");
```

```

(* quicksort2 cmp xs = az xs elemeinek cmp szerint rendezett listája
   quicksort2 : ('a * 'a -> order) -> 'a list -> 'a list *)
fun quicksort2 cmp xs =
  let (* qs : 'a list -> 'a list
      qs ys = az ys elemeinek cmp szerint rendezett listája *)
      fun qs (m::ys) zs =
        let (* partition : 'a list * 'a list * 'a list -> 'a list
            partition (xs, ls, rs) = ... *)
            fun partition (x::xs, ls, rs) =
              if cmp(x, m) = LESS then partition(xs, x::ls, rs)
              else partition(xs, ls, x::rs)
            | partition ([], ls, rs) = qs ls (m :: qs rs zs)
          in
            partition (ys, [], [])
          end
        | qs [] zs = zs
    in
      qs xs []
    end;

```

Gyorsrendezés, akkumulátor használata nélkül

```

(* quicksort1 cmp xs = az xs elemeinek cmp szerint rendezett listája
   quicksort1 : ('a * 'a -> order) -> 'a list -> 'a list *)
fun quicksort1 cmp xs =
  let (* qs : 'a list -> 'a list
      qs ys = az ys elemeinek cmp szerint rendezett listája *)
      fun qs (m::ys) =
        let (* partition : 'a list * 'a list * 'a list -> 'a list
            partition (xs, ls, rs) = ... *)
            fun partition (x::xs, ls, rs) =
              if cmp(x, m) = LESS then partition(xs, x::ls, rs)
              else partition(xs, ls, x::rs)
            | partition ([], ls, rs) = qs ls @ (m::qs rs)
          in
            partition (ys, [], [])
          end
        | qs [] = []
    in
      qs xs
    end;

```

- Az összefésülő rendezéshez kell egy olyan függvény, amely két listát növekvő sorrendben egyesít:

```
(* merge(xs, ys) = xs és ys elemeinek <= szerint egyesített listája
   merge : int list * int list -> int list
*)
fun merge (xxs as x::xs, yys as y::ys)=
    if x <= y
    then x::merge(xs, yys)
    else y::merge(xxs, ys)
| merge ([], ys) = ys
| merge (xs, []) = xs;
```

- Hatékonyságromlást okoz, hogy a részeredményeket a veremben tároljuk. Iteratív megoldás esetén meg kell fordítani az eredménylistát.

A futási idők összehasonlítása

```
val t1 = futIdo (inssort2, "inssort2") (op>=, "op>=") (xs2000R, "random");
                                           (* ~ 2 M összehasonlítás! *)
val t3 = futIdo (quicksort2, "quicksort2")
              (Int.compare, "Int.compare") (xs20000R, "random");
val t4 = futIdo (Listsort.sort, "Listsort.sort")
              (Int.compare, "Int.compare") (xs20000R, "random");
                                           (* ~ 300 E összehasonlítás *)

Int sort with inssort2, op>=, length = 2000 (random), time = 2.30 sec

Int sort with quicksort1, Int.compare, length = 20000 (random), time = 2.18 sec
Int sort with quicksort2, Int.compare, length = 20000 (random), time = 1.72 sec
Int sort with Listsort.sort, Int.compare, length = 20000 (random), time = 1.76 sec

Int sort with quicksort2, Int.compare, length = 200000 (random), time = 27.13 sec
Int sort with quicksort1, Int.compare, length = 200000 (random), time = 32.59 sec

val t7 = futIdo (Listsort.sort, "Listsort.sort") (Int.compare, "Int.compare")
              (Random.rangelist (1, 100000) (200000, Random.newgen()), "random");
! Uncaught exception:
! Out_of_memory
```

- Az alulról fölfelé haladó összefésülő rendezés (*bottom-up merge sort*) legegyszerűbb változata az eredeti k hosszúságú listát k darab egyelemű listára bontja, majd a szomszédos listákat összefuttatja, így 2, 4, 8, 16 stb. elemű listákat állít elő.
- R. O'Keefe algoritmus (1982) lépésről lépésre futtatja össze az egyforma hosszú részlistákat, de csak az utolsó lépésben rendezi az összeset. Az alábbi példában az összefuttatott részlistákat *egymás mellé írással* jelöljük:

```

AB  C D E F G H I J K
AB  CD  E F G H I J K
ABCD   E F G H I J K
ABCD   EF  G H I J K
ABCD   EF  GH  I J K
ABCD   EFGH  I J K
ABCDEFGH      I J K
ABCDEFGH      IJ  K
. . .

```

Fölről lefelé haladó összefésülő rendezés

- A fölről lefelé haladó összefésülő rendezés (*top-down merge sort*) akkor hatékony, ha közel azonos hosszúságú az a két lista, amelyekre a rendezendő listát szétszedjük.

```

(* tmsort xs = az xs elemeinek a <= reláció szerint rendezett listája
   tmsort : int list -> int list
*)
fun tmsort xs = let val h = length xs
                  val k = h div 2
                in
                  if h > 1
                  then merge(tmsort(List.take(xs, k)),
                             tmsort(List.drop(xs, k)))
                  else xs
                end;

```

- A legrosszabb esetben $O(n \cdot \log n)$ lépésre van szükség.

- Ha a rendezendő lista (xs) még nem fogyott el, soron következő eleméből sorting egyelemű listát ([x]) képez, és ezt a már rendezett részlisták listája (lss) elé fűzve meghívja a mergepairs segédfüggvényt. mergepairs az argumentumként átadott lista két azonos hosszúságú bal oldali részlistáját fűzi egybe, feltéve persze, hogy vannak ilyenek. k az éppen átadott elem sorszáma. Ha a rendezendő lista kiürült, sorting a kétszintű lista egyetlen elemét, a rendezett listát adja eredményül.

```
(* sorting(xs, lss, k) = a még rendezetlen xs lista elemeit berakja
                        a k elemet tartalmazó, már rendezett lss listába
   sorting : int list * int list list * int -> int list
   PRE: k >= 0
*)
fun sorting (x::xs, lss, k) = sorting(xs, mergepairs([x]::lss, k+1), k+1)
  | sorting ([], lss, k) = hd(mergepairs(lss, 0));
```

Alulról fölfelé haladó összefésülő rendezés (folyt.)

- bmsort a sorting segédfüggvényt használja, amelynek
  - első argumentuma a rendezendő lista,
  - második argumentuma a már rendezett részlistákat gyűjti,
  - harmadik argumentuma az adott lépésben összefuttatandó elem sorszáma.

```
(* bmsort xs = az xs elemeinek a <= reláció szerint rendezett listája
   bmsort : int list -> int list
*)
fun bmsort xs = sorting(xs, [], 0);
```

- A legrosszabb esetben $O(n \cdot \log n)$ lépésre van szükség.
- A függvények működését egy példán is bemutatjuk. A kezdőhívás legyen
`bmsort [1,2,3,4,5,6,7,8,9] ---> sorting ([1,2,3,4,5,6,7,8,9], [], 0)`
- Amíg `sorting` első argumentuma a nem üres $(x::xs)$ lista, `sorting` saját magát hívja meg. A rekurzív hívás
  - első argumentuma a lépésenként egyre rövidülő `xs` lista,
  - második argumentuma a `mergepairs([x]::lss, k+1)` függvényalkalmazás eredménye, ahol kezdetben `lss = []`,
  - harmadik argumentuma $(k+1)$ a már feldolgozott listaelemek száma.

```
fun sorting (x::xs, lss, k) = sorting(xs, mergepairs([x]::lss, k+1), k+1)
  | sorting ([], lss, k) = hd(mergepairs(lss, 0));
```

Alulról fölfelé haladó összefésülő rendezés (folyt.)

- `mergepairs` egyetlen listában gyűjti a már összefuttatott részlistákat. Az éppen átadott elem k sorszámából dönti el, hogy mit kell csinálnia a következő részlistával.

(* `mergepairs(llss, n)`= az n elemet tartalmazó, már rendezett `llss` lista első két részlistáját, ha egyforma a hosszuk, összefuttatja

`mergepairs : int list list -> int list list`

PRE: $n \geq 0$

*)

`fun mergepairs (llss as ls1::ls2::lss, n) = (* legalább kételemű a lista *)`

`if n mod 2 = 1 then llss`

`else mergepairs(merge(ls1, ls2)::lss, n div 2)`

`| mergepairs (lss, _) = lss (* egyelemű a lista *)`

- Ha n páratlan, `mergepairs` a listát változtatás nélkül adja vissza, ha páros, akkor az `llss` lista elején álló két, egyforma hosszú listát egyetlen rendezett listává futtatja össze. $n=0$ -ra `mergepairs` az összes listák listáját olyan listává futtatja össze, amelynek egyetlen eleme maga is lista.

lss	n	j	k	fun sorting (x::xs, lss, k) =
[[1]]	1	1	0	sorting(xs,
[[2],[1]]	2	2	1	mergepairs([x]::lss, k+1),
[[1,2]]	1			k+1)
[[3],[1,2]]	3	3	10	sorting ([], lss, k) =
[[4],[3],[1,2]]	4	4	11	hd(mergepairs(lss, 0));
[[3,4],[1,2]]	2			m1: Az argumentumként átadott listának egyetlen eleme
[[1,2,3,4]]	1			van (maga is lista), ezért az argumentumot mergepairs
[[5],[1,2,3,4]]	5	5	100	második klóza változtatás nélkül visszaadja az öt hívó
[[6],[5],[1,2,3,4]]	6	6	101	sorting-nak.
[[5,6],[1,2,3,4]]	3			m2: n páros, ez azt jelzi, hogy az argumentumként átadott
[[7],[5,6],[1,2,3,4]]	7	7	110	lista első két eleme egyforma hosszú lista, amelyeket
[[8],[7],[5,6],[1,2,3,4]]	8	8	111	merge egyetlen rendezett listává futtat össze, majd
[[7,8],[5,6],[1,2,3,4]]	4			az eredménnyel mergepairs első klóza meghívja saját
[[5,6,7,8],[1,2,3,4]]	2			magát.
[[1,2,3,4,5,6,7,8]]	1			m3: n páratlan, ez azt jelzi, hogy az argumentumként
[[9],[1,2,3,4,5,6,7,8]]	9	9	1000	átadott lista első két eleme nem egyforma hosszú
[[9],[1,2,3,4,5,6,7,8]]	0	0		lista, ezért az argumentumot mergepairs első klóza
[[1,2,3,4,5,6,7,8,9]]				változtatás nélkül visszaadja az öt hívó sorting-nak.
				m4: n=0, az összes listák listáját olyan listává kell
				összefuttatni, amelynek egyetlen lista az eleme.

Alulról fölfelé haladó összefésülő rendezés (folyt.)

- A következő táblázatos elrendezés
  - mergepairs mindkét argumentumát,
  - a rekurzív sorting hívás itt j-vel jelölt 3. argumentumát, k+1-et, és
  - bináris számként k-t mutatja lépésről lépésre.
- A sorting függvény hívja mergepairs-t azokban a sorokban, amelyekben a j új értéket vesz föl, a többi helyen mergepairs hívása rekurzív.
- Ne feledjük, hogy mergepairs-nek listák listája az első argumentuma!
- A táblázat utolsó oszlopa a vonatkozó magyarázatra hivatkozik.
- Vegyük észre, hogy kapcsolat van az lss első eleme utáni listaelemek hossza és a k bitjei között! Ha k valamelyik bitje 1, akkor (balról jobbra haladva) az lss megfelelő listaelemének a hossza az adott bit helyiértékével egyenlő. A 0 értékű biteknek megfelelő listaelemek „hiányoznak” lss-ből.

```
fun sorting (x::xs, lss, k) = sorting(xs, mergepairs([x]::lss, k+1), k+1)
  | sorting ([], lss, k) = hd(mergepairs(lss, 0));
```

- A futam csökkenő sorrendben bővül, kilépéskor a futamot meg kell fordítani. smsorting a futamokat ismételten előállítja és összefuttatja:

```
(* smsorting : int list * int list list * int -> int list
   smsorting (xs, lss, k) = ... *)
fun smsorting (x::xs, lss, k) =
    let val (run, tail) = nextrun([x], xs)
    in
        smsorting(tail, mergepairs(run::lss, k+1), k+1)
    end
| smsorting ([], lss, k) = hd(mergepairs(lss, 0));
```

- (* smsort : int list -> int list
 smsort xs = az xs elemeinek a <= reláció szerint rendezett listája *)
fun smsort xs = smsorting(xs, [], 0);

- A simarendezés egy változata sort néven megtalálható a Listsort könyvtárban.

Simarendezés

- Az applikatív simarendezés (*smooth sort*) algoritmus a O'Keefe alulról fölfelé haladó rendezéséhez hasonló, de nem egyelemű listákat, hanem növekvő *futamokat* állít elő.
- Ha a futamok száma n -től független, azaz a lista majdnem rendezve van, akkor az algoritmus végrehajtási ideje $O(n)$, és a legrosszabb esetben is legfeljebb csak $O(n \cdot \log n)$.

```
(* nextrun : int list * int list -> int list * int list
   nextrun (run, xs) = ... *)
fun nextrun (run, x::xs) =
    if x < hd run then (rev run, x::xs) else nextrun(x::run, xs)
| nextrun (run, []) = (rev run, []);
```

- nextrun eredménye egy pár, ennek
  - első tagja a futam (egy növekvő számsorozat),
  - a második tagja pedig a rendezendő lista maradéka.

LISTÁK HASZNÁLATA

A futási idők összehasonlítása

```
fun futIdo2 (sort, sortFn) (xs, kind) =
  let val starttime = Timer.startCPUTimer()
      val zs = sort xs
      val {usr=tim,...} = Timer.checkCPUTimer starttime
  in  "Int sort with " ^ sortFn ^ ", length = " ^ Int.toString(length xs) ^
      " (" ^ kind ^ "), time = " ^ Time.fmt 2 tim ^ " sec\n"
  end;

val t101 = futIdo2 (tmsort, "tmsort")
           ((Random.rangelist (1, 100000) (100000, Random.newgen())), "random");
val t102 = futIdo2 (bmsort, "bmsort")
           ((Random.rangelist (1, 100000) (100000, Random.newgen())), "random");
val t103 = futIdo2 (smsort, "smsort")
           ((Random.rangelist (1, 100000) (100000, Random.newgen())), "random");

Int sort with tmsort, length = 100000 (random), time = 10.96 sec
Int sort with bmsort, length = 100000 (random), time = 7.69 sec
Int sort with smsort, length = 100000 (random), time = 7.70 sec
Int sort with quicksort2, Int.compare, length = 100000 (random), time = 11.98 sec
Int sort with Listsort.sort, Int.compare, length = 100000 (random), time = 14.17 sec
```

- Azt, hogy az új vezért üti-e a már táblára rakott másik vezér, a sorvektor vizsgálatával dönthetjük el, amely tehát azt adja meg, hogy a listaelemek indexe által meghatározott oszlopban és a listaelem értéke által meghatározott sorban vezér van.

1. Az új vezér sorának száma, azaz az új listaelem értéke nem fordulhat elő a lista már felépített részében.
2. Az új vezér átlós irányban sem lehet egy vonalban más vezérrel a táblán. Ez azt jelenti, hogy ha a sorvektort jelentő lista elejére az s sorindexet akarjuk rakni, akkor az i -edik elemének az értéke, ha van ilyen eleme, nem lehet $s-(i+1)$, ill. $s+(i+1)$.
3. A következő példa segít megvilágítani az esetet.

n vezér a sakktáblán

- Hányféleképpen rakható n vezér a sakktáblára úgy, hogy ne üssék egymást?

A vezéreket tartalmazó mezők sorának számát az egyes oszlopokon belül egy n hosszú sorvektor adott oszlophoz rendelt mezőjébe írt $\leq s < n$ szám adja meg. Példa $n = 4$ esetén:

```

+---+---+---+---+
|   |   |   |   |
+---+---+---+---+

      0   ---->   n-1
+---+---+---+---+
0 |   |   |   |   |
+---+---+---+---+
| |   |   |   |   |
| +---+---+---+---+
V |   |   |   |   |
+---+---+---+---+
n-1|   |   |   |   |
+---+---+---+---+

```

A sorvektort (egy egyre bővülő) listával valósítjuk meg. Egy listához balról könnyű új elemeket fűzni, a táblát és a vezérek helyzetét leíró listát hossztengelye mentén tükrözzük.

```

...+---+---+---+
      |   |   |   |
...+---+---+---+

n-1 <----      0
...+---+---+---+
0 |   |   |   |   |
...+---+---+---+
| |   |   |   |   |
| ...+---+---+---+
V |   |   |   |   |
...+---+---+---+
n-1|   |   |   |   |
...+---+---+---+

```

● „Ütésben van”-vizsgálat

```
(* utesbenVan : int list -> bool
   utesbenVan zs = igaz, ha a (hd zs) vezér nincs ütésben
   egyetlen (tl zs)-beli vezérrel sem
*)
fun utesbenVan [] = false
  | utesbenVan (z::zs) =
    let fun uV _ _ [] = false
        | uV s1 s2 (r::rs) =
            z = r orelse s1 = r orelse s2 = r orelse
            uV (s1-1) (s2+1) rs
    in
      uV (z-1) (z+1) zs
    end;
```

***n* vezér a sakktáblán (folyt.)**

- Ha a 2-es oszlopba és az s=1-es sorba akarjuk lerakni az új vezért, akkor az x-szel jelölt mezőket kell megvizsgálnunk. Az eddig létrehozott listának (sorvektornak) két eleme van, ahol a lista fejének az indexe 0. A listafej értéke nem lehet s-1, sem s+1. A lista rekurzív algoritmussal dolgozható fel.

```
...-+---+---+
  s |   |   |
...-+---+---+

n-1 <---- 0
...-+---+---+
0   |   | x |   |
...-+---+---+
|   | q |   |   |
| ...-+---+---+
V   |   | x |   |
...-+---+---+
n-1 |   |   | x |
...-+---+---+
```

• Több megoldás előállítása visszalépéssel

```
(* vezerek : int -> int list list
   vezerek n = a feladvány összes megoldásának listája n vezér esetén
*)
fun vezerek n =
  let
    fun vez0 z zs =
      if z = 0 andalso utesbenVan zs orelse z = n
      then raise Zsakutca
      else if length zs = n then [rev zs]
      else (vez0 0 (z::zs) handle Zsakutca => []) @
           (vez0 (z+1) zs handle Zsakutca => [])
    in
      vez0 0 []
    end;
end;
```

n vezér a sakktáblán (folyt.)

• Egy megoldás előállítása

```
exception Zsakutca;

(* vezerek0 : int -> int list
   vezerek0 n = a feladvány egy megoldása n vezér esetén
*)
fun vezerek0 n =
  let
    fun vez0 z zs =
      if z = 0 andalso utesbenVan zs orelse z = n then
        raise Zsakutca
      else if length zs = n then rev zs
      else vez0 0 (z::zs) handle Zsakutca => vez0 (z+1) zs
    in
      vez0 0 []
    end;
  end;
```

BINÁRIS FÁK

n vezér a sakktáblán (folyt.)

- Több megoldás előállítása listák listájával

```
fun vezerek n =  
  let fun vez0 z zs =  
        if z = 0 andalso utesbenVan zs orelse z = n then []  
        else if length zs = n then [rev zs]  
        else vez0 0 (z::zs) @ vez0 (z+1) zs  
  in vez0 0 [] end;
```

- Több megoldás előállítása listák listájával, akkumulátor alkalmazásával

```
fun vezerek n =  
  let fun vez0 z zs ws =  
        if z = 0 andalso utesbenVan zs orelse z = n then ws  
        else if length zs = n then rev zs :: ws  
        else vez0 0 (z::zs) (vez0 (z+1) zs ws)  
  in vez0 0 [] [] end;
```

- A blookup függvény adott kulcshoz tartozó értéket ad vissza egy rendezett bináris fából:

```
(* blookup(f, b) = az f fában a b kulcshoz tartozó érték
   blookup : (string * 'a) tree * string -> 'a *)
fun blookup (N((a,x), t1, t2), b) =
    if b < a
    then blookup(t1,b)
    else if a < b
    then blookup(t2, b)
    else x
| blookup (L, b) = raise Bsearch("LOOKUP: " ^ b);
```

Bináris keresőfák

- Rendszerint adott kulcsú elemet keresünk, ehhez értékeket kell összehasonlítanunk egymással: a keresett kulcsnak *egyenlőségi típusúnak* kell lennie.
- A példákban a string típust használjuk.
- A függvények *kivételt* jeleznek, ha a keresett kulcsú elem nincs a keresőfában.

exception Bsearch of string;
- Szebb lenne, ha *generikus függvényeket* íránk; ezt gyakorló feladatnak hagyjuk.

- A bupdate függvény meglévő kulcsú elembe új értéket ír be egy rendezett bináris fában:

```
(* bupdate(f, (b,y)) = az f fa, a b kulcshoz tartozó érték helyén az y értékkel
   bupdate : (string * 'a) tree * (string * 'a) -> (string * 'a) tree *)
fun bupdate (N((a,x), t1, t2), (b,y)) =
    if b < a
    then N((a,x), bupdate(t1, (b,y)), t2)
    else if a < b
    then N((a,x), t1, bupdate(t2, (b,y)))
    else (* a=b *) N((b,y), t1, t2)
| bupdate (L, (b,y)) = raise Bsearch("UPDATE: " ^ b);
```

Bináris keresőfák: binsert

A binsert függvény egy új kulcsú elemet rak be egy rendezett bináris fába, ha még nincs benne:

```
(* binsert(f, (b,y)) = az új (b,y) kulcs-érték párral bővített f fa
   binsert : (string * 'a) tree * (string * 'a) -> (string * 'a) tree *)
fun binsert (N((a, x), t1, t2), (b,y)) =
    if b < a
    then N((a, x), binsert(t1, (b,y)), t2)
    else if a < b
    then N((a, x), t1, binsert(t2, (b,y)))
    else (* a=b *) raise Bsearch("INSERT: " ^ b)
| binsert (L, (b,y)) = N((b,y), L, L);
```

-
- Olyan lista, amelynek a farka függvény, ezáltal késleltetjük a kiértékelését.
  - Ily módon *végtelen listákat* hozhatunk létre.
  - A lusta listának hátrányai, veszélyei is vannak, pl.
    - egy lusta lista bármely részét megjeleníthetjük, de sohasem az egészet;
    - két lusta lista elemeiből páronként képezhetünk egy harmadikat, de nem számíthatjuk ki egy lusta lista elemeinek az összegét, nem kereshetjük meg benne a legkisebbet, nem fordíthatjuk meg az elemek sorrendjét;
    - úgy kell rekurziót definiálnunk, hogy nincs alapeset;
    - egy program befejeződése helyett csak azt igazolhatjuk, hogy az eredmény tetszőleges véges része véges idő alatt előáll.
  - A lusta listát sorozatnak (*sequence*) nevezzük, és a seq típusoperátort használjuk a létrehozására.

```
datatype 'a seq = Nil | Cons of 'a * (unit -> 'a seq)
```

LUSTA LISTÁK

- `consq(x, xq)` `x`-et berakja az `xq` sorozatba:

```
(* consq : 'a * 'a seq -> 'a seq *)  
fun consq (x, xq) = Cons(x, fn () => xq);
```

- Ha a `consq` függvényt alkalmazzuk, mondjuk, az `(x, E)` argumentumra, az SML a `consq(x, E)` kifejezést *nem lustán* értékeli ki, hiszen alapvetően mohó kiértékelésű.
- Ha `E` kiértékelésének eredményét `xq`-val jelöljük, akkor `consq(x, E)` kiértékelése a fenti definíció szerint `Cons(x, fn () => xq)`-t eredményez.
- A `consq`-beli `fn () => xq` függvény nem késlelteti a farok (a példában `E`) kiértékelését `consq` alkalmazásakor.
- A lusta kiértékelés érdekében a híváskor is a `Cons(x, fn () => E)` alakot kell használnunk, `consq(x, E)` nem jó.
- Az explicit `fn () => E` késlelteti a kiértékelést, és ezzel *szükség szerinti hivatkozást* valósít meg.

Lusta lista (folyt.)

- Egy sorozat fejét adja eredményül a `head` függvény; abortál, ha üres sorozatra alkalmazzuk.

```
(* head : 'a seq -> 'a *)  
fun head (Cons(x, _)) = x;
```

- Egy sorozat farkát adja eredményül a `tail` függvény; abortál, ha üres sorozatra alkalmazzák.

```
(* tail : 'a seq -> 'a seq *)  
fun tail (Cons(_, xf)) = xf();
```

A sorozat farka `unit -> 'a seq` típusú *függvény*, erre illesztjük az `xf` mintát `tail` fejében; `tail` törzsében `xf`-et a `()` argumentumra kell alkalmazni.

- A kiszámíthatóság érdekében egy függvény eredményének tetszőleges véges része az argumentum véges részétől függhet csak.
- Amikor az eredményre szükség van, akkor ez az igény váltja ki az argumentum feldolgozását.
- Első példánkban egészeket egyesével emelünk négyzetre. Amikor szükség van rá, az eredmény farka (egy függvény) alkalmazza a `squareq` függvényt az argumentum farkára.

```
(* squareq : int seq -> int seq *)
fun squareq Nil: int seq = Nil
  | squareq (Cons (x, xf)) = Cons(x * x, fn () => squareq(xf()));
```

- Két lusta lista hasonlóan adható össze.

```
(* addq : (int seq * int seq) -> int seq *)
fun addq (Cons (x, xf), Cons(y, yf)) = Cons(x+y, fn () => addq(xf(), yf()))
  | addq _: int seq = Nil;
```

Lusta lista (folyt.)

- Példaként a korábban megismert `from` és `take` függvények lusta változatait mutatjuk be.
- A `fromq k` sorozat egészek `k`-tól induló végtelen sorozata.

```
(* fromq : int -> int seq *)
fun fromq k = Cons(k, fn () => fromq(k+1));
```

- `takeq(xq, n)` az `xq` sorozat első `n` eleméből képzett listát adja vissza:

```
(* takeq : 'a seq * int -> 'a list *)
fun takeq (xq, 0) = []
  | takeq (Cons(x, xf), n) = x :: takeq(xf(), n-1)
  | takeq (Nil, n) = [];
```

- Az `'a seq` típus nem egészen lusta kiértékelésű: egy nemüres sorozat fejét a rendszer mindig feldolgozza.

- A map lusta változata:

```
(* mapq : ('a -> 'b) -> 'a seq -> 'b seq *)  
fun mapq f (Cons (x, xf)) = Cons(f x, fn () => mapq f (xf()))  
  | mapq f Nil = Nil;
```

- A filter lusta változata:

```
(* filterq : ('a -> bool) -> 'a seq -> 'a seq *)  
fun filterq p (Cons (x, xf)) = if p x  
                               then Cons(x, fn () => filterq p (xf()))  
                               else filterq p (xf())  
  | filterq p Nil = Nil;
```

- squareq a korábban látottnál sokkal egyszerűbben definiálható mapq-val:

```
val squareq = mapq (fn i => i * i);
```

Egyszerű függvények lusta listákra (folyt.)

- Az appendq függvény addig nem nyúl yq-hoz, amíg xq ki nem ürül – vagyis csak akkor nyúl hozzá, ha xq véges. Véges sorozatot consq-val készíthetünk.

```
(* appendq : 'a seq * 'a seq -> 'a seq *)  
fun appendq (Cons (x, xf), yq) = Cons(x, fn () => appendq (xf(), yq))  
  | appendq (Nil, yq) = yq;
```

- Most érthetjük meg, hogy miért kellett a típusdefinícióban a Nil konstruktorállandót definiálni.

- Hagyományos álvéletlenszám-generátorok: olyan eljárások, amelyek egy *frissíthető változóban* tárolják a *seed* (mag) értéket – ebből állítják elő egy következő hívásnál a következő álvéletlen számot.
- Lusta listaként megvalósítva: a következő álvéletlen szám csak szükség esetén áll elő.

```
(* randseq : int -> real seq *)
local val a = 16807.0 and m = 2147483647.0
  (* nextrandom : real -> real
  *)
  fun nextrandom seed =
    let val t = a * seed
    in t - real(floor(t/m)) * m
    end
in
  fun randseq s = mapq (secr op/ m) (iterateq nextrandom (real s))
end;
```

Magasabb rendű függvények lusta listákra (folyt.)

- Olyan számsorozatot állítunk elő, amelyben 50-nél nagyobb, 7-esre végződő egészek vannak:

```
filterq (fn n => n mod 10 = 7) (fromq 50);
```

- Az `iterateq` függvény – a `fromq` egy általánosítása – a következő sorozatot állítja elő (vö. `repeat`-tel): $[x, f(x), f(f(x)), \dots, f^k(x), \dots]$.

```
(* iterateq : ('a -> 'a) -> 'a -> 'a seq *)
fun iterateq f x = Cons(x, fn () => iterateq f (f x));
```

- `fromq`-t `iterateq`-val így definiálhatjuk:

```
(* fromq : int -> int seq *)
val fromq = iterateq (fn i => i+1);
```

- Az algoritmus:

1. Vegyük az egészek 2-vel kezdődő sorozatát: (2, 3, 4, 5, 6, 7, ...).
2. Töröljük az összes 2-vel osztható számot: (3, 5, 7, 9, 11, ...).
3. Töröljük az összes 3-mal osztható számot: (5, 7, 11, 13, 17, 19, ...).
4. Töröljük az összes 5-tel osztható számot: (7, 11, 13, 17, 19, ...).
5. Töröljük az összes ...

- A sorozat első eleme mindig a következő prím. A sorozatban azok a számok maradnak benne, amelyek az eddig előállított prímeikkel nem oszthatók.

```
(* sift : int -> int seq -> int seq *)  
fun sift p = filterq (fn n => n mod p <> 0);
```

- A sift a p argumentum többszöröseit törli egy lusta listából.

Álvéletlen számok (folyt.)

- Ha a nextrandom-ot 1.0 és 21474836467.0 közötti seed-re alkalmazzuk, ugyanebbe a tartományba eső más értéket állít elő az a * seed mod m művelettel. (A valós számokat a túlcsordulás elkerülésére használjuk.)
- A lusta lista előállítására iterateq-t nextrandom-ra és seed valós számmá alakított kezdőértékére alkalmazzuk. mapq gondoskodik arról, hogy a lusta listában minden értéket elosszunk m-mel, és így randseq 0.0-nál nem kisebb és 1.0-nél kisebb értékeket adjon eredményül. Látható, hogy a lusta lista a megvalósítás részleteit szépen elrejt a felhasználó elől.
- Az előállított álvéletlen-számok 0.0-nál nem kisebb és 1.0-nél kisebb valós számok; mapq-val alakíthatjuk át őket 0 és 1 közötti egészszékké:

```
mapq (floor o secl 10.0 op*) (randseq 1);
```

- nextapprox x_k -ből x_{k+1} -et számítja ki az $x_{k+1} = \frac{\frac{a}{x_k} + x_k}{2}$ képlet alapján.

```
(* nextapprox : real -> real -> real *)  
fun nextapprox a x = (a/x + x)/2.0;
```

- A befejeződés megállapítására egyszerű tesztet írunk:

```
(* within : real -> real seq -> real *)  
fun within (eps: real) (Cons (x, xf)) =  
    let val Cons (y, yf) = xf()  
    in  
        if abs (x-y) <= eps then y else within eps (Cons (y, yf))  
    end;
```

A (Cons (y, yf)) és az xf() lusta lista ugyanaz: az else-ágban azért használjuk az elsőt, mert xf() meghívása költségesebb.

Prímszámok előállítása *eratoszteniési szitával* (folyt.)

- A sieve-nek már csak ismételten alkalmaznia kell sift-et a megfelelő lusta listára. Mivel ez a lusta lista sohasem üres, nem kell az üres lusta listára illeszkedő változatot írunk.

```
(* sieve : int seq -> int seq *)  
fun sieve (Cons (p, nf)) = Cons(p, fn () => sieve(sift p (nf())))  
  | sieve Nil = Nil;
```

- Írjunk függvényt a következő jelölt előállítására, és rejtjük el a részleteket:

```
(* approxq : real -> real seq *)
fun approxq a =
  let (* nextapprox : real -> real
      *)
    fun nextapprox x = (a/x + x) / 2.0
  in iterateq nextapprox 1.0
  end;
```

- Ezzel qroot egy „tisztább” változata:

```
(* qroot : real -> real *)
val qroot = within 1E~6 o approxq;
```

Négyzetgyökvonás Newton-Raphson módszerrel (folyt.)

- Ezzel

```
(* qroot : real -> real *)
fun qroot a = within 1E~6 (iterateq (nextapprox a) 1.0);
```

- A példában világosan különválasztjuk a leállásvizsgálatot (termination test) a következő jelölt előállításától.

Most az abszolút különbséget ($|x - y| < \varepsilon$) teszteljük, de vizsgálhatnánk pl. a relatív különbséget ($|\frac{x}{y} - 1| < \varepsilon$) vagy az $\frac{|x-y|}{\frac{|x|+|y|}{2}+1} < \varepsilon$ feltételt.

A feladat többi része független attól, hogy milyen leállásvizsgálatot alkalmazunk, és így is kell megfogalmazni a megoldást.

- Hogyan érhetjük el, hogy az x végigfusson az xs lista összes elemén? Az eddig szabad x -et kössük le egy függvény argumentumaként:

```
fn x => map (pair x) ys
```

majd alkalmazzuk újból a `map`-et erre a függvényre és xs -re:

```
map (fn x => map (pair x) ys) xs
```

- Listák listáját kapjuk eredményül, mert a belső `map` már listát adott vissza, amelynek minden eleméből újabb listát képeztünk a külső `map`-pel. `List.concat` elvégzi a szükséges simítást:

```
(* pairs : 'a list -> 'b list -> ('a * 'b) list *)  
fun pairs xs ys = flat (map (fn x => map (pair x) ys) xs);
```

Keresztszorzatokból álló lista

- Legyen xq és yq egy-egy sorozat. Képezzünk új sorozatot az (x_i, y_j) párokból, ahol $x_i \in xq$ és $y_j \in yq$!
- Először hagyományos listákra oldjuk meg a feladatot `map` és `pair` alkalmazásával.
- xs és ys egy-egy lista. Képezzünk listát az (x_i, y_j) párokból, ahol $x_i \in xs$ és $y_j \in ys$!
- `map`-et, `pair`-t és `List.concat`-ot alkalmazva juthatunk el a keresett függvényhez.

```
(* pair : 'a -> 'b -> ('a * 'b) *)  
fun pair x y = (x, y);
```

- A `pair`-t a `map`-pel az ys lista elemeire alkalmazva olyan párokból álló listát kapunk eredményül, amelyben a párok első tagja a rögzített x érték, a második tagja pedig az ys egy-egy eleme.

```
map (pair x) ys
```

- - takeqq((3, 5), it);
> val it = [[(30, 2), \ldots, (30, 11)],
[(31, 2), \ldots, (31, 11)],
[(32, 2), \ldots, (32, 11)]] : (int * int) list list
- Ha ki akarjuk símitani a lusta listát, egy List.concat-hoz hasonló, lusta listákra alkalmazható függvénnyel nem megyünk semmire: ha xq végtelen, appendq (xq, yq) = xq. Azonban két lusta lista elemei páronként egymásba ékelhetők:

```
(* interleaveq : 'a seq * 'a seq -> 'a seq *)
fun interleaveq (Nil, yq) = yq
  | interleaveq (Cons (x, xf), yq) = Cons(x, fn () => interleaveq(yq, xf()));
```

- interleaveq a rekurzív hívásban váltogatja a két lusta listát.
- - takeq(10, interleaveq(fromq 0, fromq 50));
> val it = [0, 50, 1, 51, 2, 52, 3, 53, 4, 54] : int list

Keresztszorzatokból álló lusta lista

- A pairss-hez hasonlóan állíthatjuk elő párok lusta listájának lusta listáját:
- ```
(* pairqq : 'a seq -> 'b seq -> ('a * 'b) seq seq *)
fun pairqq xq yq = mapq (fn x => mapq (pair x) yq) xq;
```
- Az eredmény véges része kiíratható takeqq-val, amely a bal felső saroktól számított első m sorból és n oszlopból álló téglalapot jeleníti meg az xqq lusta listából:
- ```
(* 'a takeqq : (int * int) * 'a seq seq -> 'a list list *)
fun takeqq ((m, n), xqq) = map (secl n takeq) (takeq(m, xqq));
```
- Példa: olyan lusta lista, amelyben a párok első tagja az egymás után következő egészek 30-tól kezdve, második tagja pedig a prímszámok 2-től kezdve:
- ```
- pairqq (fromq 30) primes;
> val it = Cons (Cons ((30, 2), fn), fn): (int * int) seq seq
```

- Ha a bemenő lusta lista üres, készen vagyunk. Ha nem üres, meg kell vizsgálni a lusta lista fejét: ha ez üres, akkor folytatni kell a rekurzív hívást, ha nem üres, akkor az explicit fn () => ... függvénydefinícióval *késleltetni kell* a rekurziót.
- Példa: pozitív egészekből álló párok egy lusta listáját!

```
- val posintqq = pairqq (fromq 1) (fromq 1);
> val posintqq = Cons (Cons ((1, 1), fn), fn):(int * int) seq seq
- takeq(15, enumerate posintqq);
> val it = [(1,1), (2,1), (1,2), (3,1), (1,3), (2,2),
            (1,4), (4,1), (1,5), (2,3), (1,6), (3,2),
            (1,7), (2,4), (1,8)] : (int * int) list
```

Keresztszorzatokból álló lusta lista (folyt.)

- enumerate: lusta listák lusta listájából egyetlen lusta listát állít elő. Legyen a kétszeres mélységű lusta lista feje xq és a farka xqf; alkalmazzuk enumerate-et rekurzívan xqf-re, majd az eredményt ékeljük xq-ba:

```
(* enumerate : 'a seq seq -> 'a seq *)
fun enumerate Nil = Nil
  | enumerate (Cons (xq, xqf)) = interleaveq (xq, enumerate(xqf()));
```

Ez a „megoldás” nem jó, mert a „végtelen” lusta lista miatt a rekurzió nem ér véget: az SML-ben, amely alapvetően mohó kiértékelésű, a rekurzív hívást késleltetni kell.

- Több esetet kell megkülönböztetnünk:

```
(* 'a enumerate : 'a seq seq -> 'a seq *)
fun enumerate Nil = Nil
  | enumerate (Cons (Nil, xqf)) = enumerate (xqf())
  | enumerate (Cons (Cons (x, xf), xqf)) =
    Cons(x, fn () => interleaveq(enumerate(xqf()),xf()));
```